

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

POSTMODERN DÖNEMDE DEĞİŞEN KONUT ALGISI
BAĞLAMINDA KAPALI SİTELER: BAŞAKŞEHİR, KAYABAŞI
MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Münire Rana BAĞDAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Zafer SAĞDIÇ

Haziran, 2022

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

POSTMODERN DÖNEMDE DEĞİŞEN KONUT ALGISI
BAĞLAMINDA KAPALI SİTELER: BAŞAKŞEHİR, KAYABAŞI
MAHALLESİ ÖRNEĞİ

M. Rana BAĞDAT tarafından hazırlanan tez çalışması 25.07.2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Zafer SAĞDIÇ
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Zafer SAĞDIÇ, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Nuran KARA PİLEHVARİAN, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Aysun AYDIN ÖKSÜZ, Üye
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zafer SAĞDIÇ sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Postmodern Dönemde Değişen Konut Algısı Bağlamında Kapalı Siteler, Başakşehir, Kayabaşı Mahallesi Örneği başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

M. Rana BAĞDAT

İmza

*Sevgili eşime
ve
biricik çocuklarıma*

Öncelikle tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zafer Sağdıç'a, teze katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Tez savunma jürimde yer alan ve tezin geliştirilmesinde yönlendirici olan Prof. Dr. Nuran Kara Pilehvarian'a ve Dr. Öğr. Aysun Aydın Öksüz'e teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte, her zaman yanımda olan ve hayatımı kolaylaştıran sevgili eşim Hakan Bağdat'a, desteklerini daima yanımda hissettiğim aileme ve özverili yardımlarıyla bu tezin yazılışını mümkün kılan ikinci aileme çok teşekkür ederim. Ayrıca, annelerine her daim inanan ve varlıklarıyla hayatımı güzelleştiren çocuklarım Ecrin Neva, Elif Vera ve Ahmet Kerem'e çok teşekkürler, iyi ki varsınız!

KISALTMA LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
TABLO LİSTESİ	xiii
HARİTA LİSTESİ	xiv
ÖZET	xix
ABSTRACT	xxi
1 GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti.....	1
1.2 Tezin Amacı	7
1.3 Hipotez	8
2 POSTMODERN ANLATILAR	10
2.1 Modernizmden Postmodernizme Geçiş	10
2.2 Postmodernizme Kuramsal Yaklaşımlar.....	18
2.2.1 Lyotard'ın "Postmodern Durum" Anlatısı.....	18
2.2.2 Jameson'un "Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı" Anlatısı.....	22
2.2.3 Baudrillard'ın "Simulakr ve Simülasyon" Anlatısı	27
2.3 Postmodern Dönemin Tüketim Kültürü.....	38
3 POSTMODERN ANLATININ ÜRÜNÜ OLARAK MEKAN	45
3.1 Modernizmden Postmodernizme Kent	45
3.1.1 Modernizmin Kenti	45
3.1.2 Postmodernizmin Kenti	55
3.2 Modern Dönemden Postmodern Döneme Mimarlık	70
3.2.1 Mimaride Modernizm	70
3.2.2 Postmodern Dönemde Mimarlık.....	84
4 POSTMODERN DÖNEMDE KONUT MİMARİSİ	111
4.1 Postmodern Dönem Öncesi Konut Mimarisi.....	111
4.2 Postmodern Dönem Konut Mimarisi.....	128
4.2.1 Konut-Kullanıcı İlişkisinde Değişen Kavramlar	131
4.2.2 Konut Üretim Süreçlerine İlişkin Değişen Kavramlar	138
4.2.3 Gelenekselin/Vernakülerin Konuta Dönüşü.....	142
4.2.4 Postmodern Dönemde Gelişen Bilgi Teknolojilerin Konuta Etkisi.....	146
4.2.5 Konutun Mobilize Oluş Süreci.....	149

5 POSTMODERN DÖNEMDE DEĞİŞEN KONUT ALGISI	154
5.1 Modernizmden Postmodernizme Konutun Değişen Anlamları	154
5.2 Postmodern Dönemde Konutun Metalaşma Süreci.....	167
5.3 Metalaşan Konut Algısında Yeni Konut Tipolojileri	170
6 KAPALI SİTELER	176
6.1 Kapalı Sitelerin Tarihçesi	176
6.2 Mimari Olarak Kapalı Siteler.....	180
6.2.1 Kapalı Sitelerde Kullanıcı Profili ve Seçim Kriterleri.....	180
6.2.2 Kentte Yer Seçimi.....	187
6.2.3 Planimetri.....	192
6.2.4 Kütle Biçimlenişi	196
6.2.5 Cephe Özellikleri	202
6.3 Sosyo-kültürel Anlam Olarak Kapalı Siteler.....	209
6.3.1 Bir Statü İşareti Olarak Kapalı Siteler.....	210
6.3.2 Bir Kimlik İfadesi Olarak Kapalı Siteler.....	216
7 BİR KAPALI SİTE BÖLGESİ ÖRNEĞİ: BAŞAKŞEHİR	223
7.1 Başakşehir'in Kentsel Gelişimi ve Kapalı Siteler.....	223
7.2 Başakşehir'deki Kapalı Sitelerde Kimlik ve Statü Göstergeleri	229
7.2.1 Kapalı Sitelerde Kimlik Göstergeleri.....	235
7.2.2 Kapalı Sitelerde Statü Göstergeleri	243
8 SONUÇ VE ÖNERİLER	257
KAYNAKÇA	271
TEZDEN ÜRETİLEN YAYINLAR	309

KISALTMA LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KİPTAŞ	İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş.
OYAK	Ordu Yardımlaşma Kurumu
TOKİ	Toplu Konut İdaresi

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 (Soldan sağa) a) Van Gogh, Köylü Ayakkabıları, 1886 (Sevinç, 2019) b) Andy Warhol, Elmas Tozu Ayakkabılar, 1980 (Sevinç, 2019).....	25
Şekil 2.2 Bernini, Sant' Andrea al Quirinale, 1958-65. (URL 1)	31
Şekil 2.3 Andy Warhol, Campbell's Soup Cans, 1962. (URL 2)	33
Şekil 3.1 (Soldan sağa) a) Howard'ın Bahçekent diagramı (Howard, 2019: 38) b) Bahçekent- Mıntika ve Merkez (Howard, 2019: 39)	49
Şekil 3.2 Wright'ın ideal kenti "roadacre City, 1935 (Fishman, 2016: 132)	51
Şekil 3.3 Le Corbusier'in, 1925 yılında ortaya koyduğu Paris'in yenileme projesi "Plan Voisin" (Rowe ve Koetter, 1978: 4)	52
Şekil 3.4 Kentsel formları yeniden canlandırma yönündeki postmodern eğilimi yansıtan Quinlan Terry'nin Richmond Riverdise Panorama binası, Londra/İngiltere, 1984-87 (URL 3)	58
Şekil 3.5 Las Vegas/ABD sözlü ve simgesel bir iletişim kuran otoyol boyunca dizilmiş büyük tabelalar (URL 4)	60
Şekil 3.6 Andres Duany ve Elizabeth Plater-Zyberk tarafından tasarlanan Kentlands, ABD/Maryland / Gaithersburg, (Soldan sağa) a) 1988 nazım planı b) Kuş bakışı görünüş (URL 5)	64
Şekil 3.7 Andres Duany ve Elizabeth Plater-Zyberk tarafından tasarlanan Kentlands'den bir sokak, Maryland/ABD (URL 5)	66
Şekil 3.8 Battersea Elektrik Santrali kentsel yenileme projesi, Londra/İngiltere (URL 7)	67
Şekil 3.9 AEG Turbine Fabrika binası (1909-1912), J. Hoffmann, Berlin (Frampton, 1995)	74
Şekil 3.10 Gropius'un Fagus Fabrika Binası, 1921. (Gropius, 1967: 17)	75
Şekil 3.11 Giedion'a göre modern mimariyi tanımlayan "içiçe geçme"nin arketipsel mekanı olan Eiffel Kulesi (Heynen, 1999: 132)	77
Şekil 3.12 Walter Gropius, Dessau Bauhaus, 1926. Fotoğraf: Thomas Lewandovski (URL 10)	78
Şekil 3.13 (Soldan sağa) a) Mies van der Rohe, Göl Kıyısı Apartman Kuleleri, Chicago, 1948-1951 (URL 11) b) Mies van der Rohe, Avenue'deki Seagram Binası, New York, 1954-1958 (URL 12)	79
Şekil 3.14 Le Corbusier, Villa Savoye, Paris, 1939-1951. (Fotoğraf: August Fischer) (URL 13)	80
Şekil 3.15 Le Corbusier, Paris Kent Üniversitesi'ni yatakhane (Pavillon Suisse), Paris, 1930-1932. (URL 14)	82
Şekil 3.16 Minoru Yamasaki, Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kuleleri, New York/ABD, 1973. (URL 15)	84

Şekil 3.17 (Soldan sağa) a) Pruitt-Igoe Konutları (Koyuncu, 2011) b) The Pruitt-Igoe Myth [Pruitt-Igoe Miti] (2011) filminden bir kare ©Unicorn Stencil Documentary Films. (Fotoğraf: State Historical Society Of Missouri) (URL 16)	86
Şekil 3.18 Philip Johnson, AT&T Building, New York/ABD, 1978-83. (Fotoğraf: David Shankbone) (Langdon, 2019)	89
Şekil 3.19 Las Vegas'ın tabelatdan oluşan caddeleri, 1968. (Fotoğraf: Robert Venturi & Denise Scott Brown.) (URL 17)	90
Şekil 3.20 Venturi'nin tanımladığı, postmodern dönemde simgenin mimarlıkla kurduğu üç farklı ilişki düzlemi (Soldan sağa) a) Peter Blake'in "God's Own Junkyard" (Tanrının Hurdalığı) adlı kitabından "Long Island Duckling" (Venturi ve diğerleri, 1993: 19) b) Büyük tabela-küçük yapı ve tabelaya dönüşen yapı (Venturi ve diğerleri, 1993: 19) c) Süslenmiş hangar (Venturi ve diğerleri, 1993: 91)	91
Şekil 3.21 Venturi, Guild House, Philadelphia/ABD, 1960 (URL 18)	92
Şekil 3.22 Charles Moore, Piazza d'Italia, New Orleans/ABD, 1978 (Brake, 2015)	96
Şekil 3.23 (Soldan sağa) a) Piano, Tjibaou Kültür Merkezi, Yeni Kaledonya, 1998. (Uçak, 2006) b) Geleneksel Kanak evi (Uçak, 2006)	97
Şekil 3.24 Eisenman, Wexner Center for Visual Arts, Ohio/ ABD, 1989 (URL 19)	99
Şekil 3.25 (Soldan sağa) a) Gehry, Vitra Design Museum, Weil am Rhein, Germany, 1989, Foto Linke/Alamy (Sokol ve Mafi, 2018) b) Gahry, Weisman Art Museum, Minneapolis, Minnesota, 1993 (Foto: Everett Collection/Alamy) (Sokol ve Mafi, 2018)	99
Şekil 3.26 (Soldan sağa) a) Tasarımcı Tuncay Çavdar, Bodrum Sea Garden Tatil Köyü, Muğla/Türkiye, 1994 (URL 20) b) Farklı coğrafyalara ait simgesel yapılarıyla Las Vegas, ABD (URL 21)	105
Şekil 3.27 Augé'nin "yok yer" olarak tanımladığı geçmişle ve coğrafyayla bağlamsal ilişkisi kurmayan mekanlardan gökdelenler (Soldan sağa) a) İstanbul- Maslak Gökdelenleri (URL 22) b) New York- Hudson Yards Gökdelenleri (URL 23)	105
Şekil 3.28 Postmodern dönemde içe kapanan mekan uygulamalarının bir örneği olarak IBM binası avlusu, New York Medison Avenue, ABD, 1983 (URL 24)	106

Şekil 3.29 Postmodern dönemde içe kapanan mekan uygulamalarının bir örneği olarak hipermarketler Walmart Supercenter, Caguas, Porto Riko (URL 25).....	107
Şekil 3.30 John Portman, Westin Bonaventure Oteli, Los Angeles/ABD, 1976 (Soldan sağa) a) Yapının kentle kurduğu ilişki (URL 26) b) Westin Bonaventure Oteli iç mekan (URL 27).....	109
Şekil 4.1 Le Corbusier, Maison Dom-Ino, 1914-1915 (URL 28)	115
Şekil 4.2 Le Corbusier, Maison Citrohan maketi, 1919- 1922 (URL 29)	115
Şekil 4.3 Le Corbusier, Villa Savoye, 1928-1930. (Soldan sağa) a) Ayaklar topraktan bağımsızlaşan yapı kütleleri (URL 30) b) teras ve kapalı oturma mekânı arasında oluşturulan akışkanlık (URL 31).....	116
Şekil 4.4 (Soldan sağa) a) İlk Bahçeşehir uygulaması Letchworth Garden City, Londra/İngiltere, 1912 (URL 32) b) Dünyanın ikinci bahçeşehri Welwyn Garden City Valley Road (URL 33)	117
Şekil 4.5 (Soldan sağa) a) Ernst May, ilk toplu konut örneklerinden Bruchfeldstarsse Frankfurt-Niederrad, Almanya, 1925 (URL 34) b) Hellerhof Siedlungen hava fotoğrafı. Fotoğrafın solundaki yapılar 1901’de inşa edilmiş, sağında görülen çok katlı beyaz bloklar ise 1929-1931 tarihinde Mark Stam tarafından tasarlanmıştır (Cantürk Akyıldız, 2021: 218)	118
Şekil 4.6 Viyana Belediyesi Gemeinde-Wien Tipp projesi kapsamında tasarlanan 38 m2 ve 48 m2’lik apartman dairesi örnekleri, 1923 civarı (Talü, 2018: 82)	119
Şekil 4.7 Modernleşmenin hijyen fikrinin sergilendiği mekân olarak dönemin bir banyo örneği (Cantürk Akyıldız, 2021: 225)	120
Şekil 4.8 Margarete Grete Schütte-Lihotzky’nin Frankfurt mutfağı a) Mutfak plan çizimlerinden biri (URL 35) b) iç mekan görünüşü, 1926. (URL 35)	120
Şekil 4.9 Existenzminimum kapsamında üretilen Hindenburgallee konut bloğunun 41 m2’lik konut birimlerinin yaşam odasında bulunan açılıp kapanabilen gömme bir yatak ve yemek masası (Cantürk Akyıldız, 2021:227)	121
Şekil 4.10 Solda 1901’de inşa edilen Holzmannsiedlung konutları kat planları, sağda 1929 yılında inşa edilen Hellerhof kat planı (Heynen, 2011: 78).....	123

Şekil 4.11 Ernst May, Herbert Boehm, Wolfgang Bangert, Römerstadt Yerleşimi, Frankfurt, 1927-28. (Soldan sağa) a) Yerleşim planı (URL 36) b) Römerstadt 'da sıra evler (URL 37)	124
Şekil 4.12 Praunheim Yerleşimi, Frankfurt/Almanya, 1926-1930 (Soldan sağa) a) Yerleşim planı (URL 38) b) Açık koridorlu plan tipindeki konutlar (Cantürk Akyıldız, 2021: 219).....	125
Şekil 4.13 Phillip Johnson, Cam Ev, New Canaan, Connecticut, 1949. (Colomina, 2016)	127
Şekil 4.14 (Soldan sağa) a) Charles ve Ray Eames, Case Study House, California/ABD, 1949. (Bozdoğan, 2018: 11) b) Lina Bo Bardi, Case de Vidro, Sao Paulo/Brezilya, 1950-51. (Bozdoğan, 2018: 11)	128
Şekil 4.15 Mies van der Rohe, Farnsworth Evi, Chicago/ABD, 1945-1951 a) Kat planları (Bilgin, 1997b) b) Cephe görünüşü (Bilgin, 1997b).....	129
Şekil 4.16 Açık konut deneyleri: Frans van der Werf, "Molenvliet", Papendrecht/Hollanda, 1978 a) Evlerin persektif çizimi (URL 39) b) Evlerden cephe görünüşü (URL 39).....	135
Şekil 4.17 "Molenvliet" açık konut tasarımı kat planları (URL 39).....	136
Şekil 4.18 Utzon'un Espansiva sistemiyle Danimarka/ Hellebæ'te tasarladığı konutlar (URL 41).....	137
Şekil 4.19 Next 21 Konut Projesi, Osaka/Japonya, 1993. (Soldan sağa) a) Cephe görünüş (Kim, Brouwer ve Kearney, ? : 4) b) Kat planı (Kim, Brouwer ve Kearney, ? : 4).....	138
Şekil 4.20 Greg Lynn, Embryological house, 1998. (Soldan sağa) a) Bilgisayar modellemesi (URL 42) b) 7. Venedik bienalinde sergilenen, 1/3 ölçekli Embriyolojik Ev modeli (URL 43).....	139
Şekil 4.21 Stefano Boeri, Bosco Verticale cephe görünüş, Milano/İtalya, 2014. (Soldan sağa) a) Cephe görünüşü (URL 44) b) Kesit-asma bahçeler (URL 45).....	142
Şekil 4.22 Foster + Partners, Masdar City, Abu Dabi/Birleşik Arap Emirlikleri, 2006-2025 (Soldan sağa) a) Vaziyet planı (URL 46) b) Geleneksel Arap havalandırma bacalarının yeni bir yorumu olan rüzgar kuleleri (URL 46).....	143
Şekil 4.23 Robert Venturi, Vanna Venturi Evi, 1962. (URL 47).....	144
Şekil 4.24 Robert Venturi, Vanna Venturi Evi iç mekan, 1962. (URL 47)	145

Şekil 4.25 FAT grubu tarafından tasarlanan, 23 birimden oluşan sosyal konutlar New Islington/Manchester, 2006. (URL 48)	146
Şekil 4.26 Shigeru Ban, Crescent Evi, Shizuoka, 2008 a) Crescent Evi genel görünüş b) Crescent Evi iç mekan (URL 49)	146
Şekil 4.27 Bofill, La Muralla Roja/Kızıl Duvar, Calpe/ İspanya, 1968. a) Vaziyet planı b) Cephe görünüş c) Merdivenler, platformlar ve köprülerle sağlanan iç organizasyon (URL 50)	147
Şekil 4.28 Cep telefonu ile kontrolü sağlanan akıllı ev sistemleri altyapı şeması, (URL 51).....	149
Şekil 4.29 (Soldan sağa) a) Bir Tiny House/Ufak Ev örneği (URL 52) b) Asansörlü bir yatak sistemine sahip bir Tiny House/Ufak Ev iç mekan çözümü (URL 53)	152
Şekil 5.1 ABD'nin en büyük toplu konut gelişimi olan Levittown 1950'ler. (Soldan sağa) a) Vaziyet planı Fotoğraf: Bettmann (Olito, 2020) b) Konut birimleri Fotoğraf: Joseph Scherschel (Olito, 2020)	168
Şekil 5.2 (Soldan sağa) a) Yeni banliyö evlerinin önünde bir aile ABD/Levittown. Fotoğraf: Joseph Scherschel (Olito, 2020) b) Banliyö evlerinde yaşayan sakinler, ABD/Levittown, 1950'ler. Fotoğraf: Robert W. Kelley (Olito, 2020).....	169
Şekil 5.3 Manhattan/SoHo Crosby Street'te bulunan loftlar 1978 (URL 54)...	172
Şekil 5.4 Rezidansın ilk örneği olarak görülen Bertrand Goldberg tarafından tasarlanan Marina City, Chicago/ABD, 1959-1967. a) Konut kuleleri b) Mutfak b) Oturma odası ve balkon (URL 55)	173
Şekil 5.5 Bir kapalı sitede peyzaj etrafında şekilleniş, Fanin Station sitesi, Texas/ABD, 2009-2017 (URL 56).....	174
Şekil 5.6 Caceres kapalı sitesinde güvelikli giriş kapısı ve duvarlar, Houston/ABD (URL 57)	174
Şekil 6.1 Bir emekli yerleşimi olan Sun City Community'de gündelik hayat, Arizona/ABD, 1960'lar (URL 58)	176
Şekil 6.2 Ayrıcalıklı konutlar olarak kapalı siteler, golf kulübü eksenli Ironoaks kapalı yerleşkesi, Sun Lake, Arizona/ABD, 2019 (URL 59)	177
Şekil 6.3 Yüksek katlı apartman bloklarından müstakil konutlara kadar farklı konut tiplerinden oluşan bir kapalı site, Çin. (URL 60)	178

Şekil 6.4 Servet eşitsizliğinin kapalı sitelerle açığa çıkan kentsel görünümü, Santa Fe, Mexico City/Mexico, 2016. Fotoğraf: Johnny Miller (URL 61)	179
Şekil 6.5 Kapalı sitelerin oluşturduğu kentsel ayrışma, Kya Sands, Johannesburg/Güney Africa. Fotoğraf: Johnny Miller (URL 61).....	180
Şekil 6.6 Kent çeperinde orta gelir grubuna yönelik geliştirilen Ispartakule Bahçeşehir sitesi, Bahçeşehir/İstanbul, 2017 (URL 62).....	183
Şekil 6.7 Üst-orta sınıfa yönelik bir kapalı site, Platin Konakları, Ulus/İstanbul (URL 63)	185
Şekil 6.8 Üst gelir grubuna yönelik refah adacıklarına bir örnek: Beykoz Konakları, Beykoz/İstanbul, 1995-2001 (URL 64).....	186
Şekil 6.9 Kent çeperinde gelişen bir kapalı site örneği Lakes of Cypress Forest, Spring Texas/ABD (URL 65).....	188
Şekil 6.10 Kent çeperinde gelişen bir kapalı site: Bahria Town, İslamabad/Pakistan (URL 65)	189
Şekil 6.11 Kent çeperinde gelişen bir kapalı site: Kemer Country Kapalı Site Yerleşimi, Eyüp/İstanbul (URL 67)	189
Şekil 6.12 Kent içinde inşa edilmiş bir kapalı site, Sarı Konaklar Sitesi, Etiler/İstanbul, 1996 (URL 68).....	191
Şekil 6.13 Kent gibi işlev gören bir kapalı site örneği Alphaville, Sao Paulo/Brezilya (URL 69).....	192
Şekil 6.14 Üst gelir grubuna yönelik lüks bir kapalı site, Indian Creek Island, Miami/ABD (URL 70).....	193
Şekil 6.15 Çok fonksiyonlu konut alanları olarak düşeyde yükselen kapalı sitelere bir örnek: Hudson Yards projesi, Manhattan/ABD a)Vaziyet planı b)Cephe (URL 71)	195
Şekil 6.16 Bir dikey kapalı site örneği, Nef 22, Ataköy/ İstanbul, 2019 (URL 72).....	195
Şekil 6.17 Yatay kapalı site örneği olan The Ridge, Las Vegas/ABD (URL 73).	196
Şekil 6.18 Yatay kapalı siteler için bir örnek: Adres Yalıkavak Sitesi, Bodrum/Muğla, 2017 (URL 74).....	197
Şekil 6.19 Yarı yatay kapalı siteler için bir örnek: Ilha Do Sul, Sao Paulo/Brezilya (URL 75).....	198

Şekil 6.20 Yarı yatay kapalı siteler için bir örnek: Lake View Residence, Kahire/Mısır (URL 76)	198
Şekil 6.21 Yarı yatay kapalı site örneği, Bizim Evler Güzelce, Büyükçekmece/İstanbul, 2020 (URL 77).....	199
Şekil 6.22 Dikey kapalı site örneği; Waterline Square Park. Manhattan/ABD Fotoğraf: Elizabeth Felicella (URL 78).....	200
Şekil 6.23 Bir dikey kapalı site örneği, Varyap Meridian, Ataşehir/İstanbul, 2012 (URL 79).....	200
Şekil 6.24 Bir karma tip kapalı site örneği, Lanco Hills., Hyderabad/Hindistan, 2019 (URL 80).....	201
Şekil 6.25 Finans kentte beraber sunulan çok ailelik apartman blokları ve tek ailelik müstakil konutlar, Eyüpsultan/İstanbul, 2011 (URL 81).....	202
Şekil 6.26 Cephe biçimlenişinde geleneksel öğelere sahip bir kapalı site olan Studio Libeskind tarafından tasarlanan City Life, Milano/İtalya, 2004 (URL 82).....	202
Şekil 6.27 Fransız Neo-klasik, Geç Barok özelliklere sahip cephe düzenlemesine sahip bir kapalı site; Rolling Hills, Tiran/ Arnavutluk (Tafa ve Manahasa, 2019)	203
Şekil 6.28 Alkent İstanbul 2000 Projesi, İstanbul-Hadımköy, Yapım yılı: 1994-2006 a) Vaziyet Planı (URL 73) b) Alkent İstanbul 2000 projesinden bir villa (URL 83)	204
Şekil 6.29 Cephede modern biçimleniş , Atlas Teras Vilları, Mersin. (URL 84).....	205
Şekil 6.30 Ardıçlı Evler’de Osmanlı ve Fransız mimarisinin bir sentezi, İstanbul/Esenyurt, 2000. (URL 85).....	205
Şekil 6.31 Kemer Country’de farklı üsluplarda cephe biçimlenişine sahip villalar Eyüp/İstanbul, 1998 (URL 86).....	206
Şekil 6.32 Selenium Ataköy kapalı sitesinde form arayışı, Ataköy/İstanbul, 2016. (URL 87)....	206
Şekil 6.33 Tema İstanbul’da sunulan alçak ve yüksek katlı konut bloklarında cephe şekillenışı, Küçükçekmece/İstanbul, 2017 (URL 88)	208
Şekil 6.34 Ardıçlı Meydan Evler’de cephe tasarımında Osmanlı ve İtalyan mimarisi sentezi (URL 89)....	209

Şekil 7.1 Kiptaş'ın toplu konut projesi Başakşehir 1. Etap (URL 93).....	224
Şekil 7.2 Kiptaş tarafından “ayrıcalıklı” bir konut projesi olarak tanıtılan Başakşehir Metrokent Sitesi (URL 94).....	228
Şekil 7.3 Kapalı sitelerde kamusal ve özel mekan geçişleri a) Adım İstanbul'da oluşturulan kamuya açık meydanı gösteren vaziyet planı (URL 95)b) Nidapark Kayaşehir-Zümrüt sitesinde kamuya açık dükkanlar (URL 95)	233
Şekil 7.4 Başakşehir Evleri, kapalı site anlayışından uzak kentsel bütünleşme konsepti ortaya koyar a)Vaziyet planı (URL 95) b) Kamusal kullanımlı park ve yollar (URL 95)	234
Şekil 7.5 Kapalı sitelerde peyzajda kullanılan su ögesi a) Avrupa Konutları sitesi (URL 95) b)Bulvar İstanbul sitesi (URL 95)	243
Şekil 7.6 Kentsel sınırlarda kullanılan mimari elemanlar: 2 m. altında betonarme duvar, demir parmaklık ve jiletli tel (Evvel İstanbul).....	247
Şekil 7.7 Kapalı sitelerde kentsel sınır elamanları 2 m. üstü betonarme duvarlar a) Nidapark Kayaşehir-Yakut b) Avrupa Konutları.....	249
Şekil 7.8 Avrupa Konutlarında dükkanla oluşturulan kentsel sınır	249
Şekil 7.9 Bahçeşehir Evleri 1. Etap Kentsel sınır elemanları: 2 m. altında betonarme duvar ve demir parmaklık	250

TABLO LİSTESİ

Tablo 7.1 Başakşehir ilçesi Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı siteler (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)	230
Tablo 7.2 Kayabaşı Mahallesi'ndeki kapalı sitelerin bağımsıbirim sayısı, ortalama m2 fiyatı ve kullanıcı grubu (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)	232
Tablo 7.3 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde proje isimlendirmesinde yaşam tarzı göstergeleri (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)	237
Tablo 7.4 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde yaşam tarzı göstergeleri olarak medya temsilleri/ reklam dili (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)	239
Tablo 7.5 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde yaşam tarzı göstergeleri olarak sosyal donatı niteliği ve sosyal donatı kullanımı (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)	242
Tablo 7.6 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde statü göstergeleri olarak medya temsilleri/reklam dili (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)	245
Tablo 7.7 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde statü göstergeleri olarak kentsel sınır elemanları (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)	248
Tablo 7.8 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde sosyal donatı alanları ve hizmetler (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)	252
Tablo 7.9 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde yeşil alan oranı (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)	255

HARİTA LİSTESİ

Harita 7.1 Başakşehir ilçe sınırları ve mahalleleri (URL 92)	223
---	-----

Postmodern Dönemde Değişen Konut Algısı Bağlamında Kapalı Siteler: Başakşehir, Kayabaşı Mahallesi Örneği

Münire Rana BAĞDAT

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zafer SAĞDIÇ

Postmodernizmle beraber düşünsel alanda oluşan değişimler fiziksel mekânı da etkilemiş ve bu kültürel zeminin yansıması olarak yeni kentsel oluşumlar ve ilişkiler ortaya çıkmıştır. Kentsel mekândaki bu değişimlerin açıkça izlenebileceği, yaşamsal eğilimlerle büyük değişimler gösteren konut alanları, postmodernizmin ortaya koyduğu yeni bakış açısıyla yeniden anlamlandırılmakta ve bu anlamlandırışla konut mekânsal olarak da bir farklılaşma süreci yaşamaktadır.

Günümüz postmodern toplumunda, konut daha önceki dönemlere ait kavrayışlardan, organik bir bağ bulunan modern dönemin dahi anlamsal değerlerinden ciddi bir farklılaşmaya uğramış olarak karşımıza çıkmaktadır. Modernizmin ilerlemecilik, rasyonellik gibi kavramları çerçevesinde gelişen konut, işlevin her zaman ön planda tutulduğu, çağının ekonomik ve kültürel yansımalarını içinde barındıran mekânlar olmuştur. Postmodern dönemsınırların silikleştiği, üst anlatıların reddedildiği, herşeyin olabilirliğinin kabul edildiği, göstergelerin yoğunlaştığı, kaotik bir dönem olurken, bu yeni bakış açısı

toplumsal ve kültürel bir değişimi beraberinde getirmiş, bu değişim konut alanlarında da kendini göstermiştir. Bu dönemde konut, bir barınak olmasının yanında bir meta, ekonomik ve hukuksal bir güvence, bir statü sembolü, yatırım aracı olma gibi birçok anlamı kendinde toplamaktadır. Bu dönemde konutun yaşadığı en büyük değişim, konutun tüketim kültürü içerisinde alınıp satılan bir metaya dönüşmesi olurken, yaşanan bu dönüşümle konut, kullanıcısı için bir statü işareti ve kimlik ifadesi olarak kullanılmaya başlamıştır.

Postmodern dönemde konutta yaşanan anlamsal değişim, tüketim ekseninde anlam kazanan konut tipolojileri olan loftlar, kapalı siteler ve rezidansları ortaya çıkarmıştır. Bu tipolojilerden kapalı siteler, konut alanlarının tüketim kültürüyle nasıl bir anlamsal ve mekansal değişim süreci yaşadığını yansıtan konut alanlarıdır. Başakşehir'deki kapalı siteler üzerine yapılan örneklem çalışması, kapalı sitelerin sahip olduğu kimlik ve statüye işaret eden söylemsel göstergeleri, kapalı sitelere ait medya temsilleri ve reklam metinlerinde “geleneksel”, “modern”, “ayrıcalıklı”, “prestijli” gibi kelimelere yapılan vurgular olarak ortaya koyar. Diğer taraftan, kimlik ve statüye işaret eden mekansal göstergeler olarak, kapalı sitelerde oluşturulan kentsel sınırlara ve kapalı sitelerin içerdiği farklı sosyal donatı alanlarına işaret eder.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, konutun anlamı, konutun metalaşması, kapalı siteler, Başakşehir'deki kapalı siteler.

Gated Communities in the Context of the Changes in Housing Perception During the Postmodern Period: Example of Başakşehir, Kayabaşı Neighbourhood

Münire Rana BAĞDAT

Faculty of Architecture

Master of Science Thesis

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Zafer SAĞDIÇ

Along with postmodernism, changes in the intellectual space have also affected physical space, and new urban formations and relationships have emerged as a reflection of this cultural background. Residential areas, which come across as areas where these changes in urban space are re-understood from a new perspective created by postmodernism, and with this understanding, housing is also experiencing a process of spatial differentiation.

In today's postmodern society, housing has undergone a serious differentiation from the concepts of earlier eras, even the semantic values of the modern era. In modernism, housing has always been a place where function has always been at the forefront, housing the economic and cultural reflections of its era. The postmodern period was a chaotic period in which boundaries became silicified, super-narratives were rejected, the possibility of everything was accepted,

indicators intensified, this new perspective brought about a social and cultural change, and this change also manifested itself in residential areas. During this period, housing, in addition to being a shelter, collects many meanings such as being a commodity, an economic and legal guarantee, a status symbol, and an investment tool. The biggest change experienced by housing during this period was the transformation of housing into a commodity bought and sold in consumer culture, while with this transformation, housing began to be used as a status sign and identity expression for its user.

In the postmodern period has revealed lofts, gated communities and residences, which are housing typologies that have gained meaning on the axis of consumption. Gated communities from these typologies are residential areas that reflect how the residential areas are experiencing a process of semantic and spatial change with consumer culture. The study case which is about gated communities in Başakşehir shows that gated communities have discursive and spatial identity and status indicators.

Keywords: Postmodernism, meaning of housing, commoditization of housing, gated communities, gated communities of Başakşehir.

1.1 Literatür Özeti

Postmodern dönemde yaşanan kültürel, ekonomik ve sosyal değişimlerin konut alanları üzerindeki etkilerinin tespiti için hedeflendiği bu tezin 2. bölümünde öncelikle, postmodernizm kavramının ifade ettiği anlamlar ve postmodern dönemde yaşanan değişimlerin modernizmle karşılaştırmalı olarak ortaya konulmasında temel olarak kullanılan kaynaklar; David Harvey'in 1990 tarihli, *The Condition of Postmodernism/Postmodernliğin Durumu* kitabı, Mark Gottidener'in 1995 tarihli, *Postmodern Semiotic/Postmodern Göstergeler* kitabı, Steven Connor'ın 1989 tarihli *Postmodernist Cultur/Postmodernist Kültür* kitabı, Glenn Wrad'ın 1997 tarihli *Understanding Postmodernism/ Postmodernizmi Anlamak* kitabı ve Gencay Şaylan'ın 1999 tarihli *Postmodernizm* kitabı olmuştur.

Bunlardan, David Harvey'in 1990 tarihli, *The Condition of Postmodernism/Postmodernliğin Durumu* kitabı, Aydınlanma'dan günümüze uzanan dönem boyunca etkili olan ideolojiler olan modernizm ve postmodernizmi sanat, edebiyat, mimarideki ifadeleri üzerinden tartışması, ideolojilerle toplumsal ve politik değişimin ilişkisini kurarak postmodern sürecin çok yönlü bir sentezinin ortaya koyması sebebiyle, postmodernizm kavramının tartışıldığı tezin 2. bölümünde kullanılmıştır. Postmodernizm konusuna giriş noktalarını gösteren bir kılavuz niteliğindeki Glenn Ward'ın *Understanding Postmodernism/ Postmodernizmi Anlamak* (1997) kitabı da yine postmodernizmin ifade ettiklerinin ortaya konulduğu 2.1. bölümde kullanılmıştır. Tezin aynı bölümünde kullanılan bir diğer kaynak olan Steven Connor'ın, 1989 tarihli *Postmodernist Cultur/Postmodernist Kültür* kitabı Jameson, Lyotard, Baudrillard, Harvey gibi isimlerin hukuk, müzik, sanat, kurgu, ekoloji, popüler kültür gibi birçok farklı alanlardaki postmodernist yaklaşımları ortaya koymaktadır. Gencay Şaylan'ın 1999 tarihli *Postmodernizm* kitabı ise, postmodern söylemin en önemli yanlarını

Baudrillard, Facoult ve Lyotard gibi düşünürler üzerinden tartışması dolayısıyla tezin 2.1 ve 2.2. bölümlerinde kullanılan kaynaklardan biri olmuştur. Kullanılan bir diğer kaynak olan Mark Gottidener'in *Postmodern Semiotic/Postmodern Göstergeler* (1995) kitabı ise, postmodern kültürde simgelerin rolüne ilişkin önemli bir kuramsal yaklaşım ortaya koyması ve alışveriş merkezlerinden, Disneyland ve eğlence parklarına kadar mekansal düzlemde geç kapitalizm döneminde göstergelerin ve reklamın rolüne odaklanması sebebiyle, özellikle postmodern dönemdeki tüketim kültürünün incelendiği 2.3. bölümünde kullanılmıştır.

Tezin 2.2. bölümünde ortaya konulan postmodernizme kuramsal yaklaşımlar, postmodernizmi kendi özgün bakış açılarıyla tanımlamış üç düşünür olan Jean-François Lyotard, Frederic Jameson ve Jean Baudrillard üzerinden ele alınırken tezin 2.2.1. bölümünde yer verilen ve postmodern kavramını sosyal teoriye ilk sokan isim olan Jean-François Lyotard'ın postmodernizm kuramı, postmodern durumun herşeyden önce bilginin statüsündeki bir değişim olarak ele alındığı, 1967 tarihli *Les Editions de Minuit/Postmodern Durum* kitabı üzerine temellendirilmiştir. Postmodernizme farklı bir bakış sunan Frederic Jameson'un postmodernizm anlatısının ortaya konulduğu tezin 2.2.2. bölümünde kullanılan temel kaynak olan, 1991 yılında yayımlanan, *Postmodernism: Or, the Cultural Logic of Late Capitalism /Postmodernizm: Geç Kapitalizimin Kültürel Mantığı* kitabında postmodernizm, kapitalizmin güçlenerek varlığını devam ettirebilmesini sağlayan koşulları sağlayan bir araç olarak ortaya konulur. Tezin 2.2.3. bölümünü oluşturan 20. yüzyılın en önemli kuramlarından olan "Simülasyon" kuramı ise, kuramın ortaya atıldığı 1982 tarihli *Les Editions Galilee/Simulakr ve Simülasyon* kitabı üzerinden tartışılır. Bu kitapta Baudrillard, günümüz toplumunu şekillendiren en önemli etken olarak medya yoluyla yayılan işaret ve sembolleri gösterir ve yaşanan bu dönemi, gerçekte sahte/gerçekte düşsel arasında bir bozulma olarak tanımladığı simülasyonlaşma süreciyle ilişkilendirir.

Postmodern dönemle ortaya çıkan tüketim toplumunun özelliklerinin, değişen tüketim pratikleriyle beraber ortaya konulduğu 2.3. bölümde faydalanan Guy Debord'un 1967 tarihli, *La Societe du Spectacle/Gösteri Toplumu* adlı kitabında,

postmodern dönemde tüketime duyulan ilgi, “gösteri” kavramıyla ilişkilendirilirken; bu bölümde kullanılan bir diğer kaynak olan Jean Baudrillard’ın, 1968 tarihli, *Le Systeme des Objets/Nesneler Sistemi* kitabında, postmodern dönemde tüketimin kendi bir ihtiyaç olarak ortaya konulur. Postmodern dönemin tüketim kültürü konusunda yararlanılan kaynaklardan olan Mike Featherstone’un *Consumer Culture of Postmodernism/ Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*’nde (1991) ise, tüketimin sembolik boyutuna dikkat çekilir ve malların simgesel çağrışımlarla hayat tarzı farklılıklarını vurgulamanın bir aracına dönüştüğünü belirtilir.

Postmodern dönem koşullarının mimarlık ve kent planlama disiplinlerine etkisine, yine modernizmle karşılıklı bir okumayla odaklanılan tezin 3. bölümünde, modernizmin ve postmodernizmin kentini ortaya koyan önemli bir kaynak olan David C. Thorns’un 2002’de yayımlanan *Transformation of Cities/Kentlerin Dönüşümü* kitabında, 20. yüzyılın ikinci yarısından 21. yüzyıla kadar kentleri şekillendiren süreçler ortaya konulmuştur. Modern döneme ait bir ideal kent modeli olan Bahçekent’in geleceğin kent alanları olarak ortaya konduğu Ebenezer Howard’ın, ilk olarak 1898 tarihinde yayımlanan *Garden Cities of Tomorrow/Yarının Bahçe Kentleri* ve modernizmin ortaya koyduğu ideal kent modellerini, Howard, Wright ve Le Corbusier üzerinden tartışıldığı Robert Fishman’ın 1977 tarihli kitabı *Urban Utopias in the Twentieth Century/ Yirminci Yüzyılda Kent Ütopyları* kitabı ve kent sosyolojisi disiplini penceresinden, kent olgusunun modernite üzerinden okunduğu Aliye Çınar’ın 2013 tarihli, *Modernizm, Kent ve Toplum* kitabı, modernizmin kentinin ortaya konulduğu tezin 3.1.1. bölümünde kullanılmıştır.

Postmodernist kent planlama tartışmalarına odaklanılan tezin 3.1.2. bölümünde kullanılan kaynaklardan biri, kentlerde hareketi, farklılığı ve ekonomik canlılığı sağlayabilmek için kentlerde birden fazla fonksiyona sahip karma kullanımlı yapılar ve alçak katlı yapılaşma, eski ve yeninin birlikteliğine dayanan bir tasarım anlayışıyla yeterli insan yoğunluğunun sağlanması gerekliliğinin ortaya konulduğu, Jane Jacobs’un 1961 tarihli, *The Death and Life of Great American Cities/Büyük Amerikan Kentlerinin Yaşamı ve Ölümü* kitabı

olmuştur. Aldo Rossi'nin, 1966 yılında yayımlanan *L'architettura della città/Kentin Mimarisi* kitabı, bina tipolojisi ve kent morfolojisi başlıklarını mimarlık tartışmalarının gündemine getirmesiyle, kente, özellikle de geleneksel kente karşı yeni bir ilgiyi başlatması sebebiyle bu bölümde yararlanılan bir diğer kaynak olan olmuştur. Rossi'nin yaklaşımı kentte geleneksel olanın vurgusunu yaparken, Robert Venturi ise, 1972 tarihli, *Las Vegas: The Forgotten Symbolism of Architectural Form/Las Vegas'ın Öğrettikleri* kitabıyla temel olarak çevreye ve kente ilişkin var olanın kabulünü teklif ederken, bu iki eğilimi birleştiren yaklaşım önerisi sunan Colin Rowe ve Fred Koetter'in 1978 tarihli *Collage City/Kolaj Kent* kitabı, kent içinde var olanla yeni tasarlananın uzlaştırılması gerekliliğini belirtirken, gelenekselle modernin içiçeliğini öneren "kolaj" kavramını gündeme getirmesi sebebiyle aynı bölümde kullanılan kaynaklar olmuştur. Postmodern kenti, yaşayanlarının kendilerini içinde bulundukları kentsel bütünlüğü zihinlerinde haritalayamadıkları, yabancılaşma sürecinin yaşandığı bir uzam olarak ortaya konulduğu Kevin Lynch'in 1960 tarihli, *The Image of the City/Kent İmgesi* adlı kitabı, bu bölümde kullanılan diğer bir kaynaktır.

Mimarlıkta modernizmin ortaya konulduğu, tezin 3.2.1. bölümünde kullanılan temel kaynak, Leland M. Roth'un 1993 tarihli *Understanding Architecture/Mimarlığın Öyküsü* kitabı olurken, bu bölümde yararlanılan bir diğer kaynak, modern mimarlığı meydana getiren fikirlerin tartışıldığı Hilde Heynen'in 1999 tarihli, *Architecture and Modernity/Mimarlık ve Modernite* kitabı olmuştur. Tezin 3.2.2. bölümünde postmodern dönemde mimarlık konusuna odaklanılırken, bu bölümde başvurulacak kaynaklardan biri, modern mimarlığın kavramlarının karşısına postmodern mimarlığın kavramlarının yerleştirilerek postmodernizmin teorik alt yapısının ortaya konduğu, Robert Venturi'nin 1966 yılında yayımlanan, *Complexity and Contradiction in Architecture/Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki* kitabıdır. Aynı bölümde kullanılan bir diğer kaynak olan Venturi, Robert Venturi, Denise Scott Brown, Steven Izenour tarafından 1972 yılında yayımlanan ve yapıları kendi bağlamında okumayı salık verdikleri, postmodern mimarlık tartışmalarında önemli bir yeri olan *Las Vegas: The Forgotten Symbolism of Architectural Form/Las Vegas'ın Öğrettikleri* kitabı, postmodern mimarlıkta

yapılara anlamın geri dönüşünü ilan eder. Marc Augé'nin, 1997 tarihli *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity/Yok-yerler: Üstmodernliğin Antropolojisine Giriş* adlı kitabı, ortaya attığı "yok-yer" kavramıyla, kapitalizmin küresel varlığıyla ortaya çıkan yeni mekânsal tipolojilere odaklanmasından dolayı, postmodern dönemde mimarlığın tartışıldığı 3.2.2. bölümde kullanılan bir diğer kaynak olmuştur. Mekana tüketim penceresinden bakan John Urry'nin 1995 yılında yayımlanan, *Consuming Places/Mekanları Tüketmek* kitabında, ekonomik ve kültürel süreçler üzerinden turizm ve yerlerin tüketilmesi konusuna eğilmesi sebebiyle yine tezin aynı bölümünde kullanılmıştır. Bu kaynaklar haricinde, Mike Featherstone'un 1991 yılında yayımlanan *Consumer Culture of Postmodernism/ Postmodernizm ve Tüketim Kültürü* kitabı, David Harvey'in 1990 tarihli, *The Condition of Postmodernism/Postmodernliğin Durumu* kitabı, Mark Gottidener'in 1995 tarihli, *Postmodern Semiotic/Postmodern Göstergeler* kitabı modernizm ve postmodernizmin kent ve mimarlık pratiklerini ortaya koymada yararlanılan diğer kaynaklar olmuştur.

Tezin 4. bölümünde odaklanılan modernizmin ve postmodernizmin konut mimarisi, Heynen'in 1999 tarihli, *Architecture and Modernity/Mimarlık ve Modernite* kitabı, Robert Venturi'nin 1966 yılında yayımlanan, *Complexity and Contradiction in Architecture/Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki* kitabı, Bozdoğan'ın (2018) "Camdan Ev, "Ev" midir?", Cantürk Akyıldız'ın (2021) "Kitleleri Barındırmak ve Yeni Konut Kültürü: Yeni Frankfurt Konut Programı, 1925-1931" ve Talu'nun (2018) "Bir Arzu Nesnesi Olarak Ev", Yücel'in (2018) "Bugünün Toplu Konut Mimarlığı: II. Dünya Savaşı Sonrasında Günümüze Kadar Eleştirel Bir Panorama", Aras'ın (2015) "21. Yüzyılda Postmodern Mimarlığa Naif Bir Bakış: Bitiş mi, Dönüşüm mü?", Uribe'nin (2017) "Ricardo Bofill's Red Wall Through The Lens of Gregori Civera" metinleri üzerinden ortaya konmuştur.

Postmodern dönem öncesi ve postmodern dönemde konuttaki anlamsal farklılaşma konusunun irdelendiği tezin 5. bölümünde başvuru kaynaklardan biri, konutun fenomenolojik bağlamından kopararak işlevsel olana indirildiği ve modernlik üzerine düşünmenin bir aracına dönüşümünün ortaya konulduğu Hilde Heynen'in 1999 tarihli, *Architecture and Modernity/Mimarlık ve Modernite*

adlı çalışması olmuştur. Modernizmin manifestosuna dönüşen modern konutlara bir eleştiri ortaya koyan Theodor W. Adorno'nun 1951 yılında yayımlanan *Minima Moralia* kitabı, aynı bölümde başvurulmuş diğer bir kaynaktır. Nur Altinyıldız Arun ve Roysi Ojalvo'nun derlediği, 2012 tarihli, *Arzu Mimarlığı* kitabında, *Modernite'nin İki Yüzü Arasında Mimarlık: "Mesken Tutmak"tan Göçebeliliğe* makalesinde Roysi Ojalvo, modern dünyada aidiyetin ortadan kalkışına, evde ve güvende olma duygusu yitirilmesine vurgu yapmasından dolayı, yine aynı kitapta bulunan, *Bir Arzu Nesnesi olarak Ev* makalesiyle Nilüfer Talu, konutta modernizmle başlayan anlamlandırma sürecini postmodern dönemde konutun metalaşması süreciyle ilişkisini ortaya koyması sebebiyle, tezin 5.2. bölümünde kullanılan kaynaklardan olmuştur. Postmodern dönemde metalaşan konutla ortaya çıkan yeni tipolojilerine odaklanılan tezin 5.3. bölümü ise, Ece Ceyla Baba'nın, 2015 tarihinde yayımlanan *Modernizmden Postmodernizme Geçiş Sürecinde Loft Mimarisi ve İstanbul'daki Yansımaları* kitapları ve Renaud Le Goix 2003 yılında yayımlanan *Gated Communities: Sprawl and Social Segregation in Southern California* makalesi üzerinden ortaya konulmuştur.

Postmodern döneme has konut tipolojilerinden kapalı sitelerin mimari ve anlamsal özelliklerinin ortaya konulduğu tezin 6. bölümünde, Blakely ve Snyder'in 1997 tarihli *Fortress America: Gated Communities in the United States* kitabı, Aydın Yönet'in *Korumalı Yerleşimlerin Tercih Sebeplerinde Etkili Olan Faktörleri Açıklamaya Yönelik Kavramsal Bir Model* (2011) başlıklı doktora tezi, Çıkış ve Ek'in (2009) "*Konutta Lüks Kavramının İmgesel Dönüşümü: İzmir Kent Merkezinde Çok Katlı Lüks Konutlar*", Aras'ın (2014) "*Bir Mimarlık Bilinmeyen: Postmodern Gündelik Yaşamda 'Konut' Tükendi mi?*". Marmasan'ın (2014) "*Bir Mekansal Ayrışma Modeli Olarak Modern Gettolaşma: Televizyon Reklamları Üzerine Bir İnceleme*" makalelerinden, ayrıca Çağlar Keyder'in derlediği, 1999 tarihli *İstanbul- Küresel ile Yerel Arasında*, Hatice Kurtuluş'un derlediği, 2005 tarihli *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, Ayşe Öncü-Petra Weyland'ın derlediği *Mekân, Kültür, İktidar* kitapları ile Bali'nin *Çılgın Kalabalıktan Uzak* (1999) ve *Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a -Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar* (2002) metinlerinden faydalanılmıştır.

Kapalı sitelerin taşıdığı satü ve kimlik anlamlarının mekansal ve söylemsel göstergeleri, Başakşehir örneği üzerinden tartışıldığı 7. bölümde yararlanılan kaynaklar ise, Pérouse'nun (2007) *İstanbul'un Eski Çeperlerinde Yeni Bir "Kentsel Kimlik Çabası: Yerel Adil Düzen'den Globalleşen Piyasa Arayışlarına Başakşehir Hikayesi*, Grant ve Mittelsteadt'ın (2004) *"Types of Gated Communities. Environment and Planning B: Planning and Design"* metinleri, Nurullah Gündüz'ün *Uydu Kentin Mekânsal Üretimi: Başakşehir 4. ve 5. Etaplar* başlıklı doktora çalışması ve İrfan Özet'in *Kentli Muhafazakârlarda Habitus Dönüşümü: Fatih Ve Başakşehir Örneği* adlı doktora tezi olmuştur.

1.2 Tezin Amacı

Konut alanları, döneminin toplumsal, kültürel ve ekonomik değişimlerine bağlı olarak mekansal ve anlamsal değişimlere uğrayan mekanlar olmuşlardır. Endüstri devriminden önce varoluşla ilişkilendirilen konut, 19. Yüzyılda yaşanan sanayileşme süreciyle kişinin kişiliğini muhafaza edeceği bir kutuya dönüşmüş, modernizmle beraber ise, fenomenolojik bağlamından koparılarak varoluşla hiçbir ilişkisi olmayan, işlevsel alanlara indirgenmiştir.

Modernizm 1960 yıllardan itibaren etkinliğini kaybeden bir ideolojiye dönüşürken, bu dönemde ortaya çıkan ve günümüzde etkisini sürdüren postmodernizmin etkin olduğu bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemle, anlatılar reddedilirken, bu döneme damgasını vuran kavramlar; küreselleşme, tüketim, metalaşma, farklılaşma, kuralsızlık, parçalanma, eskiye dönüş olmuştur.

Postmodernizmin ideolojik yapısı içerisinde, konut önceki dönemlerde geçirdiği gibi anlamsal bir farklılaşma süreci yaşamakta mıdır? Postmodern dönemde konut alanlarında anlamsal bir değişim yaşanmakta ise, postmodernizmin hangi söylemi hangi yönleriyle bu değişimi etkilemiştir? Yaşanan değişimin mekansal bir etkisi var mıdır?

Bu çalışma, temel olarak bu sorulara cevap bulmayı hedeflemiş, postmodern dönemin, modern insanın konutu algılayış biçiminde oluşturduğu değişiklikler ve konuta yüklediği yeni anlamlarla ortaya çıkan yeni mekânsal biçimlerin tespiti hedeflenmiştir. Bu tartışmanın ana eksenini, postmodern döneme damgasını

vuran imaj, kimlik ve tüketim kavramları üzerine temellenen yeni konut algısı oluşturmaktadır. Bu kültürel zeminde oluşan yeni konut algısı, kullanım değeri göz ardı edilerek yalnızca sembolik değeri üzerinden tartışılmış ve bu anlamlandırmaların mekânsal göstergeleri, Başakşehir'deki kapalı konut siteleri aracılığıyla ortaya konulmuştur.

1.3 Hipotez

Günümüzde, bireyler evleriyle derinlikten uzak, yüzeysel, bağıllık içermeyen bir ilişki kurmakta, evlerine, daha iyisi ve daha yenisiyle kolayca değiştirebilecek bir olgu olarak yaklaşmaktadırlar. Bireyin konuta yaklaşımında oluşan bu değişimde etkili olan, yaşanan dönemin ideolojik söylemini oluşturan postmodernizm, konut alanlarının anlamlandırılışında kendini gösteren, kültürel bir etki olarak öne çıkmaktadır.

Postmodernizmle beraber düşünsel alanda oluşan değişimler fiziksel mekânı da etkilemiş ve bu kültürel zeminin yansıması olarak yeni kentsel oluşumlar, tanımlar ve ilişkiler ortaya çıkmıştır. Konut alanları, kentsel mekândaki bu değişimlerin açıkça izlenebileceği, yaşamsal eğilimlerle büyük değişimler gösteren alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma, postmodern söylemin, günümüzde bireyin konutu ile kurduğu ilişkide yaşanan değişimde ve konutun mekansal ve anlamsal dönüşümünde etkili olup olmadığını sorgulamaktadır.

Bu tartışma, postmodern dönemin, yeni konut tipolojilerinden kapalı siteler üzerinden yürütülmüştür. Postmodern dönemde hakim tüketim kültürü etkisiyle metalaşan konutunun yeni görünümlerinden biri olan kapalı siteler, kullanıcı için kimlik ve statü ifadesine dönüşmüş konut alanlarıdır.

Kapalı sitelerin sahip olduğu bu anlamların söylemsel ve mekansal göstergeleri, İstanbul-Başakşehir'deki kapalı siteler üzerinden ortaya konulmuştur. Başakşehir, konut alanlarında kapalı sitelerin ağırlıklı olduğu bir bölge olurken, aynı zamanda, muhafazakar/İslami yaşam tarzını benimseyen grupların yoğunlaştığı bir alan olarak, kapalı sitelerin belli bir yaşam tarzının işaretleri etrafında şekillenip şekillenmediği tartışmasını yapmayı mümkün kılan bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1 Modernizmden Postmodernizme Geçiş

Günümüz toplumu sanayi-ötesi toplum, geç kapitalist toplum, post-fordist toplum, post-endüstriyel toplum, tüketim toplumu ve bilgi toplumu gibi farklı şekillerde isimlendirilmektedir (Jameson, 1994: 31). Jameson (1994: 29), modernizmle ortaya çıkmış olan sanayi toplumundan bir kopuşu işaret eden bu yeni toplumu ortaya çıkaran olgu olarak “postmodernizm”i işaret eder.

Featherstone (2005, 28), postmodernizm teriminin ilk olarak Federico de Onis tarafından 1930’lu yıllarda modernizme karşı küçük çapta bir tepkiyi anlatmak için kullanıldığını belirtir. “Tükenmiş” yüksek modernizmin ötesine geçen bir hareketi anlatmak üzere kullanıldığı 1960’lı yıllarda, New York’ta popülerlik kazanan bu terim, 1970 ve 1980’li yıllarda mimari, görsel sanatlar ve sahne sanatlarında daha geniş bir kullanıma ulaşmıştır (Featherstone, 2005: 28). Best ve Kellner (1998: 23) postmodernizm kavramının, 1960’larla beraber edebiyat, şiir, resim ve mimaride ortaya çıkan yeni biçimlere bağlı olarak gelişen kültürel teori alanındaki tartışmalarla, bugünkü anlamını bulmaya başladığını ifade eder. Başlangıçta büyük ölçüde kültürel teori alanını kapsayan postmodern kavramı, 1970’li yıllarla beraber gittikçe yaygınlaşırken postmodern felsefe, politika, ekonomi, toplum, aile ve kişiden söz edilmeye başlanmıştır (Connor, 2014: 18; Kumar, 1999).

En yalın haliyle postmodernizm, modernizmle sunulan evrensel açıklamaları sorgulayan felsefi bir hareket olarak tanımlanabilir (Anderson, 1997). Postmodernizmin felsefesi, farklı geleneklere mensup düşünürlerin fikirleri doğrultusunda gelişirken, bu düşünürleri biraraya getiren ortak nokta, moderniteye yöneltiilmiş eleştiridir (Eagleton, 2011: 9).

Ward (2010: 13), postmodernizmin zorluklarından biri, belki de en büyüğü olarak, kavramın akışkan ve açık uçlu oluşuna işaret eder. Anlamdaki bu akışkanlığın sebebi ise, postmodernizmin kısa açıklamalar halinde özetlenmeye elverişli olmaması ve tek bir net tanımının yapılabilmesinin zorluğudur. Postmodernizm, bir düşünce okulu ya da belirli bir amaç veya perspektife sahip entelektüel bir hareket olmadığı gibi, hâkim teorisyen veya sözcüsü de yoktur (Ward, 2010: 13). Ward (2010: 14), postmodernizm hakkındaki fikirlerin, felsefeden kültürel araştırmalara, coğrafyadan sanat tarihine kadar birçok disiplin tarafından beslendiğini, her bir disiplinin postmodernizmi kendi bakış açısıyla tanımladığını ve tüm bu tanımlamaların terimin anlamını netleştirmek yerine onu daha da muğlaklaştırdığını belirtir. Bu nedenle, postmodernizmin bir disiplin içindeki tanımı diğer bir disiplindeki tanımıyla örtüşmeyebilmektedir (Ward, 2010: 14).

Best ve Kellner (1998: 47-48), yeni bir postmodern çağda yaşayıp yaşamadığımız sorusuna verilebilecek üç mümkün yanıt bulunduğu ifade eder: Birincisi, Budrillard (2014) gibi düşünürlerin iddia ettiği gibi tamamıyla yeni bir çağda yaşandığı, modernlikten kopulduğu iddiasıdır; ikincisi, başını Habermas (1994)'ın çektiği modernlikten bir kopuş yaşandığının yadsınması ve günümüzle modernlik arasındaki sürekliliklere vurgu yapılmasıdır, dolayısıyla bir kopuş ve yeni dönem tespiti reddedilmekte ve postmodernizm bir ideolojiye indirgenmektedir; üçüncüsü ise, Jameson (1994) ve Harvey (2006) gibi düşünürlerin desteklediği kopuşlarla birlikte modernlikten gelen süreklilikler iddiasıdır.

Mike Featherstone (2005: 21), postmodern teriminin, modernin devamında yaşanan bir süreç olma anlamından daha güçlü bir şekilde modernin belirgin biçimde terkedilişini anlattığı görüşündedir. Frederic Jameson (1994: 85) ise, postmodern terimini geniş anlamda kültüre gönderme yaparak kullanır ve çağdaş toplumda kültür alanının dönüşümüne yol açan bir kültürel mantık ya da kültürel egemen olarak postmodernizmden söz eder. Modernizmi tekelci kapitalizm aşamasıyla, postmodernizmi de İkinci Dünya Savaşı sonrası geç kapitalizm aşamasıyla ilişkilendirir. Toplumsal hayatımızdaki her şeyin “kültürel” bir ürün haline gelerek, müthiş bir hızla tüm toplumsal dünyaya yayılmasına yol açan

postmodernizmin, “günümüz çokuluslu kapitalizminin merkezlesmiş küresel şebekesi”nde yeniden üretimin önemli bir rolü olduğunu savunur (Jameson, 1994: 85).

Görüldüğü gibi postmodernizm bir durum, bir dönem ya da yeni bir söylem olarak algılanabilse de postmodernizmin belli bir modernizm düşüncesine gönderme yapma zorunluluğu ortadadır. Bu amaçla, postmodern kavramının karşılıklarını kavramak için modernizmin ifade ettiklerine bakmakta fayda vardır.

Habermas’ın (1994: 9) modernite projesi olarak adlandırdığı durum, 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır ve düşünsel alanda kendini üç temel görüş üzerinden tanımlar: aydınlanma, rasyonalizm ve pozitivizm. Buna bağlı olarak, Aydınlanma düşüncesi üzerinde temellenen modernizmi karakterize eden kavramlar, nesnel bilim, bilgi, ortak insani değerler, evrensel ahlak, eşitlik, özgürlük, insan zekasına inanç vb. unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Habermas, 1994: 9; Harvey, 2006: 26; Karaduman, 2010: 2889). Pozitivist ve rasyonalist eğilimlere sahip modernizm, daimi gelişime ve mutlak doğrulara duyulan inanç, toplumsal düzenin rasyonel biçimde planlanması ve bilgi ve üretimin standartlaştırılması çabalarıyla özdeşleştirilir (Harvey, 2006: 21).

Modernizmin çıkış noktasını oluşturan ve olgunlaşmakta olan burjuvazi tarafından yönetilen bir özgürleşme hareketi olan “Aydınlanma”, 17. ve 18. yüzyıllarda var olan totaliterliğe, kastçı-feodal toplum yapısına, baskıcı dinsel dünya görüşüne karşı verilen mücadeleyi tanımlar (Touraine, 1995: 26; Aslan ve Yılmaz, 2001: 95). Aydınlanma Düşüncesi, eleştirel aklın kullanılmasıyla insanlığı, batıl inançlardan, gizemli güçlerden, mitlerden ve doğa güçlerine tabi olmaktan özgürleştirmeyi amaçlamıştır (Dochherty, 1995: 14; Şaylan, 1996: 16).

Harvey (2006: 25) modernite projesinin, Aydınlanma düşünürlerinin “nesnel bilimi, evrensel ahlak ile hukuku ve kendi ayakları üzerinde duran sanatı, kendi iç mantıkları temelinde geliştirme” konusunda gösterdikleri bir düşünsel çabayı tarif ettiğini ifade eder ve ekler:

“Amaç, özgür ve yaratıcı biçimde çalışan çok sayıda bireyin katkıda bulunduğu bir bilgi birikimini, insanlığın özgürleşmesi ve günlük yaşamın

zenginleşmesi yolunda kullanmaktır. Doğa üzerinde bilimsel hakimiyet, kaynakların kıtlığından, yoksulluktan ve doğal afetin rasgele darbelerinden kurtuluşu vaat eder. Rasyonel toplumsal örgütlenme biçimlerinin ve rasyonel düşünce tarzlarının gelişmesi, efsanenin, dinin, boş inancın akıldışılığından, iktidarın keyfi kullanımından ve kendi insan doğamızın karanlık yanından kurtuluşu vaat eder.”

Bireyi ve akli her şeyden üstün tutan bu yeni anlayış, bireyin kendinde varolan potansiyeli keşfetmesini mümkün kılarken, kendisi dışındaki otoritelerden bağımsızlaşmasını da mümkün kılmıştır (Özkiraz, 2003: 14-15). Harvey'e göre (2006: 25), bu anlayış, insanları özgürleştirmek amacıyla “bilginin ve toplumsal örgütlenmenin mistik ve kutsal kabuğunu kırmayı hedefleyen laik bir hareket”tir. Aydınlanma düşüncesi, tarih ve gelenekten kopuşla akılcılıktan uzak dünya görüşünden kurtardığı bireyin (Harvey, 2006: 26), akılcı bilgiyi benimsemesini ve akılla örgütlenen toplumun bir parçası olmasını sağlamayı hedeflemiş (Touraine, 1995: 25-26), aynı zamanda ilerleme fikrini de benimsemiştir (Harvey, 2006: 26).

Bir Aydınlanma projesi olarak modernizm düşüncesinin de, sürekli ve doğrusal bir ilerleme anlayışına yaslandığı görülür (Harvey, 2006: 26). Heynen (2011: 27) modernizmi, işçiler, sanayiciler ve sanatçıları ortak bir hedef etrafında toplayan, planlanmış bir ilerleme mücadelesi olarak tanımlar. Şaylan'a göre (1996: 180) bu ilerleme anlayışındaki temel amaç, ideal toplum düzeninin inşasıdır. İdeal bir toplum düzeninin varolduğunu varsaymak, mutlak gerçeğin varlığını kabul etmek anlamına gelmektedir. Mutlak gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için düşünsel boyutta yaşanan en önemli değişim, bilim ve bilginin mistik olandan arındırılması sürecidir. Böylelikle, bilim ve bilgi Tanrısal bir süreç olmaktan çıkarılırken, akıl temelli, insani bir konuma indirgenmiştir (Şaylan, 1996: 18)

Modernlik söylemi, özgürlük ve özerklik düşüncesi üzerine temellenir ve özgürleşme kavramı, bireysel hakların sağlanması ve bu hakların kullanılmasındaki hukuki dayanaklar modern toplumlar için oldukça önemlidir (Yılmaz, 1996: 25). Bireyselliğe verilen bu öneme karşıt olarak, modernizmin “öteki”ye bakışında aynı hassas tavrı görmek mümkün değildir (Bauman, 1992:

xiv; Karaduman, 2010: 2889). İlder (2006: 2), modernist bir bakış açısıyla bakıldığında, farklı olana hoşgörölü olmak, kendini ötekiliğe açmak gibi davranışların var olmadığını, ötekiyle kurulan ilişkinin özünün, onu asimile etmek, öteki olarak dışlamak, evcilleştirmek minvalinde geliştiğini ifade eder. Ward da (2010: 10), modernizme benzer bir eleştiri getirir. Aydınlanma düşünürlerinin Avrupa'yı en gelişmiş, aydınlanmış ve ilerlemiş görme eğilimlerinden bahsederek, Avrupa'nın kendini dünyanın diğer kalanından daha uygar olarak gördüğünü ve bu durumun, diğer ülkelerin ve ırkların kolonileştirilmesi, sömürölmesi veya "daha iyi hale getirilmesi" gerektiğini görüşünün benimsenmesinde önemli bir etken olduğunu belirtir (Ward, 2010: 10).

İnsanları zincirlerinden kurtarmayı hedefleyen modernizmin vadettiklerine ulaşmak için ödenmesi gereken bedel, gelenekten ve tarihten kopmak olmuştur (Harvey, 2006: 26). Modernizmi anlamak açısından önemli bir kavram olan "yaratıcı yıkma" kavramının karşılığı olan bu durum, Marx'ın ifadesiyle "*katı olan her şeyin buharlaştığı*" bir dönem olan modernizmin içinde barındırdığı çelişkilerden doğmuştur. Modernizm, yeni olanı inşa etmeyi vadederken, bu inşa sürecini geleneğin reddedilerek yıkılmasına dayandırmıştır (Harvey, 2006: 29; Karakurt, 2006: 5). Modernleşmeye eleştirel bir bakışla yaklaşan Antony Giddens (1991) ise, modernleşmenin toplumlar üzerindeki etkisini, "*yaratıcı yıkma*" kavramının tezahürü olan üç başlık altında gruplamıştır: süreksizlik (discontinuity), bağlamdan koparma (decontextualize) ve düşünömsellik (reflexivity). Bu başlıklardan ilki, kültürel ilişkinin kesilmesi, ikincisi, bir yere ait olma güdüsünü yitirme, üçüncüsü ise, doğallığın ve kendiliğindenliğin ortadan kalkması olarak açıklanmaktadır (İKA, 2012: 25).

Giderek yayılan ve güçlenen modernizm, 1950'lerin sonlarına doğru kendi tepkisini de üretmiş ve postmodernizm kavramı sanat çevrelerinde modernizme bir tepki olarak kullanılmaya başlamıştır (Featherstone, 2005: 28). Şaylan (2009: 173), modernizmin sanayi toplumu olgusu çerçevesinde kavramsallaştırılan kapitalizmin ciddi bir krize girdiği dönem olarak 1970'leri işaret eder. Bu dönemde ortaya konulan krizden çıkış yolları, yaşanacak değişiminin de ilk

habercisi olur (Şaylan, 2009: 173). Bu dönemle beraber postmodernizm kendine anlamsal olarak çeşitli ve yayılım olarak geniş alanlar edinir (Connor, 2014: 18; Şaylan, 2009: 173).

Toffler (1992: 14) postmodern dönemin doğuşunda, modernleşmenin toplumsal etkilerinin sonuçları olarak görülebilecek artan yabancılaşma, gruplar arası çatışma ve siyasal dejenerasyondan duyulan toplumsal bir tepkinin etkili olduğunu ifade eder. Bu görüşe karşıt olarak Giddens (1991: 3), postmodern dönemde yaşanan değişimin, daha önce sadece Batı için geçerli olan modernleşmenin evrenselleşmesi ve radikalleşmesi sürecinden ibaret olduğunu iddia eder. Jameson (1994:138) ise, postmodernizmi, geç kapitalizm aşamasına özgü kültürel ve düşünsel form ve içeriklerin evrenselleşmesi olarak değerlendirir.

Giddens'ın postmodern dönemde evrenselleştiği iddiasında bulunduğu Batı kültürünün, Amerikan kültürü üzerinden kendini ortaya koyduğu görülür (Harvey, 2006: 52). Harvey (2006: 52) Amerikan kültürünün postmodern dönemde evrensel bir kültür olarak yayılışını şöyle ifade eder:

“...Amerika’ya özgü olan şeyler, Batı kültürünün özü olarak kutsanmalıydı. Bu da liberalizmin, Coca Cola’nın, Şevrolelerin, dayanıklı tüketim mallarıyla doldurulmuş bahçeli evlerin yanı sıra, soyut dışavurumculukla yapıldı.”

Geç kapitalist döneme denk düşen postmodern dönemde, modernizmden kopuşu ve toplumsal dönüşümü sağlayan süreçlerin başında üretim-tüketim pratikleri gelmektedir (Jameson, 1994; 138). Bu dönemde, üretimin artması ve kitleselleşmesi, ürünlerin alım satımında daha fazla insanın sürece dâhil olması, küreselleşme ve buna bağlı olarak sınırların ortadan kalkması, üretim şekillerinin değişmesiyle beraber, tüketim şekilleri de güncellenmiş ve yaşanan bu süreçle gündelik yaşamda bir başkalaşım sürecine girmiştir (Jameson, 1994; 11-13; Yılmaz ve Ayparçası, 2016: 46).

Harvey’e göre (2006: 319), postmodern dönemde tüketim malların devrinin hızlandırılması açısından oldukça etkili olan “kullan-at” kavramı, bu değişimi yansıtması açısından önemli bir örnek olarak karşımıza çıkar. “Kullan-at” sadece

metalara has bir özellik değildir; aynı zamanda toplumsal bir özelliği de yansıtır. “Kullan-at” toplumunun sadece malları atmakla ilgili değildir; aynı zamanda değerlerin, hayat tarzlarının, istikrarlı ilişkilerin, şeylere, binalara, yerlere, insanlara bağlılığın da atılabilmesine gönderme yapmaktadır (Harvey, 2006: 319). Bu bağlamda, postmodern dönemde tüketim kültürü, insanların yaşam tarzına nüfuz eden, benliğini, kimliğini yeniden şekillendiren bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Riesman, 2016; Yılmaz ve Ayparçası, 2016: 48).

Diğer taraftan, modernizm “sanayi toplumu” üzerinden kendini ortaya koyan bir dönemken, postmodernizm, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hız, küreselleşme ve buna bağlı sınırların yok oluşuyla ortaya çıkmış yeni bir toplum yapısı üzerinden kendini tanımlamaktadır (Kırılmaz ve Ayparçası, 2016: 46). Yapısal olarak sanayi toplumunun dışında gelişen bu yeni toplum yapısı, bilgi toplumu, tüketim toplumu, sanayi sonrası toplum, geç kapitalist toplum gibi farklı adlandırmalarla dolaşıma girmiştir (Jameson, 1994: 31). Bu dönemde, gelişen teknolojiye bağlı olarak iletişim ve bilginin edinilmesi hızındaki artış, eşitlikçi yatay ilişkileri arttırarak, siyasal kimlikleri silikleştirmiş ve ideolojilerin de sınırlandırılmasına sebep olmuştur (Jameson, 1994: 13; Yılmaz, 1996: 62; Kırılmaz ve Ayparçası, 2016: 46).

Lyotard’a göre (2013: 13), postmodern dönemde, bilginin yayılışı gibi bilimsel biginin üretim süreçlerinde de bir değişim göze çarpar. Postmodern dönemde, bilimsel olarak adlandırılan bilgi, devlet tarafından değil, çok uluslu şirketler tarafından dolaşıma sokulur; bu değişim, gücün devletten çok uluslu şirketlerde toplandığı anlamına gelir (Lyotard, 2013: 17). Bilgide yönlendirici güç ise, medya ve iletişim ağıdır ve medya, kapitalist ideolojinin baskın mesajlarının bir ileticisidir (Althusser, 2015: 36; Sallan ve Boybeyi, 1994).

Postmodern dönemle, Aydınlanma ile vaadedilen, rasyonel araştırma ve entelektüel ilerlemenin, düzen ve mutlulukla dolu bir dünya ortaya çıkacağına dair inancın yerini kötümserlik ve melankolinin aldığı bir dönem başlamıştır (Argın, 2013; Lyotard, 2013: 35). Postmodern düşünürlerden Lyotard’a göre (2013: 35), modernite projesi, Habermas’ın iddia etmiş olduğu gibi

tamamlanmamış bir proje değil, tam anlamıyla başarısızlığa uğramış bir projedir. Bu başarısızlığın en büyük sembolü ise, Auschwitz'tir (Lyotard, 1988: 16-17).

Postmodern ideolojiyle, dünyayı bir bütün olarak değiştirmeye çalışmanın gereksiz bir çabalamadan ibaret olduğu anlayışı yaygınlaşır ve yenileştirmeye yapılacak katkıların her yerden gelebileceğine dair bir inanç oluşur; yani, modernizm sonrası bugünde, kişisel girişimlere ve farklılıklara kapılar sonuna dek açılmıştır (Harvey, 2006: 59; Lyotard, 2013). Lyotard (2013: 35), bu dünyada büyük anlatıların sonunun geldiğini ifade eder; artık bütünsellik değil parçalanmışlık gündemdedir. Postmodernizmin, modernizmin bütüncül bakış açısına karşı çıkan, parçalanmayı, farklılaşmayı, eskiye dönüşü ve bu şekilde geçmişle bağları güçlendirmeyi savunan ancak bu sınırsız farklılık ve özgürlük idealini formüle edemeyen bir düşünce akımı olduğunu söylenilebilir (Sevinç, 1999: 56). Postmodernist görüş, modernizmin insanı tek tipleştirdiğini, yığınları buhrana ittiği fikrinin benimser, modernizmin bu tavrına karşılık demokrasiyi ve özgürlüğü savunur ve buna ulaşabilmek için farklılıkları teşvik eder (Kılıç, 2015a: 111-116). Ancak, tüm bu hedeflere ulaşmak için nasıl bir yol izleneceğini ortaya koymaz ve bu “eksikliğe” getirdiği açıklama ise, “talimatsız” bir dünya isteği olur (Sevinç, 1999: 57).

Bu yeni dönemle, modern dönemle birlikte anılan üst anlatılar reddedilmekte, hiyerarşi ve merkez ortadan kalkmakta, “kök” yerini “yüzey”e bırakmaktadır (Lyotard, 2013; Mutlu, 2005: 40). Yaşayan (2005), Kendini karşı-modernlik olarak sunan postmodernizmin söylemini kısaca şöyle özetlemektedir:

- Genel geçerlik iddiası taşıyan önermelerin reddedilmesi,
- Dil oyunlarında, bilgi kaynaklarında, bilim adamı topluluklarında çoğulculuğun ve parçalanmanın kabul edilmesi,
- Farklılığın ve çeşitliliğin vurgulanıp benimsenmesi,
- Gerçeklik, gerçek, doğruluk anlayışlarının tartışılmasına yol açan dilsel dönüşümün yaşama geçirilmesi,

- Mutlak değerler anlayışı yerine yoruma açık seçeneklerle karşı karşıya gelmekten çekinmemek, korkmamak, güvensizlik duymamak, gerçeği olabildiğince yorumlamak,
- Belli bir zaman ve mekânın sözcüklerini kullanmak yerine, gerçekliği kendi bütünlüğü içinde anlamaya çalışmak,
- Tek ve mutlak doğrunun egemenliğine karşı çıkmak.

Postmodern ideolojinin birçok belirtileri vardır ve bunların biri veya birkaçı ya da hepsi bir arada bulunabilir (Yıldız, 2005). Bunların en önemlilerinden bazıları; belirsizlik, parçalanma, kurallığın bozumu, ironi, “ben” in yitimi, melezleşme, katılım, karnavallaşma, metinsellik, her şey gider (anything goes) anlayışı olarak sıralanabilir (Sokan, 1993: 118). Bu belirtilerden kurallığın bozumu, Nietzsche ile başlayan ve otoritelerle alay etmeye karşılık gelen bir kavram olarak ifade edilirken (Yıldız, 2005), Feyerabend’in bilimsel rasayonizmin mutlaklaştırılması eğilimine ilişkin bir uyarı olan, ancak yaygın biçimde “istediğini yap” şeklinde yanlış anlaşılmış, “her şey gider/anything goes” anlayışıyla ise, postmodernizmde her türlü fikre ve uygulamaya açık kapı bırakıldığına işaret edilmektedir (Clicqué, 2005: 29).

2.2 Postmodernizme Kuramsal Yaklaşımlar

2.2.1 Lyotard’ın “Postmodern Durum” Anlatısı

Jean-François Lyotard, Quebec Hükümetine bağlı Üniversiteler Konseyi Başkanının talebi üzerine, gelişmiş toplumlarda bilginin durumunu anlatmak üzere tarafından bir rapor kaleme almıştır (Lyotard, 2013: 9). 1979 yılında “La Condition Postmoderne/Postmodern Durum” adıyla kitap olarak yayınlanan bu rapor (Lyotard, 2013: 9), tüm dünyada geniş yankılar uyandırarak postmodernizm konusunda çokça referans gösterilen bir metne dönüşmüştür (Bıçkı, 2001). Postmodern kavramını, bu metin aracılığıyla sosyal teoriye ilk kez sokan Lyotard olurken (Kellner, 1994: 237), bu çalışmayla, disiplinlerin ayrı ayrı ortaya koydukları postmodernite olguları, disiplinlerarası bir onay kazanmıştır (Connor, 2014: 19).

Ortaya koyduğu bu metinde Lyotard (2013: 35), postmodern durumu ortaya çıkaran etken olarak, günümüze kadar dillendirilmiş büyük anlatıların amaçladıkları şeyleri gerçekleştiremeyerek başarısızlığa uğramalarını gösterir. Bu başarısızlık, insanlarda büyük anlatılara karşı bir güvensizlik doğurarak onlara şüpheyile bakmasına neden olmuştur. Lyotard (2013: 35), modernite projesinin de bu kuşkucu yaklaşımdan nasibini aldığını ifade eder. Modernizme ait ilerleme, aydınlanma, özgürlük, evrensellik, rasyonellik gibi “büyük anlatılar”ın detaylı bir analizini yapan Lyotard (2013: 35-62), modernizmin iddiasında neden inandırıcı olmaktan uzak olduğunu ortaya koyar. Lyotard’a göre (2013) postmodern durum, modernizmin anlatılarına karşı kuşkuculuk ile dil oyunlarındaki değişim ve dönüşümü ortaya çıkan yeni dönemin adıdır.

Lyotard (2013: 67) ideolojilerin kendini üstüne temellendirdiği ve kendi meşruluğunu oluşturduğu ilkeleri *üstanlatı* olarak tanımlamaktadır. Lyotard’a göre (2013: 9) moderniteyi temsil eden üstanlatı bilim, sanat, felsefe ve diğer alanlarda ilerleme, yenilik ve bununla gelen özgürlük, eşitlik, adaleti vadediştir. Modernite, toplumun bilgi ve teknolojiadaki gelişmelerle oluşan sürekli bir ilerleme durumunda olacağını varsayar ve kendini “bilimsel bilgi” ilkesiyle meşrulaştırılır (Lyotard, 2013: 60). Lyotard (2013: 61-73) postmodernitenin modernitenin bu meşruluk anlatısındaki dönüşümün kendisi olduğunu ifade eder. Postmodernite, özellikle bilgi ve bilimde tek bir üstanlatıya bağlılığın ortadan kalktığı, her alanda geçerli olduğu varsayılan üstanlatıların reddedildiği bir durumdur. Lyotard’a göre (1988: 16-17), modernitenin ürettiği acı ve savaşlarla aydınlanma üzerinden ilerleme üstanlatısının geçersizliği ortaya konulmuş, ilerleme yoluyla elde edileceğine inanılan eşitlikçi ve adaletli bir toplumun oluşacağına dair inanç yerle bir olmuştur. Artık modernitenin ilerlemeci evrensel söylemi yerine farklılık ve çokluluğu mümkün kılacak yeni bir kavramsal ağ inşa etmek gereklidir. Bu da homojenleştirici bir üstanlatısal bütünlük olan tek bir dil oyunu yerine heterojenleştirici çoklu dil oyunlarına olanak sağlayarak mümkün olabilecektir (Kılıç, 2015a: 111-116).

Readings (1991: 34), Lyotard’ın dil oyunları olarak kavramsallaştırdığı olguyu, modernite ve bilimsel bilginin üstünlüğünün kabul gördüğü bir üstanlatının, farklı

ifade biçimlerinin ortaya atılmasıyla bozulması olarak tanımlar. Lyotard'a göre (2013: 56), Batı bilim ve felsefesindeki modernizme ait üst anlatı, tek bir öykü ve ifade şeklini geçerli saymaları nedeniyle kusurludur. Batı'nın üst anlatıları, bir öyküde tek bir üst anlatı olduğu ve metindeki anlamın tek olduğu düşüncesine dayanmakta, ancak, bir öyküde birden fazla anlatının gerçekleştirilebilir. Lyotard'a göre (2013: 116), birden fazla üst anlatıya sahip postmodernitede ise öyküdeki anlamın ortaya çıkarılması değil; anlamın, mevcut mantıksal formüllere aykırı bir akıl yürütme süreci ile yani *paralojilerle* yaratılması söz konusudur. Yani onda önemli olan şey farklı bir şey söyleyerek anlamın bozulmasıdır (Kılıç, 2015a: 118).

Kılıç'a göre (Kılıç, 2015a: 118), postmodernitedeki bu çoklu dil oyunları, kişilerin sosyal ilişkilerinde de kendini gösterir. Böylelikle, çoklu dil oyunlarının içerisinde yer alan özne, farklı anlatılar içerisinde parçalanır. Bu parçalanma, bireylerin, iç içe geçmiş, parçalanmış ahlaki ve politik kodlarla kendini ortaya koymalarında kendini gösterir. Örneğin, kapitalizm karşıtı bir yazar, kapitalist sistemi eleştirdiği kitabı için kapitalizmin mimari alanlarından AVM'de imza günü düzenleyebilir. Kendi içinde çelişkiler barındıran bu durumun sebebi ise, öznenin farklı dil oyunları içindeki parçalanışdır (Kılıç, 2015a: 118).

Lyotard'ın ortaya attığı önemli argümanlardan biri de kültürlerin postmodern çağa girerken bilginin statüsünün değiştiğidir (Lyotard, 2013: 11). Lyotard (2013: 11), bu geçişin Avrupa'nın kendini yeniden inşa sürecinin sonları olan 1950'li yılların sonunda başladığını ifade eder. Bu dönemde, teknolojik alet ve aygıtlardaki küçülme, standartlaşma ve ucuzlamayla, bilgileri ortaya çıkarma, sınıflama ve insanların kullanımına sunma süreçlerinde de bir değişim yaşadığı görülmektedir. Yaşanan bu teknolojik dönüşümlerin bilgi üzerindeki etkisinin oldukça derin olabileceği öngörüsünü aktaran Lyotard (2013: 12), bilgi sürecinin, özellikle bilginin araştırılması ve iletilmesi süreçlerinde, bu durumdan ciddi bir şekilde etkilenmiş olduğunu iddia eder (Lyotard, 2013:13). Kellner'e göre, Lyotard, postmodern topluma geçişi sağlayan olgu olarak bilgisayar ve onun bilgiyi düzenleme gücü olduğu fikrine yaslanmaktadır. Post-endüstriyel topluma işaret eden bu görüşte, postmodern toplum, bilim ve teknolojiye ilerlemelerle

oluşturmuştur ve bu bilgi ve teknoloji, toplumu şekillendiren ilkelere dönüşmüştür (Kellner, 1994: 63).

Lyotard (2013: 15), bilgi süreçlerinde yaşanan bu değişimin, bilginin mahiyetinde oluşan dönüşüme de kaynaklık ettiği görüşündedir. Postmodern dönemle birlikte, bilgi edinme eyleminin, zihin hatta kimlik oluşturan önemli bir unsur olduğuna dair eski görüş gözden düşmektedir. Bilgiyi oluşturanlarla kullananların ilişkisinin, ticari metaların üretici ve tüketicileri arasında izlenen ilişkiye benzer biçimde evrildiği görülmektedir. Yani, artık bilgi satılmak için üretilmekte ve yeni bir üretimde değerlendirilmek üzere kullanılmaktadır. Böylece, bilgi, kendisi bir amaç olmaktan uzaklaşarak “kullanım değerini” yitirmektedir (Lyotard, 2013:15).

Lyotard (2013:14), bu durumun beraberinde bilginin meşrulaştırılması problemini getirdiğini ifade eder ve *“Eğer bilginin oluşturulması için gerekli itki modernitenin savunduğu -hakikati ortaya koyma veya özgürleşme gibi- üst anlatılara dayanmıyorsa neye dayanacaktır?”* sorusunu ortaya atar. Bu noktada, Lyotard (2013: 14), bilginin meşruluğunu satılmak üzere oluşturulmuş bir metaya dönüşmesiyle elde ettiğini iddia eder.

Postmodern dönemde, bilginin metalaşmasıyla devlet, öğrenme sürecindeki gücünü çok uluslu şirketlere kaptırmıştır; yani, bilgi, devlet eliyle değil çok uluslu şirketler aracılığıyla dolaşıma sokulur (Lyotard, 2013: 17). Bu da karar süreçlerinde ulus devletlerin etkinliğinin zayıfladığının işaretidir. Buradan da postmodern toplumlarda bilgiye ve onu kullanma hakkına sahip olmanın güçle eşdeğer olduğu görülür. Lyotard’a göre (2013: 17), artık bilgide amaç hakikate ulaşmak değil bu güce sahip olmaktır.

Lyotard’ın ortaya koyduğu postmodernizm ilk olması sebebiyle büyük bir öneme sahipken aynı zamanda eleştirilerin de hedefi olmuştur. Kellner (1994:153), Lyotard’ın analizinin başlıca çelişkisinin ortaya koyduğu yeni toplumsal oluşumun teorik bir açıklamaya ihtiyaç duymasına karşın, üst anlatıları reddetmesinden dolayı bu teoriyi ortaya koymaktan kaçınmak zorunda kalması olduğunu ifade eder. Kellner’e göre (1994:153), modernizmden postmodernizme geçiş, ancak ayrıntılı analizlerle birlikte bu tarihsel kırılmanın nasıl oluştuğunun

açıklanmasıyla ortaya konulabilecekken Lyotard, bu geçişin parametrelerini ortaya koyma konusunda başarısızlığa uğramaktadır. Bir başka eleştiri de Geoff Bennington'dan gelir. Bennington (1988: 114-117), Lyotard'ın bilginin üst anlatılardan uzaklaşan açıklamasının başlı başına bir üst anlatı olarak görülebileceğini ifade eder. Steven Connor (2015:52) bu iddiayı bir nokta ileriye taşır: Lyotard'ın modeli iki kat bütünleştirici bir modeldir; çünkü, bir tarafıyla üst anlatıların postmodernizmle tamamen reddedildiğini iddia ederken, diğer tarafta modernizm döneminde üst anlatının mutlak bir egemenliği olduğu yönündeki sarsılmaz inanca yaslanır.

2.2.2 Jameson'un "Geç Kapitalizmin Kültürel Mantiğı" Anlatısı

Postmodernizmin ortaya çıkış yeri olan ABD'den çıkarak, postmodernizmi bütün ürünleri aracılığıyla çözümlemeye girişen Frederic Jameson, postmodernizmle ilgili görüşlerini "Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantiğı" adlı kitabında ortaya koyar. Jameson'un (1994) postmodernizmi kapitalizmin gelişim evreleri içerisinde, Marksist değerler dizisi doğrultusunda tanımlaması, onu Deleuze, Baudrillard, Lyotard gibi postmodernizm eleştirisinde bulunmuş düşünürlerden farklı bir noktada değerlendirilebilmeye imkân sağlar (Şaylan, 2009: 38, Yılmaz, 2014: 137)

Jameson (1994: 29), 1950'lerin sonu, 1960'ların başında, "köktenci bir kopuş" kavramıyla ilişkili olarak ortaya çıktığı kabul edilen postmodernizmi, gelecekle ilgili distopyalar ya da kurtuluş formüllerinin sona ermesi yani ideolojinin, sanatın, toplumsal sınıfların sonu, sosyal demokrasinin, devletin krizi gibi görüşlerin tamamı olarak tanımlar. Sözü edilen kopuşu, kavramın kendisinden de anlaşılabilceği üzere, modern hareketin ideolojik ve estetik yönden reddi ile ilişkilendirildiğini belirtir. Ancak bu döneme ait görsel sanatlar, müzik, sinema, edebiyat ürünlerinin geçirdiği değişimlerin dönemsel bir tarz ve moda olmasının ötesinde gerçekten bir kopuşa işaret edip etmediğini sorgular. Sonuç olarak, postmodernizmin temel özellikleri kendinden önceki modernizmin temel özellikleriyle benzeş olsa da postmodernizmin geç kapitalist dönem içindeki farklı konumu ve bu dönemde kültür alanında oluşan dönüşümden dolayı, bu iki

kavramın anlamsal ve toplumsal işlev yönüyle mutlak surette birbirinden farklı olduklarını ifade eder (Jameson, 1994: 31). Bununla birlikte, bugünün tüm kültürel ürünlerini “postmodern” olarak etiketlemenin kesinlikle mümkün olmadığını, postmodernizmin, bu birbirinden çok farklı türlerdeki kültürel üretim biçimlerinin kendi yollarını bulabilmelerini sağlayan bir güç alanı olduğunu belirtir (Jameson, 1994: 35).

Söz konusu kopmanın yalnızca kültürel bağlamda ele alınamayacağını ve bu kopuşun yeni bir toplumsal türün ortaya çıkışıyla ilişkilendirilmesi gerekliliğini ortaya koyan Jameson’a göre (1994: 31), tüketici toplum, bilgi toplumu, medya toplumu, elektronik toplum, post-endüstriyel toplum ya da *high tech* gibi adlarla anılan bu yeni toplum, klasik kapitalizm yasaları olan endüstriyel üretimin öncülüğü ve sınıf savaşlarının genele yayılmışlığı kuralının artık hükümsüz olduğunun bir kanıtıdır (Jameson, 1994: 31).

postmodern süreci neo-Marxist bakış açısıyla değerlendiren Jameson (1994), kapitalizmin sermayeyi dünya çapında yayarak homojenleştirdiği üst bir aşama olarak ortaya koyar (Özcan, 2007: 264). Jameson (1994: 138), modernizmi tekelci kapitalizmle ilişkilendirirken, postmodernizmi çok uluslu şirketlerin yaygınlaştığı günümüz dünyasında, geç-kapitalizmin doğurduğu bir sonuç olarak ele alır. Kapitalizmin güçlenerek varlığını devam ettirebilmesi için gerekli koşulları sağlayan bir araç vazifesi gören postmodernizm, meta fetişizmini yüceltir ve bu yönüyle neo-liberalizme eklemlenir (Tüzen, 2008: 156).

Jameson’ın (1994) kapitalizm görüşleri, Marx’ın fikirleri üzerine temellenir. Ancak, Marx’tan farklı olarak postmodern döneme özgü kapitalizmin üçüncü bir aşamasından bahseder (Jameson, 1994: 11). Kapitalizmin ilk aşaması 1848’de buharlı makinelerin üretimiyle başlarken, ikinci aşama 1890’da elektrikli ve yanmalı motorların üretiminin bir sonucudur (Mandel, 2008: 163-167; Ayaz, 2016: 221). 1940’lı yıllarla beraber elektronik ve nükleer enerjili cihazların üretiminin başlamasıyla kapitalizmin “geç kapitalizm” olarak adlandırdığı üçüncü aşamaya geçtiğini belirten Jameson (1994: 138), bu aşamayla beraber ortaya çıkan sosyo-ekonomik koşulların postmodernizmi doğurduğunu ifade eder.

Jameson (1994: 11), kapitalizmin ileri bir görüntüsü olan çokuluslu kapitalizmin ortaya çıkışının bir sonucu olarak, toplumsal değişimlerin meydana geldiğini ileri sürer. Postmodernizmin anlaşılabilmesi için de kapitalizmin bu gelişmiş aşamasının çözümlenerek tartışılmasının gerekli olduğunu ifade eder. Jameson'a göre (1994: 77), çokuluslu kapitalizm olarak da adlandırılan bu yeni aşama, sermayenin bugüne kadar metalaştırmayı başaramadığı alanlara doğru yoğun bir genişlemenin yaşandığı saf kapitalizm durumudur.

Geç kapitalizm, kapitalizm için yapılan klasik tanımların kapsamının daha da genişlemesiyle ortaya çıkar (Jameson, 1994: 138). Jameson'a göre (1994: 138) geç kapitalizm; uluslar ötesi iş biçimleri, uluslararası bankacılık ve finans sektörünün oluşturduğu dinamizm, ayrıca medyalar arasında ortaya çıkan yeni ilişkiler ile üretimin gelişmiş Üçüncü Dünya ülkelerine kaydırılmasının bir sonucu olarak, geleneksel iş gücünün içine girdiği kriz ve kültürel boyutta bir tabakalaşmanın oluşumu gibi olguların toplamıdır. Geç kapitalizm döneminde sermaye, fabrikalarda üretilen endüstriyel ve teknolojik ürünlerden çok yoğun bir karlılığa sahip borsalar zemininde varlığını sürdürür. Jameson'a göre (1994: 138), sermayenin bu hızlı dolaşım koşullarıyla kültür de farklı bir biçime bürünür. Kapitalizmin ilk evresi için kültürel biçim realizm, ikinci evresi için modernizm iken geç kapitalizmin kültürel biçimi ise postmodernizme karşılık gelmektedir (Jameson, 1994: 138).

Geç kapitalizmin etkisiyle, büyük kentler ve refah düzeyi yüksek ülkelerdeki toplumsal sınıfların daha belirsiz hale geldiği, sınıflar arasındaki çatışmanın azaldığı, medyanın ve medya aracılığıyla reklamın toplumsal hayattaki rolünün arttığı, küreselleşmeyle ulus-devletin işlevselliğini kaybettiği ve insanların önceki dönemlerden çok daha fazla hareket halinde oldukları bir döneme girilmiştir (Jameson, 1994:11). Bu değişimler, sadece kültürel ve düşünsel alanla sınırlı kalmamış, aynı zamanda politik ve ekonomik bir değişimi de beraberinde getirmiştir (Jameson, 1994:13).

Jameson'a göre (1994: 30), geç kapitalizm dönemine ait sanatsal ürünlerden dönem filmlerine, reklamcılıktan binalara kadar tüm ticari kültürel ürünler, klasik

kapitalizmin kültür türlerinden ayrı bir şekilde değerlendirilmelidir. Bu noktada karşımıza çıkan gerçek, modernizmin yüksek kültürü ile popüler kültür arasındaki ayrımın ortadan kalktığıdır (Jameson, 2005: 30). Jameson (2005: 30), bu gerçeğin görünümlerinin en iyi sanatta izlenilebileceği kanısındadır. Klasik kapitalizm döneminde, muhalif ve marjinal olan modernist sanatı, ortak beğeniye meydan okuyan bir sanat olarak ortaya koyan Jameson’a göre (2005: 30), günümüzde sanat marjinallikten uzaklaşarak kendine daha merkezi bir konum elde etmiştir. Bu durum varlığını, ileri kapitalizmin kültürel ürünlerinin kabul görüp ticari meta olarak yaygınlaşması ve ileri modernist estetiğin akademide kabul görüyor oluşu gibi olgularla ortaya koyar (Jameson, 2005: 30).

Postmodernizmin modernleşme sürecinin tamamlanıp geri getirilmemek üzere rafa kaldırıldığında ortaya çıktığını ve öncülü olan modernizmden çok daha insancıl ve çok daha insana ait bir dünya olduğunu ifade eden Jameson (1994: 10), kültürün bu kapitalist sistem içerisinde üretilen, alınıp satılan bir ürüne dönüşerek pazarlanabilen bir metaya dönüştüğünü görüşündedir. Modernizm, metalaşmaya karşı zayıf da olsa bir eleştiri getirme çabası içerisindeyken postmodernizmin doğrudan metalaşmanın tüketilme süreci olduğunu belirten Jameson (1994: 10), kültür kavramının içinde olduğu bu sürecin, Maks’ın “meta fetişizmi” kavramıyla bağlantılı olduğu iddiasında bulunur.

Şekil 2.1 (Soldan sağa) a)Van Gogh, Köylü Ayakkabıları, 1886 (Sevinç, 2019)
b)Andy Warhol, Elmas Tozu Ayakkabılar, 1980 (Sevinç, 2019)

Jameson’a göre (1994: 35), modernizm ve postmodernizm arasındaki en belirgin fark, her şeye hakim yeni bir derinlikten yoksunluk, yeni bir yüzeyselliktir. Savını

Van Gogh'un ünlü "Köylü Ayakkabıları" tablosu ile Andy Warhol'un "Elmas Tozu Ayakkabılar" tablosunu üzerinden yaptığı karşılaştırma ile açıklar (Şekil 2.1). Van Gogh'un yapıtı, Heidegger'in deyişiyle "bir çift köylü ayakkabısının ne olduğunun ortaya çıkartılması" olarak tarifi edilirken, Warhol'un çalışması yaşam dünyalarından koparılmış, rastgele seçilmiş "ölü nesneler kümesi" olarak betimlenir (Jameson, 1994:35). Bu bağlamda, Van Gough'un tablosu anlamla yüklü, derinlikli bir çalışma olarak ortaya konulurken, Warhol'un çalışmasının sahip olduğu sığ ve yüzeysel bir anlamsallığa dikkat çekilirken, santsal ifadedeki bu değişim, modernizm ve postmodernizm arasındaki anlamsal düzeyde oluşan farklılaşmanın örneği olarak ortaya konulur (Jameson, 1994: 35-38). Jameson'a göre (1994: 38-39), Warhol'un meta üretimine odaklı yapıtları, dönemin meta fetişizmini ön plana çıkarır ve anlamsallığı aşınma uğrayan imgenin mutasyonunu yansıtır (Jameson, 2011, s. 38-39).

Jameson (1994: 52) modernizmle postmodernizm arasındaki bir diğer fark olarak, öznenin ölümüne işaret eder. Klasik kapitalizmde bir zamanlar merkezde bulunan özne ve çekirdek aile, bugünün dünyasında örgütsel bürokrasi içerisinde eriyerek yok olmuştur. Jameson (1994: 52), bu değişimi, nesnenin onu meydana getiren çevresini yitirmesi ve öznenin yabancılaşmasının yerini öznenin parçalanmasına bırakması olarak ifade eder.

Bireysel öznenin ölümünün bir sonucu olarak, kişisel üslup giderek silikleşmiş ve sonucunda *pastij* olarak adlandırılan tavrı doğmuştur (Jameson, 1994: 52). Jameson (1994: 53) *pastiji*, modernlerin kendilerine has tavırlarında kendine önemli bir yer edinen parodi gibi benzersiz bir üslup, ancak parodinin içinde barındırdığı gizli amaçlara sahip olmayan boş bir parodiden ibaret "kör bir heykel olarak tanımlar. Jameson'a göre (1994: 55), bugünün kültürel koşullarında sanatsal yenilikler ortadan kalkmıştır ve günümüz sanatı daha önce ortaya konulmuş eserlerin taklidi ve çeşitli parçalarının birbirine eklemlenerek kolaj içerisinde kullanılmasıyla oluşturulmaktadır. Üslupsal ideolojinin ortadan kalkmasının bir sonucu olan bu durumla beraber, kültür üreticilerinin ürün oluşturmada başvuracakları tek yer "geçmiş" olmaktadır. Bu noktada Jameson (1994: 56), bu kültürel parçalanmışlığın bir işareti olarak *şizofreniyi* postmodern

bir üslup olarak tanımlar. Klasik kapitalizmde egemen sınıfın oluşturduğu hükmedici bir ideoloji söz konusuyken, bugünün ileri kapitalist toplumlarında şizofrenik bir kimlik gösteren üslupsuz, normsuz, uçarı bir heterojenliğin etkisi görülmektedir (Jameson, 1994: 56).

2.2.3 Baudrillard'ın "Simulakr ve Simülasyon" Anlatısı

Fransız düşünür Jean Baudrillard (1929-2007) Sorbonne Üniversitesi'nde Alman dili ve edebiyatı okumuş daha sonra doktora tezini sosyoloji alanında Henri Lefebvre'nin danışmanlığında tamamlamıştır (Güzel, 2015: 67). Bu dönemde Markisizm ile ilgilenen Baudrillard, "tüketim toplumu" olarak adlandırdığı ileri kapitalist toplum üzerinde durmuş, erken çalışmalarında, sembollerin kapitalist kitle kültürü içinde nasıl kullanıldıklarını Marksist bir bakış açısıyla değerlendirmişse de sonraki çalışmalarında Marksizmin kendisini de modern kültür tarafından üretilen bir ideoloji olarak değerlendirerek Marksist politiğin eleştirisini yapmıştır (Güzel, 2015: 67). Daha sonraki dönemlerde, hocası Ronald Barthes'tan etkilenerek tüketim, moda, cinsellik, medyanın toplumsal hayatı yönlendirmedeki gücü ve rolü gibi konular üzerine eğilmiştir (Şaylan, 2009; 298). İletişim, bilgi ve medya teknolojilerinin insanlar üzerinde artan etkisine bağlı olarak ortaya çıkan olguları simülasyon, hipergerçeklik, iç patlama gibi yeni kavramlar üzerinden ortaya koyduğu aykırı düşünceleri, postmodern dönemin önemli düşünürleri arasında anılmasını sağlamıştır (Anık, 2016: 442)

Baudrillard ısrarla kendinin postmodernizmle bir alakası olmadığını söylemesine rağmen (Zurbrugg'tan aktaran Toffoletti, 2014: 13), Jean-François Lyotard ve Frederic Jameson gibi postmodernist yazarlarla yan yana anılması sıklıkla görülür (Toffoletti, 2014: 15). Bu isimler, dünyayı kategorize etmek ve anlamlandırmak için başvurulacak "modernist büyük anlatılar"ın mutlak kesinlik vaadinden uzaklaşmanın yolunu tarif ederken, gerçekliğimiz olarak bildiğimiz simülasyon dünyası ise Baudrillard'ın temel çıkış noktasıdır. Toffoletti (2014: 14), Baudrillard için önemli olanın, bizim gerçeklikle aramızda gördüklerimiz ve bildiğimizin ötesinde bir bağlantı üretmemiz olduğu görüşündedir ve okuyucuyu gerçeklikle ilgili kışkırtarak, öğrenilmiş hazır yorumlama ve anlamlandırma kalıplarından

uzaklaştırmak gerekliliğine inanır. Bu kendine has yaklaşımıyla Baudrillard, çağdaşı diğer düşünürlerden ayrı bir yere yerleşir (Toffoletti, 2014: 15).

Baudrillard, medyanın işaret ve sembollerinin toplumu gittikçe daha fazla şekillendirdiğini ve bu durumun gerçekle hayal arasında bir bozulmaya neden olduğunu iddia eder ve bu durumu simülasyon kavramıyla ilişkilendirir (Thorns, 2004: 79). Baudrillard (2014) “Simulakrlar ve Simülasyon” adlı kitabında gerçekliğin temsili olarak imajların, geçmişten günümüze geçirdiği dönüşüme yer verir. Simülasyon kavramının gerçeğin gizlenmesinden daha fazlasına işaret ettiğini belirten Baudrillard (2014:14), gizlemek eylemini, sahip olunan şeye sahip değilmiş gibi yapmak olarak tanımlarken, simüle etmek eylemini ise, sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmak olarak tanımlar. Birincisi, şu an burada bulunmayan bir varlığa işaret ederken ikincisi ise yokluğa işaret eder. simüle etmek, -miş gibi yapmak da olmadığını belirten Baudrillard (2014: 14), bu ikisi arasındaki farkın anlaşılabilmesi için şu örneği verir: Hastaymış gibi yapan kişi yatağına uzanıp bizi hasta olduğuna ikna etmeye çalışırken, hastalığı simüle eden kişi kendinde hastalığın semptomları görülen kişidir. -Mış gibi yapmak ve gizlemek gerçekliğe bir zarar vermezken, diğer taraftan, simülasyon, bu gerçekle sahte ve gerçekle düşsel arasındaki farkı yok etmeye çalışmaktadır. Simulakr ise, gerçeklik olarak algılanmak isteyen görünümdür (Baudrillard, 2014: 15). Simülasyonun, hazır bir gerçekliği kopyaladığını ya da onun tarafından yayıldığını varsayabiliriz. Ancak Baudrillard’a göre (2014: 26-28), bu bağlantı çoktan kaybolmuştur ve simülasyon artık gerçekliğin taklidi ya da çarpıtılması veya orjinalinin kopyası olarak ele alınamaz. Simülasyon gerçeği gizlemek, gerçeğin üzerine perde çekmek, onu gizlemeye çalışmak yerine, gerçeğe müdahale eder, gerçeğin yerine geçer; artık onun egemenliğindeki gerçek “hipergerçek”tir, gerçek değil (Baudrillard, 2014: 14; Ward, 2014: 98).

Postmodern dönemde mekânsal boyut da dahil olmak üzere, her türlü gerçekliğin silikleşmesi, Baudrillard’ın simülasyon kuramında kendine yer bulur (Baudrillard, 2014). Yaşadığımız dönemde kişi görüntüler tarafından işgale uğramış bir hayatın ortasındadır; nereye baksa bu görüntü bireyi kuşatır. Baudrillard (2014: 14), görüntülere duyulan bu açık saplantının dünyamızı temelden değiştirdiği

tespitinde bulunur. Dünyayı yalnızca görüntülere boğulmuş bir kültür tarafından peşinen üretilmiş bir tür önyargılar ve beklentiler filtresi aracılığıyla deneyimleyebildiğimizi ifade eder. Bu tam da Baudrillard'ın postmodern dönemi tariflerken kullandığı kavramlardan olan, “sentetik bir şekilde üretilmiş gerçek” olarak kendine karşılık bulan *hipergerçeklik* ya da *simülasyondur* (Baudrillard, 2014:14).

Yaşadığımız hayatı böylesine hipergerçek yapan etken ise, temsil düzenlerinde yaşanan değişimdir (Baudrillard, 2002). Baudrillard (2002: 4), Rönesans sonrası Batı'da, temsil düzenindeki değişimlerin üç aşamada geliştiğini ve bu aşamaların birbirinden devrimlerle ayrıldığını ifade eder. Baudrillard'a göre (2002: 5), Rönesans sonrasında ortaya çıkan temsil düzenlerinden önce var olan feodal temsil düzeni, göstergelerin özgürce dolaşmasının mümkün olmadığı bir toplumsal düzene işaret etmekteydi. Toplumsal hiyerarşinin egemen olduğu bu feodal düzende, bir sefirin efendisinin sahip olduğu bir göstergeyi kendi hayatına dahil etmesi yoluyla bu göstergeyi yeniden inşa etmesi beklenemezdi. Bu sebeple gösterge, gerçekliğin dışında herhangi bir anlama işaret etmemekteydi. Böyle bir toplumsal düzende, ne kopyalama ne moda ne de göstergelerin yeniden üretiminden bahsedilemez. Güçlü bir sembolik düzenin hâkim olduğu bu dönemi “zorunlu göstergeler çağı” olarak niteleyen Baudrillard'a göre (2002: 79), bu dönemin en çekici yanı “dil”in gerçek anlamını yitirmemiş olmasıdır; yani bir sözcük ile onun karşılığı olan gerçeklik arasında fark bulunmamaktadır.

Rönesanla beraber “zorunlu göstergeler çağı”ndan “özgür göstergeler çağı”na doğru dönüşümün başladığını belirten Baudrillard, Rönesanla başlayan bu temsil düzenindeki değişimin aşamalarını çözümlemeye çalışır (Altun, 2006: 251). Baudrillard (2014: 19), temsil düzeninde yaşanan bu süreçle imajların, gerçeğin temsili olmaktan, gerçekliği değiştirmeye/gizlemeye, daha sonra gerçekliğin olmayışını gizlemeye en nihayetinde geçeklikle hiçbir bağı olmayıp kendi kendinin simulakrı oluşuna doğru dönüştüğü iddiasında bulunur. Birinci durumda imaj ayinsel bir görevi üstlenen olumlu bir niteliğe sahipken, ikinci durumda imaj “kötü büyü” türünden olumsuz bir niteliği barındırır. Üçüncü durumda ise imaj, bir görünümün yerini almaya çalışan bir “büyüleme aracı” iken dördüncü durumda

artık imaj görüntü değil simülasyon evrenine ait bir şey olarak karşımıza çıkar (Baudrillard, 2014: 19).

Baudrillard (2002: 80), birinci simulakra düzeniyle, dönemsel olarak, Rönesans'tan Sanayi Devrimine kadarki zaman aralığını kastetmektedir. Bu düzenin belirleyici unsuru kopyalamadır. Aristokrasinin gösterge düzeninden burjuvanın gösterge düzenine doğru bir değişimin başlangıç aşaması olan bu dönemle artık tüm toplumsal kesim ve sınıflar göstergelerden yararlanarak onları taklit edebilirler. En başta burjuvazinin aristokrasinin gündelik hayattaki göstergelerini taklit ettiğini belirten Baudrillard (2002: 81), mimari formlardan bilim ve teknolojiye kadar farklı alanlardaki gelişmeleri ortaya çıkaran isteklerin ancak kopyalama yoluyla karşılanabileceğini ifade eder. Bu düzende bir nesnenin taklidi onun birebir kopyası şeklindedir ve bu göstergeye gerçeklik atfedilebilmektedir; yani asıl ve kopya bir arada birbirine zarar vermeden var olabilmektedir. (Altun, 2006: 251).

Rönesans öncesinde de imajların varlığından söz edilebilmekle birlikte nesnelerin bugünkü anlamda ekonomik veya estetik değerleri kendilerinde toplanmalarından daha önceki bir dönemde, modern öncesi bir toplumsallıkta ortaya çıkmışlardı (Baudrillard, 2002: 87). Baudrillard (2002:87), Rönesans öncesi imajların kutsallık işleviyle sınırlandırılmış oluşunu Bizans ikonaları örneğiyle ortaya koyar. Bu ikonalar dinsel ritüeller ve törenler aracılığıyla oluşturulan toplumsal bağların oluşumu ve desteklenmesinde belirli görevleri yerine getirmekteydiler. Baudrillard'ın iddiasına göre Rönesans'la birlikte oluşmaya başlayan evrensel değerler dünyasında artık işaretlerin toplumsal ilişkilerin sürdürülmesinde işlev sahibi olmayışı gerçeğinin gizlenmesiyle birinci simulakr düzeni oluşmuştur. Daha basit bir ifadeyle, Rönesans'la birlikte imajlar temel işlevi olan ayinsel olmaktan çıkıp estetik hale gelmiştir (Toffoletti, 2014: 27).

Şekil 2.2 Bernini, Sant' Andrea al Quirinale, 1958-65. (URL 1)

Bu ayrımı daha iyi anlamak için, 1658-1679 yılları arasında, Roma'da inşa edilen bir Cizvit kilisesi olan Sant'Andrea al Quirinale'e (Şekil 2.2) bakılabilir (Baudrillard, 2002: 92). Gian Lorenzo Bernini tarafından tasarlanan iç mekânı ile Barok mimarinin özelliklerini taşıyan bu yapı, oval bir zemin planına ve bu planın merkezinde yer alan kubbeden süzülen ışıkla aydınlatılan yüksek bir mihraba sahiptir. İç mekânda kullanılan kırmızı mermer, altın detaylar, gösterişli heykeller ve özenli zemin kaplamasıyla zengin bir şekilde süslenmiştir (Toffoletti, 2014: 27). Süslemelerinin bolluğuyla insanı ele geçirerek bir ihtişam duygusu oluşturan Sant' Andrea al Quirinale, özünde anlamsal bir kayıp olduğu gerçeğini gizlemektedir (Baudrillard: 2002: 92). Baudrillard'a göre (2002: 92), bu kilisede imajlar artık ayinsel ilişkileri desteklemez, onun yerine statünün bir işaretine dönüşür; pasifleştirilmiş toplumu kontrol altında tutarak denetlemek ve kilisenin iktidarını pekiştirmek amacıyla dinsel bağlılığı yaymanın bir aracıdır artık.

Baudrillard'a göre (2002: 51) imaj estetikleşmeye başladığı andan itibaren farklı bir şekilde değeri bünyesinde barındırmalıdır ve bunu "dünyaya bağlı olduğu görünümü vererek" yapar. Simülasyonun bu evresinde imajların doğayı taklit

biçiminde yeniden üretmeyi hedeflediklerini ifade eder. Toffoletti (2014: 28), Sant'Andrea al Quirinale'e örneğinde iç mekânda kullanılan melek çocuk ve dekoratif çiçekler yapay bir görünüme sahip olmakla beraber bu süslemelerin dünyayı taklit ederek bir düzen ve uyum yakalamayı başardığını belirtir. Baudrillard'a göre (2002: 92) bu temsiller kopyadır ve kopyaladıkları nesneden de bariz şekilde uzaktırlar. Sant'Andrea al Quirinale'de kullanılan mermer taklidi yüzeylerin gerçekçi durup durmaması çok da önemli değildir. Yani, bu simulakr evresinde kopya ve orijinal benzeş olsa da temsil edilenle imaj arasındaki fark izleyeni açısından açıkça ortadadır (Toffoletti, 2014: 28).

Baudrillard (2002: 83), ikinci simulakr düzeni Sanayi Devrimiyle başlatır. Bu temsil düzeninin temelinde endüstri devriminin makine imgesi yatmaktadır. Bu yeni toplumsal düzende makine, insana eşdeğer bir varlık olarak algılanmış, insanın ikizi olmayı başarmıştır. Baudrillard'a göre (2002: 88) kitlesel üretimle beraber atık göstergelerin taklit edilmesi değil, göstergelerin hiçbir sınıfsal ayrım gözetmeksizin aynı anda ve çok miktarda üretilmesi söz konusudur. Bu düzenle birlikte, göstergelerin özgünlükleri ortadan kalkmış ve endüstriyel bir temsile dönüşmüşlerdir (Altun, 2006: 252). Baudrillard'a göre (2002: 85), kitlesel üretim olanaklarının olduğu bu dönemle, nesnelerin ve imajların oluşturulma şekli değişmiş, bunun sonucunda ise değerleri ve işlevlerinde birtakım değişimler meydana gelmiştir. Baudrillard endüstriyel ölçekte yapılan üretimin, imaj ile temsil ettiği dünya arasındaki ilişkiyi aşındırmaya başladığı düşüncesindedir. Bu ikinci düzende imaj bir şeye benzemeyi/taklit etmeyi hedeflemez; artık imajlar temsil ettiği şeyle denklik kurma peşindedir (Baudrillard, 2002: 86; Baudrillard, 2014: 159).

Toffoletti (2014: 29-31), Baudrillard'ın ikinci simulakr düzenini, Andy Warhol'un Campbell's Soup Cans isimli eseri (Şekil 2.3) yardımıyla daha anlaşılır kılar. New York Modern Sanatlar Müzesinde sergilenmekte olan, 1962 tarihli bu eser, 50*40 boyutlarında 32 adet kanvastan oluşmaktadır. Her bir kanvas, o dönem Campbell's çorbalarının farklı aromalarındaki çeşitlerine ait bir kutuyu resmeder. Bu kanvasların art arda ve üst üste sanki bir süpermarket rafındaymışçasına sergilenmesi bir tür tekdüzelik hissi yaratır. Aynı marketteki bir kutunun diğeriyle

yer deęiřtirebilmesi gibi Warhol'un kanvasları da biri dięerinin yerini alabileceęinden birbirine denk oldukları dūřunūlebilir (Toffoletti, 2014: 29-30).

şekil 2.3 Andy Warhol, Campbell's Soup Cans, 1962. (URL 2)

Toffoletti'ye gōre (2014: 30), Warhol'un bu eserleri oluřtururken endūstiyeel ūretim bięimlerini kullanması da benzer bir denklik hissi oluřturur. Her ęorba kutusu imajı, ipek bir baskı řablonuyla basılır; bōylece, řablondan çıkan tūm baskılar tıpatıp aynı olur. Toffoletti'ye gōre (2014: 30), bu, nesneleri birbirinden ayırt etmek mōmkūn olmadıęı gibi, ūzgūn bir nesne olmadıęı anlamına gelir. Ayrıca, resimlerin temelini oluřturan ęorba kutusu kendi çizimi olsa da Warhol, bir ticari ūrūnū kullanmıřtır; yani ūzgūn bir tasarım ortaya koymamıř, ūrūnū kopyalamıřtır (Toffoletti, 2014: 30). Toffoletti'ye gōre (2014: 30), bu tercih, imajların temeli olan ūzgūn bir referans noktası fikrini alt ūst eden ūnemli bir tavidir. Gūndelik ūrūnlerin Warhol'un sanatı içinde kullanımıyla ise, dikkatimiz temsil edilenden uzaklařarak, onun nasıl temsil edildięine odaklanır. Toffoletti'ye gōre (2014: 31), tūm bu ūzellikleriyle Warhol'un Campbell's Soup Cans eseri, Baudrillard'ın ikinci simulakr dūzenindeki birden fazla sayıda ūzdeř nesnenin gerçekleřtirilebilmesi ve imajın resmettięi řeyle denklik kurma peřinde olması durumlarını temsil eder.

Baudrillard'a gōre (2002: 89) bu ařamanın tamamlayıcı nitelięi deęiřim deęeridir. Bu dūzende nesneler sonsuz sayıda seri olarak ūretilerilir olduęundan, birinin bir

diğeriyle değış tokuşu mümkündür. İkinci düzende imaj resmettiğı şeye denk olmaya çalışır, ancak aynı birinci simulakr düzeninde olduğı gibi gerçekliğın imajdan bir şekilde farklı olduğı görüşü varlığını sürdürür. Bu durum üçüncü aşamada değışir. Bu üçüncü aşamada gerçek nesne de aynı kopya olan gibi bir simülasyon olarak anlaşılır (Baudrillard, 2014:13).

Baudrillard'ın üçüncü simulakr düzeni olarak adlandırdığı durum, hangisinin imaj ve hangisinin gerçeklik olduğunu konusunun giderek netliğini kaybettiğı aşamadır (Baudrillard, 2014: 13). İmajların işlevlerindeki bu değışimin nedenleri, tüketim kültürü, kitlesel medya ve iletişim teknolojileri, imajların miktarındaki daha önce görülmemiş artış ve bu imajların medya üzerinden yayılmasıdır. Baudrillard'a göre (2014: 13) bu aşama, dünyayı algılayışımız ve anlamlandırışımızın temel kaynağının gerçekliğın yerini alan işaretler olduğı bir hipergerçeklik yani simülasyon noktasıdır.

Bu üçüncü temsil düzenini "simülasyon evreni" olarak adlandıran Baudrillard (2014: 16-16), hipergerçekliğı "bir köken ya da gerçektikten mahrum gerçeğın modeller aracılığıyla türetilmesi" olarak ortaya koyar. Baudrillard'a göre (2014: 14) bu dönemde, imgeler aracılığıyla oluşturulan hipergerçek, hayatın temel gerçeğidir. Baudrillard'ın tanımladığı birinci düzende kopyalama, ikinci düzende seri üretim temel unsurken üçüncü düzende artık gerçekliğın değış modelin taklidi söz konusudur. Yani artık bu düzende bir nesne, kullanım ve değışim değışerine göre değış gösterge değışerine bir anlam taşımaktadır. Simülasyon evreni, sahte kodlar ve göstergelerin dünyasıdır ve gösterilenle gösteren arasındaki fark ortadan kalkmıştır. İkinci temsil düzeninde göstergeler gerçekliğı gizlerken, bu aşamada yeniden üreterek hipergerçek hale getirmektedir. Böylece imge gerçeğı, gerçekt de imgeyi dönüştürerek her ikisi de yok olmuştur (Altun, 2006: 253)

Üçüncü aşamada imajların nasıl bir işlevi olduğunu anlamak için " CSI etkisi" olarak bilinen olguya bakılabilir (Toffoletti, 2014: 33). CSI etkisi, CSI: Crime Scene Investigation/ Olay Yeri İnceleme gibi adli tıp programları ve televizyon dizileri gibi insanların suçı algılama biçimini etkileme yöntemini açıklayan olgu için kullanılan bir tabirdir. Bu programları izleyerek suçlular suç mahallinde neleri

bırakmamaları gerektiğini öğrenirken, jüri üyeleri de adli tıp kanıtlarının duruşmalardaki rolüne dair abartılı bir beklenti geliştirirler. CSI tarzı programlar, gerçeği olduğu gibi aktarmak ya da belgeselvari bir tarz peşinde değildir; kendilerini gerçek hayatın daha heyecanlı bir versiyonu olarak sunarlar. Bu tarz programları izleyen savcı, polis memuru gibi görev sahiplerinin, görevlerini nasıl yerine getirmeleri gerektiğine dair düşüncelerini şekillendirmeye başladığı andan itibaren, gerçeklikle yanılsama arasındaki çizgi belirsizleşir. Toffoletti'ye göre (2014: 33), gerçek hayatın nasıl olması gerektiğine dair televizyon ekranı aracılığıyla oluşturulan bu imajlar, Baudrillard'ın "hipergerçeklik" olarak adlandırdığı hayatın deneyimlenmesinin gerçeklikten daha gerçek bir şeklidir.

Baudrillard (2012), üç simülakr düzenini tanımladıktan sonraki bir dönemde dördüncü bir düzen daha tanımlamıştır. Bu düzen, bir önceki düzenin yerine geçmez daha çok ona eklenir (Baudrillard, 2012: 11). Bu safha "bütünsel gerçeklik" olarak adlandırılan hem gerçeklik hem de yanılsamaya son veren bir çeşit ultra gerçeklik durumudur. Deneyimlemeye devam ettiğimiz bu safhada, imaj özgün işlevinden o denli uzaklaşmıştır ki, artık bir imaj olarak işlev görmesi de mümkün değildir (Baudrillard, 2012: 11). Bu aşamada, canlı haber akışları, gözetleme teknolojileri, dijital etkileşim, etkileşimli sanat gibi işaretler o kadar kuşatıcı ve her yerdedir ki kişiyi imajların içine girmek zorunda bırakırlar. Bu işaretlerin her yerde var olması onlara eleştirel bir mesafede durmayı imkânsız kılar. Bu noktada, atemsillerden, dünyanın bir yanılsaması gibi bahsetmek mümkün olmaz, çünkü artık dünya onlardan ibarettir (Baudrillard'an aktaran Toffoletti, 2014: 35).

Toffoletti, (2014; 36-37), "bütünsel gerçeklik" kavramını anlaşılır kılmak için, Baudrillard'ın da kavramı tanıtmak için kullandığı, Irak'taki Abu Ghraib hapisanesinde çekilmiş fotoğrafları örnek gösterir. Bu fotoğraflarda tutuklular aşağılayıcı şekillerde resmedilirken, aynı kare içinde Amerikan askerleri genellikle yüzlerinde bir sırıtışla ve elleriyle zafer işareti yaparken görüntülenmiştir. Ancak, bu fotoğraflarda savaşın resmedilmemiştir, bu fotoğraflar savaşın parçası olarak üretilmiştir. Yani, bu fotoğraflar Amerikan'ın Iraklı tutuklulara nasıl davrandığını belgelemez; bir savaş stratejisinin parçası olarak, ötekinin aşağılanması üzerinden

Amerikan gücünün bir simülasyonu olur. Toffoletti'ye göre (2014:37), bu fotoğraf örneğinin bize gösterdiği şudur; önceden dünyanın iki boyutlu bir soyutlaması olan imajın, günümüzde giderek enformasyon, belgeleme, iletişim gibi amaçlarla kullanılması ve ona yüklenen ve gerçekliği güçlendirmek amacı güden yoğun anlamlandırma sebebiyle, her şeyin bir imaja dönüşmesi sürecini yaşamaktayız. Ward'a göre (2010: 95), postmodern medya yapısında bize sunulan şey, dönüp dolaşan yüzeylerdir: İşaretlerin bizim varoluşun temel, sahici alanı olarak düşünebileceğimiz şeye bağlı olmak zorunda kalmaksızın işlev yüklenebileceği bir sahadır.

Baudrillard'a göre (2011b: 87), postmodern dönemde metalara sahip olmak bir çeşit fetişizme dönüşerek, insanın ürettiği nesneyle ilişkisinde amaç-arac ilişkisini ters yüz etmektedir; yani, üretilen nesnelerle kurulan ilişki, artık akılcı olmaktan uzaktır. Çünkü bu dönemdeki tüketim, sadece ihtiyaçların karşılanması amacına hizmet etmez, aynı zamanda nesnelerin taşıdığı simgesel değerler aracılığıyla toplumsal statünün belirlenmesinde de etkilidir (Baudrillard, 2011b: 88). Bu dönemde tüketimin sosyolojik bir temel üzerinde gerçekleştirildiği görülür. Yani sürekli üretilen yeni nesneler aracılığıyla bireyde prestijli konuma yükselme duygusu üzerinden asla doyurulmayan bir haz mekanizması yaratılır. Güzel'e göre (2015: 70), tüketim nesnelerindeki bu anlamsal dönüşüm, Baudrillard'ın tüketim toplumlarına özgü sistematik bir süreç olarak tanımladığı hipergerçeklik kavramıyla ilişkilidir. Medya aracılığıyla oluşturulan kodlar üzerinden yeni anlamlar kazanan nesnelerle çevrelenmiş bireyler, imajların, taklitlerin ve simülasyonun hâkim unsur olduğu bir dünyanın ortasındadır (Güzel, 2015: 70).

Şaylan'a göre (2009: 309), simülasyon evreninde insan, medya ve kitle iletişim araçları eliyle üretilen gerçekliği kavrama sürecinde bir medya terminaline dönüşmüştür. Kişilerin algıladığı dünya, medya ve televizyon tarafından oluşturulan işaretler ve kodlar sayesinde yaratılmış gerçekliğin taklidinden başka bir şey değildir. Baudrillard, bu dönüşüm sayesinde modern toplumsal düzenin göstergesi olan sınıfsal çatışmanın ortadan kalktığını ve taklitlerin oluşturduğu bir gerçeküstülüğün postmodern toplumsal düzenin belirleyicisi olduğunu ifade eder. Postmodern dönemde birey, kaçınılmaz biçimde medya gösterileri ve meta

işaretlerini içeren temsil süreçlerine maruz kalır ve bu kod düzeni içerisinde var olan gerçeğe ulaşması mümkün değildir. Bu durum, gerçeğin yerini hipergerçekliğe bıraktığı sürece işaret eder; yani artık gerçeklik, yalnızca bir kurgudan ibarettir (Baudrillard’dan aktaran Şaylan, 2009: 309-310).

Baudrillard’ın simülasyon evreninde, kimlikler imgelere bağlı olarak biçimlenmekte, kültür, siyaset, ekonomi, estetik gibi kategoriler birbiri içine göçerek yok olmakta ve farklılıklar ortadan kalkmaktadır (Baudrillard’ın aktaran Şaylan, 2009: 317). Bu dönem artık sanal gerçekliklerin çağıdır ve fikirler artık bir hakikati temsil edemezler. Bu sebeple Baudrillard, ideolojilere güvenme döneminin kapandığını iddia etmektedir (Baudrillard’dan aktaran Altun, 2006: 255). Geçmiş ve gelecekle irtibatın kaybedildiği bir zaman diliminde yaşadığımızı belirten Baudrillard’a göre, geçmişin izleri de sanallaşmıştır ve bu sanallaşmayla tarih de anlamını yitirmiştir. Şaylan’a göre (2009: 317), Baudrillard’ın “tarihin sonu” çözümlemesi Fukuyama’nın çözümlemesinden farklı anlamlar barındırmaktadır. Fukuyama, insanlığın ulaşabileceği en son nokta olarak tanımladığı ileri kapitalizm ve demokrasiyle tarihin sonunun geleceğine işaret ederken, Baudrillard için tarihin sonunun gelişi, onun artık kavranamaz ve açıklanamaz olması sebebiyledir (Şaylan, 2009: 317).

Ele alınan postmodernist düşünürler, aynı döneme bakarak farklı okumalar yapmış olsalar da ortak çıkarımları, yeni bir dönemin başlamış olduğudur. Postmodern dönem olarak adlandırılan, kültürel, ekonomik ve politik değişimlerin yaşandığı bu yeni dönemi Lyotard, modern dönemin tartışmasız tek bilgi türü olan bilimsel bilgi üzerindeki uzlaşmanın sonlanması olarak ortaya koyarken, Baudrillard bu döneme, “imaj” devri olarak bakmakta ve üretimin, gerçekliğin, toplumsallığın ve tarihin sonunun geldiği bir döneme girildiğine vurgu yapmaktadır. Jameson ise diğer iki düşünürden farklı olarak aynı dönemi, ileri kapitalizmle ortaya çıkan, yeni bir kültürel yapının başladığı bir süreç olarak ortaya koyarak modernizmle sürekliliğine işaret etmektedir.

2.3 Postmodern Dönemin Tüketim Kültürü

Postmodern öncesi dönemlerde, toplumlar temel olarak üretim şekilleri üzerinden adlandırılırken (tarım toplumu, sanayi toplumu gibi), tüketim toplumunun ortaya çıktığı postmodern dönemde, üretimden ziyade tüketim kavramının öne çıktığı görülür (Fromm, 2002:49; Jameson, 1994: 93; Bauman, 199: 229; Anık, 2016: 442). Harvey (2006: 78), tüketim kültürü tartışmaları, modernizmle başlatılabilmekle beraber, tüketimin temel dinamiklerinin zaman içinde farklılaştığı görüldüğüne işaret eder. Eric Fromm'a göre (2004: 62), bu değişimin sebebi, 19. yüzyıl kapitalizminin biriktirme ve istifçilikle ilişkilendirilirken, 20. yüzyıl sonrası kapitalizminin harcama ve tüketimle ilişkilendirilmedi. Bu süreçle beraber tüketimin, ihtiyaçların karşılanmasından çok bireysellik, statü ve yaşam tarzının göstergelerine dönüşerek, birçok toplumu etkisi altına aldığı görülür (Veblen, 1995: 50; Simmel, 2003: 42; Connor, 2014: 80).

Birçok araştırmacı, reklamlar, büyük mağazalar ve boş zaman aktiviteleri için tatil gezintileri ve eğlence mekanlarının çıkışıyla koşut gelişen tüketim kültürünü, İngiltere'de orta sınıflar için 18. yüzyıla, işçi sınıfı içinse 19. yüzyıla dayandırır (Featherstone, 2005: 185). Roth'a göre (2002: 551), tüketim kültürünün başlangıcı olarak görülen Sanayi Devrimi'yle artan fabrikalaşmaya bağlı olarak toplumsal bir değişim de tetiklenmiştir. 18. yüzyıla beraber endüstriyel üretimde yinelemeli işlerde, insan gücü yerine makinelerin kullanılmaya başlanmasıyla, tüketim mallarının toptan üretimi başlamıştır. Daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan Fordist üretimin sağladığı teknikler ise, kitlesel tüketimin önünü açmıştır. Bunun sonucunda üretimde büyük bir artış yaşanırken, üretim maliyetlerindeki düşüş sayesinde daha önce sadece soylu sınıfların sahip olabildiği mallara, orta sınıf hatta işçi sınıfları sahip olmaya başlamıştır (Roth, 20002: 551).

Marksist bir bakış açısıyla, kapitalizmin modern insan üzerindeki etkilerine yoğunlaşan Theodor W. Adorno ve Max Horkheimer'in 1947 yılında beraber kaleme aldıkları *Aydınlanmanın Diyalektiği: Kitlelerin Aldanışı Olarak Kültür Endüstrisi* adlı çalışmalarında tüketime yönelik çıkarımları *kültür endüstrisi* kavramı üzerinden ortaya konmaktadır. Kültürün yapaylaşması ve metalaşarak

endüstrileşmesi olarak tanımlanabilecek kültür endüstrisi (Adorno ve Horkheimer, 2014: 12), tarih boyunca insanlara hükmetme yöntemi olarak uygulanmış birçok pratikten daha fazla insanları kısılcına alarak yönlendiren bir olgu olarak ortaya konulur. Modernizmle ortaya çıkan teknolojik gelişmelere bağlı olarak, müzik, sanat ve film gibi kültürel ürünlerin geniş insan topluluklarına ulaştırılması olarak tanımlanabilecek kitle kültürünün temelinde yükselen kültür endüstrisi, insanları tüketime yönelten bir propaganda aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Adorno ve Horkheimer (2014: 29), film ve dergi gibi toplumun geneline hızla ulaşabilecek araçlar vasıtasıyla, farklı fiyat ve beğeni gruplarına hitap edecek ürünlerin pazarlanmasının, tüketicilerin sınıflandırılması ya da etiketlenmesi işlevini yerine getirdiğini savunur. Kültür endüstrisiyle bütünleşmiş olan reklamların manipülatif gücünü ortaya koyan düşünürler, insanların farklı zaman ve mekanlarda bu iletilere maruz bırakıldığı reklamların da aynı propaganda sloganları gibi, verdikleri mesajın ulaşmasında ısrarcı olduklarını dile getirirler. Bu iki düşünür gibi Frankfurt Okulu ekolüne bağlı Herbert Marcuse (1990: 17-18) ise, reklamların bu manipülatif tutumuyla insanları satın almaya zorlayan “sahte ihtiyaçlar”ın üretildiğini ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla insanlar üzerinde kurdukları tahakküm sebebiyle kişilerin gerçek ihtiyaçlarını belirlenmesinin imkânsız olduğu görüşünü savunur.

1950’li yıllara kadar tüketimin toplumsal yönü, üzerine çok eğinilen bir konu olmamakla beraber, Amerikalı sosyolog Thorstein Veblen, 1899’da yayımlanan *The Theory of The Leisure Class/Aylak Sınıfı Teorisi* adlı kitabında *gösterişçi tüketim kuramı* ile ses getirir (Şan ve Hira, 2004: 6). Veblen (1995: 38) teorisini Amerika’da yaşayan ve statülerini tüketim aracılığıyla ortaya koyan yeni bir burjuva sınıfı üzerine temellendirir. Bu kişiler, geleneksel statü göstergesi olarak görülen iş/çalışma araçlarının yerine tüketimi koymaktadırlar. Veblen (1995: 50), tüketimi körükleyen duygu olarak, insanların statülerini ortaya koyan bir farklılık oluşturma güdüsünü işaret eder. Veblen’in çağdaşı Alman sosyolojisinin kurucularından Georg Simmel (2003: 42), Veblen’in teorisine benzer şekilde, kent yaşantısıyla başa çıkamayan yeni burjuva sınıfının bireyselliklerini ve statülerini sergilemek için belli tüketim kalıplarını kullandıklarını ifade eder. Amerikalı

sosyolog David Reisman ise, tüketimi farklı bir çerçevede değerlendirerek, tüketimi bir benzeşme aracı olarak yorumlamıştır. Reisman'a göre, tüketicinin temel hedefi, tüketim malına/markasına sahip olmaktan çok, o mala/markaya sahip olarak, o malı/markayı kullananlar topluluğuna dahil olma duygusunu, yani bir kimliği satın almaktır (Reisman'dan aktaran Baudrillard, 2008: 103).

Yavuz ve Zavalı'ya göre (2015: 133), postmodernizmle beraber, modernizmin benzeşme zeminine oturan kitle kültürü, kitle tüketimi kavramları yerini bireysel arzu ve isteklerle belirlenen tüketim anlayışına bırakmıştır. Bu değişimde etkili olan temel unsur, modernizmle toplumsal yabancılaşma sürecini yaşayan bireyin, postmodernizmin etkisiyle yerel kimliğinin ulusal kimliğinin üstüne çıkmasıyla parçalanma sürecine girmesi olarak gösterilmektedir. Başka bir deyişle, postmodern dönemle beraber, modernizmin tek tipleştirici ideolojisinden özgür kalan birey, tüketim aracılığıyla kendini ifade etme imkânı bulmaktadır (Yavuz ve Zavalı, 2015: 133).

Marx'ın ortaya koyduğu ve yaygın olarak İngilizce kullanımları bilinen, kullanım değeri (use-value) ve değişim değeri (exchange-value) terimleri, metalara içkin değerleri tanımlar. Kullanım değerini metaların bireyin doğal ihtiyaçlarını karşılaması üzerinden kazandığı değer olarak ortaya koynurken, değişim değeri ise metanın alıp satılabilir olmasına yani finansal yönüne işaret etmektedir. Marx'a göre, kapitalizmle metaların değişim değeri, kullanım değerinin önüne geçmiştir (Marx'tan aktaran Altun, 2006: 238). Baudrillard (2009: 1), tüketicinin doğal gereksinimler tarafından belirlendiği bu görüşe karşı çıkmış, aynı metaların üretildiği gibi ihtiyaçların da üretildiğine dikkat çekerek metanın değişim değerinin kullanım değerinden daha fazla olduğu klasik tüketim anlayışından farklı olarak, günümüzde metanın gösterge değerlerine (sign-value) odaklanan bir tüketim yönelmesi olduğunu ortaya koymuştur. Neo-kapitalist bir düzenin doğurduğu günümüzün tüketim toplumunda, üretimde sürekliliği sağlayabilmek için tüketicinin denetlenmesi söz konusudur ve tüketicinin devamlılığı için tüketici davranışlarını yönlendirecek manipülatif müdahaleler söz konusudur (Baudrillard, 2008: 81-82).

Artık tüketim, fiziki bir süreç olmaktan çok imgeler ve imajlara yönelik olarak gerçekleşmeye başlaştı (Baudrillard, 2008: 81; Bauman, 1997: 83; Şaylan, 2009: 49). Baudrillard'a göre (2008: 81), metaların kişilerin arzularını körükleyen imajlar yoluyla pazarlanmasıyla, sembolik değerlerinin ön plana çıkarıldığı görülür. Bauman'a göre ise (1997: 83), postmodern dönemde alınan, sahip olunmak istenenilen, metanın kendisi değil sahip olduğu göstergeleridir. Yani, postmodern dönemde meta alışverişi ve tüketim, maddi bir olgu olmaktan çok simgesel bir olguya dönüşmüştür. Reklam, broşür gibi kültürel imajlar, göstergelerin tüketimini olanaklı kılmış, malların simgesel tüketiminden elde edilen tatmini de tüketimde en önemli hedefe dönüştürmüştür (Featherstone, 2005: 160).

Baudrillard'a göre (2008: 53), tüketim öncelikli olarak ne ekonomik bir faaliyet ne de haz alma aracıdır; tüketim öncelikle iletişimsel bir etkinliktir. Metalara yüklenen sembolik değer, tüketimin her şeyden önce gündelik hayat içerisinde baş vurulan bir anlamlandırma eylemi olduğuna işaret eder ve bir anlamlandırma düzeni olarak tüketim, aynı dil gibi işaretleri oluşturur ve düzenler. Tüketici haline gelen birey, bolluk işaretlerine sahip olup bunları teşhir ederek, hem haz hem de prestij elde etmiş olur (Baudrillard, 2008: 53-61; Şaylan, 2009: 299-302; Toffoletti, 2014: 76).

Günümüzde, temel ihtiyaçların giderilmesinden ziyade lüks tüketime yönelik artan bu eğilim, tüketim nesnelere yüklenen farklı anlamlarla ilişkilendirilir (Anık, 2016: 452). Sahip olunan yüksek hayat standartlarının işaretine dönüşen tüketim ürünleri aracılığıyla birey, toplumsal hiyerarşi göstergesi ve prestij unsuru olarak tüketime yönelir. Baudrillard'ın tüketimin bir iletişim etkinliği olduğu yönündeki tespitini doğrular şekilde, moda, lüks, eğlence ve sanata karşı artan ilgi etrafında şekillenen tüketim vasıtasıyla birey, kendini üst sınıflara aitmiş gibi hissetmeyi ve göstermeyi hedefler (Anık, 2016: 452).

Featherstone'a göre (2005: 186), nüfusun çoğunluğu tarafından tüketilecek metalar ve tecrübeler dizisi, tüketim kültürünün temel özelliklerinden biridir. Ancak, burada sözü edilen tüketim, temel ihtiyaçlara yönelik faydaların

tüketiminden uzaktır (Jameson, 1979: 132). Reklam ve medya eliyle metaların kullanım amacının anlamsızlaştırarak, arzuların devreye sokulduğu yeni göstergeler yoluyla, metalara yeni anlamlar yüklenir. Featherstone'a göre (2005: 186), postmodern dönemin tüketim kültürünün en temel özelliği bu göstergelerin bolluğudur. Bu dönemde bireyler, metarlardan faydacı bir çıkar elde etmek amacıyla değil, metaların göstergeler yoluyla malın sahibinin bireyselliğini dışavuran bir hayat tarzı ifadesini sağlaması sebebiyle sahip olurlar. Burada tüketilen, mobilya'dan giyime, otomobilden boş zaman aktivitelerine, saç bakım ürünlerinden mutfak ekipmanlarına kadar geniş bir alanı işaret eder. Sonuç olarak, dışavurumsal hayat tarzlarının inşa edilmesine yönelik bu dönemin tüketim kültürü, anlık zevkler peşinde, hedonist bir yaklaşıma sahip bencil kişilikler oluşturur (Featherstone, 2005: 185-187).

Harvey (2006: 81), Jameson'un postmodernizmi geç kapitalizm çağının kültürel mantığından başka bir şey olmadığı fikrini hatırlatarak, 1960'lı yılların karşı-kültür hareketlerinin bir karşılanmamış ihtiyaçlar ve bastırılmış arzular ortamı yarattığını, postmodern kültürel üretimin ise bu ihtiyaç ve arzuları meta biçimi altında elinden geldiği kadar tatmin etmek için yola çıktığını belirtir. İşte bu tüketim arzusu ve tüketici kitlenin varlığı, postmodern dünyayı karakterize etmektedir. Şaylan'a göre (2009: 49), bu dönemde tüketim, doruk noktasına ulaşmış ve dünya evrensel bir alışveriş merkezine dönüşmüştür; öyle ki, tüketim kaygıları eşitlik ilkesinin dahi önüne geçmiştir.

Baudrillard'a göre (2008: 25), tüketim toplumu olarak isimlendirilen bu toplumsal düzen, metaların yalnızca sürekli satın alındığı bir dönemi kavramlaştırmaz, aynı zamanda, bireysel ve toplumsal ilişkileri, inançları, algıları ve davranışları düzenleyen bir sistemi oluşturur. Bu dönemde, üretim ve tüketim pratiklerinin birbirine karıştığını iddia eden Baudrillard, önceden endüstriyel sistem içindeki rolümüzü, hayatlarımızı nasıl yaşadığımızı ve kim olduğumuzu üreticiler olarak tanımlıyorken, artık dünyayla öncelikli temasımızın tüketici kimliğiyle olduğunu ifade eder. Bu farklılaşmanın sebebini, modern zamanlarla beraber insanların daha fazla nesnelerle kuşatılmışlığı olarak gösterir (Baudrillard, 2008: 25).

Şaylan (2009: 300), Baudrillard için tüketimin, bir var olma modu olduğu görüşündedir. Kapitalizmin daha ileri bir safhası olan tüketim toplumunda kişi bir metayı almaya değil, bir nesneler sistemini almaya özendirilir. Böylece birey kendini toplumun diğer fertlerinden farklı olduğu bir anlamsallığı sağlarken, aynı zamanda toplumun diğer kesimleriyle paylaştıkları ortak tüketim etkinliğiyle, toplumun uyumlu bir parçasına dönüşmektedir (Şaylan, 2009: 300)

Harvey (2006: 81), kapitalizmin piyasaları canlı tutabilmek için arzuyu üretmeye zorlandığını ve bireysel duyarlılıkları sonunda geleneksel yüksek kültür biçimlerine tezat oluşturacak şekilde yeni bir estetik yaratmaya varan ölçüde “gıdıklamaya” giriştiği tespitinde bulunur. *Arzu ekonomisi* olarak adlandırılan bu durum, kapitalist ekonominin metaların değişim değerinin sembolik değerlerinin üstüne çıktığı günümüzde, onlara yüklenen anlamın aşırı arzularla ilişkilendirilerek, tüketimin körüklendiği bir görünümüdür (Bauman, 1999: 42; Mutlu, 2005: 39-40). Bauman’a göre (2000:60), arzu ekonomisinde tüketimle amaçlanan standartları yakalamanın vaat ettiği doyumu yakalama ihtimali yoktur. Çünkü aslında ortada bir standart yoktur: tüketim toplumu, tüketicinin hiçbir ürünü kesin bir şekilde benimsenmemesi, hiçbir ürünün sonsuz bağlılığa layık olmaması, hiçbir arzunun son kabul edilmemesi üzerine kurulmuştur (Bauman, 1999: 42).

Harvey (2006: 81), toplumsal ve kültürel anlamda dönüşümü sağlamada aktif bir rol üstlenmiş olan medyanın, reklam ve eğlence sektörleri ile olan iş birliği sayesinde, postmodern dönemin bu arzu ekonomisini yönlendirme konusunda oldukça etkili bir araç olduğunu belirtir. Yılmaz ve Ayparçası’na göre (2016: 51) kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla, her yanı sarmış olan görüntü ve ses sinyalleri bireylerin arzularını durmaksızın üretir ve tüketir. Ancak, arzu ekonomisinin pazarlayıcısı olarak medya, göstergelerin kendilerinden ziyade alt kodlarını tüketiciye empoze etmekle ilgilenir. Her ürün, nesne olmanın haricinde farklı anlamları içinde barındırır. Medya eliyle yayılan reklamların tamamında bireye yönelik mesajlar bulunur. Birey, bu mesajlarla harekete geçer ve metnin içeriği, bireyleri tüketime doğru kaydırmaya başlar (Yılmaz ve Ayparçası, 2016:

51). Bu noktada, satılan şey nesneden çok imajdır; postmodern kültür aynı zamanda imajların kültürüdür (Sallan ve Boybeyi, 1994).

Baudrillard'a göre (2009: 60-61), bu dönemde metalar yeni sembolik anlamlar kazanırken, diğer taraftan simgesel anlamlarında bir kayma kendini gösterir. Baudrillard, bu anlamsal kaymayı, Marxist teorinin önemli kavramlarından olan "meta fetişizmi" ile ilişkili tüketim nesnesine yüklenen simgesel anlamın yerini, günümüzün arzu ekonomisiyle derinliksiz bir haz arayışına bırakmasna bağlar. Bu noktada Baudrillard, alyans örneğine başvurur. Uzun süreli olması arzulanan ilişkinin simgesel bir nesnesi olarak alyansın, normal koşullarda ilişki boyunca muhafaza edilmesi beklenirken, günümüzde modağa bağli olarak her sene değıştirilmesinin teşvik edildiğine dikkat çeken Baudrillard (2009: 61), modağa bağli bu tüketim eğilimiyle alyansın simgesel anlamının bir aşınımına uğradığını ifade eder.

Özetle, postmodern dönemde tüketim, yalnızca yaşamsal ihtiyaçları gidermenin bir yolu değil aynı zamanda metalara yüklenen değerler aracılığıyla sembolik bir eylem olarak karşımıza çıkar. Kitlesele üretimi mümkün kılan sanayileşme ve tüketimi özendirip körükleme aracı olan reklamlar sayesinde tüketim bir yaşam tarzı haline gelmiştir. Tüketim nesneleri içerdığı sembol anlamlar sebebiyle bir kişilik inşası ve yaşam tarzı oluşturma aracı, aynı zamanda toplumsal statünün görünür bir işareti haline gelmiştir. Yaşam tarzı kültürünün yükselmesiyle kişi, tüketilen her şeyden elde edilen faydadan ziyade, daha fazla haz ve eğlence sunmasını beklemektedir.

3.1 Modernizmden Postmodernizme Kent

3.1.1 Modernizmin Kenti

Harvey (2006: 39), Paris'teki 1848 halk ayaklanmalarından sonra modernizmin büyük ölçüde kentsel bir olguya karşılık geldiğini belirtir; modernizm "kentlerin sanatı"dır ve doğal meskeni kentlerdir. Ayrıca, modernist yaklaşımın bir yönü tamamiyle kentsel yoksullaşma ve izdihamın oluşturduğu krize cevap olarak biçimlenmiştir. Modernizm için kent hem çevreyi hem toplumu örgütleyebilme ve şekillendirebilme gücünün mekânıdır (Harvey, 2006: 39).

Modernizmle kentin, işlevsel bir yaklaşımla, dönemin toplumsal ve mekânsal idealleri doğrultusunda biçimlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir (Işık, 1993: 30). Modern kentler, modernizmin bireyselleşme, metalaşma, endüstrileşme ve rasyonalizasyon süreçlerinin bir sonucudur. Kentlerin rasyonalizasyonu ise kentin gündelik yaşamını kaostan kurtaracak, yaşamın evrensel ve değişmez yönlerini ortaya çıkaracak bir yapılanmaya işaret eder (Bati, 2007: 36). Uluslararası etkin, mimari ile doğrudan ilişkili, evrensel çıkarımlara sahip ve ekonomik gelişmelere bağımlı bu süreç ile, toplumsal anlamda gelenek, aidiyet ve doğallığın kaybolduğu, düşünsel anlamda ise, kent ve mimari, kültürel anlamda geçmişten uzaklaşmış, küresel boyutta ise coğrafi aynılaşma başlamıştır (İKA, 2012: 25).

Kent üzerindeki en büyük değişim, endüstriyel gelişimle paralel seyrederek (Thorns, 2004: 15). 19. yüzyılda, önceki dönemlerden farklı bir kentleşme karşımıza çıkar; endüstriyel üretime ve servet oluşturmaya dayalı ekonomik düzenin merkezleri olan endüstri kentleri. 1830'dan sonra yaygınlaşan demiryolları, enerji kaynağı ve hammaddeyi taşımada sağladığı kolaylık sayesinde, geçtiği bölgelerin endüstri merkezine dönüşümünde önemli bir yere sahiptir. Bu endüstrielleşme ile önemli

bir merkeze dönüşen Chicago, Manchester, Pittsburg, Dortmund, Detroit gibi kentler, küresel bir şehir sisteminin düğüm noktaları olarak öne çıkmıştır (Thorns, 2004: 15).

Endüstriyel kentin ilk analistlerinden biri, 1843 yılında Manchester üzerine çalışan Frederick Engels olmuştur (Thorns, 2004: 16). Engels'in çalışması birkaç kentsel bölge tanımlamaktadır; şehrin merkezi, ana yollarla kesişen ticari bölgenin bulunduğu ofis ve depolardan oluşan, kalıcı konut alanları bulunmayan bir kilometrekarelik alan (Engels'ten aktaran Thorns, 2004: 16). Merkezden dışa doğru devam edildiğinde, bu ticari alanı çevreleyen yaklaşık iki kilometrelik bantta işçi mahalleleri bulunmakta, işçi mahallelerinden sonra, orta-üst sınıfa ait, düzenli tasarlanmış yollarda bahçeyle çevrili villa tipi evler bulunmaktaydı. Ulaşım sistemi ana yollar boyunca uzanarak bu iki sınıfın arasında tampon vazifesi görmekteydi (Thorns, 2004: 16). Fabrikaların yakınında oluşan işçi mahalleleri ise, dar sokaklar ve kalabalık konutlardan oluşmaktaydı; yanyana, sırt sırta yapılmış bu evler, ışısız ve havalandırmadan yoksun odalarıyla, yaşayanları için sağlıklı bir ortam sunmuyordu (Çınar, 2013: 111). Manchester gibi birçok endüstri kentinde, işçi mahalleleri kente öyle ustalıklarla yerleştirilmişti ki, zengin bir kişi istemediği sürece bu işçi mahalleleriyle karşılaşmadan hayatını sürdürebilirdi (Çınar, 2013: 112).

Bu endüstri kentlerinde, endüstriyel enerji kaynağı olarak ve konutların ısıtılması için karbon dioksit oluşturan yakıtlara geçişle bu alanlarda ciddi hava kirliliğinin yanında, temiz su şebekeleri ile kanalizasyon sistemlerindeki yetersizlik sebebiyle, bulaşıcı hastalıkların yayıldığı, sağlıksız bir çevre söz konusuydu (Thorns, 2004: 16). Manchester gibi zenginliğe göre sınırları belirlenmiş kent merkezlerinin, burjuva sınıfının güvenliğini tam olarak sağlayamadığı anlaşıldı; işçi sınıfları yaşadıkları bölgeye giremiyorsa da işçilerin yaşadığı alanlardan yayılan salgın hastalıklar onlara ulaşabiliyordu (Çınar, 2013: 111). Ayrıca çok geçmeden işçi mahalleleri, demokratik haklar için verilen mücadelenin toplumsal mekânına dönüşmüştü ve kent artık burjuvalar için yeterince güvenli değildi. Böylece burjuvalar işçi mahallelerinden uzaklaşmalarını sağlayacak iki yöntemi benimsediler; ya kent merkezlerini yoksullara bırakarak banliyölere çekildiler ya

da kent merkezindeki işçi mahallerinden geniş yollar geçirerek onları kent dışına sürdüler (Çınar, 2013: 111; Harvey 2006: 43).

Modernistlerin büyük yıkımlar etrafında biçimlendirdikleri kentlere verilebilecek en iyi örneklerden biri, eski kent dokusunun büyük ölçüde yıkılıp tekrar inşa edildiği Paris'tir (Harvey, 2006: 30). III. Napolyon döneminde (1852-1870) valisi Haussmann'la giriştiği Paris'in yenileme çalışmalarıyla, kargaşa içindeki kenti temiz, düzenli ve erişilebilir bir kente dönüştürmek hedeflenmiştir (Carmona, 2000: 34). Geniş doğrusal caddeler, büyük yeşil alanlar ve geometrik bir kent planı anlayışına uygun olarak yapılan bu yenileme projesi, III. Napolion'un etkilendiği ütöplast sosyallstlerin şehircilik anlayışına paralel olarak geliştirilmiştir (Paccoud, 2015: 344). Büyük bulvarların açılması yalnızca dolaşım kaygısıyla yapılmamıştı, aynı zamanda, Haussmann'ın kendisinin de belirttiği gibi, ayaklanmalara karşı bir önlemdi (Çınar, 2013: 121). Kenarlarında burjuvaya ait binaların yükseldiği geniş yollar için yapılan yıkım sayesinde, büyük yapıların etrafı açılarak kente ışık ve hava sağlanırken, aynı zamanda toplumsal ayaklanmalara kolaylıkla müdahale edilebilmesi için askeri birliklerin kent içindeki dolaşımı mümkün kılınmış oldu (Çınar, 2013: 121).

Bu uygulama, biçimsel olarak sosyallst şehircilik anlayışına yaslandığı halde, sosyallst bir kent planlama anlayışından ziyade iktidar eliyle burjuvazi için kentlerin yeniden düzenlenmesini içermekteydi (Türkmen ve Tekkanat, 2018:118). Paris'in yenileme sürecinde uygulanan ve aşırıya kaçılan kamusallaştırma, keyfi yıkımlar ve fakir grupların kent dışına sürülmesi gibi kentsel yenileme eğilimleri "Haussmanlaştırma" uygulamaları olarak literatürerken, binalar yıkılarak kentin eski sokak ve caddelerinin ortadan kaldırıldığı, bir anlamda şehrin hafızasının silindiği bu uygulamalar, sonraki dönemlerde bu tepeden inmece tavrı nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştır (Gökçe, 2017: 697).

Çınar (2013: 112), 19. yüzyılın sonlarına doğru, endüstri kentlerine hakim kargaşa, kalabalık ve hastalıkla dolu yaşamın sürdürülemez olduğu yönündeki düşünceler pekişmiş ve kent üzerine önemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar, geleceğin kentine odaklanırken, kenti önceden oluşturulmuş bir

örneğe uydurma çabası içindeki ütöplast şehircilik anlayışı benimsenmiştir (Çınar, 2013: 112). Fishman’a göre (2016: 13), kentlerin radikal şekilde yeniden inşa edilmesini öneren bu ütopyalar, kentle birlikte toplumu da değıştirme hedefini içinde barındırıyordu ve bilim ve tekniğin sağladığı güvenle “ideal insanı” oluşturabileceğine inanç tamdı. Bu amaçla, eski kentlerin iyileştirilmesi değil kentsel çevrenin toptan dönüşümü benimsenen planlama anlayışı oldu. Bu dönüşüm, eski kent merkezlerinin büyük oranda yeniden inşası ya da terk edilmesini gündeme getirmekteydi. Howard’ın ifadesiyle “eski kentler görevini yerine getirmişti” ve özünde birer kentsel devrim manifestosu olan kent ütopyalarının hayata geçirilmesinin tam zamanıydı (Howard’dan aktaran Fishman, 2016: 13).

Bu dönemin kent planlama anlayışı, adalet ve eşitliğin sağlanarak toplumsal düzenin gerçekleştirildiği, işlevsellik ilkesiyle tasarlanmış, mükemmellik arayışı içindeki “ideal kentler” inşa etmek olmuştur (Karakurt, 2006: 8). Fishman’a göre (2016: 14), doğa ile kentin birleştirilmeye çalışıldığı ekolojik ütopyalar etrafında oluşturulmak istenen bu “ideal kentler”, sınıf çatışmalarını dindirerek toplumsal uyumun yaratıldığı mekânlar olarak kavranmaktaydı ve bunun yolu, kente iyi bir planlamayla rasyonellik ve adalet getirilmesinden geçmekteydi. Bu yönüyle ideal kentler, fiziksel çevrenin değıştırilmesiyle tüm hayatın değıştırilebileceği fikrinin belki de en iddialı ifadesi olarak boy gösteriyordu (Fishman, 2016: 14).

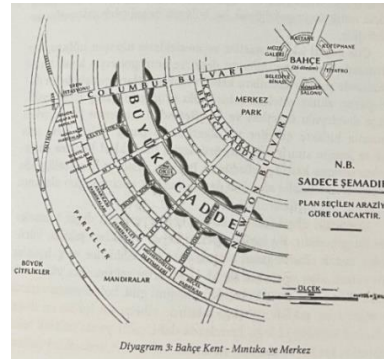
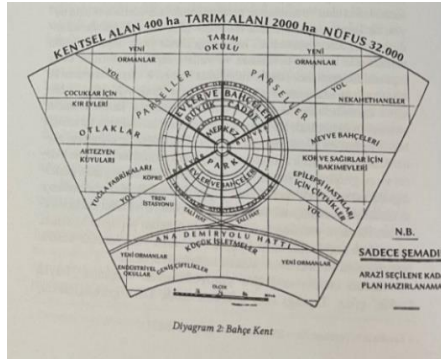
Bu sosyal idealler etrafında şekillenen en önemli ideal kent örnekleri Le Corbusier, Ebenezer Howard ve Frank Llyod Wright tarafından ortaya konmuştur (Fishman, 2016: 14). Bu çalışmaların kâğıt üzerinde kalacak bir hayal ürünü olduğu düşünülse de bu planlar günümüzün birçok kentini şekillendirmede etkili olmuştur (Keleş, 2016: 8).

Bu üç çalışmadan, modern kent planlama hareketine yön vermesi bakımından, en etkili Howard’ın geliştirdiği ideal kent modeli olmuştur. Howard’ın ideal kentinin temel özelliklerini ortaya koyduğu kitabı “Yarının Bahçe Kentleri”, 1898 yılında yayınlanmıştır. Howard’ın bu önerisi, kentlerdeki yoğunluğu azaltmak için demiryolu ulaşımını kullanarak altkentler oluşturan bir şemadır (Aktuğlu Aktan,

2012: 76). Şehrin bilgi, teknik imkân gibi özelliklerinin kırsal huzur ve sağlıklı harmanlandığı Bahçe Kentler, başta Büyük Britanya ve ABD’de olmak üzere birçok kentin şekillenmesinde etkili olmuştur (Mumford, 1946: 19).

Fishman (2016: 43), Howard’ın, aynı bir makine gibi toplumun da doğru düzenlemelerle geliştirilebileceği, iyi işleyen bir toplumun görüntüsünün de aynı iyi bir makinenin kusursuz görünümüne sahip olması gerektiği fikrini benimsediğini aktarır. Howard’ın bu fikre yaslanan ve desantralizasyon ilkesi etrafında geliştirildiği Bahçe Kenti (Şekil 3.1), dairesel bir form etrafında gelişmişti (Fishman, 2016: 43). Simetrik ve merkezi bir yönelişe göre şekillenen Bahçe Kent, sosyal ve idari yapıların bulunduğu bir merkez, merkezi çevreleyen büyük bir park, onu çevreleyen konut alanı ve en son endüstri alanı bulunan, ayrıştırılmış mekânlardan oluşan bir yerleşim kurgusuna sahipti (Howard, 2019: 39). Kent ve kırsal bir araya gelmesi fikrine yaslanan Howard (2019: 32), bu kent planında dairesel form etrafında kır ve kent kuşakları belirlemişti. Fishman’a göre (2016: 93), kır ve kenti bir araya getirmekten bahsedilse de Howard’ın tasarımda her zamanki bildik ayrım kendini göstermekteydi.

Diğer taraftan, Howard (2019: 34), kırsal kentin bir araya gelişini salt fiziki bir gelişme olarak değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel bir ıslahın yöntemi olarak belirlemekteydi. Howard’a göre, yeni bir medeniyet yaratılmasının en temel adımı, çevrenin dönüştürülmesiydi. Bu sebeple bir plancının en büyük görevi, insanlar arasındaki dayanışmayı ve doğayla etkileşimi odak noktası edinmiş evler ve kentler tasarlamaktı (Fishman, 2016: 92).

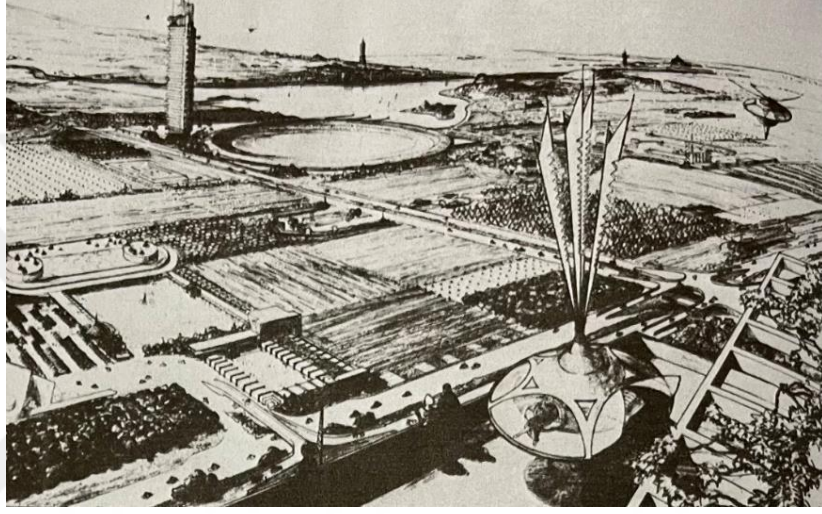
Şekil 3.1 (Soldan sağa) a) Howard’ın Bahçekent diagramı (Howard, 2019: 38)
b) Bahçekent- Mıntıka ve Merkez (Howard, 2019: 39)

20. yüzyılda yaşanan ekonomik refah ve büyümeye bağlı olarak gelişen halk sağlığı ve barınmadaki olumlu gelişmeler, Avrupa nüfusunun katlanarak artmasına neden olurken, ulaşımın nispeten ucuzlaması ve yeni tip ulaşım imkanlarıyla Avrupa kentleri için yoğun kentten dağınık kent tipine doğru bir dönüşüm meydana gelmiştir. Bu dönüşümü sağlayan ana unsur, endüstriyel üretimin değişen şekli olmuştur. 20. yüzyılın sonuna doğru ortaya çıkan ve “Fordizm” olarak adlandırılan bu dönemde Henry Ford, sadece otomobil üretmenin yetmediği, onları satmanın da gerektiği fikri üzerinden, işçilerin bir Ford’a sahip olabilecek para ve tadını çıkarmak için de ihtiyaç duydukları zamana sahip olmalarını sağlayan daha yüksek çalışma ücretleri ve daha az çalışma saatleriyle “tüketim sorunu”nu ortadan kaldırmış oldu (Thorns, 2004:18).

Thorns’a göre (2004:18), 1920’li yıllarda kentsel gelişime yön veren en önemli faktör, Fordizm’in olumlu etkisiyle artan otomobil sayısı ve ulaşım olanaklarındaki farklılaşma olmuştur. Gelişen bu olanaklarla, Avrupa kentleri için yoğun kentten dağınık kent tipine doğru bir dönüşüm meydana gelmiştir (Thorns, 2004:18). 20. Fishman’a göre, kentin merkezileşmesini zorunlu kılan ulaşım pratikleri otomobilin yaygınlaşmasıyla değişmiş, uzak mesafeler ulaşımındaki bu kolaylık sayesinde sorun olmaktan çıkmış ve merkezless bir kentin olabilirliğinin önünü açmıştır. Bu anlamda otomobil, yeni bir kent ölçeği sunmakla beraber, büyük bir tasarım serbestisini de beraberinde getirmiştir.

Fishman’a göre (2016: 93), Frank Llyod Wright’ın ideal kent tasarımı *Broadacre City* de otomobilin sağladığı bu özgürleşmeden doğmuş bir kent modelidir. Ayrıntılı bir maketi, 1935 yılında, Rockefeller Center’daki düzenlenen bir endüstriyel sanat sergisinde sergilenen *Broadacre City*, desantralizasyon ilkesi etrafında geliştirilen, kırla kent ayrımını ortadan kaldıran, kırın nerde bittiği kentin nerde başladığı belli olmayan, tanımlı bir merkezi olmayan kentler ön görür. Gücün, paranın, nüfusun merkezi olan metropoller, ilerlemenin önündeki en büyük engel olarak gören Wright, merkezin ortadan kaldırılmasıyla toprak mülkiyetindeki eşitsiz dağılımın ortadan kalkacağını, bunun da toplumdaki yoksulluğu ortadan kaldıracağını ön görmekteydi (Wright’tan aktaran Fishman, 2016: 93). İnsanoğlunun geldiği yere, yani doğaya dönüşüyle Makine Çağı’nın

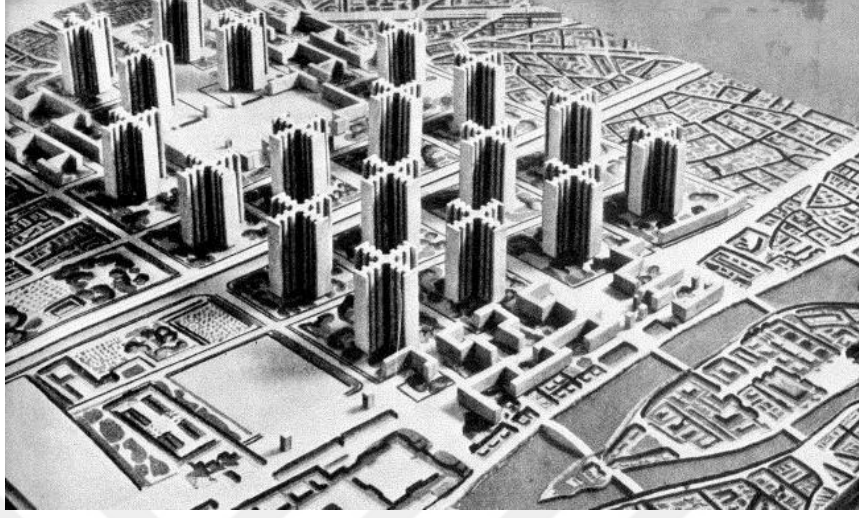
faydasını tam anlamıyla görebileceğini ifade eden Wright'ın (1935: 345) kentsel tasarımına bakıldığında hastaneler, okullar, fabrikalar, kültür merkezleri gibi toplumsal kurumların, kamusal alan oluşturmayacak şekilde küçük ölçekli olarak tasarlandığı ve çiftlikler arasına konumlandırıldığı görülür. Ne kadar uzak olursa olsun her bir nokta otomobil sayesinde ulaşılabilir olduğunda, insanların belli bir alanda toplanmasına gerek kalmıyor, bu da Wight için önemli bir kavram olan demokrasiyle gelen bireyselleşmeyi mümkün kılıyordu (Wright, 1935: 348; Fishman, 2016: 97).

Şekil 3.2 Wright'ın ideal kenti Broadacre City, 1935 (Fishman, 2016: 132)

1920'ler, kent planlama anlayışında uluslararası modernist imaj doğrultusunda şehirlerin yeniden planlanmasının gündemde olduğu bir dönemdir (Kortan, 1990: 83). Le Corbusier'in bu imaj doğrultusunda, 1922 yılında ortaya koyduğu *Contemporary City/Çağdaş Kent* adlı ideal kent planında, doğanın korunması ve yeşil alanlardan daha çok insanın faydalanabilmesi hedeflenir (Vural-Cutts, 2017). Bu amaçla, düşük yoğunluklu yapılaşma yerine yüksek yoğunluklu, çok katlı yapılaşma önerilir. Kartezyen ızgara planıyla makinenin biçimsel mükemmelliğine ulaşmayı hedefleyen bu kent, merkezde yüksek katlı büro binalarından oluşan bir iş merkezi bulunan dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir (Kortan, 1990: 83; Vural-Cutts, 2017). Le Corbusier'in 1925 yılında ortaya koyduğu Paris kent merkezinin yenilenme projesi olan *Plan Voisin, Çağdaş Kent* ile aynı kavramsal çerçeve doğrultusunda tasarlamıştır. Kentin büyük bölümünün

yıkılmasını öngörüldüğü bir proje olan Plan Voisin, Paris'in merkezinde üç milyonluk bir nüfusu yaşatmayı hedefleyen ütopist bir kentsel konsept ortaya koymaktadır (Özer, 1987: 53).

Şekil 3.3 Le Corbusier'in, 1925 yılında ortaya koyduğu Paris'in yenileme projesi "Plan Voisin" (Rowe ve Koetter, 1978: 4)

Aynı Le Corbusier'in Paris kent yenileme projesinde olduğu gibi, ideal kenti yaratmak gayesiyle bolca yıkım öngörülen dönemin kent yenileme projelerinde, modernizmin "yaratıcı yıkım" anlayışının izlerini görmek mümkündür (Karakurt, 2006: 7). Gottdiener'e göre (2005: 199), modernist ideal, yıkarak yeniden yapma tutumuyla, uzamın eşitliği ve biçimsel olarak basitlik arayışında olmuştur. Eşitlik ve demokratik kent yaşamı talebiyle modernizmin kent ideolojisi, sosyalizm ideolojisine eklenmiştir. Bu idealin kente yansıması ise, eş biçimli işçi sınıfı konutları, fabrikalara otomobille insan taşımak için tasarlanmış geniş yollar olmuştur. Bu dönemde, aralarında fark gözetmeksizin ev ve iş alanlarının iç ve dış görünüşleri aynı modernist tasarım ilkelerine göre düzenlenmiş, böylece kent, cam ve çelikten, düz çatılı dikdörtgen binaların hâkim olduğu görünüme sahip olmuştur (Gottdiener, 2005: 199).

Le Corbusier'in geliştirdiği "Çağdaş Kent" eskizlerinde ortaya koyduğu, farklı mimari formlara sahip ticaret ve konut alanları arasındaki ayırım, modernist planlamacıların benimsediği işlevsel etkinliklere göre bölgeleme prensibinin temeli olmuştur (Roth, 2022: 625). Sağlığa zararı ortada olan endüstriyel

yapıların konut alanlarından ayrı tutulması gibi bir gereklilik tüm ticaret alanları için geçerli olmasa da Batılı ülkelerde özellikle Birleşik Devletler’ de, bu durum yasal bir zorunluluğa dönüşmüştür. İş yeri ve konut alanlarının birbirinden uzak oluşu, ulaşım maliyetlerini de beraberinde getirmiştir; öyle ki, 1970’de Birleşik Devletler’ de tüketilen benzinin yarısı, işe gidip dönmekte kullanılmıştır (Roth, 2022: 625). Harvey (2006), bu durumun modern kent sisteminin, kapitalist endüstrinin yüksek kazanç arayışının bir ürünü olması sebebiyle geliştiğini ifade eder. Başka bir ifadeyle, alt kentleşmeyle uzayan yollar sayesinde otomobil satışlarında artış sağlanmıştır (Çınar, 2013: 178).

1933 yılına gelindiğinde, Uluslararası Modern Mimarlar Kongresi’nin (CIAM) Atina Bildirgesi ile modernist mimarlığın ana çizgileriyle beraber, modern kent planlama anlayışının temel ilkeleri ortaya konmuştur (Harvey, 2006: 46). Bildirgenin ortaya koyduğu en önemli ilkeler ise; tasarımda geliştirilen evrensel çözümlerle yerelliğin ortadan kaldırılması, farklılıklardan arındırılmış sonsuz mekânın yaratımı, teknolojik gelişmelerin desteklenerek toplu üretimin yaygınlaştırılması ve kentin konut, iş, ulaşım ve rekreasyon alanlarından oluşan işlevsel dört bölgeye ayrılması olmuştur (Dostoğlu, 1996:138).

CIAM raporları ve Atina Bildirgesi ile formüle edilen modern hareket, kentsel mekânın ticarileşmesine neden olurken, mekâna büyük önem atfetmiş ve "mutlak mekân"ı yaratma peşine düşmüştür (Dostoğlu, 1984a: 30). Modern kentsel mekânın uçsuz bucaksızlığı yüceltilirken, evrensel ideallere yaslanan evrensel biçimlerin hedeflendiği bir mimari arayış başlamıştır. Hedeflenen bu amaca ulaşmak için kentin bölgelere ayrılması, kentin çevresel büyümeye yönlenmesine, yollarla parçalanmış bir eski kent mekânının oluşmasına neden olmuştur. Modernist yaklaşımın işlevsel bölgeleme uygulaması, kentsel bir model belirlerken bir taraftan da toplumsal bir modeli belirlemiştir; bölgeler inşa etme kararıyla, toplum içinde de topluluklar kurma kararı verilmiştir (Dostoğlu, 1984a: 30).

Harvey (2006: 87), kentsel mekâna yaklaşımdaki bu değişimin yaygınlaşarak kabul görmesinin, dönemin koşullarıyla ilintili olduğu görüşündedir. II. Dünya Savaşı sonrası kapitalist ülkeler, çok sayıda ciddi problemle karşı karşıya kalmıştır.

Bunlardan biri, savaşta yıkıma uğramış kentlerin, uluslararası barış ve daha iyi bir gelecek vaadiyle girilen savaş uğrana hayatlarından birçok fedakârlık yapan halkların beklentilerini karşılayacak şekilde, yeniden inşa edilmesiydi. Bu sebeple, savaş sonrası politika, insan onuruna yakışır konutlar, tam istihdam, toplumsal hizmetler ve iyi bir gelecek yaratma fırsatının genele tanınması gibi sorunları ele almak zorundaydı. Böylelikle, modernist mimarların uzun zamandır önermekte oldukları rasyonel planlama usulleri ve sanayileşmiş inşaat sistemlerinin kabullenilmesiyle yoksul mahallerden kurtularak modüler konutlar, hastaneler, okullar vb. inşa etmenin yolu açıldı. Bu yeniden inşa edişin çerçevesini ise, mekânsal organizasyonun toplumsal refah ve eşitliği teşvik edecek şekilde rasyonalizasyonu oluşturmaktaydı (Harvey, 2006: 87).

Modernizm genel olarak büyük bir yeniden yapılanma sürecini başlatmakla beraber, farklı ülkelerde farklı kentsel sonuçlar doğurmuştur (Harvey, 2006: 81). Örneğin, Avrupa’da modernist mimarlığın rasyonel planlama esasları uygulanırken, ABD’de denetimsiz bir banliyöleşme süreci yaşanmıştır. Harvey’e göre (2006: 81), banliyöleşme ile kent merkezlerinin terk edilme süreci hızlanmış ve bu kent merkezlerde devlet eliyle yeniden yapılandırma uygulamaları gündeme gelmiştir. Kentlerin çevreye doğru yayılmasıyla oluşan banliyö alanları, barındırdığı yoğun konut alanı sebebiyle yatakhane gibi hizmet vermiş, bu bölgelerin kent merkezine olan bağlılığı devam etmiştir (Hayır-Kanat, 2017: 34).

II. Dünya Savaşı sonrası modern mimarlık ve kent planlama anlayışına yönelen eleştiriler artarken, bu eleştiriler, modern mimarlarca oluşturulmuş CIAM’ın 1947 yılında gerçekleştirilen altıncı kongresinde de kendini göstermiştir. Bu kongrede, modernizmin kentinin sterilliği eleştirilirken yalnızca işlevsele odaklanan tasarım anlayışı yerine insanların sosyopsikolojik gereksinimlerinin de karşılandığı bir tasarım anlayışının gerekliliği ortaya konmuştur (Dostoğlu, 1996: 138).

Modern kent planlama anlayışına yöneltilen eleştirilerden biri, oluşturulan kent çevrelerinin kimliksiz görünümü üzerine olmuştur (Karakurt, 2006: 9). Modernizmin uluslararası geçerlilik iddiası, kentlere ulusal kültür üzerinde şekillenen bir kent kimliği fırsatı vermez. Bunun sonucunda ise, kentler fiziksel

olarak benzeşme sürecine girmiş, coğrafi bir aynılaşma baş göstermiştir (Karakurt, 2006: 9).

Gottdiener'e göre (2005: 201), modernizmin ideal kenti oluşturma hedefi ile yaptığı uygulamalar, bir taraftan yapılar arası ilişkiyi azaltırken, diğer taraftan yapıların insanla ilişkisinde devasa bir ölçek oluşturmıştır. İnsan ve yapı arasındaki zayıflayan ilişki sonucunda, modernist tasarı ideolojisinin başarısızlığının bir kanıtı olarak, yeniden kurgulanan kentte yabancılaşma ve insansızlaşma süreciyle "kent yaşamının ölümü" gerçekleşmiştir (Gottdiener, 2005: 201). 1960'lı yıllara gelindiğinde, yöneltilen bu eleştirilerin sonucunda, modern kent planlama anlayışı etkinliğini yitirmeye başlamıştır.

3.1.2 Postmodernizmin Kenti

20. yüzyılın ikinci yarıyla beraber Jencks, Lynch, Jacobs, Venturi gibi isimler öncülüğünde gelişen postmodern mimari anlayış istikametinde, hızla büyüyen kentleri tek biçim altına alarak düzenleme anlayışı ortadan kalkmaya başlamıştır (Karakurt, 2006; Bingöl, 2017: 17). Bu dönemde mekânsal ve kentsel tasarım, modernizmin işlevsellik üzerine kurulu kent planlama anlayışından uzaklaşmış, bir yandan iklim, topografya gibi yerel özellikler, diğer yandan kullanıcı kimlikleri, bireysel ihtiyaçlar gibi kültürel özellikler göz önünde bulundurularak biçimlendirilmeye başlamıştır (Ellin, 1999: 23; Güleç, 2012).

Postmodern kent, küreselleşmenin tamamlandığı bir sistem içinde, modernizmin üst-anlatılarını tanımayan, işlevsel bir anlayışı reddeden, kolaj, pastiş ve parçalanma gibi kavramlar çerçevesinde 'istediğini yap' rahatlığına sahip bir ilerleme isteği olarak tanımlanmaktadır (Harvey, 2006: 84; Batı, 2007: 37). Postmodernizmin popülizm ve tarihsellik eğilimi, dünyanın farklı yerlerindeki farklı dönemlere ait biçimler ve simgelerden yapılan alıntılarını mümkün kılmış ve kente sağlanan bu eklektik görüntüyle, kentin organik bir şekilde, kendiliğinden geliştiği izlenimi verilmek istenmiştir (Bingöl, 2017: 19).

Harvey (2006: 84), kent tasarımı alanında postmodernizmi, planlamanın metropol çapında ele alındığı, rasyonel kent planları üzerinde yoğunlaşan modernist düşünceden bir kopuş olarak niteler. Modernist yaklaşımın aksine

postmodernizm kentsel dokuyu bölük pörçük görür; geçmiş biçimler üst üste yığılmıştır ve günümüz kullanımları ise bu biçimlerin arasına serpiştirilmiş kolajlardır (Harvey, 2006: 84). Bu dönemde, sınırları oldukça genişleyen metropolün tamamını kontrol etmek mümkün olmadığından, postmodernizmin kent planlamayla değil kent tasarımıyla ilgilendiğine dikkat çeken Harvey (2006: 84), kent tasarımının bölgesel geleneklere, kişisel ihtiyaç ve isteklere duyarlı olmayı hedeflediğini, bunun sonucunda ise, büyük ölçüde müşterinin zevkine göre şekillenmiş mimari biçimlerin yaratıldığını ifade eder. Harvey (2006: 84-85), bu değişimin kökünde postmodernistlerin mekâna bakışıyla modernistlerin mekânı kavrayışı arasındaki fark olduğunu şu ifadelerle ortaya koyar:

“Modernistler mekânı toplumsal amaçlar uğruna biçimlendirilecek bir şey olarak görürken, Postmodernistler için mekân, belki zaman dışı ve “hiçbir çıkar gözetmeyen” bir güzelliğin kendi içinde bir amaç olarak elde edilmesi amacı hariç, her şeyin üzerinde yükselen bir toplumsal amaçla zorunlu hiçbir bağı olmayan estetik hedef ve ilkelere göre biçimlendirilecek bağımsız ve özerk bir şeydir.”

Postmodernizmle mekân işlevsellikten sıyrılarak mekânın estetikleşmesi süreci başlamıştır (Bingöl, 2017: 19). Bu dönemde kent, çeşitliliğin ve farklılığın mekânı olarak görülmüş ve bu mekân oluşturulurken göz önüne alınan insan ihtiyaçlarının farklılaşabileceği yaklaşımı benimsenmiştir. Çınar’a göre (2013: 127), postmodernizmde benimsenen bu yeni mekan anlayışıyla, her şeyden önce insanların tamamı için ideal bir kent yaratılabileceği düşünden vazgeçilmiştir. Kentin, onu yaratan toplumun kültürel eğilimlerinin bir sonucu olduğu ve toplumların kentle kurdukları ilişkilerin farklılaşabileceği ve bu farklılaşmayla kentlerin de farklı olabileceği fikri kabul görmüştür (Çınar, 2013: 127).

Amerikalı-Kanadalı bir gazeteci ve yazar olan Jane Jacobs, 1961 tarihli, *Büyük Amerikan Kentlerinin Yaşamı ve Ölümü* kitabıyla, postmodernist kent planlama tartışmalarına katılır (Harvey, 2006: 93). Jacobs (2011), kentlerde hareketi, farklılığı ve ekonomik canlılığı sağlayabilmek için kentlerde birden fazla fonksiyona sahip karma kullanımlı yapılar ve alçak katlı yapılaşma, eski ve yeninin

birlikteliğine dayanan bir tasarım anlayışıyla yeterli insan yoğunluğunun sağlanmasının gerekliliğini ortaya koyar. Kaldırımlar ve yürümenin insanlar için önemini vurgulayan Jacobs (2011: 49-94), kent korkusu kaynaklı gelişen ve çalışmak için kent merkezine gelişle gündüzleri boşalarak yatakhaneyi andıran banliyöler yerine, kentte karışık birincil kullanım alanlarına sahip yaşam alanlarının üretilmesi gerektiğini savunur Jacobs (2011: 174-199). Canlı sokak yaşamı kent güvenliğini artıracaktır ve yürünebilir kaldırımlar sayesinde sosyal etkileşim artacaktır. Jacobs'un Amerikan kentleri üzerinden ortaya koyduğu bu gerekliliklerle, modernist tasarım anlayışına eklenmesi gereken sosyal bir içerik ihtiyacı ortaya konmuş olur (Bingöl, 2017: 17; Arlı, 2021).

1960'larda başlayan bu kent tartışmalarında, modern mimarlığa karşı duruşuyla tanınan Leon Krier önemli bir yere sahiptir (Dostoğlu, 1984b: 20). 18.-19. yüzyıl klasik Avrupa kent mimarlığının aynen sürdürülmesi gerektiği görüşündeki Krier (1973), klasik mimarının uygulamadan kalkmasıyla beraber mimarlığın öldüğünü ilan eder. Modern kent planlamanın bölgeleme (zoning) eğilimini bir saplantı olarak tarifleyen Krier, bölgelemeyle güzelliğin yaratımının imkansızlığı sebebiyle kentlerin de inşa edilmesinin imkânsız olduğunu ifade eder. Krier'e göre (1973: 29), "hiçbir şeyin yasak olmayıp her şeyin zorunlu olduğu" bu yerler, diğer bütün eylemleri dışlayarak sadece bir tanesinin gerçekleşmesini zorunlu kılar ve bu yönüyle kent sakinlerinin özgürlüklerini elinden alarak onlara bir yaşam ve düşünce biçimi dikte eder (Krier, 1973: 29). Dostoğlu'na göre (1984b: 20), Krier, modernizmin bugünü değil geleceği şekillendiren ütopyacı bakışına karşı çıkmasına karşın kendi de "geriye dönük bir ütopya"ya dönüşen klasik Avrupa kent mimarlığına özlemi sebebiyle, "kâğıt mimarlığı"ndan öteye gidememiştir.

Şekil 3.4 Kentsel formları yeniden canlandırma yönündeki postmodern eğilimi yansıtan Quinlan Terry'nin Richmond Riverdise Panorama binası, Londra/İngiltere, 1984-87. (URL 3)

Krier'in klasik kentsel değerleri dolaysız biçimde yeniden yaratma yönündeki bu isteği, Quinlan Terry'nin Richmond Riverdise Panorama binasında kendini gösterir (Harvey, 2006: 102). 1984-87 yılları arasında, Londra'da inşa edilen bu yapının tasarım özellikleri, 18. yüzyıl klasizmine yaslanır. Geçmiş kentsel formları yeniden canlandırmayı hedefleyen postmodern eğilimin ürünü olan bu yapı, içerisinde en ufak bir parodi ya da ironi içermeyen inşa edilmiştir ve iyi restore edilmiş orjinal örneklerden ayırmak oldukça güçtür (Harvey, 2006: 102).

Aldo Rossi'nin, 1966 yılında yayınlanan *Kentin Mimarisi* kitabı, dönemin kente bakışını değiştiren bir diğer önemli kaynak olarak dikkat çeker (Dostoğlu, 1984b: 21). Dostoğlu'na göre (1984b: 21), Rossi'nin "Yeni-Rasyonellik Eğilimi" düşüncesi üzerine şekillendirdiği teorik yazılarından oluşan bu kitabın mimarlık disiplini açısından önemli teorik katkısı, mimarlık-kent ilişkisi üzerine yapılan çalışmaları ve bu çalışmaların araçları olarak gördüğü bina tipolojisi ve kent morfolojisi başlıklarını mimarlık tartışmalarının gündemine getirmesiyle, kente, özellikle de geleneksel kente karşı yeni bir ilgiyi başlatmasıdır. Rossi'nin kente yaklaşımının özünü oluşturan, modern mimarlığın kente ütöpik yaklaşımına karşın kent morfolojisi, tipoloji, geleneksel kentin yeniden inşası ve tarihi kent dokusu gibi

kavramlar, 1970'li yıllar boyunca Avrupa'da hızla yayılmış ve birçok araştırmaya konu olmuştur (Dostoğlu, 1984b: 21).

Mimariyi, uygarlığı oluşturmada etkili, süreklilik, evrensellik ve gereklilik taşıyan bir olgu olarak ortaya koyan Rossi (1988: 26), aynı zamanda mimariyi, kentlerin değişim sürecindeki karmaşıklık ve sürekliliklerin okunabileceği somut bir veri olarak görür. Zamanla büyüyen bir ketin, kendi varlık bilinci ve belleğini elde ettiğini ifade eden Rossi (1988: 27), kent içerisinde varolan mimarinin varlığını sürdürürken, kentin gelişim çizgisine yön verdiğini belirtir. Zamanla farklılaşan kentsel mekanda, yıkma, yok etme, kullanımda yaşanan hızlı değişimleri kentsel dinamiğin en kolay izlenebilen göstergeleri olarak ortaya koyan Rossi (1988:22), bu görüntülerin kolektif hayatın gelişimini sekteye uğrettiği görüşündedir. Kolektif belleğin ifadesi olarak ortaya koyduğu anıtları, kentsel dinamiğin sabit noktaları olarak ortaya koyar (Rossi, 1988: 22).

Harvey'e göre (2006:106) klasik kentsel değerleri yeniden yaratma peşindeki Krier'den farklı olarak Rossi, tarihsel bağlantılar kurma peşindedir. Rossi'nin tarihsel bağlantılar kurma hedefi, postmodernistlerin tarihsel bağlantılar kurarken benimsedikleri, geçmiş üslûplara gönderme yapan eklektik alıntıları çorba ederek kullanıp geçiştirme tavrından uzaktır.

Yine kent tartışmalarında önemli bir yere sahip, 1972 yılında yayımlanan Venturi'nin *Las Vegas'ın Öğrettikleri* kitabı, dünyanın iyiye doğru değiştirilebileceği inancına derinden bağlı modernistlerin aksine mevcut durumun yanlış olmadığını kanıtlamanın peşindedir. ABD kentlerinin, özelde Las Vegas'ın mimari biçimlenişindeki yaklaşımın, kaçınılmaz gerekliliklere dayanan bir tutum olduğunu ortaya koyan Venturi ve arkadaşları (1993: 9), mevcut Amerikan yerleşimlerindeki kentsel mekânın otomobille algılanışının Las Vegas'taki gibi bir iletişim mimarlığını gerekli kıldığı iddiasındadır. Tanyeli'ye (1993: XXI) göre, gerçekten de otomobilin sağladığı hız, mimarlık ürününün algılanışını anlık bir kavrayışa indirgemıştır ve gözlemcinin daha ayrıntılı bir gözlem için vakti yoktur.

Şekil 3.5 Las Vegas/ABD sözlü ve simgesel bir iletişim kuran otoyol boyunca dizilmiş büyük tabelalar (URL 4)

Postmodernizmin biçimselliğe dayanan modernizm karşıtlığı, Venturi ve arkadaşların'a göre (1993: 14), ilettiği karmaşık anlamlar aracılığıyla mekanda sözlü ve simgesel bir iletişim kuran otoyol boyunca dizilmiş büyük tabelalar ve yapıların eklektik birleşimini doğurur. Featherstone'a göre, (2005: 165), Venturi ve arkadaşlarının bu çalışmasıyla sözcükler, heykeller, resimler, parlak neonların biraradalığı aracılığıyla modernizmin katı belirlemeci tavrına zıt bir hazcı tüketim kültürünün çevresel işaretlerini üretmek üzere simgecilik geri çağırılır. Bu simgesellikte, tabelalarla birlikte, aşırı kodlu ve bol renkli elektronik medya imajları da esin kaynağı haline gelir (Featherstone, 2005: 165).

Rossi'nin yaklaşımı kentte geleneksel olanın vurgusunu yaparken, Venturi ise, temel olarak çevreye ve kente ilişkin var olanın kabulünü teklif eder. Bu iki eğilimi birleştiren yaklaşım ise, Colin Rowe ve Fred Koetter'in 1978 tarihli *Kolaj Kent* kitabında ana hatlarıyla ortaya konulur (Dostoğlu, 1984b: 21). Rowe ve Koetter (1978: 136), kent içinde var olanla yeni tasarlananın uzlaştırılması gerekliliğini belirtirken, gelenekselle modernin içiçeliğini öneren *kolaj* kavramını gündeme getirir. Mevcudun kabul edilip gelecek beklentilerle köprü kurması üzerine temellenen bu yaklaşımla, kaybolan sokak ve meydanların yeniden hayat bulması ve yerel kimliğin oluşturulması hedeflenir (Rowe ve Koetter, 1978: 139).

Toffler'e göre (1981: 274), günümüzde, modernizmin sanayi kenti yerini finans, eğlence ve tüketim merkezi olma niteliğindeki ileri kapitalizmin kentlerine bırakmıştır. Kentsel girişimcilik olarak anılan bu dönemde, seyirlik kentsel mekânlar, kente imaj kazandırarak sermayeyi ve insanları kente çekmeyi sağlayan bir araca dönüşmüştür (Toffler,1981: 274).

Postmodern dönemde kent mekanında görülen bu değişimleri sağlayan faktörlerden biri, benimsenen neoliberal ekonomi politikaları olmuştur (Kiper, 2004: 15). 1970'lerde yaşanan ekonomik krizle uluslararası parasal ve finansal sistem ciddi zarar görürken, bu kriz, 1980'lerin başında neoliberal ekonomi politikalarının benimsenmesiyle sonuçlanmıştır (Akın, 2005: 5). Ekonominin serbestleştirilmesi ve kendi kendini düzenleyen bir piyasa sisteminin yerleştirilmesi anlamına gelen (Keyder, 2009b: 184) neoliberalleşme süreciyle, hükümet-yerel yönetimler ilişkisi ve geleneksel belediyeçilik anlayışı değiştirmiştir (Kiper, 2004: 15). Harvey'e göre (2006: 116), kentlerde yaşanan sanayisizleşme eğiliminin yanında bu yeniden yapılanma süreci, kentlere finans, tüketim ve eğlence merkezi nitelikleriyle birbirleriyle yarışmaktan başka bir olanak bırakmamıştır. 1970'lerle beraber, kentsel tasarımında imajın önem kazanmasında etkili unsurlardan biri, postmodern dönemde yoğun bir şekilde yaşanan bu kentler arası rekabet olmuştur (Harvey, 2006: 116). Bu dönemle beraber, ülkelerarası rekabetin yerini kentler arası rekabete bıraktığı, kent ve kentsel bölgelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Yarışmacı kentlerin doğduğu bu dönemde kentler, olumlu ve yüksek kaliteli bir yer imajı yaratmaya yoğun bir çaba sarf etmektedirler (Harvey, 2006: 116).

Batı (2007:37), bu dönemde metropolleşen kentlerin şekillenişinin, küresel kapitalizm ve tüketim mekanları eliyle olduğunu belirtir. Bu durum bir yanda, kentte küresel kapitalizmin mekanları olan otel zincirleri, bankalar, gökdelenler gibi güce dayalı mimarinin yaygınlaşması sonucunu doğururken, diğer yandan tüketicinin bir boş zaman etkinliğine dönüşmesiyle alışveriş merkezi, tema parklar, müzeler gibi tüketicinin hız ve çeşitliliğinin arttığı mekanları kentin hâkim unsuru haline getirmiştir (Batı, 2007:37). Featherstone (2005: 161), postmodern dönemde kentlerin, doğal güzellikleri, kültürel miras içermelerinin yanında boş

zaman geçirme ve eğence endüstrileri barındırmaları ölçüsünde kültür merkezi olarak görüldüğünü ifade eder. Bu dönemde, hazzın tüketimine imkân veren konulu parklar, eğence merkezleri boş zaman tüketim biçimleri olarak karşımıza çıkarken, müze ve galeriler gibi kültürel tüketimin geleneksel biçimleri, daha büyük kitlelere ulaşmasını sağlamak için yeniden düzenlenir. Bu düzenlemeyle sanatın biçimlendirici yönü önemini yitirerek seyirsel ve zevk verici olması özelliğinin ön plana çıkartıldığı görülür (Featherstone, 2005: 161).

Günümüzde gündelik yaşamın tüketimle doğrudan ilişkili olmayan mekanlarının da tüketim ilişkileri üzerinden yeniden şekillendirildiği görülür (Yırtıcı, 2002: 14). Koolhaas'ın tespit ettiğı gibi, müzelerin satış bölümünün müzelerin toplam alanı içindeki oranının sürekli artmasında, havaalanlarının bir alışveriş merkezi görüntüsüne bürünmesinde, eski kentsel dokuların varlıklarını sürdürebilmek için turistik tüketim alanlarına dönüşmesinde, sermayenin akışkanlığını sağlayacak biçimde mekânın şekillenmesinin izleri görülür (Koolhaas'tan aktaran Yırtıcı, 2002: 14)

Modernizmle kentte gelişme gösteren banliyö alanları üzerine tartışmalar devam ederken, postmodern dönemde de kentlerde banliyöleşme eğiliminin devam ettiğı görülür (Moss ve Townsend, 1999: 2; Aktan, 2006: 21). 20. yüzyılın başlarında otomobilin sağladığı kent çeperlerine doğru gelişim, bu dönemde bilgi teknolojilerindeki gelişmelerle devam etmiş ve kentteki desantralizasyon odaklı gelişimi hızlandırmıştır (Aktan, 2006: 21). Veri ve bilginin kolaylıkla aktarımını sağlayan bilgi teknolojisindeki gelişmeler, mekâna bağlılığı ortadan kaldırmıştır (Keskin ve Diren, 1994: 225). Ev-iş birlikteliğı, uzaktan eğitim ve çalışma olanakları gibi gelişmeler, zaman ve mekâna bağlı olmayan faaliyet alanları sunarken, insanların da kentsel mekânla bağını zayıflatarak kentin çeperlerine doğru gelişmesine fırsat vermiştir (Moss ve Townsend, 1999: 2).

Postmodern dönemde, kentsel mekândaki bir başka farklılaşma ise, kentin, kendi içinde işlevsel bir uzmanlaşmayla büyüme eğiliminde olan birden fazla merkeze sahip olmasıdır (Gottdiener, 2005: 182). 1950'lerle beraber kent merkezinin bazı fonksiyonlarının banliyö alanlarına doğru kaymaya başladığı görülür. Daha önce

konut ve sanayi odaklı gelişen banliyöler, bu alanlarda konut alanlarının yanı sıra ofis, perakende satış birimleri, bürolar ve boş zaman aktivite alanlarının yaygınlaşmasıyla post-banliyö (post-suburban) olarak ifade edilen alanlara dönüşmüştür. İş için çevreden merkeze hareket eden kişi kadar, merkezden çevreye doğru bir hareketin başlamasına sebep olan bu alanlar, merkezin çöküşünün bir işaretine dönüşmüştür (Hayır-Kanat, 2017: 34).

21. yüzyılın başında ise post-banliyöler de farklılaşarak, *edge-city/kenar-kent* olarak kavramsallaştırılan, yeni tip banliyö alanlarını doğurduğu görülür (Aktuğlu Aktan, 2012: 97). Yüksek teknoloji endüstrisi ve hizmetine odaklanan, uzmanlaşmış bir işleve sahip *edge-city*lerde fabrikalardan ziyade ofisler başlıca çalışma alanlarıdır. Post-banliyö alanlarından farklı olarak yerleşim alanlarının yoğunluğunun iş alanlarına göre daha az olduğu bu bölgelerde, gündüz nüfus artarken gece nüfusun azaldığı görülmektedir. Kendi içlerinde bir kent merkezi özelliği gösteren *edge-city*lerle, daha önce banliyö ve kent merkezi arasında gelişen hareketin, banliyöden banliyöye geliştiği gözlemlenmektedir (Aktuğlu Aktan, 2012: 97).

Tanyeli'ye göre (2017: 13), 1970'li yıllardan itibaren çok merkezli kentsel tasarımların gündeme gelmesini sağlayan olgu, modern kent planlama anlayışının sebep olduğu olumsuz koşulların farkındalığıyla, mekânın insan ve toplum bağlamında düşünölmeye başlamasıdır. Bu değişim isteğinin ortaya konduğu, 20. yüzyılın en etkili planlama hareketi olarak kabul gören, modernizmin kentsel bölgeleme anlayışına alternatif arayışlarından biri, Peter Calthorpe, Andres Duany ve Elizabeth Plater-Zyberk öncülüğünde geliştirilen *Yeni Şehircilik (New Urbanism)* Akımı olmuştur (Aktuğlu Aktan, 2012: 98).

ABD'de 1940'lı yıllarda banliyöleşmeyle gelişen düşük yoğunluklu, otomobile bağımlılığın yoğun olduğu kentsel düzenlemeye bir tepki olarak gelişen ve savaş sonrası kentlerin yeniden inşası için alternatif çözümler ortaya koyan *Yeni Şehircilik Akımı*, hızlı kentsel büyümenin olumsuz etkilerini minimize etmeye çalışan, kentte otomobil kullanımına ihtiyacı azaltan, insan odaklı bir tasarım anlayışıyla yürünebilir ve sürdürülebilir bir kentsel çevre yaratma gayretindedir

(Maltaş Erol ve Görmez, 2020: 273). Forsyth ve Crewe (2009: 417) *Yeni Şehircilik Akımı'nı*, insanın dahil edilmediği planlama süreçlerini eleştiren, geleneksel kent tasarımlarının daha insancıl ve yaşanabilir olduğunu savunur ve otomobil öncesi yapılı çevreyi, geleneksel şehircilik ilkelerine göre yeniden yaratma peşinde olan bir şehircilik anlayışı olarak ortaya koyar. *Yeni Şehircilik*, bir taraftan arazi kullanımında çeşitliliği teşvik ederken, diğer taraftan ekonomik düzey ve demografik özelliklerin de çeşitlenmesini sağlayacak, farklı konut tiplerinden oluşan konut alanları önerir ve bu yolla daha mutlu ve refah bir yaşamın elde edilebileceğine inanır. Bu açıdan bakıldığında bu akımın, yalnızca fiziksel bir gelişmeyi değil aynı zamanda fiziksel değişimle sağlanacak yeni sosyal ilişkileri yaratma peşinde olduğu görülür (Forsyth ve Crewe, 2009: 417).

Bu akımın fikirleri doğrultusunda geliştirilen ilk yerleşimlerden biri, 1988 yılında ABD'nin Maryland eyaletindeki Gaithersburg'da inşa edilen Kentlands'dir (Gottdiener, 2005: 188). Andres Duany ve Elizabeth Plater-Zyberk tarafından karma kullanıma dayalı, yürünebilir bir gelişim planı dahilinde tasarlanan Kentlands (Şekil 3.6), farklı dönemleri yansıtan geleneksel konut mimarisiyle yerel tarihle ilişki içindedir. Kasabadaki konutlar farklı gelir grubu, farklı aile büyüklüğü ve farklı yaş gruplarına hitap edecek tip ve büyüklükte tasarlanmıştır. Kentlands'de konut alanı dışında, iş-çalışma alanı, alışveriş alanı, kamusal ve kültürel alanlarından oluşan farklı komşuluk birimlerine yer verilmiştir. Tasarlanan bu kasaba, banliyölerde sıkça görülen çıkmaz sokaklar yerine, kent merkezine uzanan ve birbiriyle bağlantılı bir yol ağına ve önemli destinasyonlar için toplu taşıma ağına sahiptir. Kasaba merkezi, cadde üstüne konumlandırılmış küçük dükkân ve mağazalardan oluşur ve konut alanından yürüyerek ulaşılacak mesafededir (URL 6, 2021). Duany ve Plater-Zyberk'in oluşturdukları yaya caddeleri ve ev sundurmaları aracılığıyla kamusal uzamın ölçeğinin insan ölçeğine yaklaştırılma gayreti görülebilmektedir. Bu durum, postmodern dönemde kentin, modernizmin ölçek olarak abartılmış yapılarının aksine, insani bir ölçek arayışında olmasıyla ilişkilidir (Gottdiener, 2005: 188).

Tasarımcı firma olan DPZ CoDesgin'in internet sitesinde, bu tasarım kararlarıyla Yeni Şehircilik ilkelerinin hayata geçirilmiş hali olan Kentlands'in, tasarımıyla

1991 yılında ödüle layık görülmüş ve birçok kentsel tasarım projesine ilham kaynağı olduğu belirtilmektedir (URL 5, 2021). Beğeni toplayan Yeni Şehircilik uygulamaları, günümüzde kentlerin çehresini değiştirmeye devam ederken, diğer taraftan bu akım paralelinde gelişen kentsel tasarımların daha fazla ev satabilmek için oluşturulmuş bir pazarlama stratejisine hizmet ettiği, banliyöleşmeye karşı olduğu halde, yeni bir banliyö modeli ortaya koyan elitist bir yaklaşım olduğu, kominüte hayatını teşvik eden tasarım kararlarıyla mahremiyet ve bireyselliği zedelediği gibi eleştirilerin de hedefi olmuştur (Maltaş Erol ve Görmez, 2020: 297-98).

Şekil 3.6 Andres Duany ve Elizabeth Plater-Zyberk tarafından tasarlanan Kentlands, ABD/Maryland / Gaithersburg, (Soldan sağa) a) 1988 nazım planı b) Kuş bakışı görünüşü (URL 5)

Gottdiener'a göre (2005: 195), Kentlands'ın tasarımı (Şekil 3.7), postmodern mimarinin eklektik uygulamaları sonucunda, geleneksel biçim ve simgelerin yeniden kullanımıyla kentte anlamın tekrar diriltilmesinin bir örneğini oluşturur. Postmodernizmin kente olan temel etkisi, kent dokusunda oluşturulan farklılıkla, mimari anlamın geri dönüşü olmuştur. Kentte ortaya çıkan bu yeni anlam, geçmişin çağdaş bir biçimi görünümünde, pastiş, derinlikten yoksun, biçimsel düzeyde kalan ve kapitalizm koşulları altında yeniden yapılanmış toplumun doğal olarak ürettiği bir durumdur. Ancak postmodernizmin mimari uygulamalarının kapitalizmin hizmetinde oluşu sebebiyle, üretilen bu anlam, kullanıcının tüketici rolünün pekiştirilmesinden öteye gitmemektedir (Gottdiener, 2005: 195).

Featherstone (2005: 165), postmodern kentte kültüre, tarihsel üsluplara ve dekorasyona dönüş kendini göstermesine rağmen, geleneksel kültürel olguların bağlamından kopartılarak kullanılması sebebiyle, postmodern kentin daha çok imaja dönüşmüş bir kültür ve genel tüketim merkezi görünümüne sahip olduğunu belirtir.

Şekil 3.7 Andres Duany ve Elizabeth Plater-Zyberk tarafından tasarlanan Kentlands'den bir sokak, Maryland/ABD (URL 5)

Thorns'a göre (2004: 69), bu dönemde görülen kentin merkezleşme eğilimine zıt bir şekilde, kent içi bölgelerin yeniden kıymet kazanarak nüfusun bu merkezlere yönelmesi süreci yaşanmaktadır. Bu dönemle birlikte, sanayi dışında ortaya çıkan yeni servet üretme yöntemleriyle, sanayi şehirlerinin yeniden yapılanması gündeme gelirken, üretim faaliyet alanlarının yerini bilgi ve boş zaman etkinlikleri merkezli eğlence ve turizm mekânları almaktadır (Thorns, 2004: 69). Yeni orta sınıf vasıtasıyla, turizm ve kültür merkezlerine dönüştürülen kent içi bölgeler ve limanlar endüstriden arındırılmaktadır. Aynı zamanda, bu uygulamalar, bu bölgelerde yaşayan işçi sınıfın ve yoksul insanların bu bölgelerden uzaklaştırılmasını ya da başka bölgelere kaydırılmasını beraberinde getirmektedir. Soylulaştırma olarak adlandırılan bu süreci, Londra'daki Battersea Elektrik Santrali'nin kentsel yenileme projesinde (Şekil 3.8) izlemek mümkündür (Featherstone, 2005: 176)

Şekil 3.8 Battersea Elektrik Santrali kentsel yenileme projesi, Londra/İngiltere(URL 7)

Londra'nın enerji ihtiyacını karşılamak için inşa edilen Battersea Elektrik Santrali iki aşamalı olarak yapılmıştır; ilk aşamasına 1930'larda başlanırken tamamlanması 1950'leri bulmuştur. İngiltere'nin simgesine dönüşen, ikonik kırmızı telefon kulübelerinin de tasarımcısı olan mimar Sir Giles Gilbert Scott (1880-1960) tarafından tasarlanan Battersea Elektrik Santrali, (URL 8). günümüzde Londra'nın en büyük kentsel yenileme alanı olan, Times Nehri kıyısındaki Nine Elms bölgesi içerisinde yer alır. 2014 yılında başlanan ve 2025 yılında tamamlanması planlanan projeye, büyük bloklar halindeki işçi konutlarının yenilenmesinin yanında Foster, Gehry gibi dünyaca ünlü bazı mimarlar tarafından tasarlanan yeni ofisler, mağazalar, oteller, evler, restoranlar, boş zaman etkinlik alanları ve kamusal alanlardan oluşan karma kullanımlı bir kentsel alan oluşturulurken dünyanın önde gelen destinasyonlarından biri olması hedeflenmiştir (URL 9).

Featherstone'a göre (2005: 176), bu parıltılı pazarlama stratejileri, dikkatleri yeniden değerlendirme vurgusuna çekse de uygulanan Battersea Elektrik Santrali yenileme projesi, kentsel bir bölünmeyi de beraberinde getirmiştir. Yeni

sakinlerinin, alt sınıf komşulardan rahatsız olmamaları için bölge, “güvenlik çitleri”yle çevrenip “muhafızlar”ca korumaya alınmıştır. Featherstone’a göre (2005: 176), Battersea örneği, postmodern dönemde orta sınıfın kent merkezine dönüş eğilimiyle artan kentsel ayrışma sürecine işaret eder. Kentteki bu ayrışma, işsizler, fakirler gibi toplumun istenmeyen unsurlarından arındırıldığı, postmodern mimarinin simgesine dönüşen korunaklı mekânlar eliyle yaratılır.

Harvey (2002: 243), postmodern dönemdeki bu kentsel bölünmeye iktidarın da uygulamalarıyla destek verdiğini ifade eder. İktidarın kamusal alan düzenleme anlayışının, ulaşım aksları, çalışma ve tüketim alanlarında, istenmeyen gruplardan yalıtımını talep eden orta sınıfın bu eğilimine destek verdiğini belirtir. Ortak kamusal alanlarda varolan sınıf, etnisite, din ve kültür farklılıklarının toplumsal birlik olma duygusuyla beraber yok olmasıyla sonuçlanan bu süreçle, Davis’in ifadesiyle “Doğu Avrupa’da yıkılan duvarlar, kentlerimizin her yanında yeniden dikilmektedir” (Davis’ten aktaran Harvey, 2002: 243).

Günümüz kentlerindeki bu mekânsal ayrışmaya işaret eden Thorns (2004: 76), postmodern dönemde kentin iki ayrı görünüme sahip olduğunu belirtir. Bunlardan ilki restoranlar, alışveriş merkezleri, kumarhaneler gibi gösterişli ve eğlence odaklı kültürün sergilendiği yüzüdür. Diğeri ise, evsizler, fakirler, kamu konutlarında yaşayanlar, soylulaştırma dalgasıyla yerlerinden edilenlerin oluşturduğu gettoların dışlanmış yüzüdür. Böylece kent iki uçta kutuplaşırken, bu iki farklı yüz, kentsel suç ve şiddetin artmasına neden olmaktadır. Basılı ve görsel medya aracılığıyla üretilen imajlar yardımıyla, bu ayrım kısmen maskelenir. Thorns, (2004: 76), tüm dünya, televizyonlardaki uydu yayınları ve internet sayesinde ortaklaşan bilgi ve eğlence kaynakları aracılığıyla ortak bir kültüre doğru sürüklenirken, bu durumun, sosyal hayatımızı düzenleyen duyusal ve görsel imajların gittikçe daha fazla benzeşmesi anlamını taşıdığını belirtir. Bir şehir ve şehir hayatı hakkındaki bilgilerimiz izlediğimiz filmler, reklamlar, televizyon şovları ve internet aracılığıyla elde ettiğimiz gerçeği, kentin simülasyona kayma eğilimine işaret eder. Baudrillard’a göre (2011b: 48) medyadaki imajlar sebebiyle, gerçekte temsil arasındaki fark yok olmuştur ve bu sebeple kentin tamamı bir tema ve eğlence parkına dönüşmüştür.

Lash ve Urry (aktaran Akşit, 2018: 5), kentteki bu simülasyonlaşma eğiliminin, kentin postmodern dönemdeki temel değişimi olduğunu ifade eder. Ward'a göre (2014: 97), bu simülasyonlaşma eğiliminin altında, gösterge ve imajların sınırsız dolaşımı yatmaktadır. Günümüz dünyasında etrafımızı saran imajlar tişörtlerden tutun reklam panolarına, gazetelerden posterlere, video oyunlarından mobil aletlere kadar geniş bir imgelem kaynağı aracılığıyla yayılır. Cep telefonlarında fotoğraf ve video kayıt özelliğinin standartlaşmasıyla imajlarla çevrilmiş olan insan, bu imajların üreticisi haline gelmiştir. Baudrillard (2011b: 45), görüntülere duyulan bu açık saplantıyla dünyayı yalnızca görüntüler aracılığıyla, önceden oluşturulmuş önyargılar ve beklentiler filtresinden geçirerek deneyimlediğimizi ifade eder. Bu önyargılarla deneyimlenerek yaşantılanan dünya, artık gerçekliğin değil simülasyon evreninin bir parçasıdır. Baudrillard (2011b: 48), bu durumu şu örnekle açıklar; televizyon programları, filmler ve haberler aracılığıyla sahip olunan New York görüntüsünden sıyrılarak New York'u deneyimlemek imkansızdır. Bu da kent deneyimimizde, kentin gerçeğini değil bir simulakrı deneyimlediğimiz anlamına gelir.

Baudrillard'a göre (2011b), televizyon ve internet gibi medya ve iletişim teknolojilerinin önemli bir etkinlik alanı yarattığı günümüz koşulları, gerçeklikle görünümün yer değiştirmeye başlamış olması fikri üzerine kurulu bir hipergerçeklik ortamıdır ve bu durum postmodern kentin mimari üslubunda çok önemli bir yerde durmaktadır. Özellikle tüketim kültürünün referansları ile oluşturularak simülasyonlaştırılan kent, gösterge bolluğu dolayısıyla anlam bolluğu ile çevrili bir yapıya dönüşmektedir. Batı'ya göre (2007) postmodern hipergerçek mimari üslupta, kentin bütün unsurları seyirlik bir şey olarak düşünülür. Seyirlik toplumun egemen özelliğiyle ilişkili olarak, tematik oteller, kent meydanları, alışveriş merkezleri, oyun parkları, vb. bir aşırılık ile karnavalımsı bir oluşum olarak değerlendirilir. Bu mantık içerisinde postmodern mimarinin kullanım değeri ikincildir. Böylesi bir mimari biçim, her an sembolik değişimlerin yaşandığı, sosyal kodları da içine alarak sembollerin kendini tekrar ürettiği bir süreçtir; görsellik ve gösteriş, otantik biçim ve işlevselliği gölgelemektedir (Batı, 2007).

Featherstone'a göre (2005:179), günümüz kentlerine bakıldığında; kent dokusunun büyük ölçüde estetikleştirilmesi ve kentte yerellik ve anlamsallığın yer bulması, alışveriş merkezleri, temalı parklar, müzeler gibi yeni tüketim ve eğlence mekânlarının oluşturulması, kentin çeperlere doğru yeni merkezler üreterek büyüme eğilimi, buna karşıt yeni orta sınıfın ihmal edilmiş kent merkezlerine doğru dönüşü ve kentte artan mekânsal ve sosyal ayrışmayla kendini gösteren postmodern eğilimleri izlemek mümkündür. Kentte yaşanan bu postmodern değişimlerle, mahalle kültürü zayıflamakta, insanların diğer kişilerle kurduğu istikrarlı ilişkilerin daha az sabit olduğu bir ortam oluşmaktadır. Postmodern dönemde sunulan bu yeni kentli hayat tarzıyla, insanların kimlikleri merkezleşmeye uğrar ve bu durumun sonucunda ortaya çıkan duyguların denetimsizliğiyle kişiler, estetikleştirilmiş oyuna büyük bir hevesle katılırlar (Featherstone, 2005:179).

Batı'ya göre (2007: 38), artık, modernizmin kusursuz işleyen parçalardan oluşan bir makine olmayı hedefleyen kenti yerini, postmodernizmin tüketim kültürüne vurgu yapan, ileri teknolojinin merkezi olan kentine bırakmıştır. Günümüzün kenti, bütünlüğünü yitirmiş, yersiz-yurtsuzlaşmanın temsili, gerçekliğini yitirmiş bir kenttir. İnsanların kentle ilişkisi görsel imajlarla belirlenirken, kentli olma deneyimi de çoğunlukla "seyirci" olmaya indirgenmiştir (Batı, 2007: 38).

3.2 Modern Dönemden Postmodern Döneme Mimarlık

3.2.1 Mimaride Modernizm

Modernizmle postmodernizm arasındaki ilişkinin izlenebileceği en elverişli alan olarak mimarlık karşımıza çıkar (Connor, 2015:108). Bu durum, mimarinin modernizmin tüm tartışmalarıyla yakından ilgili olmasının yanında, düşünsel hareketlerin belirgin biçimde göz önünde olduğu kültürel bir pratik olmasından da kaynaklanmaktadır. Mimari modernizmin 20. yüzyılda gözle görünür egemenliği, postmodernizmin mimari içindeki tanımının nispeten tartışmasız olmasını sağlamıştır (Gottdiener, 2005: 178; Connor, 2015:108).

Tanyeli'ye göre (1997: 1286), modern mimarlık terimi, geç 19. ve 20. yüzyılda üretilen, tasarıma yön veren tutum ve biçimsel olarak ortaklık gösteren yapıları ve bu yapıları var eden düşünsel arka planı nitelemektedir.

Roth'a göre (2002: 550), Batı uygarlığının bir ürünü olan modern mimarlık, demokratik ve endüstriyel devrimlerin ve bunlara bağlı kültürel değişimlerin yaşandığı 18. yüzyıl boyunca şekillenmeye başlamıştır. Bu kültürel değişimlerin en temel olanı, insanın evrenle olan ilişkisine dair yeni algılama biçimidir. Modern bilimsel gelişimin sonucunda ortaya çıkan bu yeni algılama biçimi, bir tanrı tarafından yaratılmış, kurulu bir saat gibi işleyen, tamamiyle akılcı bir dünya anlayışını ortaya çıkarmıştır. İnsanın kendi yazgısını kontrol etmeye başlaması anlamına gelen bu durumla, dini yaşam ile toplumsal yaşam arasındaki bağlar zayıflamıştır (Roth, 2002: 551).

Avrupa'nın geçmiş yüzyıllar boyunca yaşadığı bilim ve teknoloji devriminin 20. yüzyıldaki zirvesi, tasarlama eyleminin çıkış noktası olarak teknik ve işlevsel gereklileri benimseyen düşünce sistemi olan modern mimarlık olmuştur (Özyalvaç, 2013: 298). Roth'a göre, (2002: 552), bilimsel ve teknolojik gelişimle yaşanan değişime uğrayan Batı uygarlığı, din dışı bir toplum haline gelirken, en büyük arzusu Tanrı Evi yapmak olan mimar, en soylu amacının fiziksel dünyayı dönüştürmek ve geliştirmek olduğu fikrini benimseyen bir özneye evrilmiştir. 18. yüzyıl boyunca yaşanan endüstrileşme ve ekonomik gelişmeler, bir önceki yüzyılın kültürel değişimlerine eklenmesiyle, mimarının en büyük vazifesi, en çok insanın en yüksek verimle kullanabileceği kamusal hizmet sunan yapılar yapmak olmuştur. Artık en önemli siparişler, heybetli dini yapılar ya da büyük saraylar değil, yaptırانının sanayiciler ve yönetim kurumları olduğu müzeler, adalet binaları ve sanat galerileridir. Daha önce en büyük müşterisi kilise olan mimarlar, eşitlikçi idealler ve endüstriyel gelişimden ilhamla ortaya çıkan bir mimari hedefleyen burjuva orta sınıfa hizmet etmeye başlamıştır (Roth, 2002: 550-553).

19. yüzyılın sonuna gelindiğinde mimar ve mühendisler, demir, cam gibi yeni inşaat malzemelerine bağlı olarak ortaya çıkan zamanın planlama ve strüktür problemlerini çözmüş olsalar da hala kendi zamanlarının karakteristik kültürel

ifadesini geliştirebilmiş değillerdi (Hasol, 1965: 9). İçinde bulunulan dönem, makine, hız ve hareketin zamanıydı ve bu dönemin mimarisi de dönemin kendisi gibi bu mekanikleşmeyi temsil etmeliydi. Roth (2002: 604), erken 20. yüzyıl mimarlarının bu üslup sorunu karşısında farklı tasarım seçeneklerini benimsediklerini belirtir. Bazı mimarlar yeni mekanik gelişmelerin sadece geleneksel yaşam tarzını kolaylaştırdığı düşüncesiyle Geç Romantik seçmeciliği devam ettirirken, kimileri yöresel mimaride kullanılan form, doku ve detayları modern işlevsel gereksinmelere uyacak şekilde soyutlayarak -özellikle konut yapılarında- kullanmayı seçmiş, kimileriye kendi üsluplarını ortaya koymayı tercih etmiştir. Bu üç seçeneğin dışında dördüncü bir eğilim ise işlevsel gereklilikler ve strüktürel çözümlerin tasarımı belirlemesine izin vermek olmuştur (Roth, 2002: 604). 20. yüzyıla beraber, Avrupalı mimarların, strüktürün ön plana çıkarıldığı, yapının gereksiz süslemelerden arındırıldığı bir mimari anlayışa yöneldiği görülmektedir. Roth'a göre (2002: 553), bu yönlenişte, bu dönemde hızlı bir artış içerisinde olan kentsel nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak yeni yapılar tasarlama sorunu da etkili olmuştur.

Connor (2015: 109), mimari modernizmi, 1919'da Almanya'da kurulan Bauhaus okulu ve bu okulun Walter Gropius, Henri Le Corbusier, Mies van der Rohe'un yapıtlarında kendini gösteren fikirleri üzerinde yükselen ütopyacı bir mimari teori ve pratiği olarak tanımlar. Bu üç teorisyenin yapıtları, kendi içerisinde farklılıklar barındırsa da, mimaride birleşik bir mimari dil oluşturmuşlardır. Bu noktadan sonra mimari, "yeni"yi ifade eden bir disiplin olarak, inşa edilen yapılarda yeni malzemeler kullanmış ve endüstriyel gelişmelerin mümkün kıldığı yapımların tekniklerini benimsemiştir (Connor, 2015: 109). Connor'a göre (2015: 109) mimari modernizmin getirdiği en büyük yenilik, biçimsel indirgeme, basitleştirme ve yoğunlaştırma tavrında yatar. Mekanı sahte ve gösterişçi bir olguya dönüştüren dekorasyon, simgecilik gibi eğilimlerle özünden uzaklaşmış mimari anlayış, modernizmle yerini, kendini saf ve basitçe ortaya koyan bir mimari anlayışa bırakmıştır (Özyalvaç, 2013: 299).

Dönemin ünlü mimarlarından Adolf Loos (1870-1903), hem geçmiş dönem yapılarından ilhamla oluşturulan eklektik cephe süslemelerine hem de Art-

Nouveau'nun doğadan ilham alan kıvrımlı süslemelerine karşı çıkmış; süslemenin emek, para, sağlık ve zaman israfı olduğunu ifade ederken, mimarlığın da sadece cephe süslemekten ibaret olduğu yanılığını doğurması sebebiyle, süslemenin suç olduğunu savunmuştur (Değirmeci ve Kara Pilehvarian, 2018: 119). Alman felsefeci Theodor Adorno 1965 yılında, Loos'un süs eleştirisinden yola çıkarak yaptığı *Bugün İşlevselcilik* adlı konuşmasında "süs"e estetik, kullanışlılık ve amaç kavramları perspektifinden bakmıştır (Balık, 2016). Adorno'ya göre (1997: 6), bir eseri doğuran şey gereklilik ve gereksizlik arasındaki gerilimdir. Bu sebeple, bir dönemde gerekli veya sembolik bir anlam barındıran şey, başka bir dönemde fazlalık ya da süs olarak tanımlanabilir.

Düşlenen bu yalın mimariyi hedefleyen ve erken modernizmin fonksiyonalist yaklaşımını oluşturan "Biçim İşlevi İzler" düşüncesi ise, ilk olarak Amerikalı mimar Louis H. Sullivan (1856-1924) tarafından, 1896 yılında, *Sanatsal Olarak Tasarlanan Ofis Binası* başlıklı makalesinde ortaya konulmuştur (Aymelek ve Özgencil-Yıldırım, 2015: 36). Endüstriyel ve toplumsal alandaki değişimler son hızla devam ederken, kültür farklılıklarına rağmen farklı coğrafyalarda kullanılan benzer neo-yapıları ortaya çıkaran seçmeciliğin karşısında duran bu tasarım yaklaşımı, endüstri toplumunun ihtiyaçlarını karşılayacak mimari bir kültürel dil oluşturma gayretinin bir ürünü olmuştur (Özyalvaç, 2013: 298). Yapının biçimlenmesinde temel faktör olarak işlevi alan bu yaklaşımla, geleneksel düşünce şekillerinden soyutlanmak mümkün hale gelirken, modern mimarlığın oluşturulabilmesinin de önü açılmıştır. 20. yüzyılda ortaya çıkan fonksiyonalizmin çıkış noktası olan bu düşünce, Bauhaus Okulu'nda eğitim metodu haline gelmiştir (Aymelek ve Özgencil-Yıldırım, 2015: 36).

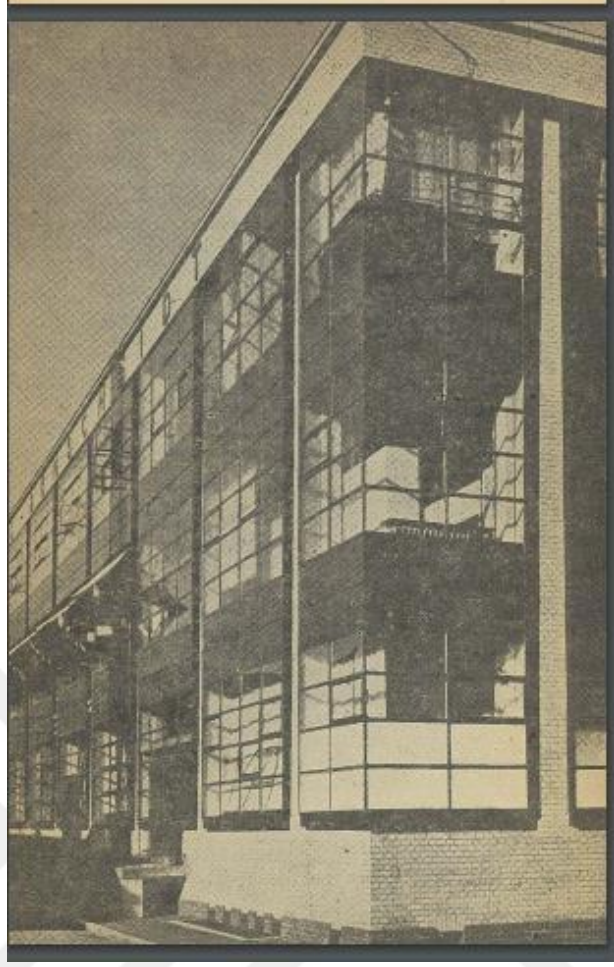
20. yüzyıl başında makinenin işlevsel biçiminden esinlenen mimarinin ilk örneği, Peter Behrens (1868-1940) tarafından 1908'de tasarlanan, gemiler için büyük türbinlerin imal edildiği AEG Türbin Fabrikası (Şekil 3.9) olmuştur (Roth, 2002: 611). Berlin'de inşa edilen bu yapı, geleneksel Alman çiftlik yapılarından esinlenilmiş izlenimi veren çatı biçimlenişi ve kapalı köşe çözümlemeleriyle klasik yapıları anımsatsa da "Biçim işlevi izler" görüşü doğrultusunda cepheye yansıtılan metal strüktür sistemiyle, modern mimarlığın örnekleri arasında değerlendirilir

(Eyüce, 1999: 33). Öncelikle, dikdörtgen bir plana sahip binanın üst duvarlarındaki raylara oturttuğu iki gezer vinçle fabrikadaki teknik koşulları sağlayan Behrens, fabrika binasını, içerisinde imal edilen makineler gibi, başlıca mekanik işlevler tarafından belirlenen bir mimari yaratımı için bir fırsat olarak değerlendirmiştir (Roth, 2002: 611).

Şekil 3.9 AEG Turbine Fabrika binası (1909-1912), J. Hoffmann, Berlin (Frampton, 1995)

Behrens'in AEG yapılarında örneklenen işlev tarafından belirlenen form kavrayışı, genç mimarları Berlin'deki mimarlık ofisine çekmiştir (Roth, 2002: 613). Bu mimarlardan biri olan ve 1907-1908 yılları arasında Behrens'in baş asistanlığını yapan Walter Gropius (1883-1969), modern mimarlık söylemine belki de en büyük katkıyı yapan isimdir (Budak, 1985: 18). Mimarlıkta rasyonelleşme, standartlaşma, seri üretimin geliştirilmesi için büyük çaba harcayan Gropius'un ilk önemli işi, 1921 yılında tamamlanan, yapının düz çatısına asılmış izlenimi veren cam perde duvarlarıyla Fagus Fabrikası (Şekil 3.10), Behrens'in türbin fabrikası gibi makineleştirilmiş mimarinin bir imgesi olmuştur (Roth, 2002: 613; Budak, 1985: 18).

Şekil 3.10 Gropius'un Fagus Fabrika Binası, 1921. (Gropius, 1967: 17)

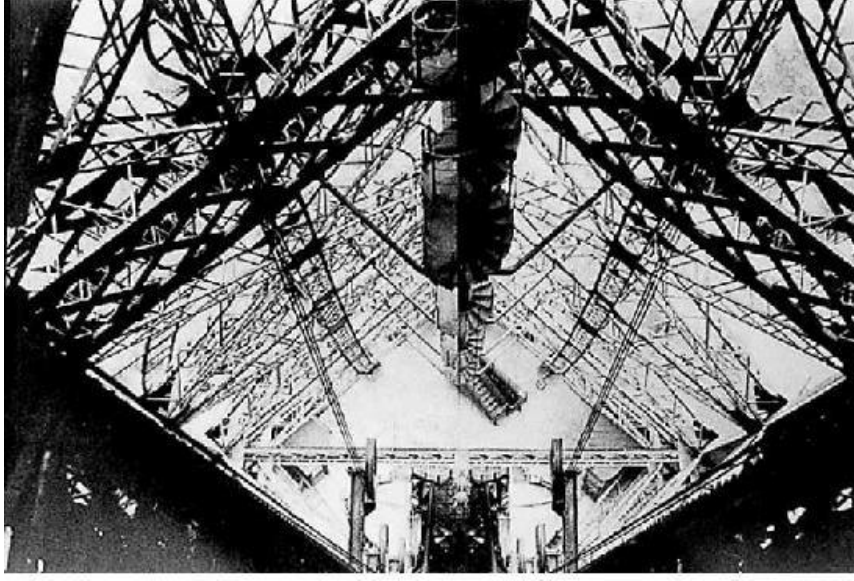
Birinci Dünya Savaşı'yla meslek yaşamı kesintiye uğrayan Gropius, savaş sonrası dönemde birçok sanatçı gibi, modern ihtiyaçlara duyarlı ve toplumu daha ileriye taşıyacak değişimleri sağlamayı hedefleyen bir tavrı benimsemiştir (Erkmen, 2009: 18). 1919'da Weimar'daki Sanat ve Zanaat Okulu'nun yönetimine getirilen Gropius, burayı Weimar Güzel Sanatlar Akademisi ile birleştirerek Bauhaus adını verdiği tasarım enstitüsünü kurmuştur (Erkmen, 2009: 18). 20. yüzyılın başlarında ütopyacı bir mimari teorinin ortaya çıkışı da kurulan Bauhaus okulu yardımıyla olmuştur (Ward, 2014: 25). Bu okulun fikirleri, Walter Gropius, Henri Le Corbusier ve Mies van der Rohe'nin yapıtlarında vücut bularak birleşik bir mimari dil oluşturmuştur (Ward, 2014: 25; Connor, 2015: 109).

Birleşik bir mimari dil oluşturulmasında, 1928-1956 tarihleri arasında yapılan ve modern mimarlığın temel kavramlarını somut bir programa dönüştürmeyi

hedefleyen CIAM toplantıları etkili olmuştur (Kocagil, 1999:35). Modernist mimarların aralarındaki fikirsel farklılıklara rağmen, bu toplantılarda ortaya konulan ortak temel kavramlar, geçmişten kopuşla mümkün olabilecek yenilik, teknolojik gelişmelere koşut olarak yapı malzemeleri ve yapım tekniklerinde ilerleme ve geometrik formda saflık olarak sıralanmıştır (Ward, 2014: 25-27).

Connor'a göre (2015:109), modern mimarinin üslubun getirdiği bir başka değişim ise, simgeselcilikten uzaklaşmış olan mimarlıkta, artık işlevin kendisi güzellik olarak algılanmaya başlamış olmasıdır. Le Corbusier'in yeni ruhu temsil eden sanatçının mühendis olduğu, çünkü mühendisin işleve karşı duyduğu ilginin kaçınılmaz olarak mühendisi güzellik yaratmaya götürdüğü yönündeki düşünceleri, bu algının yansıması olarak görülebilir (Connor, 2015:109). Venturi ve diğerlerine göre (1993: 7-8), modern mimarlığın simgeselcilikten uzaklaşmasında, modern mimarlık kuramcılarının mimarlığı resim, heykel ve yazından ayıran en önemli ögenin mekân olduğu söylemleri ve mekânsal anlatımın eşsizliğini göklere çıkaran tanımları etkili olmuştur. Güzel sanatların mimari mekânlarda kullanılması her zaman olumlu değerlendirilse de modern mimarlar resim, heykel ve yazının mimarlıkla birleştirildiği ikonoloji geleneğini terk etmiştir. Resim strüktürden bağımsız şekilde yapıya asılmış, heykeller yapının içinde var olmuşlar, ancak çok nadiren yapının bir parçası olmayı başarmışlardır. Yani sanat eserleri mimari mekânın bir parçası olarak değil, mimari mekânı güçlendirmek için kullanılmıştır. Modern yapılarda yer verilen yazılar ise tuvaletin yerini göstermek için konulan "BAYANLAR" tabelasının ötesine geçememiştir (Venturi ve diğerleri, 1993: 7-8).

19. yüzyılın mimarlığa en büyük katkısı yapılarda görülen cam, demir ve beton, 20. yüzyılın yeni binasının bilinçaltını oluşturan unsurlar olarak karşımıza çıkar (Gideon'dan aktaran Heynen, 2011: 51). Gideon için bu yeni mimariyi tanımlayan kilit ifade, Eiffel Kulesi'nde (Şekil 3.11) arketipsel mekânsal deneyime dönüşen "iç içe geçme"dir. Bu iç içe geçme sayesinde iç ve dış mekânlar süregelen bir şekilde birbiriyle ilişkilenmekte, sonuçta neresinin içeri neresinin dışarı olduğu konusu muğlak hale gelmektedir (Heynen, 2011: 51).

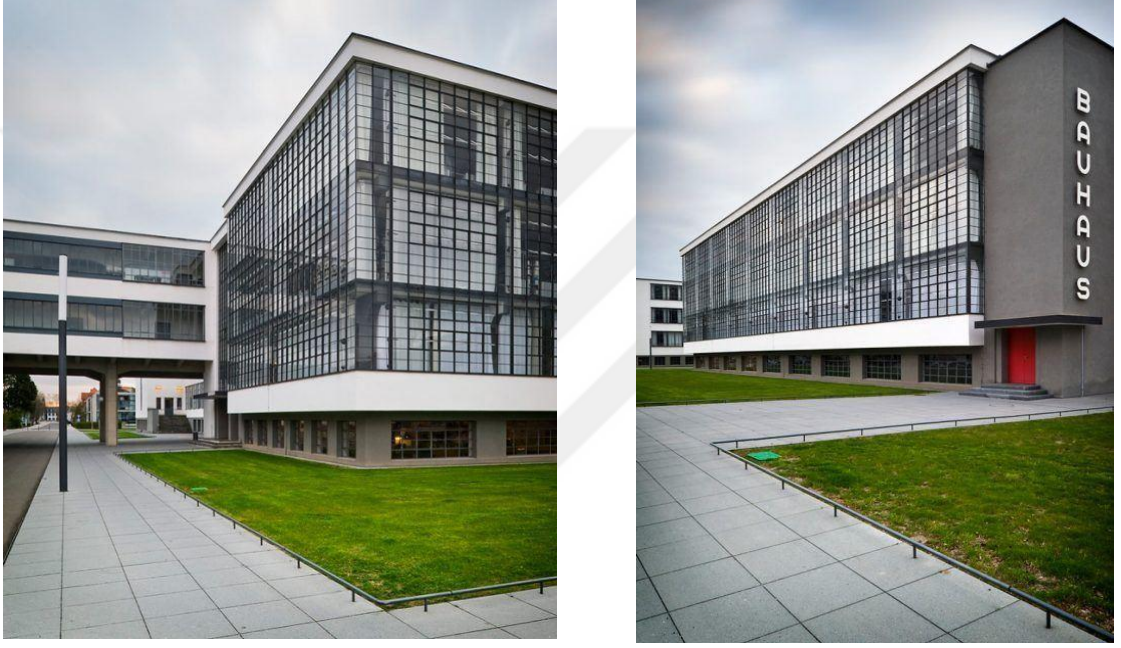

Şekil 3.11 Giedion'a göre modern mimariyi tanımlayan "iç-içe geçme"nin arketipsel mekanı olan Eiffel Kulesi (Heynen, 1999: 132)

Bu iç içe geçmenin sonucu olarak, modern mimarlıkta zaman, dördüncü boyut olarak mekânda vücut bulur (Heynen, 2011: 64). Artık mekân durağan nitelikleriyle değil zamansal bir akışkanlıkla, eşzamanlılık özelliğiyle belirlenir. Heynen'e göre (2011: 63), 20. yüzyılda yaşanan teknolojik ilerlemeler ve buna bağlı olarak inşaat alanında kullanılan yeni malzemelerin yanında, bu dönemin sanat anlayışında da kendine yer bulan, hareketi resimde tasvir etmeye çalışan kübizm, fütürizm gibi akımların da mimariyle etkileşimiyle, eşzamanlılığa vurgu yapan ve "devinimselliği" ön plana çıkaran bir mekân anlayışının ortaya çıkmıştır. Binalar artık zemin üzerinde yüzer gibidir ve mekân, yalnızca yanyana dizilmiş hacimlerin bir araya gelişiyle oluşmaz; bu hacimler birbirinin içine de geçer. Bu özelliklerin üstüne, yapıda bolca kullanılan ve iç-dış mekân geçirgenliğini sağlayan bir malzeme olan camla birlikte, mekânda Giedion'un "dondurulmuş hareket duygusu" olarak tariflediği durum oluşturulmuş olur (Heynen, 2011: 63; Çınar, 2013: 123). Bu noktada, Heynen (2011: 64), modern mimarlığın yeni mekanın tipik özelliklerini, eşzamalılık, dinamizm, saydamlık ve çokyüzlülük olarak sıralar.

Giedion (aktaran Heynen, 2011: 62), modern mimarlığın en karakteristik özelliği olarak sunduğu bu yeni mekân algısının görünürlük kazandığı bir örnek olarak

Walter Gropius'un Dessau'da inşa ettiği Bauhaus yapısını işaret eder. Tasarım okulu olarak 1926'da inşa edilen, eğitim-öğretim mekânları, öğrenci ve çalışanlar için konut alanları, oditoryum ve ofis alanlarından oluşan Dessau Bauhaus 'un tasarımında, cam, metal ve betonarmenin kullanımıyla ortaya koyulan strüktürel ve teknolojik yenilikler göze çarpmaktadır (Roth, 2002: 612). Yapıda camın kullanımı sayesinde duvarlarda yaratılan şeffaflıkla ortaya çıkan, iç ve dış mekânlar arasında yaratılan eşzamanlılık modern mimarlığın yeni mekan algısını oluşturmaktadır (Heynen, 2011: 62).

Şekil 3.12 Walter Gropius, Dessau Bauhaus, 1926. Fotoğraf: Thomas Lewandovski (URL 10)

Endüstrileşmiş bir mimari konusunda Gropius'la benzer görüşlere sahip Ludwig Mies van der Rohe ise, bir yapıda işlevsel ve strüktürel olarak en yalın ifadeyi elde etmeyi başarmış bir modern mimarlık temsilcisi olarak karşımıza çıkar (Roth, 2002: 621). 1948-1951 yılları arsında, Chicago'da inşa edilen Göl Kıyısı Apartman Kuleleri (Şekil 3.13a) ile Mies, uzun zamandır hayalini kurduğu cam kule yapma şansını, Amerika'nın sağladığı endüstriyel üretim olanaklarıyla gerçekleştirmeyi başarmıştır. Mies, cam kulenin bir diğer örneği olan, 1954-1958 tarihli New York Avenue'deki Seagram Binası'nda ise strüktürel kollarını gizleyerek, cepheyi tamamen cam perde duvarlarla kaplamıştır (Şekil 3.13b). Roth'a göre (2002:

621), bu yapıyla cam kuleleri yetkinliğe ulaştırmış olan Mies, birçok farklı fonksiyonlu yapıda kullanım alanı olan yeni bir yapı tipini keşfederek modern mimarlığın hizmetine sunmuştur.

Şekil 3.13 (Soldan sağa) a) Mies van der Rohe, Göl Kıyısı Apartman Kuleleri, Chicago, 1948-1951 (URL 11) b) Mies van der Rohe, Avenue'deki Seagram Binası, New York, 1954-1958 (URL 12)

Modern mimarlık için kendi belirlediği ilkeleri benimseyen Le Corbusier ise, endüstriyel yeni malzemenin içinde barındırdığı strüktürel ve estetik imkanları ve modülerliği tasarımlarında kullanan, serbest plan anlayışının hâkim olduğu, işlevsel ve akılcı bir mimari tarz oluşturmuştur (Gardiner, 1985). Roth'a göre (2002: 624), makineyi tasarıma yön vermesi gereken önemli bir girdi olarak nitelendiren Le Corbusier, evrensel olma iddiası bulunan bu mimari dilin estetik ilkelerini, fabrika yapıları, uçaklar ve otomobiller gibi işlevin üzerine şekillenen örnekler üzerinden ortaya koymuştur. Otomobil tasarımında olduğu gibi, işlevsel gereklilikler ortaya konduğunda uygun formun da otomatik olarak çıkacağını iddia eden Le Corbusier, konutu da "içinde yaşanan bir makine" olarak tarif etmekteydi (Roth, 2002: 624). Le Corbusier'in modern mimarlığın beş temel noktası olarak tanımladığı ilkeler; yapının plotiler üzerinde yükseltilmesi, serbest

plan, serbest cephe, yatay bant pencere, çatı bahçesi olarak sıralanabilir (Bilgin, 1999: 145).

1929-1931 yılları arasında, Paris'in dışında inşa edilen Villa Savoye (Şekil 3.14), Le Corbusier'in belirlediği tasarım ilkelerinin bir arada kullanıldığı bir tasarım olarak karşımıza çıkar (Özcan ve Ürük, 2019: 58; Gardiner, 1985: 61). Colquhoun (aktaran Yıldırım, 2007: 34), Le Corbusier'in modern mimarlık yapılarının olmazsa olmazı olarak tanımladığı ilkelerin, geleneğin terk edilerek oluşturulması gerektiği yönündeki düşüncelerine karşın, geometri, ölçek gibi özellikler vasıtasıyla geçmiş mimari ile kurduğu bağa dayandığını ifade eder. Örneğin Villa Savoye'de, klasik mimaride kullanılan revağın, yapının önünde olmak yerine altına alınarak pilotilere dönüştürüldüğü görülebilir. Bu örneğin de gösterdiği, Le Corbusier'in tasarım anlayışının, kültürel boşluktaki bir yeni yaratım sürecinden çok, klasik mimarlığın yeniden yorumlanması ve dönüştürülmesi fikrine yaslandığıdır (Colquhoun'dan aktaran Yıldırım, 2007: 34).

Şekil 3.14 Le Corbusier, Villa Savoye, Paris, 1939-1951. (Fotoğraf: August Fischer) (URL 13)

Sonuç olarak, 1932 yılında, Newyork'ta açılan Uluslararası Modern Mimarlık Sergisi'nde Gropius, Le Corbusier, Mies'in öncülüğünde gelişen bu modern mimari dilin aynı amaç doğrultusunda oluşturulmuş benzeş stiller olduğu belirtilerek Uluslararası Stil'in varlığı ortaya konulmuştur (Kortan, 1990: 83). Modern

mimarlığın klasik dönemi olarak bilinen Uluslararası Stil, 1930'larda 1980'lere değin birçok mimar tarafından benimsenerek kabul görmüş ve küçük farklılıklarla özündeki tasarım ilkelerini koruyarak birçok ülke mimarlığına yön vermiştir. Uluslararası Stil'in başlıca özellikleri, tasarımda akılcılığın ön planda tutulması, strüktürel bir tasarımlama yönteminin izlenmesi, yapının doğadan soyutlanması, yalın güzelliği hedefleyen, süslemeyi reddeden, saf geometrik biçimlerle mükemmel oranların hedeflenmesi, malzeme ve fonksiyonun tasarımın belirleyicisi olduğu, mimari formun kaynağı olarak tarihsel yapıları değil makine estetiği görülmesi olarak sıralanmaktadır (Kortan, 1974).

Bozdoğan'a göre (2015: 16), 20. yüzyılın bu estetik bilinci içerisinde kendine yer bulan betonarme, çelik ve cam kullanımının yanında, kübik formlar, Kartezyen ızgaralar biçimsel olarak ön plana çıkmış ve hepsinden önemlisi yapıda kullanılan geleneksel formlar ve bezemeden soyutlanmış yapılar modernist estetiğin ifadesi olmuştur. Bu mimari estetik, köken olarak Avrupalı olmasına rağmen evrensel bir geçerlilik ve rasyonalite iddiasını da içinde barındırmıştır (Bozdoğan, 2015: 16). Bu iddianın dile getirildiği yazınlardan bir olan, 1914 tarihli, "Werkbund Tez ve Karşıtezleri" başlıklı makalede Mthesius ve Van de Velde, mimarlıkta sağlanacak standartlaşma ile evrensel bir beğenin oluşabileceği fikrine yer verirler (aktaran Conrads, 1991: 17).

Roth'a göre (2002: 629), uluslararası modernizm, ilk yıllarında itici güç olarak toplumsal yararlılığı sağlamak fikrine yaslanmışsa da modern mimarlığın başlangıcında var olan bu toplumsal kaygı, ileriki dönemlerde yerini, kullanıcılarına kendini zorla kabul ettirmeye çalışan bir tavra bırakmıştır. Örneğin, Le Corbusier'in 1930-1932 tarihli, Paris Kent Üniversitesi'ni yatakhaneinde (Şekil 3.15) güney cepheye koyduğu cam duvardan kaynaklanan ısı problem, bir yıl geçmeden, güneşin cam cepheye ulaşmasını engellemesi için cepheye eklenen beton perdeleme duvarları sayesinde aşılabilmektedir. Mies van der Rohe ise 20. yüzyılın ortalarına kadar tamamen camla kaplanmış, yazın ısıtma kışınsoğutma maliyetleri yüksek, mekanik sistemler gerektiren bu yapıları tasarlamaktan vaz geçmemiştir. Bu mimarlık örnekleri, modern mimarlığın ulaşabileceği en yüksek

sayıda insan için en sağlıklı çevreyi sağlamak çabasında bir sapma olduğunu göstermektedir (Roth, 2002: 629).

Şekil 3.15 Le Corbusier, Paris Kent Üniversite'si yatakhane (Pavillon Suisse), Paris, 1930-1932. (URL 14)

Scully (1961), modern mimarlığın, tıpkı diğer mimarlıklar gibi insan için özel bir çevre oluşturmaya çalıştığını, ancak bunu insanın eylem ve düşüncelerini olduğu gibi değil görmek istediği şekliyle imgeleyerek yaptığını ifade eder (aktaran Roth, 2002: 525). Venturi ve diğerlerine göre (1993: 3), modern mimarlık özünde barındırdığı ilerlemecilik sebebiyle var olan koşullardan hoşnut değildir ve bu, modern mimarların çevrelerine önyargılı bakmalarına neden olmaktadır. Modern mimarlık hoşgöründen uzaktır ve mimarlar çevreyi değerlendirmek yerine onu değiştirmek peşindedirler (Venturi ve diğerleri, 1993: 3).

Ancak, II. Dünya Savaşı sonrası değişen toplumsal ve mekânsal ihtiyaçlara kayıtsız kalan modern mimarlık, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gücünü ve etkisini yitirmeye başlamıştır (Frampton, 1992: 272). Savaş nedeniyle kentlerde ciddi yıkımlar meydana gelmiş, bunun sonucunda ortaya çıkan konut ihtiyacı için modern mimarlığın işlevselcilik formülüyle oluşturulmuş ve sonuç olarak form olarak birbirini tekrar eden, tekdüze yaşam alanları ortaya çıkmıştır (Frampton, 1992: 272). Le Corbusier'in "bütün uluslar ve iklimler için tek yapı" hayali, kendinden sonraki modernist mimarlar tarafında hayata geçirilmiştir. Uluslararası Modernizm bu şekilde dünyaya yayılırken, bu yeni mimari disiplinin yerel iklim

koşullarına ve mevcut toplumsal yapısına uygun olup olmadığı göz ardı edilmiştir. Teknolojiye olan sonsuz inançları sebebiyle mimarlar, yapının iklim koşullarıyla uyumluluğunu sorun etmemişler; yapı çok sıcak ya da soğuk olursa çözümün ısıtma ya da soğutma sistemleriyle çözümlenebileceğine inanmışlardır (Roth, 2002: 630). Mimari tasarımda yaratıcılık ve özgünlük ikincil unsurlar olarak kalırken, öncü modernist mimarların biçimlerinin sürekli tekrarlanmasıyla, modern mimarlık çarpıcı etkisini kaybetmiş ve sıradanlaşmaktan kendini kurtaramamıştır (Erkol, 2016: 11). Modern mimarlığın başlangıcında görülen farklı coğrafyalarda özgün ve çığır açıcı örnekler, yerini tekdüze, tekrarlanan örneklerle bırakırken modern mimarlığa da sosyal ve estetik açıdan eleştiriler başlamıştır (Erkol, 2016: 11).

Mimari postmodernizmin etkili savunucularından Charles Jencks (1987: 41), modern mimarlığın başarısızlığını her şeyden önce “tekdeğerlilik” kavramıyla ilişkilendirir. Mimarının tekdeğerliliği, yapıda tek bir temada ısrarla ortaya çıkan şeydir ve modern mimarlıkta, makine ve endüstrinin yüceltilmesiyle elde edilen biçimin saflığı olarak karşımıza çıkar (Portoghesi, 1984: 10; Ward, 2014: 30; Connor, 2015: 112). Connor (2015: 113), modernizmde benimsenen biçimde saflığın, genellikle yapı elemanlarının tekrarı yoluyla elde edildiğini belirtir. Bu tarz yapılar biçimlerini bir taraftan öne sürerken, diğer taraftan inkâr etmekte gibidirler; yapı bir yandan basit bir geometriden fazlası değilim mesajı verirken, diğer yandan yaklaştıkları geometrik mükemmeliyet ile bu dünyaya ait olmadığı yanılsamasıyla öte dünyaya ait olduğu izlemini barındırırlar (Connor, 2015: 113).

Gottdiener (2005: 194), alt anlamlardan soyutlanmış simgesellikten uzak, tekdeğerlikli modernist dilin hakim olduğu bir örnek olarak, 11 Eylül 2001’de terör saldırılarında yıkılan New York’taki Dünya Ticaret Merkezi’nin ikiz kuleleri işaret eder. Birbirinin aynı özdeş iki kule vasıtasıyla, yapıda anlam yok edilirken, anlam, klonlamayla sağlanan bir yeniden üretimle, yapıların ancak kendi kendini yansıttığı modernist bir modelle yer değiştirmektedir (Baudrillard’dan aktaran Gottdiener, 2005: 194). Gottdiener’e göre (2005: 201), kentleri benzer görünüme sürükleyen modernizmin fiziki biçimleniş sürecinin sonucunda ise, bir taraftan yapılar arası ilişkisi azalırken, diğer taraftan yapıların insanla ilişkisinde devasa

bir ölçek oluşmuştur. İnsan ve yapı arasındaki zayıflayan ilişki sonucunda, modernist tasarı ideolojisinin başarısızlığının bir kanıtı olarak ortaya konulan kentte yabancılaşma ve insansızlaşma süreciyle “kent yaşamının ölümü” gerçekleşmiştir (Gottdiener, 2005: 201).

Şekil 3.16 Minoru Yamasaki, Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kuleleri, New York/ABD, 1973. (URL 15)

Jencks'in modern mimarlıkta dikkat çektiği bir diğer nokta ise, entelektüel ve soyut karakterine bağlı olarak insanın gerçek ihtiyaçlarına temellenmeyen kabullere dayanıyor olmasıdır (Portoghesi, 1984: 10). Yani, sadece mimarın düşüncesinde var olan ve gerçek insanın ihtiyaç ve isteklerinin uzağında bir “ideal insan” için yapılan tasarımlar bu başarısızlığı doğurmuştur. Modern mimarlık, özgürlüğü kısıtlayan bakış açısı sebebiyle artan hoşnutsuzlukla bir başarısızlık olarak kabul görmeye başlarken, bu eleştiri ortamı, postmodern mimarinin ortaya çıkışının zeminini oluşturmuştur (Portoghesi, 1984: 10).

3.2.2 Postmodern Dönemde Mimarlık

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren görünür olmaya başlayan postmodern mimarlık anlayışı, modern mimarlığın tekdüze, sıkıcı ve seçkin tavrına karşı bir tepki olarak ortaya çıkmış bir hareketi tanımlamaktadır (Karasözen ve Özer, 2006: 108). Gottdiener'a göre (2005: 178), postmodern mimari, bir yönüyle bir ideolojiyi tariflerken diğer yönüyle maddi bir uygulama alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Postmodern mimari bir ideoloji olarak, Gropius, Le Corbusier ve

diğer çağdaşları tarafından geliştirilen Uluslararası Okul'un tekbiçimci uygulamalarının yadsınmasını dile getirmektedir. Bauhaus'tan kopuş olarak görülebilecek bu dönem, ileri modernizmin biçim olarak, düz çizgi ve dikdörtgen, malzeme olarak, çelik ve cama verdiği önceliğe bir başkaldırıdır (Gottdiener, 2005: 178). Modernizmin sıkıcı tasarım ideolojisinden kurtuluşu vadeden postmodern mimarlık pratiğinde hâkim olan temalar ise; kurgu, parçalanma, kolaj, eklektizm ve bütün bunların dokunuşlarına işlemiş bir gelip geçicilik ve kargaşa duygusu olarak sıralanmaktadır (Harvey, 2006: 119).

Kendi postmodernizm anlayışının ilk olarak mimari tartışmalar aracılığıyla ortaya çıktığını ifade eden Fredric Jameson (1994: 87), estetik anlamda değişimlerin en görünür olduğu alan olarak mimariyi işaret eder. Gottdiener (2005: 178), postmodernizmin temel metinleri incelendiğinde, mimarinin bu tartışma içindeki merkezi role dikkat çekerek, bu merkezilikte etkili olan faktörü, postmodern düşünce ve onun kültür üzerindeki etkilerinin en açık biçimde mimarlık alanında izlenebilmesi olarak ortaya koyar. postmodern mimarlığın sahip olduğu bu merkezi rol sebebiyle, tüm diğer postmodern kültürel görüntülerden daha fazla fiziksel çevremizin çehresini değiştirmiştir (Gottdiener, 2005: 178).

Dostoğlu'na göre (1984b: 20), postmodern mimarlık, modernizmin tarihsel referanslardan uzak biçimlerine ve tek doğruyu savunan despot tavrına karşı geliştirilen bir "her şey olur" kavrayışının çoğulculuk ortamı olarak tanımlanabilir. Bu çoğulculuk ortamının sonucu olarak, içinde barındırdığı farklı görüş ve bakış açılarıyla postmodern mimarlık, her bir mimarın kendini özgürce ifade ettiği farklı uygulamalar ortaya çıkarmıştır (Aras, 2015: 12).

Jencks (1987: 95), postmodern mimarlığı ortaya çıkaran olgu olarak, iki önemli teknolojik gelişmeye işaret eder. Bunlardan ilki, alışılmış zaman ve mekân sınırlarını ortadan kaldıran günümüz iletişim araçlarıdır. İkincisi ise, kitlesel üretimi tekdüzelikten kurtaran geliştirilmiş yeni bilgisayar teknolojileridir. Neredeyse kişiselleştirmeye varan bir esneklikle sağlanan kitlesel üretimi doğuran bu durum, tarihsel üslupların taklit edilebilmesini olanaklı kılarken, birçok yeni inşaat malzemesinin de daha az maliyetle üretilmesini sağlamıştır. Harvey'e göre

(2006: 95), bu sayede postmodern mimarın, farklı müşterilerin kişiselleşmiş isteklerine, farklı işlevlere ve zevklere cevap verebilmesi kolaylaşmıştır.

Kimi araştırmacılar postmodern mimari dönemin başladığı anı, modernizmin ideallerinin simgesi olarak görülen, alt gelir grubu için ABD'nin St. Louis kentindeki Pruitt-Igoe Konutları'nın, kent yönetimince yıkıldığı, 15 Temmuz 1972 tarihinin saat 15:32'si olarak gösterir (Gottdiener, 2005: 177). CIAM'ın ilerici mimarlık ilkeleri doğrultusunda tasarlanan ve Amerikan Mimarlar Enstitüsünce ödüllendirilen Pruitt-Igoe Konutları (Şekil 3.17), yeşil alanları, yaya yolları, düzenlenmiş altyapısıyla modern şehirciliğin kriterlerini karşılamış olmasına karşın aynı pencerenin sonsuz sıralanışı, bitmek bilmeyen uzun koridorları, insani boyutlardan uzak monoton kütlesiyle yaşayanları için bir hapishaneye dönüşmüştür (Portoghesi, 1984: 10). İnsanlar, tasarımında yapılan hatalar sebebiyle, kullanıcıları tarafından tamamen tahrip edilen ve sonuçta suç yatağına dönüşen bu konutlarda yaşamayı reddederken, toplum mühendisliği hedefleyen modern mimarlığın sahip olduğu yüksek ideallerin dışavurumu olan bu yapının yıkılışı, modernizmin ilerici ideallerinin de yıkılışının bir sembolü olmuştur (Roth, 2002: 629).

Şekil 3.17 (Soldan sağa) a) Pruitt-Igoe Konutları (Koyuncu, 2011) b) The Pruitt-Igoe Myth [Pruitt-Igoe Miti] (2011) filminden bir kare ©Unicorn Stencil Documentary Films. (Fotoğraf: State Historical Society Of Missouri) (URL 16)

Modernist ideoloji karşıtı bir söylem olarak postmodern mimarlığın biçimsel dili, Prens Charles'in modernizm eleştirisi üzerine yaptığı, ses getiren konuşmasında şöyle karşılık bulmaktadır:

"Mimarlar, bu ülkenin sıradan insanların duygularını ve arzularını hep göz ardı etmişlerdir... Duyguları anlatan kıvrımlar ve kavisler tasarımda neden bulunmasın? Neden bunlar yanlış olsun? Neden her şey dikey, düz, eğimsiz, yalnızca dik açılarda ve işlevsel olsun?" (aktaran Gottdiener, 2005: 188).

Prens Charles'in bu sözleri, modernist karşıtı ideolojinin klasik bir biçimini sunar. Postmodern mimarlık modernizm karşıtlığını, biçimsel olarak, dik açılara duyulan saplantıya karşı kurarken, yapılara daha organik formları davet eder.

1966 yılında yazılan, güncelliğini hala sürdüren Robert Venturi'nin *Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki* kitabı, modern mimarlık sonrası eleştirel tavrı yansıtması sebebiyle bir dönüm noktası olmuştur (Dostoğlu, 1984b: 19). Venturi (1991: 24) modern mimarlığın kavramlarının karşısına postmodern mimarlığın kavramlarını yerleştirerek postmodernizmin teorik alt yapısını ortaya koyar:

"Netlik, kesinlik ve çelişkisizlik yerine karmaşıklık, belirsizlik ve çelişkileri yansıtan bir mimarlık, mükemmellik yerine "sıradan"lık; sembolik öğelerin vurgulanması, tarihsel formlardan "alıntılar", açık seçiklik yerine birden fazla anlamla yüklülük; "içeriden dışarıya doğru tasarlanan, dışarının içi yansıttığı" bir mimarlık yerine iç-dış ayırımını kabul eden, binaların dışını etkileyen çeşitli kentsel faktörleri göz önüne alan bir mimarlık; mimarlığa "kahraman kurtarıcı" rolünü yüklemekten vazgeçerek, anti-ütöpik (Kenneth Frampton'un tabiriyle Neo-Realist) bir yolun seçilmesi; çevreye ve kente ilişkin problemlerin boyutlarının ve karmaşasının, mimarlığın ise sınırlarının tanınması "Mükemmel sandalyenin de ideal kentin de tasarlanabileceğini" varsayan modernist idealizme karşı çıkış..."

Mimarlıkta karmaşıklık ve çelişkiyi sevdiğini ifade eden Venturi (1991: 48), yeni bir mimarlık ihtiyacını şu sözlerle ifade eder:

"...Mimarlar, tutucu modern mimarların o katı aktörel dili karşısında daha fazla sinemezler. Ben nesnelerin yalın olanından çok kırma olanını, ilginç olduğu kadar can sıkıcı olanını, tasarlanmış olandan çok alışlagelmiş olanını, dışlayandan çok uyuşanı, basit olandan çok bolca yenilenmiş

olanını, yenilikçi olanı olduğu kadar eskil olanını, doğrudan ve açık olanından çok aykırı ve belirsiz olanını severim.”

Venturi (1991:42), modern mimarlığı “tasarlanmış”, “yenilikçi” ve “dürüst” olmakla suçlar ve modern mimarlığın bu tavrı yerine, modernistler için uzak durulması gereken bir kültürel biçim olan popüler kültürle temas halinde, gündelik yaşamın sıradan görüntülerini dışlamayan bir mimarlık önerir.

Venturi’nin kitabında ortaya koyduğu postmodern mimarinin temel özellikleri şöyle özetlenebilir; tarihsel imajlar ve süslemeyi tekrar gündeme almak, eklektizm, halk kitleleriyle iletişimi sağlayan paylaşılan kodların mimaride kullanılması, modernizmin sıkıcılığına karşı, çoğulculuk, karmaşıklık ve çelişkinin yüceltilmesi, elit sanat ile popüler sanat ayrımının ortadan kaldırılması (Keskinbaş, 2000: 65-66). Mies van der Rohe’nin *Less is more/Az çoktur* sloganının karşısına, *Less is bore/Az sıkıcıdır* sloganını yerleştiren Venturi, tasarımda kültürel bağlamın önemine işaret eder ve mimari süslemenin simgesel anlam için gerekliliği konusunda yeni bir tartışma başlatır (Bingöl, 2017: 18).

Venturi ile başlayan postmodernist tartışmalar, Amerika’da hızla yayılmış; Vincent Scully, Charles Jencks gibi başkaca eleştirmenler tarafından devam ettirilmiştir (Dostoğlu, 1984b: 20). Her ne kadar tek bir postmodern mimarlıktan bahsetmek mümkün olmasa da bu yeni yaklaşım, “tarihin bir formlar repertuarı” olarak kullanışını beraberinde getiren bir modern mimarlık karşıtlığını içinde barındırmaktadır (Gottdiener, 2005: 197; Harvey, 2006: 106).

Jencks’e göre (1987: 41) postmodern mimari, modernizmin tekdeğerlilik ilkesinin reddedilişiyle ortaya çıkmıştır. Jencks (1987: 44), tekdeğerlikli modern yapıların aksine postmodern dönemde yapıların çokdeğerlilik ya da çoklu kodlamaya sahip olduğunu savunur. Postmodern yapılar tek bir anlamı ya da formülü karşısındakine empoze etmek yerine çağrışımlar yoluyla bağlantılar kurma peşindedir (Portoghesi, 1984: 10).

Venturi ve diğerlerine göre (1993: 8), yapılarda çokdeğerliliği elde ediş yöntemlerinden biri, mimarideki simgeselciliğin geri dönmesidir. Modern dönemde, sanatta simge çağının kapandığı iddiası ortaya atılırken modern

mimarlar da içeriği güçlendirecek her türlü biçimsel simgesellikten sakınmışlardır. Mimari biçimin yaratılması, geçmişin imgelerinden kurtulmuş, sadece program ve strüktür aracılığıyla belirlenen mantıklı bir süreç olarak algılanılmıştır (Venturi ve diğerleri, 1993: 8). Postmodern mimarlıkla simgeselciliğin geri döndüğü görüşünün savunucularından Jencks (1987: 52) ise, aslında mimarının, modern dönem dahil her dönemde, doğası itibariyle simgesel olduğunu, postmodern mimarının de bu gerçeğin farkına varılmasından başka bir şey olmadığını ifade eder.

Şekil 3.18 Philip Johnson, AT&T Building, New York/ABD, 1978-83.
(Fotoğraf: David Shankbone) (Langdon, 2019)

Bu çokdeğerlikli postmodern yapıların en bilinenlerinden biri postmodernist mimarlığın simge yapılarından olan, 1978-1983 tarihinde, Philip Johnson tarafından tasarlanan New York'taki A.T.&T. binasıdır (Şekil 3.18). Gövdenin üzerine yerleştirilmiş Chippendale tarzı mobilyaları andıran kırık bir klasik alınlıkla sonlandırılmış, Antik ve modern mimarının harmanlanmasıyla oluşan bu

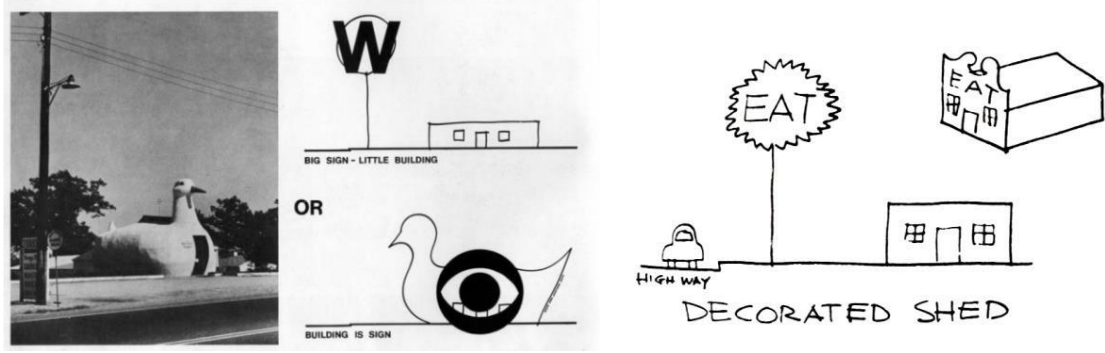
yapı, aynı anda New York'taki modernist gökdelenlerden, İtalyan şapellerine ve bir büyükbaba saatinden bir Rolls-Royce'un radyatörüne kadar çeşitli anıştırmalarda bulunur (Ward, 2014: 30; Roth, 2002: 661; Karasözen, Özer, 2006: 112).

Şekil 3.19 Las Vegas'ın tabelardan oluşan caddeleri, 1968. (Fotoğraf: Robert Venturi & Denise Scott Brown.) (URL 17)

Robert Venturi, Denise Scott Brown, Steven Izenour tarafından, 1972 yılında yayınlanan ve yapıları kendi bağlamında okumayı salık verdikleri, postmodern mimarlık tartışmalarında önemli bir yeri olan *Las Vegas'ın Öğrettikleri* kitabı, mimarlık tarihinin en etkili manifestolarından biri olmuştur (Ouroussoff, 2010). 1968 yılında Yale Üniversitesi'nden bir grup mimarlık öğrencisiyle yapılan çalışmanın ürünü olan bu kitapta, Venturi ve arkadaşları (1993: 135), aynı Jencks gibi yapıda var olabilecek tüm simgesel göndermeleri bastırmış görüldüğü halde modern mimarlığın dahi çağrışım oyunundan kaçamadığına işaret eder. Avrupalı mimarlara göre, yeni malzeme ve tekniklerin kullanıldığı modern yapıların, bilim ve teknolojinin yeni dünyasının temsili olarak algılandığını ifade eden Venturi ve arkadaşları, modernlerin tipolojik modellere bağlı gelişen bir tasarlama yöntemiyle, Sanayi Devrimi'nin ilerici teknolojiye dayanan mimari bir ikonografi geliştirdiklerini belirtir. Jencks'in işaret ettiği postmodern dönemde tekrar fark

edilen simgeselciliği ise, yol kenarı boyunca boyanmış, aydınlatılmış, simgesel tabelalar ve yapılardan oluşan Las Vegas caddelerinde (Şekil 3.19) bulur (Venturi ve diğerleri, 1993: 135).

Şekil 3.20 Venturi'nin tanımladığı, postmodern dönemde simgenin mimarlıkla kurduğu üç farklı ilişki düzlemi (Soldan sağa) a) Peter Blake'in "God's Own Junkyard" (Tanrının Hurdalığı) adlı kitabından "Long Island Duckling" (Venturi ve diğerleri, 1993: 19) b) Büyük tabela-küçük yapı ve tabelaya dönüşen yapı (Venturi ve diğerleri, 1993: 19) c) Süslenmiş hangar (Venturi ve diğerleri, 1993: 91)

Venturi ve diğerlerine göre (1993: 14), mekânsal ilişkilerin biçimlerden çok simgelerle sağlandığı Las Vegas'ta, mimarlığın biçimden simgeye dönüştüğü görülür. Las Vegas'taki bu mimari görünüm üzerinden, postmodern dönemde simgenin mimarlıkla kurduğu üç farklı ilişki düzlemi tanımlanır. Bunlardan ilki, simgenin mekâna hükmettiği, büyük tabela-küçük yapı ilişkisiyle tabelanın yapının mimarisinden daha önemli olduğu durumdur. Bu durumda tabela en çok para harcanmayı hak edendir; mimarlık ucuz olandır. İkincisi, mimarlığın kendisinin bir tabelaya dönüştüğü mimari görünümdür. Kitapta bu duruma bir örnek sunulur (Şekil 3.20); Peter Blake'in "God's Own Junkyard" (Tanrının Hurdalığı) adlı kitabında geçen, ördek şeklindeki bir ördekçi olan "Long Island Duckling". Aynı anda hem heykelsi bir simge hem de mimari bir barınak işlevi gören bu yapı, bir iç-dış çelişkisinden doğmuştur. Bunların dışında üçüncü bir durum ise, Venturi ve arkadaşlarının "süslenmiş hangar" olarak kavramsallaştırdığı, üzerine simgelerin sonradan eklendiği alışlagelmiş mimari biçimdir (Venturi ve diğerleri, 1993: 14).

Venturi (1993, 1991), iyi mimarlığın üst üste bindirilmiş çoklu mesajlardan oluşan simgesellikle elde edilebileceği görüşünü birçok makale ve kitabında dile getirmiştir. Mimari yapıda bu çoklu anlamın nasıl oluşturabileceğini, 1960 yılında, Philadelphia’da yaşlılar için yaptığı bir apartman evi olan *Guild House*’da ortaya koyar (Şekil 3.21). Bu yapıyla Venturi, soyut göndermeleri geleneksel süsleme ve klasik formla birleştirmeyi başarır (Roth, 2002: 657. *Guild House*’un ön cephesi, Rönesans saraylarının oranlarını anımsatan bir bölümlenmeye sahiptir ve bu bölümlenme yapının birbirine eşit altı kattan oluşan gerçek oranlarıyla çelişir. Girişteki iki kat boyunca devam eden merkezi beyaz pano, ölçeğiyle Gotik kapıları anımsatır. Ayrıca, üst salonun geniş yay şeklindeki penceresi Klasik alınlıkları andırır. Saray benzeri bu cephesel düzenleme, en tepeye konurduğu bir yontuyu andıran, aslında bağlı bile olmayan, altın renginde simetrik bir televizyon anteniyle taçlandırılır. Bu dokunuşla, soylu ve özgün cephe düzenlemesinde ironik bir dil kendini gösterdiğini ifade eden Venturi (1993: 91), eklenen bu farklı düzenlere sahip karşıt simgelerin birbiri üzerine katmanlaşmasıyla yapının, “süslenmiş bir hangar”a dönüştüğünü belirtir.

Şekil 3.21 Venturi, Guild House, Philadelphia/ABD, 1960 (URL 18)

Venturi’nin Guild House tasarımı olduğu gibi postmodernist mimari, toplumsal bağlam ve yerel tarihle bir bağ kurma arayışındadır ve bu durum, maddi çevremizin çehresinin postmodern mimari eliyle biçimsel bir değişime uğramasını beraberinde getirmiştir (Gottdiener, 2005: 187). Harris ve Lipman (aktaran Gottdiener, 2005: 187), postmodern dönemdeki modernizm karşıtlığının, Batı

uygarlığının klasik köklerine bir geri dönüşü yansıttığını belirtir. Hızlı değişimlerin yaşandığı bir çağda, toplumsal yaşamı sabitlemek anlamına gelen bu düşünceye dikkat çeken Scott Lash (aktaran Gottdiener, 2005: 187). ise, klasiklere geri dönüşü postmodern mimarinin bir üslubu olarak ortaya koyar. Hewison (aktaran Harvey, 2006: 107, insanların bu dönemde kimlik ve kişisel köklerle bu kadar ilgili olmasının altında, 1970’li yıllarla beraber, işgücü piyasası, kredi sistemleri, teknoloji ve benzeri alanlarda ortaya çıkan belirsizliğin neden olduğu güvensizlik duygusunun yattığını ifade eder. Postmodern dönemde insanların hayatları ve geçmişleri arasında sıkı bir ilişki kurulur; bu dönemde yapılan, tarihin derinden kavranması değil tarihin günümüzde yeniden yaratılmasıdır (Harvey, 2006: 107).

Lyotard (aktaran Harvey, 2006: 107), Venturi’nin tasarımında göze çarpan ve postmodern mimarlığın temel özelliklerinden olan eklektizmi, çağdaş kültürün başlangıç noktası olarak tanımlar ve ekler “insan reggae dinler, bir Western seyrediyor; öğlen yemeğinde McDonald’s yer, akşam yerel mutfak çeşitlerinden...”. Jencks, günümüzdeki bu eklektik eğilimi, seçme şansı olan kültürün doğal bir evrimi olarak yorumlar (Bingöl, 2017: 19). Postmodern kültür, bir taraftan modernizmin enternasyonalist tavrına karşı çıkarken, eklektik bir eğilim çerçevesinde biçimlenen mekânıyla, çorba edip kullandığı farklılaşmış zevk ve kültürlerle, şaşırtıcı bir biçimde “enternasyonalizm potpurisi” ne dönüşür (Harvey, 2006: 107).

Jameson’a göre (1994: 54), postmodern mimarinin modernizme karşı oluşturduğu başkaldırı sonucunda, tarih ve çevreden bağlamsal olarak koparılmış, bağımsız bir heykeli andıran mimari yapıları eleştiren bu estetik bilinç doğmuştur. Postmodern mimarlığın modernizm karşıtlığı, sadece modernizmin ortaya koyduğu tasarım ideolojisine bir saldırı değildir, aynı zamanda barındırdığı çelişkiler aracılığıyla toplama kampları ve sıkıcı kent planlamasını ortaya çıkaran ütöpik ideolojisine karşı da bir saldırdır. Kitle kültürüyle yüksek kültür arasındaki ayrımı oluşturan uygulamalardan kopuşu sağlayan “estetik popülizm” söylemiyle oluşturulmuş yeni postmodernist binalar, ileri modernizmin büyük yapılarının yaptığı gibi kent mimarisinin içine “yüceltilmiş yeni bir ütopyacı dil” yerleştirme

kaygısından ziyade, kitlelerin beğenisini yansıtan yerel bir dilin peşindedir (Jameson, 1994: 81).

Postmodern dönemde kitlelerin beğenilerine dikkat kesilmiş olan mimarlık, birleştirici bir üst-dil idealinden uzaklaşmış, farklı söylemler arasında parçalanmış; sembolik ve çağrışıma dayalı postmodern mimari bir kolaja, “üslupların pazaryeri”ne dönüşmüştür (Harvey, 2006: 104). Mimari dildeki bu parçalanmaya dikkat çeken Jencks (1987), postmodern mimarlığın ikili bir anlamsallık içermesi gerekliliğinden bahseder; “şizofrenik” bir eğilimle postmodern mimarlık, bir taraftan klişelerle dolu geleneksel bir dili yansıtırken, diğer yandan yeni malzeme, işlev ve ideolojileriyle hızlı bir değişim içinde olan toplumda yer edinen modern bir dile sahip olmalıdır.

Featherstone (2005:165) ise, mimaride postmodern eğilimin, üslupların seçmeci bir yönelimle harmanlandığı, dekorasyonun, metaların simüle edildiği bir Pop-Art’ın yeniden gündeme getirilmesi olduğunu ifade eder ve diğer birçok düşünür gibi o da postmodern mimarinin bu eğilimlerinin özünde, soyut biçimselliğe dayanan modernizme bir başkaldırı olduğunu savunur. İlk modern mimarların simgeselciliği ve eklektizmi dışlamış olmalarına karşın, postmodernizmin bu popülist yaklaşımıyla beraber, yerel yapı biçimlerinin yapılarda kullanılmasıyla, eklektizmi ve biçimlerin bir arada kullanışını kutsayan tasarım anlayışı ortaya çıkmıştır (Gottdiener, 2005: 183). Postmodern mimari bunu yaparken, mimari uygulamalar geçmişinden belli imgeleri seçerek kullanılır (Harvey, 2006: 106). Scott Lash, bu eğilimi kavramsallaştırmada “tarihselcilik” yerine “tarihsilik” kavramını tercih ederken, postmodernizmin toplumsal tarihsel bağlamı biçimsel olarak kullanışını, gerçek bir tarihsel canlandırmacılıktan uzak bir şekilde, eklektik ve seçici bir tavırla yapmasına vurgu yapar (Gottdiener, 2005: 187).

Postmodern dönemde tarihsel deneyim, medya aracılığıyla, bir düğmeyle ulaşıp tekrar tekrar tüketilebilecek bir arşiv haline getirilmiştir (Harvey, 2006: 106). Postmodern mimarlar, medya imgelerinin taklidi yoluyla oluşturdukları kentsel gerçeklikte, geçmiş dönemlere atıfta bulunurken, belli bir kronolojik sıralama izlemek zorunda hissetmeden, bunları çorba edip bir araya getirirler (Harvey,

2006: 106; Featherstone, 2005: 163; Gottdiener, 2005: 183). Mekânsal imajın yaratımı, "seyirlik gösteri ve teatrelliğin örgütlenmesi", tarihsel üslupların, bezemenin ve yüzeylerin çeşitlendirilmesinin eklektik bir karışımıyla sağlanır (Harvey, 2006: 116).

Charles Moore'un Piazza d'Italia'sı (Şekil 3.22), mimari postmodernizmin sözü edilen tüm unsurlarının bir arada sunulduğu bir tasarım olarak karşımıza çıkar (Harvey, 2006: 116). Kentsel yeniden geliştirme projesi kapsamında, 1978'de tamamlanan Piazza d'Italia, New Orleans kentinin tarihinde önemli bir yere sahip olan İtalyan vatandaşları için bir anıt olarak tasarlanmıştır (Brake, 2015). Hem bir anıt hem de bir kamusal alan olan meydan, Moore'un herkesin zevk alabileceği "kapsayıcı" bir mimari fikrinin bir tezahürüdür. Moore'un tasarımı hem hayranları hem de karşıtlarını hemen cezbetmiş ve birçok kişi onun mimari popülizmini saf kitsch olarak görmüş, daha inşa edilmemiş projenin karmaşık çizimleri 1976'da İlerici Mimarlık ödülü kazanmıştır. Kültürel Peyzaj Vakfı başkanı Charles Birnbaum, meydanı "yeni ufuklar açan bir Postmodern manzara" olarak tanımlarken, New York Times eleştirmeni Herbert Muschamp, Moore'un 1993'teki ölüm ilanında projeyi "dairesel dizilmiş sütunlar, neon kemerler ve çeşmelerden oluşan şenlikli bir yığın" olarak nitelendirmiştir (aktaran Brake, 2015).

Yapının iç bükey cepheleri çevrelediği bu meydanın ortasına kemerler, beş döneme gönderme yapan klasik sütunlar (Dor, İyon, Korent, Toskana, Karma) ve bir çan kulesi yerleştirilmiştir. Yapının zemininde ise, İtalya'nın çizmeyi andıran şeklini, Akdeniz'i canlandıran bir fiskeye zemin çevrelemektedir (Harvey, 2006: 116). Geceleri neon ışıklarla aydınlatılan sütunlar, parlak renkli, metalik süslemelere sahiptir. Meydanın cephesinde yaratılan ışık ve gölge oyunları ve sütunlu sıralarda oluşturulan çeşitli açıklıklardan sunulan farklı manzaralar, ziyaretçiler için karmaşık bir mekânsal deneyim yaratır (Brake, 2015).

Şekil 3.22 Charles Moore, Piazza d'Italia, New Orleans/ABD, 1978 (Brake, 2015)

Harvey'e göre (2006: 118), Moore'un projesi, parçalanma eğilimi ve üslup eklektizmiyle, mekânsal etki olarak bırakılan teatrallığıyla, bilinçli olarak oluşturulmuş şizofrenik yapısıyla, izleyicisini gerçek dünyanın ötesinde bir fantezi dünyası arayışına iten özellikleriyle tam bir postmodern mimari örneği olarak karşımıza çıkar. Hem bir mimari yapıt hem de tiyatro yapıtı olarak görülebilecek Piazza d'Italia, kamusal bir toplanma mekanıdır; aynı zamanda kendini çok da ciddiye almayan bir oyun ve eğlence yeridir. Bu örneğin açıklıkla ortaya koyduğu şey; modern mimaride formun belirleyicisi olarak işaret edilen olgu işlev iken postmodern mimari için "yalnızca işlev değil, aynı zamanda kurgu" olduğudur (Harvey, 2006: 118).

Canizaro'ya göre (2007: 23), bu tarihsel seçmeciliğin altında yatan neden olan yerelle bağ kurma çabasındaki postmodernizm, bunu yaparken yerelin yerle olan sıkı ilişkisini görmezden gelerek referanslarını yerle bir bağ kurmadan yapıya boca eder. Bu durum yerelin yerle olan ilişkisinin kaybolduğu bir duruma işaret eder (Canizaro, 2007: 23).

Postmodernizmin bu "her şey olur" kolaycılığının yanında postmodern dönem, yerele yapılan göndermelerde, yerelin yerle bağına saygı gösterildiği alternatif bir

mimarlık eğilimini de içinde barındırır (Wu ve diğerleri, 2011: 2791). Renzo Piano'nun Yeni Kaledonya'da, 1998 yılında tamamlanan Jean-Marie Tjibaou Kültür Merkezi (Şekil 3.23) yapısı yerelin yenilikçi bir tavırla ortaya konduğu özenli yapılardan biridir. Kanak halkının kimliği, bina biçimlenişinde kendini ortaya koyar ve doğal peyzajla kurulan ilişkiyle de bu kimlik pekiştirilir (Hidayatun ve arkadaşları, 2016: 109). Projenin en önemli adımı, Kanak kültürünün anlaşılması olmuş ve bu amaçla yerel halkla çalışmalar yapılmıştır. Piano (aktaran Uçak, 2006), tasarımının geleneksel Kanak evlerine biçimsel olarak referans verirken aynı zamanda Le Corbusier'in diagonal kesilmiş silindirlerinin de bu kavisli formun oluşumunda pay sahibi olduğunu belirtir. Geleneksel Kanak kulübelerinde tam merkezde bulunan direk köyün liderini sembolize eder. Piano, bu direği, Jean Marie Tjibaou'nun 1989'da suikast sonucu öldürülmesinin sembolik bir ifadesi olarak, kendi tasarladığı kulübe strüktürlerinden kaldırarak formu, retorik bir anlam aktarımı için kullanır (Uçak, 2006). Müzenin çevre düzenlemesinde ise, Kanak halkının doğa ile kurduğu derin bağdan ilham alan bir örgütlenmeye gidilmiştir. Yoğun bitki örtüsünü bölen, Kanak köylerinin bir temsili niteliğinde olan kulübeler ve bunları birleştiren patikalarla oluşturulan çevresel kurgu, kapalı ve açık alanlar arasında sürekli bir akış sağlar (Yavuz, 2019). Form biçimlenişi bir anlam üzerine inşa edilen yapı, cam, çelik, alüminyum gibi modern malzemelerle geleneksel malzemeyi buluşturarak geleneksel ile modernin bir sentezi olmayı başarır (Wu ve diğerleri, 2011: 2791).

Şekil 3.23 (Soldan sağa) a) Piano, Tjibaou Kültür Merkezi, Yeni Kaledonya, 1998. (Uçak, 2006) b) Geleneksel Kanak evi (Uçak, 2006)

Gottdiener (2005: 188), postmodern dönem mimarlığının bir başka özelliğini, modernist tasarımın ilkesi olan büyük ölçekli yapıların yerini tasarımda insani bir ölçek arayışına bırakmış olması olarak ortaya koyar. Postmodern dönemin mimari bir ideolojisi olarak tanımlanan, insanın vücut ölçüleri üzerinden tanımlanması olan “antropometrizm”, Gehry ve Eisenman’ın dikdörtgen yapıyı patlatarak yapıyı insan için ulaşılabilir kıldıkları Yapıbozumcu (Dekonstrüktivist) üslupta kendini gösterir (Gottdiener, 2005: 188).

Ünlü filozof Derrida’nın öncülüğünde edebiyat alanında kendini gösteren yapıbozumculuk, aynı adla anılan bu mimari dilin gelişmesinde esin kaynağı olmuştur (Aras, 2015: 18). Aras’a göre (2015: 18), yapıbozumcu yaklaşım, yapıların barındırdığı çelişkileri ortaya çıkaran, aynı anda farklı katmanlar sunan biçimlenişleriyle mimarlığın yüksek teknolojiyle bağını ortaya koyarken aynı zamanda yeni bir estetik anlayışın habercisi olmuştur. Hem geleneksel hem modern olana bir eleştiri niteliğindeki yapıbozumcu üslubun mimarlık alanında kuramsallaşması Peter Eisenmann tarafından gerçekleştirilmiştir (Civelek, 2017: 226). Modernizmin temel ilkelerinin sorgulandığı bir dönemde Eisenmann, Postmodernizmin yaptığı gibi tarihselciliğe dönmek yerine modernizme yeni bir yol açmak gayretinde olmuş ve bu arayış yapıbozumculuğu (Dekonstrüktivizm) doğurmuştur. Böylelikle, geçmişe ait biçimlerin geçerliliklerini yitirdiği bir mimarlık ortamında ihtiyaç duyulan seçkin küresel bir “prestij mimarlığı” dili geliştirilmiştir. Bu yeni mimarlık, ortak bir biçimsel üslup arayışı içinde değildir; form sürekli yenilenmelidir ve bu nedenle geçicilikle özdeşir (Civelek, 2017: 226).

Eisenmann’ın bu yeni mimarlık etrafında kurguladığı, 1989 tarihli Wexner Center for Visual Arts binası (Şekil 3.24), alışılmış mekânsal algıları değiştiren yenilikçi yaklaşımıyla, mimarlık tartışmaları içerisinde kendine geniş bir yer bulmuştur (Şentürer, 1996: 101). Kendine özgü bir metodolojik süreç ve mimari dil yaratan bu yapıda Eisenman, yarı-tarihsel alıntıları mimari geleneği reddetmek amacıyla kullanırken, işlevsel amaçlarından sıyrılmış mimari elemanlarla alışlagelmiş mekânsal algılayışı değiştirir. Bu yapının yenilikçiliği de Eisenman’ın

zamanı, mekânı ve uzamı bu şekilde dağıtıp bozması çabasından doğmaktadır (Şentürer, 1996: 101).

Şekil 3.24 Eisenman, Wexner Center for Visual Arts, Ohio/ ABD, 1989 (URL 19)

Modernizmin sınırlayıcılığı ve postmodernizmin tarihselciliğini reddeden yapıbozumcu üslubun bir başka temsilcisi olan Frank Gehry ise, bölgeye özgü malzeme kullanımına önem verdiği, parçalanmışlık etkisine sahip, biyomorfik, heykelsi yapılarıyla dikkat çeker. Vitra Design Museum ve Weisman Art Museum (Şekil 3.25) gibi mimari dili aracılığıyla bulunduğu bölgede simge bir yapıya dönüşen Gehry'nin tasarımlarındaki hâkim unsurlar, kıvrımlar ve kavislerle oluşturulan dinamizm ve rastlantısallıktır (Öz ve Erkan Yazıcı, 2021: 59). Tanyeli (2000: 9), Gehry'nin tasarımlarının alışlagelmiş mimari kurallara uymayan, kurlsız bir mimarlık ortaya koyduğunu belirtir; olağan bir durumda olduğu gibi duvarlar düşey değildir, çatının nerde başlayıp nerde bittiği anlaşılamaz, hangi öge taşıyıcı hangisinin taşınan olduğu bile muallaktır.

Şekil 3.25 (Soldan sağa) a) Gehry, Vitra Design Museum, Weil am Rhein, Germany, 1989, Foto Linke/Alamy (Sokol ve Mafi, 2018) b) Gahry, Weisman Art Museum, Minneapolis, Minnesota, 1993 (Foto: Everett Collection/Alamy) (Sokol ve Mafi, 2018)

Jencks (1987), yapıbozumculuğu modernizmi yenilemeye yönelik bir çaba olarak yorumlar. Modernizmle yapıdan yok olan anlamı, yapıya üst üste eklenmiş imalarda arayan postmodernizmden farklı olarak, modernizmin özündeki soyut biçimlerin parçalanması yoluyla bütünlük, merkez ve sürekliliği yok ederek yaratmayı hedefler. Harvey'e göre (2006: 118) postmodernizmin popülerleşmiş ve teslimiyetçi mimari diline karşı yapıbozumculuk, seçkin bir mimari pratik oluşturma peşindedir. Arı bir biçim yaratma kaygısıyla modernizmle benzeşen bu akım, yapıyı birleşik bir bütünlük olarak değil, birbiriyle ilgisiz, uyumsuz parçalar olarak yorumlar. Karmaşa içinde bir dünyayı yansıtmaya çabası içinde olan yapıbozumculuk, insanın kafasını karıştırıp yönünü şaşırtan tarzıyla biçim ve mekân konusunda alışılmış algılama biçimlerini altüst eder. Yapıbozumcu üslupta, karmaşa içinde bir düzenlilik hâkim olsa da ana tema olarak parçalanma ve düzensizlik kendini gösterir (Harvey, 2006: 119).

Postmodern mimarlığı, modern mimarlığa karşıtlığı üzerinden okumak gerektiğini ifade eden görüşlerin yanında, postmodern mimarlığı modern mimarlığın bir uzantısı olarak gören görüşler de mevcuttur. Bu görüşlerden birini ortaya koyan Portoghesi (1984: 10), postmodern mimarlığı devrimci olmaktan çok evrimci olarak nitelendirir ve postmodernizmin modern geleneği yadsımadığını, eleştirel bir yaklaşımla özgürce yorumladığını ifade eder. Roth (2002: 668) ise, postmodern mimarlığın geliştirilmiş değil, değiştirilmiş bir modern üslup ortaya koyduğunu belirtirken, postmodernizmin yapılarının kendi içinde cesur bir yön barındırmakla beraber, genellikle yapay, özentili ve tuhaf olarak tanımlanabilecek özelliklere sahip olduğunu ifade eder ve postmodern mimarideki bu uçarılık ve bilinçli göndermelerin memnuniyetle karşılanması gerektiğini savunur.

Harvey'e göre (2006: 96), postmodern dönemde tüm bu farklı mimarlık pratiklerini ortaya çıkaran olgu, postmodern mimarlığın piyasa yönelişli olmasıdır. Piyasa yönelişli olmak, bir taraftan bireysel zevk ve isteklere cevap veren farklılaşmış mimari ürünlerin yaratımı için uygun koşulları sağlarken diğer taraftan, kamu ihtiyaçlarını ve yoksulları ikincil planda bırakarak zenginlere ve özel tüketime hizmet etme tehlikesini içinde taşır. Serbest piyasa popülizmi, kent tasarımı ilkeleri yerine, toprak rantı ilkelerine göre tasarımı beraberinde getirir;

sonuç olarak birbiriyle birörnek birçok kentsel çevreyi doğurur. Piyasa temelli bu yeni mimarî, üst ve orta sınıfları kapalı konut siteleri, korunaklı alışveriş merkezleri ve çevrelenmiş avlular içine yerleştirilirken, yoksul kesimler için postmodern bir evsizlikten başkaca bir öneri sunmaz (Harvey, 2006: 96).

Modern mimarlığın yeniden yorumlanması olarak görülebilecek postmodern uygulamaların diğer ucunda modernizmin bütün uygulamalarına sırt çevirmiş; tarihselliğe dayanan, çoğulcu bir yaklaşımı benimseyen, “her şey olur” sloganına yaslanarak eklektizmle beslenen, kuralsız bir mimari anlayış bulunmaktadır ve tüm bu mimarlıkların birleşimi, içlerinde barındırdıkları çelişkiler ve karmaşa ile postmodern dönem mimarlığının görünümünü oluşturmaktadır. Modern mimarlık, katı kuralcılığının neden olduğu sıkıcılıkla eleştirilere hedef olurken, postmodern mimarlık ise kuralsızlığın neden olduğu tatminsiz ve kararsız bir durumu doğurduğu eleştirilene hedef olmaktadır. Bu tatminsiz ve kararsızlık ortamını oluşturan şey ise Jameson’un tespit ettiği gibi tüketim kültürüdür. Kùltürler, modalar değıştikçe tüketim de biçim değıştirmekte ancak tüketimin kendisi aynı kalmaktadır (Aras, 2015: 13).

3.2.2.1 Postmodern Mimarlıkta Mekânın Dönüşümü

Postmodern mimarlık ve kentsel tasarım anlayışında mekana nasıl bakılacağı, modernist anlayışın mekanı algılayışından köklü biçimde farklılık gösterir (Harvey, 2006: 84). Şengül (1997), postmodern mekan anlayışının ortaya çıktığı 20. yüzyılda mekâna bakışı üç döneme ayırır. Bunlardan ilki, Birinci Dünya Savaşı sonrasında başlar. Bu düşünceye göre mekân, insan davranışlarına yön veren önemli bir etkidir. Bu görüş, üretilen mekanla insanların ve cemaatlerin inşa edilebileceğine inancı içeren bir mekân fetişizmi üzerine temellenmiştir. Bu mekân fetişizmine bir eleştiri olarak doğan ikinci dönem 1970’lerle başlar. Bu dönemle artık mekân, çelişkilerle oluşmuş, fizikselden çok sosyal bir birim olan kent üzerinden algılanmaya çalışılır. Bu dönemle mekânın fiziksel boyutu geri plana itilirken, sosyal ilişkiler üzerinden mekânı anlamaya çalışma gayreti kendini gösterir. 1980’lerle gelişen üçüncü yaklaşım ise, mekâna sosyal olanı da arka plana atmadan duyarlılık gösterir. Bu son dönemle, mekânsal farklılaşmanın önemi

kavranırken, sosyal olguları anlamada bu mekânsal farklılaşmanın önemine vurgu yapılır (Şengül, 1997). Bu dönemle beraber sosyal bilimlerin ilgi alanının ve toplumsal değerlendirmelerinin zaman değil mekân üzerinden tartışıldığı görülür. Zamanın mekana karşı üstün görüldüğü modern anlayış, mekânsal değerlendirmelerin önem kazanmasıyla ortadan kalkmıştır (Yırtıcı, 2009: 62).

Postmodern dönemde mekanın kavranışında yaşanan değişimde etkili olan faktörlerden biri, bu dönemde büyük bir gelişim gösteren dijital dünyadır. Bu dönemi, yaşanan teknolojik gelişmelerden ötürü “dijital Rönesans” olarak tanımlayan Rushkoff (aktaran Yıldız ve Alaeddin, 2011: 856), bu dönemde değişen yeni teknolojilere uyum sağlamaya çalışırken dünyanın sürekli bir değişim ve kararsızlık durumuna girdiğini ifade eder. Yıldız ve Alaeddin’e göre (2011: 856), teknolojideki bu hızlı değişim, kendimizi olduğu kadar çevremizi algılayış biçimimizi de değiştirmekte ve bu değişimler, oluşturulan mekanlar aracılığıyla kendini göstermektedir.

Harvey’e göre (2006: 84) inşa edilmiş mekandaki bu değişimlerin ortaya çıkışındaki temel dinamik, postmodernist yaklaşımın mekânı algılayışının modernist yaklaşımdan köklü biçimde farklılaşmasıdır. Modernistler, mekânı toplumsal amaçlar için biçimlendirilecek bir olgu olarak görürken, postmodernistler için mekân, belki zaman dışı, güzelliğin kendi içinde bir amaç olarak elde edilmesi amacı hariç, toplumsal amaçla zorunlu hiçbir bağı olmayan, estetik hedef ve ilkelere göre biçimlendirilecek bağımsız ve özerk bir şeydir (Harvey, 2006: 84-85). Mekana yaklaşımdaki bu değişimi sağlayan toplumsal koşullara bakıldığında, değişen üretim-tüketim dinamikleri ve buna paralel gelişen küreselleşme olgusu karşımıza çıkmaktadır. Bilgisayar ve online iletişim teknolojisinin yaşamın her alanına girmesiyle ev ve işyeri arasındaki farklılıklar ve mekâna bağlı eylemler ortadan kalkmış ve bu hâliyle mekân minimize edilmiş ya da başka bir ifadeyle parçalara ayrılmıştır (Yıldız ve Alaeddin, 2011: 856).

Yırtıcı’ya göre (2009: 64), postmodern dönemde değişen zaman-mekan algısı, mekan kavramının farklılaşmasını beraberinde getirmiştir. Erdoğan ve Yıldız, (2017: 4) Sanayi Devrimi’yle başlayan modernizmle, zaman algısının köklü

biçimde değiştiğini belirtir: modern öncesi toplumlarda gündelik işlerle şekillenen biyolojik zaman algısı hakimken, modern toplumda saat tarafından düzenlenen fiziksel zaman algısı öne çıkmıştır. Bu durum, postmodern dönemde yaşanan teknolojik gelişmelerle tekrar değişime uğramıştır; artık zaman fiziksel olmaktan çok psikolojik bir süreç olarak algılanma eğilimindedir (Erdoğan ve Yıldız, 2017: 4). Zaman algılanışındaki bu değişim, zaman-mekân algısındaki değişimi de beraberinde getirmiştir. Jameson’a göre (aktaran Yırtıcı, 2009: 64), günümüz dünyasında gündelik yaşantımızı ve kültürel değişimimizi belirleyen şey, yüksek modernizm döneminde olduğu gibi zamansal kategoriler değil mekânsal kategorilerdir. Harvey (aktaran Aslanoğlu, 2000) ise, postmodern çağda mekânın, görünen zaman ve mekân değerlerinden öte, uzaktaki ilişkilerin biçimlendirdiği bir olgu olduğunu ifade eder; bu dönemde hız artmış, sınırlar ortadan kalkmış, uzak ilişkiler yakına gelerek mekânı şekillendirmiştir. Böylece, Foucault’nun çağımızın ardışıklık değil eş zamanlılık çağı olduğu tespitiyle uyumlu bir şekilde, farklı kültür değerleri aynı mekân içinde yan yana gelerek mekân sınırlarını yok etmiş ve mekân zaman içinde değerini yitirmiştir (Aslanoğlu, 2000).

Kapitalizmin her döneminde mekânın, sistemin işleyişini kolaylaştırmak amacıyla yeniden düzenlendiği tespitinde bulunan Harvey (2006: 227), postmodern dönemle modernitenin karakteristik özelliklerinden olan “zaman-mekân sıkışması”nın daha yoğun bir aşamaya geçtiğini ifade eder. Harvey (2006: 341), teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla dünya coğrafyalarının birbirine yaklaşırken, dünyanın daha küçük algılanmaya başladığı bu dönemde, mekânın anlamsallığının zaman eliyle yok edilmesi olgusunu “zaman-mekân sıkışması” olarak tanımlar ve bu zaman-mekân sıkışmasının etkilerini kısa ömürlülük, elden çıkarılabilirlik, gösterge ve imajlar, geçicilik ve simulakrlar olarak sıralar.

Urry’e göre (aktaran Yırtıcı, 2009: 64), çağdaş kapitalizmin ayırt edici boyutu zaman değil mekandır. Süer ve Yılmaz Sayar (2002: 46), zaman-mekân kavramlarının bilinen anlamlarının ötesine geçtiği bu dönemde, ortaya çıkan tüketim mekanları eliyle bu değişim görünür kılındığını belirtir. Yeni tüketim mekanları, yapının fonksiyonuna göre değişen ve mekân tarafından kurgulanan

zamanı kullanıcısına sunmaktadır. Örneğin kentten soyutlanmış lüks kapalı konut sitelerinde kullanıcılara, dış dünyanın devingen zamanına tezat yavaşlatılmış bir zaman algısı yaratılırken, kumarhane, alışveriş merkezi ve eğlence merkezleri gibi kullanıcının daha fazla vakit geçirmesinin amaçlandığı mekanlarda, zamanın gece-gündüz ayrımının ortadan kaldırıldığı bir mekân yaratımına gidilir (Süer ve Yılmaz Sayar, 2002: 46).

Küresel sermayenin ürettiği mekanlar aracılığıyla, coğrafi sınırların silikleştiği, yere aidiyet duygusunun yok olmaya yüz tuttuğu, kentsel bağlamla bağ kurmayan ancak kendi mekanını kurgulayan küresel ortamlar oluşturulur (Süer ve Yılmaz Sayar, 2002: 43-46). Harvey (2006), bu durumun bireyleri mekânsal farklılıklara duyarlı hale getirerek yerele duyulan ilgide artışa neden olduğunu belirtir. Bu durumda, yerele duyulan bu ilginin altında, küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan kültürel krizin etkili olduğu görülür. Süer ve Yılmaz Sayar'a göre (2002: 43) işlevsel olarak küresel sermayeye hizmet eden dönemin tüketim mekanları, arzulanan bu yerelliği göstergeler aracılığıyla üretir ve mimari mekânı bir simülasyona dönüştüren bir pazarlama aracına dönüşür. Bu durumun en iyi örnekleri, turistlerin "yerel" beklentisini imajlar yoluyla tatmin etmeye girişen tatil köyleri/otel zincirleridir. Ancak bunu yaparken yerel referanslar, eklektik bir eğilimle kolaj halinde yapıya boca edilir (Süer ve Yılmaz Sayar, 2002: 43).

Bunun bir örneği, otele gelen yerli ve yabancı turistlere Bodrum sokaklarının bir benzerinin, Baudrillard'ın deyiimiyle simülasyonunun sunulduğu, İsviçre merkezli Hapimag'ın Bodrum-Sea Garden Tatil Köyü'nde görülür (Şekil 3.26a). Bu örnekte yerellik, yer'le bağlantılı bir ilişki kurarken, yerelliğin yer'le ilişki kurulmadan ortaya konulduğu Las Vegas (Şekil 3.26b), kentin kendisinin simülasyona dönüştüğü bir örnek olarak karşımıza çıkar. Dünyanın farklı yerlerine ait simge yapılar aracılığıyla kendine özgü bir mekânsal düzenleme yaratan kent, insanda hiçbir yerde aynı zamanda her yerde olduğu duygusunu oluşturur (Süer ve Yılmaz Sayar, 2002: 46). Yerelliğin bağlamından koparıldığı bu durumu Tomlinson (2013: 170), yersiz-yurtsuzlaşma olarak tanımlar. Bu durum yerelliğin sonunu değil, daha karmaşık bir kültürel boyuta geçişini ifade eder (Tomlinson, 2013: 117).

Şekil 3.26 (Soldan sağa) a) Tasarımcı Tuncay Çavdar, Bodrum Sea Garden Tatil Köyü, Muğla/Türkiye, 1994 (URL 20) b) Farklı coğrafyalara ait simgesel yapılarıyla Las Vegas, ABD (URL 21)

Postmodern dönemde mekân yaratımında yerele duyulan bu ilginin diğer ucunda, hiçbir kültürel veriyi referans almadan oluşturulmuş, kapitalizmin küresel varlığıyla ortaya çıkan yeni mekânsal tipolojiler bulunur. Augé (2017: 95), bu mekanları geçmişle ve coğrafyayla bağlamsal ilişkisi olmaması sebebiyle antropolojik olarak “yok yer” olarak tanımlar. Augé’nin 1997 tarihli *Yok-yerler: Üstmodernliğin Antropolojisine Giriş* adlı kitabında ele aldığı bu kavram, insanların müşteri ya da yolcu olduğu ulaşım istasyonları, uluslararası etkin otel zincirleri, hipermarketler, alışveriş merkezleri ve şehrin kendine has silüetini ortadan kaldıran gökdelenler, otoyollar gibi geçiş ve geçicilikle ilişkili mekanlarda karşılık bulur (Augé, 2017: 86).

Şekil 3.27 Augé’nin “yok yer” olarak tanımladığı geçmişle ve coğrafyayla bağlamsal ilişkisi kurmayan mekanlardan gökdelenler (Soldan sağa) a) İstanbul- Maslak Gökdelenleri (URL 22) b) New York- Hudson Yards Gökdelenleri (URL 23)

“Yok-yer”in örneği olan bu mekanların ortak noktası, imajlarla çevrelenmiş, steril ve kusursuz bir görünüme sahip olması, kültürle ve coğrafyayla aidiyet ilişkisi kurmamasıdır. Dolayısıyla bu mekanlar, coğrafi sınırların anlamını yitirdiği, yere duyulan aidiyetin yok olduğu, aynı zamanda her yere ait olma duygusunu kullanıcıya yaşatan küresel ortamlar olarak karşımıza çıkar (Akbalık, 2004: 26).

Toplumsal bağlamla ilişki kurma iddiasındaki postmodern mimarinin uygulamalarının temel unsurlarından biri, hedeflediğinin aksine, kendini toplumsal bağlamdan ve kentten koparan içe dönük bir mekân vurgusudur (Harvey, 2006: 96; Jameson, 1994: 83). Bu içe dönük yeni mimari uygulamanın kültürel bir değişimi beraberinde getirdiği inkâr edilemez. Özellikle, kendi içine kapanan binalarla oluşan devasa iç uzamlar, alışveriş merkezleri, karma kullanımlı bina görüntüsü (konut/alışveriş merkezi/otel), ileri modernizmin ötesine geçen bir tasarım mantığı olarak karşımızda durmaktadır (Gottdiener, 2005:186). Bu büyük ölçekli yapılar, kentle ilişki kurmayı reddettiği gibi binadan binaya kurduğu ilişki de bir içe dönüklük ve içine kapalı uzam modeline göre gerçekleşmektedir. Jameson (1994: 83), yapının içe dönük bir kurguyla kentten kopmasına sebep olan bu tarz yapıların “kente karşı bir işlev” gördüklerini ve bu durumun postmodern mimarinin göstergelerinden biri olduğunu ifade eder.

Şekil 3.28 Postmodern dönemde içe kapanan mekan uygulamalarının bir örneği olarak IBM binası avlusu, New York Medison Avenue, ABD, 1983 (URL 24)

İçe dönük bu yaşam alanlarının bir örneği Newyork Medison Avenue'daki 1983 tarihli IBM binasında (Şekil 3.28) karşımıza çıkar. Binada bulunan avlu, kentteki tehlikeyi, yüksek yoğunluklu yapılaşmayı ve kirli havayı dışarda bırakarak kullanıcıları için güvenli bir mekânda bir bahçe ortamı yaratmayı hedefler (Harvey, 2006:96).

Baudrillard'a göre (2014: 106) kentten kopuşun yaşandığı bir diğer mekân hipermarketlerdir (Şekil 3.29). Hipermarketler için Baudrillard, boşluk bırakmadan sıralanmış reklam panoları ve ürünlerin birbirini izleyen gösterge görevi yaptıkları total bir ekran benzetmesi yapar ve kentleri hipermarketlerin ya da alışveriş merkezlerinin birer uydusu olarak tanımlar. Merkezde hipermarket vardır ve kent, bir taşıma düzeniyle, insanların sürekli bu merkeze gidip gelmelerini sağlamaktadır. Kent olma özelliğini kaybederek dağılan kent, "kent dışına çıkarılarak hipergerçek bir model, artık kentle ilişkisi kalmamış, sentetik bir yerleşim bölgesi çekirdeği" ne dönüşmüştür (Baudrillard,2014: 106-109).

Şekil 3.29 Postmodern dönemde içe kapanan mekan uygulamalarının bir örneği olarak hipermarketler Walmart Supercenter, Caguas, Porto Riko (URL 25)

Jameson (1994: 87), postmodern dönemdeki mekânsal değişimi farklı bir perspektiften değerlendirerek postmodern dönemle birlikte inşa edilmiş mekânın bir mutasyona uğradığını ifade eder. Jameson (1994: 87) yaşanan bu mekânsal değişimi "postmodernist hiper-uzam" olarak adlandırır. Hiper-uzam kavramı, yeni

yapıların ölçüsüz ve bozulmuş uzamları içerisindeki perspektif çarpışmalarını ifade eder (Gottdiener, 2005:185).

Jameson'a göre (1994: 91) mekân postmodernist hiper-uzama dönüşürken, kendilerini bu yeni mekânda bulan bireyler, bu evrime ayak uyduramamış durumdadır. Jameson bu durumu, bireylerin algılama alışkanlıklarının modernizmin eski tip mekânı üzerinden şekillenmiş olmasına bağlar. Bu yeni mekânsal deneyim, Jameson'un deyimiyle (1994: 93) "vücudumuzu (henüz tasavvurun ötesinde ve belki de sonuçta imkânsız) yeni boyutlara ulaştırmak yolunda bir emirdir". Kişinin çevresini görsel olarak örgütleyebilme ve dünya üzerinde kendini konumlayabilme kapasitesini aşan bir düzlem olan hiper-uzam, kişinin bilişsel olarak yetersiz kaldığı bir inşa edilmiş çevre ve beden ilişkisi görüntüsü ortaya koyar. Yaşanan bu hiper-uzama bağlı yön bozulması, insan ötesi bir mekân deneyimi oluşturur; kişinin çevresinin anlık haritasını çıkararak, dünyada kendi konumunun bilişsel bir biçimde oluşturabilme yeteneğini ortaya çıkarır (Jameson, 1994; 87-100).

Bu noktada Jameson örneklem için Los Angeles'in merkezinde bulunan, mimar John Portman tarafından tasarlanarak 1976 yılında tamamlanan Westin Bonaventure Otel'i kullanır (Şekil 3.30). Jameson (1994: 83), bu otel yapısının postmodern mimarinin karakteristik özelliklerine tam anlamıyla uymasa da postmodern mekânın kendine özgülüğü konusunda çarpıcı dersler vermesi sebebiyle seçtiğini ifade eder. Postmodern dönemde inşa edilen binalar, bir taraftan popülist yaklaşımın bir ürünüyken, diğer yönleriyle kent dokusunun mimari özelliklerine saygı duyduğu varsayılır; yani bu eserler ileri modernizmin yaptığı gibi kendilerini çevreleyen kentin içinde ütopyacı bir dil oluşturmaya çalışmak yerine "Las Vegas'tan öğrenildiği" gibi benzer bir dili kullanmaya özen gösterirler. Jameson'a göre (1994: 83) Portman'ın Bonaventure'ü bu savın ilk kısmını doğrular niteliktedir; bu bina insanların heyecanla gezdikleri popüler bir yapıdır.

Bahçelerden geçilerek ulaşılan Bonaventure Otel'i'nin toplamda üç kapısı bulunur. Ancak bu kapılar, eski otel girişlerinde olduğu gibi kişiyi şehrin sokağından iç

mekâna yönlendiren tenteli bir giriş ya da anıtsal bir kapı gibi özellikleri barındırmaz. Arka bahçeyi izleyerek binaya arka kapılardan giriş yaptığınız takdirde, kulenin altıncı katına girilmiş olur ve lobiye ulaşmak için asansörü bulup bir kat daha inmeniz gerekir. Bu arada, ön giriş kapısından giriş yaptığınızda da ilk olarak ikinci katta bulunan alışveriş balkonuna ulaşırsınız ki buradan lobiye inmek için yürüyen merdiveni kullanmanız gerekir. Jameson (1994: 83), Portman'ın bu tercihinin altında Paris' teki Beauborg ya da Toronto'daki Eaton Centre gibi postmodern yapıların yaptığı şeyi; yani bir içe kapanmışlık duygusu oluşturarak minyatür bir kent oluşturmayı hedeflediğini iddia eder. Bu nedenle yapının belirgin bir girişi bulunmaz, çünkü yapının giriş yolu, onu "kente bağlayan dikiş izleridir" ve yapı kentin bir parçası olmayı değil onun yerini almayı hedeflemektedir. Yapının girişi binayı kente bağlayan bir nokta olarak düşünülürse, kentin eşdeğeri olmaya çalışan Portman'ın otelinin hiç girişinin olmaması gerekirdi. Jameson, bu mümkün olmadığından Portman'ın bilinçli bir şekilde girişi gözlerden uzak tutarak bu işlevi minimuma indirgemeyi hedefler (Jameson, 1994: 83).

Şekil 3.30 John Portman, Westin Bonaventure Otel, Los Angeles/ABD, 1976
(Soldan sağa) a) Yapının kentle kurduğu ilişki (URL 26) b) Westin Bonaventure Otel iç mekan (URL 27)

Jameson (1994: 84), yapının kentten kopuşunu yüksek modernizmdeki kopuştan farklı değerlendirir; modernist yapının bozulmuş kent dokusundan kopuşunda gözle görülür bir nitelik ve gerçek bir simgesel anlam vardır. Ancak Bonaventure, kentte ütöpik bir dönüşüm hedeflemez, Heidegger'in ifadesiyle "düşmüş kentin dokusu bırak öyle kalsın" der gibidir. Jameson (1994: 84), bu tezinin Bonaventure'ın devasa yansıtıcı cam yüzeyiyle doğrulandığı görüşündedir. Bu yansıtıcı cam yüzeyleri, konuştuğunuz kişinin gözlerinin görmesini engelleyen ve böylece diğeri üzerinde bir güç sağlayan aynalı gözlüklere benzeten Jameson (1994: 84), Bonaventure'ün "yersizleştirici" bir tavırla kendini içinde bulunduğ u kentten ayırdığını ifade eder.

Jameson'a göre (1994: 85), bu otel yapısında asansörler hareketin yerini almıştır ve artık kendi başımıza yapılmasına izin verilmeyen gezinti asansörler aracılığıyla vurgulanarak simgeselleştirilir. Dört simetrik yerleşim kulesinin ortasına yerleştirilmiş lobiye adım attığında uzamsal deneyimini kaybolmak olarak niteleyen Jameson (1994: 87), son olarak yapının çeşitli balkonlarına yerleştirilen dükkanlara dikkat çeker. Aradığınız bir butiği bir kez bulabilseniz de ikinci kez bulabilme şansınızın oldukça düşük olduğu bu dükkanların sonucu, perişan dükkân kiracıları ve indirimli satılan mallar olmuştur.

Jameson'un ortaya koyduğu hiper-uzam kavramı, Koolhaas'ın Porto/Portekiz'de bulunan Casa de Musica'nda da kendini gösterir. 2005 yılında inşa edilen bu yapı kompleksinde, büyük konser salonlarında olduğu gibi, merkezi ve büyük bir fuaye bulunmaz. Bunun yerine merdivenler ve platformlarla oluşturulmuş bir sirkülasyon ağı, içerdeki mekanları birbirine bağlar ve fuaye görevi görür. Uluşoğlu'na göre (2018: 148), bu iç tasarım bir yandan yapı içerisinde eşsiz bir deneyim sunarken, diğ er taraftan alışlagelmiş mekânsal düzenlemeleri aşan yapısıyla kullanıcısında bir kafa karışıklığına neden olur. 2011 yılında, Channel4 Tv'de yayınlanan "The Secret Life of Buildings" adlı belgeselde sunucu, Koolhaas'ın bu yapısını gezerek kullanıcılara yapıyla ilgili deneyimleri sorar. Bir çalışanın cevabı ilginçtir: "muhteşem bir bina...ancak bazen mesela 5. Kattan 2. Bodruma nasıl ineceğimi epeyce düşünüyorum." (Uluşoğlu, 2018:148). Bu cevap,

Jameson'un postmodern dönemin hiper-uzamının, mevcut mekânsal algıların ötesine geçtiği tespitini doğrular niteliktedir.

Jameson'un mimari yapılar üzerinden ortaya koyduğu bu mekansal dönüşümü kent ölçeğinde ortaya koyan isim Kevin Lynch olmuştur (Jameson,1994: 97). Lynch (2015: 33), *Kent İmgesi* adlı kitabında postmodern kenti, yaşayanlarının kendilerini içinde bulundukları kentsel bütünlüğü zihinlerinde haritalayamadıkları bir uzam olarak tarif eder. Lynch'e göre (2015: 51) İçindeki geleneksel işaretleyicilerin (anıtlar, merkez noktalar, doğal sınırlar vb.) eksikliği sebebiyle yabancılaşma sürecinin bir parçası olan bu kentlerde bu yabancılaşmanın kaldırılması için bellekte kalıcı ve haritalanabilirliği sağlayacak bir bütünlüğün inşası gereklidir. Boston, Los Angeles gibi kent merkezlerinde kişilerin kendi kentsel bağlamlarının haritalandırılmasını istediği anketler aracılığıyla Lynch (1994: 33), kentsel yabancılaşmanın kentsel uzamın zihinsel haritasının haritalanamazlığı ile doğrudan ilintili olduğu sonucunu çıkarır.

Görüldüğü gibi postmodern dönemde mekân, dönemin teknolojik gelişmeleri ekseninde, toplumsal değişimle paralel bir farklılaşmaya uğramıştır. Artık mekân modernizmin toplumsal idealler için şekillendirilecek bir olgu olarak kavranışından uzak bir anlayışla kendinden başka bir amaca hizmet etmeyen estetik bir olgu olarak kavranmaktadır. Bu dönemde üretilen mekân, içe kapanan uzam, zaman-mekan sıkışması ve hiper-uzam gibi kavramlar çerçevesinde şekillenmiştir.

Buraya kadar değinilen postmodern döneme ait mekânsal analizlerde mimarlık ve kentsel tasarım aracılığıyla mekânın, toplumsal, kültürel, ekonomik gelişmeler paralelinde anlamsal bir farklılaşma sürecine maruz kaldığı görülmektedir. Mekân, artık yadsınamaz fiziksel gerçekliğinin yanında, anlamsal gerçekliği tartışmalı bir kavram olarak düşünülmektedir. Mekânın algılanışındaki bu değişim, konut alanlarının anlamlandırılması sürecine de dahil olarak, konutun taşıdığı anlamsal kodlarda, günümüz insanı için bir farklılaşmaya sebep olmaktadır.

4.1 Postmodern Dönem Öncesi Konut Mimarisi

Konut sorunu sanayileşme sonucunda kentlere ve liman bölgelerine doğru göçle artan kentsel nüfusun oluşturduğu sorun olarak ortaya çıkmış ve zamanla büyük boyutlara ulaşmıştır. Ortaya çıktığı ve çözüm arayışlarına sahne olan coğrafya ise, erken sanayileşen ve bunun sonucunda hızla kentleşen ülkeler olan Batı ülkeleri olmuştur (Yücel,2018: 71). Bu sebeple, modern dönemin konutu, Avrupa devletleri ve kısmen de ABD'nin konut mimarisi üzerinden ortaya konulacaktır.

19. yüzyıl sonlarına doğru Avrupa'da pek çok kuramcı, sanayileşmeyle ortaya çıkan aşırı nüfusun sonucu olan endüstri kentlerinin, kent-kır sentezinden doğacak yeni bir kentsel düzenlemeye yerini bırakacağı konusunda hemfikirdir (Dinçer, 2002: 85). Kırsal alanda kentsel niteliklere sahip, düşük yoğunluklu konut alanları oluşturma fikri etrafında geliştirilen Howard'ın *Bahçeşehirleri*, 20. yüzyılda başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere İngiltere gibi Avrupa ülkelerinde de birçok taraftar bulmuş olsa da kentlerin gelişimine bakıldığında, durumun tersine bir gelişim gösterdiği, kırsal alanların boşaldığı ve paralelinde kentlerin nüfuslarının da gittikçe arttığı gözlenir (Dinçer, 2002: 85).

İki savaş arası dönemde ise Avrupa'nın konut gelişimi savaşın yarattığı yıkıma paralel bir gelişme gösterdiği görülür (Dinçer, 2002: 86). Sanayileşmekte olan ülkeler için, aşırı yoğunlaşan kentlerde oluşan sağlıklı konut alanları kent planlamanın önemli bir gündemidir. Bu dönemde yapılan üç tip konut söz konusudur: tek ailelik konutlar, düşük maliyetli konut siteleri, kamu eliyle üretilen bahçeşehirler. 1920'li yıllara kadar tek ailelik konutlar Avrupa'daki hakim konut politikası olurken, bu tarihten sonra "ucuz konut" yaklaşımı etkin olmaya başlamıştır ve Avrupa'da toplu konut dönemine girilmiştir. Diğer taraftan, aynı dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde, konut alanları için önemli bir karar olan, kentte farklı işlevler için farklı mekanlar oluşturan zoning/bölgeleme

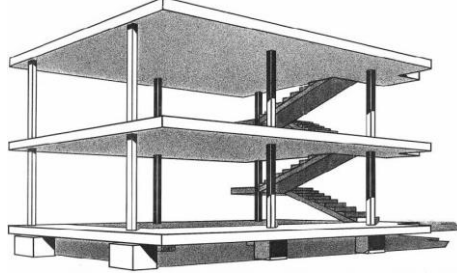
anlayışı yasal bir zorunluluk haline gelmiş ve konut alanları diğer fonksiyonlardan ayrıştırılarak oluşturulmaya başlamıştır (Dinçer, 2002: 85- 86).

Talu'ya göre (2018:89) bu dönemin ideolojisi olan modernizmle, evin yerle kurduğu ilişki yerini bağımsızlaşmaya bırakırken, kendine yüklenen tüm anlamlardan bağımsızlaşan evin, mekân organizasyonuna indirgendiği süreç başlamıştır. Le Corbusier, evi "içinde yaşanacak bir makine" olarak tanımlarken, iyi konutu da iyi çalışan bir daktiloya benzeterek evin işlevselliğini vurgulaması bu bağlamda değerlendirilebilir (Talu, 2018:89). Modernizmin bakış açısıyla insan, sistemlerden ibaret bir varlık yani bir makine gibi algılanırken, bunun sonucunda insanın evi de aynı evde kullanılan eşyalar gibi bir araç olarak algılanmaktaydı; artık ev, belli ihtiyaçların karşılanması için varolan bir makine olarak görülmekteydi (Çınar, 2013: 126)

Diğer taraftan, bu dönemle beraber ev, artık yalnızca bir barınma ihtiyacını karşılığı değildir; aynı zamanda bireysellik, köksüzlük, şeffaflık gibi modernliğe ait kavramların ifade alanı, modernizm sloganlarının atılacağı bir deney alanına dönüşmüştür (Talu, 2018:89). Bilgin'e göre (1999: 144), Le Corbusier'in mimarlığı boyunca serbest plan, serbest cephe arayışlarıyla ulaşmak istediği şey de budur; yapının birbirine sıkı sıkıya bağlı unsurlarını birbirine bağımlı olmaktan kurtarmak. Böylece planın cepheye, konstrüksiyonun mekân kurgusuna, üst katın alt kat planına, cephenin plana ya da konstrüksiyona bağımlılığını ortadan kaldırırken aynı zamanda bahçeyi topraktan, evi yerleşmeden, yerleşmeyi de şehirden kopararak her şeyi birbirinden bağımsızlaştırmayı hedeflemekteydi (Bilgin, 1999: 144).

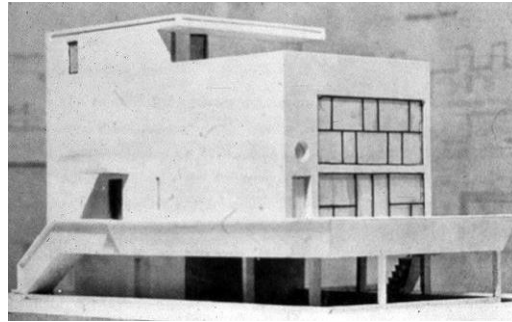
Mimarinin kendi içerisinde bağımsızlaşmasını sağlayan bir tasarım anlayışının geliştirilmesinde Maison Dom-ino (Şekil 4.1) önemli bir yere sahiptir (Bilgin, 1999: 144). Le Corbusier'in 1914-1915 yıllarında tasarladığı modüler bir sistem olan Maison Dom-ino, seri üretim, serbest plan gibi kavramlar üzerinden oluşturulmuştur ve bu tasarımı izleyen on yıl boyunca Le Corbusier'in mimarisinin temelini teşkil etmiştir. Bir betonarme iskelet perspektifi olarak sunulan Maison Dom-ino, evin nasıl olacağıyla ilgili soyut bir imkan ortaya koyarken, evin somut

unsurları olan kapı, pencere, çatı gibi birleşenler tasarıma dahil edilmez. Böylelikle, Le Corbusier inşaat süreciyle evin somut unsurları arasındaki ilişkiyi keserek her birinin birbirinden ayrı kurgulanabileceği bir ortam yaratmış olur (Bilgin, 1999: 144).

Şekil 4.1 Le Corbusier, Maison Dom-Ino, 1914-1915 (URL 28)

Le Corbusier, bir sonraki çalışması olan 1919-1922 tarihli Maison Citrohan'da (Şekil 4.2), inşaat sürecinden ve aynı zamanda taşıyıcı sistemden bağımsızlaşmış mekânı betonarme iskeletle değil, evin sınırlarını belirleyen paralel konumlanmış beden duvarları aracılığıyla elde eder (Bilgin, 1999: 146). Zemin katın bölümlere ayrılmamış yekpare bir mekân olarak tasarlandığı Maison Citrohan'da üst kat ise zemin katın yarısına kadar ulaşan bir galeri gibidir. Böylece, Le Corbusier zemin katta yatayda sağladığı akışkanlığı, düşeyde de sağlamış olur. İçinde mobilyaların yüzdüğü bu akışkan yaşam mekânı, Le Corbusier'in modern ev konseptinin belirleyici unsuru olur. Bu konsept sadece iç mekânda kendini göstermez. Yine Maison Citrohan'da Le Corbusier'in bağımsızlaştırmayı başardığı diğer şey bahçe olur. Bildiğimiz çatının ortadan kaldırılarak bahçeye dönüştürülmesiyle, bahçe iç ve dış arasında bir ara mekâna dönüştürülürken, topraktan koparılarak eve hapsedilmiştir (Bilgin, 1999: 146).

Şekil 4.2 Le Corbusier, Maison Citrohan maketi, 1919-1922 (URL 29)

Le Corbusier, daha sonraki ev tasarımlarında, aynı Maison Citrohan'da mobilyaların iç mekânda yüzdükleri gibi, yapıları doğanın içinde yüzdürme peşindedir (Bilgin, 1999: 147). Bu efekti, ayaklar üzerinde yükseltilerek topraktan koparılan yapıyla sağlar. Le Cobusier'in 1928-1930 yılları arasında tasarlayarak inşa ettiği Villa Savoye (Şekil 4.3), ayaklar üzerinde topraktan kopma, bahçe olarak kullanılan teras, terasla kapalı oturma mekânı arasındaki silik sınırla oluşturulan akışkanlık gibi özellikleriyle tüm bağımsızlaştırma denemelerinin bir arada kullanıldığı bir mimari manifesto gibidir (Bilgin, 1999: 148).

Şekil 4.3 Le Corbusier, Villa Savoye, 1928-1930. (Soldan sağa) a) Ayaklar topraktan bağımsızlaşan yapı kütesi (URL 30) b) teras ve kapalı oturma mekânı arasında oluşturulan akışkanlık (URL 31)

Bu dönemde konut denemeleri yapan Gropius, Le Corbusier gibi üst sınıflar için tasarlayan mimarların yanında Karel Heige gibi sosyalist ideoloji ekseninde toplumsal düzeni mimarlık aracılığıyla değiştirebileceği inancını taşıyan mimarlar da mevcuttur. Dönemin mimarları, her ne kadar farklı düşünce ve yaklaşımlarla da olsa ideolojilerini mimari bir programla, yani konutla somutlaştırmada birleşmekteydiler (Yıldız, 2007).

Konuta daha üst bir ölçekten yaklaşan, dönemin “Bahçeşehir” yaklaşımı yine, yeni bir medeniyet yaratmanın en temel adımı olarak, çevrenin dönüştürülmesi fikrine dayanmaktaydı (Fishman, 2016: 92). Ortaya koyduğu bu ideal kent planıyla Howard, o döneme kadar yalnızca üst gelir gruplarının sahip olduğu bir ayrıcalık olan kent çeperlerindeki banliyölerde yaşama olanağını, alt ve orta gelir grupları arasında yaygınlaştırmayı hedeflemiştir (Bilgin, 1997: 1805).

Howard'ın düşünceleri etrafında şekillenen "Bahçeşehir" uygulamalarının ilki 1903'de kurulan, Londra'nın 70 km. kadar dışında bulunan Letchworth Bahçeşehri olurken, bu uygulama 1919'da Londra/Welwyn'de devam etmiştir (Çınar, 2015: 45). Letchworth Bahçeşehri'nde (Şekil 4.4a) sunulan, bölgeleme kuralına uygun olarak kent dışında oluşturulmuş endüstriyel etkinliklerle oluşturulmuş iş imkanlarının yanında yaşayanlara, mahalle esasına göre düzenlenmiş geniş bahçeli evler, okul, belediye binası, spor sahaları gibi kamusal alanlar ve kenti çevreleyen bir yeşil kuşakla açık alan kullanımları gibi özellikler Welwyn Bahçeşehri'nde (Şekil 4.4b) de benzer şekilde tekrarlanmıştır. Letchworth ve Welwyn bu özellikleriyle bir uydu kentten çok kendi kendine yetebilen küçük bir kent görüntüsüne sahiptir (Çınar, 2015: 45).

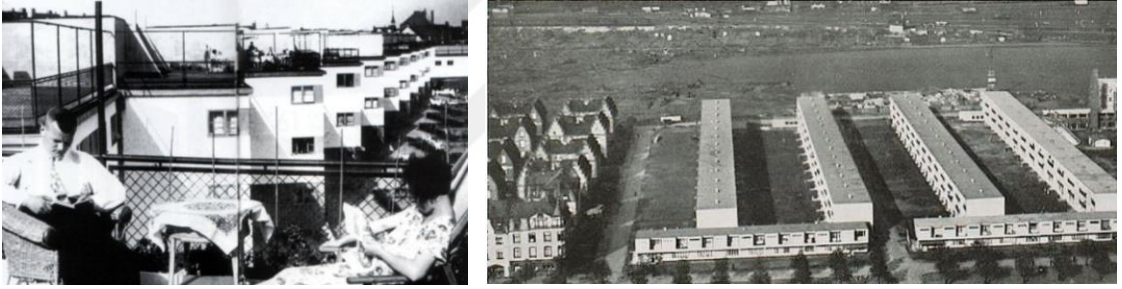

Şekil 4.4 (Soldan sağa) a) İlk Bahçeşehir uygulaması Letchworth Garden City, Londra/İngiltere, 1912 (URL 32) b) Dünyanın ikinci bahçeşehri Welwyn Garden City Valley Road (URL 33)

Bu dönemde, bir tarafta bahçeşehirler oluşturulurken, diğer tarafta yine devlet eliyle inşa edilen düşük maliyetli konut siteleri, barınma sorunu için en kısa sürede sağlanacak en etkili çözüm olarak görülmekteydi (Yıldız, 2007). 20. yüzyılın ilk yarısı, Avrupa için savaş sonrası yapılanma dönemi idi ve savaş sonrası ekonomik sorunların yaşandığı Avrupa'da, ekonomik anlamda verimsiz olan bahçeşehir modelindeki gibi müstakil konutlar yerine yatayda yoğunlaşan çok dairesli bloklar inşa etmenin daha ekonomik olduğu, bu sebeple bahçeşehir modelinin terk edilmesi gerektiği savunulmaktaydı (Akcan, 2009). Böylece savaş sonrası yıllarda Avrupa'da, hızla üretilebilecek, düşük maliyetli ve işlevsel açıdan verimli konut binaları tasarlama fikri çevresinde gelişen, devlet eliyle oluşturulan toplu konut

çözümleri ortaya çıkmıştır. Bu noktada konut, bir statü ifadesinden çok ihtiyaca yönelik geliştirilen bir mekân olarak algılanmaktadır (Yürekli, 2011).

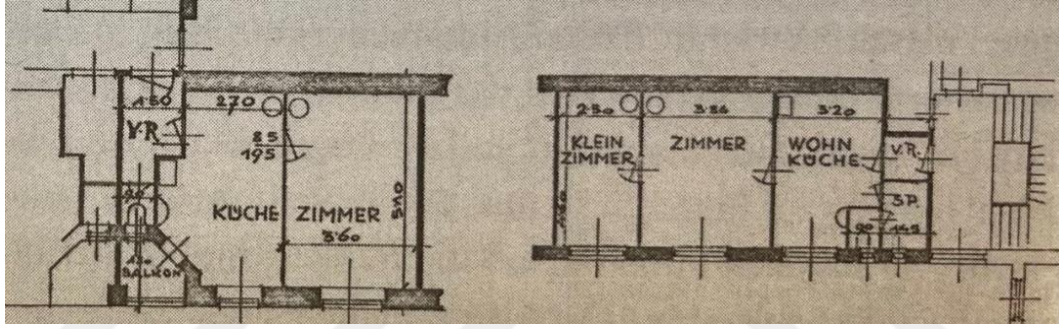
Bahçeşehirler gibi daha çok şehrin çeperine inşa edilen bu uydu yerleşimlerde, bahçeşehirlerle kıyasla hem yapı yoğunluğu daha yüksektir hem de bahçeşehirlerin kır mimarisi yerini 4-5 katlı, düz çatılı konut bloklarına bırakmıştır (Cantürk Akyıldız, 2021: 217). Erken dönem toplu konut yerleşim örneklerinden olan Bruchfeldstarsse (Şekil 4.5a), zikzak yerleştirilmiş konut blokları, düz çatıları ile geleneksel konut dokusundan kopuşu temsil etmekteydi. Benzer şekilde, Mart Stam'ın Hellerhof'ta tasarladığı 1929-1931 tarihli konut blokları (Şekil 4.5b), geniş pencere açıklıkları, beyaza boyanmış süslemesiz bina cepheleri ve balkonlarıyla hemen yanındaki yapı adasında bulunan 1901 tarihli konut bloklarının eğimli çatılıları, üçgen alınlıkları, simetrik pencere düzeniyle büyük bir tezat oluşturmaktaydı (Cantürk Akyıldız, 2021: 217)

Şekil 4.5 (Soldan sağa) a) Ernst May, ilk toplu konut örneklerinden Bruchfeldstarsse Frankfurt-Niederrad, Almanya, 1925 (URL 34) b) Hellerhof Siedlungen hava fotoğrafı. Fotoğrafın solundaki yapılar 1901'de inşa edilmiş, sağında görülen çok katlı beyaz bloklar ise 1929-1931 tarihinde Mark Stam tarafından tasarlanmıştır (Cantürk Akyıldız, 2021: 218)

Talu'ya göre (218: 82), farklı eleştirilerin hedefi olsa da inşa edilen bu toplu konutlarla, dönemin konut sorununa hızlı bir çözüm getirildiği gibi konutun standartlarında da iyileştirmelerin yapıldığı görülür. 1925-1930 yılları arasında geliştirilen CIAM'ın Existenzminimum/Enazdavaroluş projeleriyle toplu konutlarda olması gereken asgari standartlar ortaya konur. Gemeinde-Wien Tip projesinde, işçi sınıfın yaşam standartlarını orta sınıfın yaşam standartlarına yaklaştırmak temel hedef olarak konulurken, Existenzminimum projesinde ise

asgari düzeyde standart bir yaşam kurgusuyla geniş bir orta sınıf yaratımının yolları araştırılır. Her daire için mutfak, tuvalet, su ve gaz, tüm odalar için gün ışığı ve doğal havalandırma temel standartlar olarak ortaya konulur. Modern konutun asgari boyutları belirlenerek, dönemin konut ihtiyacına çözüm sunulur. Örneğin Viyana Belediyesi 1923 yılında işçi konutları için 38 m² ve 48 m²'lik iki daire tipi geliştirir (Şekil 4.6). 38 m²'lik daire, giriş holü, oturma odası/mutfak ve 20 m²'lik bir odadan oluşur. 48 m²'lik daire ise bu plana ilave edilmiş ufak bir yatak odasından oluşur. 1924-1927 arası Viyana'da inşa edilen konutların %75'inde 38 m²'lik plan uygulanırken, %25'ine ise 48 m²'lik plan uygulanır ve her daire elektrikli aydınlatma, gazlı ocak, akan su ve sifonlu klozetle donatılır (Talu, 2018: 82).

Şekil 4.6 Viyana Belediyesi Gemeinde-Wien Tipp projesi kapsamında tasarlanan 38 m² ve 48 m²'lik apartman dairesi örnekleri, 1923 civarı (Talu, 2018: 82)

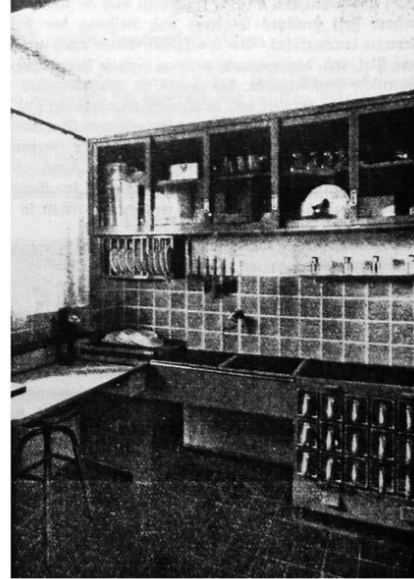
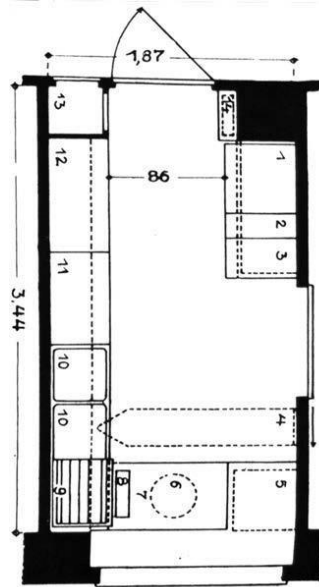
Bu dönemde, hijyen ve verimlilik modernleşmenin iki temel kavramı olurken modern ev de temiz ve rasyonel olmalıdır (Talu, 2018: 79). Bu bağlamda modern konutta banyo ve mutfak özel bir öneme sahiptir. Talu'ya göre (2018: 79), bu dönemde banyo, modernleşmenin hijyen fikrinin sergilendiği mekân olarak öne çıkar ve endüstriyel tesisat sistemlerinin gelişimine paralel olarak ahşap banyo mobilyaları yerini küvet, klozet, lavabo gibi endüstriyel donatıya bırakır (Şekil 4.7).

Temel işlevi depolama, pişirme ve servis olarak belirlenen mutfak ise, 1920-30'larda ortaya atılan öneri ve yayınlar etrafında, verimlilik fikri üzerinden kurgulanır (Talu, 2018: 79). Frankfurt'ta yapılan işçi konutları için tasarlanan mutfak, montaj hattının tezgaha dönüşen görünümüyle günümüz modern

mutfağının ilk örneği olarak ortaya konur (Özsavaş Uluçay, 2018: 129). Frankfurt mutfağı olarak anılan bu mutfağın alanı (Şekil 4.8), tasarımcısı Schütte-Lihotzsky tarafından, minimum alanda maksimum verimliliğin örneği olarak gördüğü tren vagonu mutfağının hizmet alanıyla kıyaslayarak belirlenir. Schütte-Lihotzsky, ilk önce 6.43 m2 olarak tasarladığı alanı, daha sonra 5.5 m2' ye kadar düşürür (Talu, 2018: 83).

Şekil 4.7 Modernleşmenin hijyen fikrinin sergilendiği mekân olarak dönemin bir banyo örneği (Cantürk Akyıldız, 2021: 225)

Şekil 4.8 Margarete Grete Schütte-Lihotzsky'nin Frankfurt mutfağı (Soldan sağa) a) Mutfak plan çizimlerinden biri (URL 35) b) iç mekan görünüş, 1926. (URL 35)

Konutun, ihtiyaç duyulan minimum alanda rasyonelleştirilmesi ve standartlaşması çalışmalarındaki bir sonraki aşama, inşa edilen toplu konutların inşaatında prefabrik paneller ve büyük ölçüde standart yapı bileşenleri (standart kapı ve pencereler, bağlantı elemanları, seri üretilmiş armatürler, vb.) kullanılması olur (Cantürk Akyıldız, 2021:227). Böylece toplu konutlar hem daha ekonomik hem de daha kısa sürede inşa edilebilir. Konutun minimum ölçülere indirilerek işlevsel olarak kullanılabilmesi için bir diğer çalışma da bu konutlarda kullanılacak mobilyalar için yapılır. Bu projelerin uzantısı olan sergi ve etkinliklerle, bu işçi konutlarına uygun mobilyalar da geliştirilir. Bu projelerde yer alanlar arasında Le corbusier, Hennes Mayer, Ernst May, Walter Gropius gibi dönemin meşhur modernist tasarımcıları, mekanı en verimli şekilde kullanmaya olanak verecek açılır-kapanır mobilyaların yanında, üretimin montaj kavramı etrafında işlevsel ve sade modern mobilyalar tasarlar (Şekil 4.9). Tüm bu sürecin sonunda, modernite fikriyle önce nesnelleşmiş olan ev, “Existenzminimum/Enazdavaroluş” düşüncesiyle sıkıştırılmış prefabrike nesnelere dönüştürülmüş olur (Talu, 2018: 83).

Şekil 4. 9 Existenzminimum kapsamında üretilen Hindenburgallee konut bloğunun 41 m²'lik konut birimlerinin yaşam odasında bulunan açılıp kapanabilen gömme bir yatak ve yemek masası (Cantürk Akyıldız, 2021: 227)

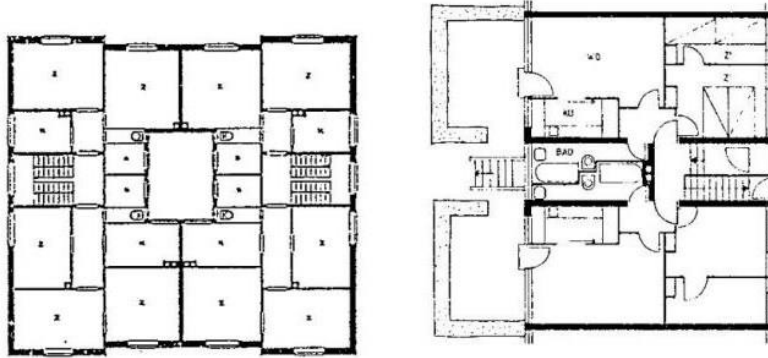
Heynen (2011: 75), Existenzminimum projesinin, toplumsal gerekçelerle konut sorununa verilen bir cevap olmanın ötesinde, özüne indirgenmiş, saf “ev” idealinin gerçekleştirilme fırsatı olarak da yorumlamak gerektiği görüşündedir. Bu bağlamda, CIAM ekolünün temsilcilerinden Ernst May’in görüşleri dikkate çekicidir. May’in öncülüğünde, 1925 yılında Existenzminimum kapsamında başlatılan “Neue Frankfurt/Yeni Farkfurt” projesiyle on beş bin konut inşa edilir.

Bu büyük inşaa programının tanıtıldığı aylık bir dergi olan Das Neue Frankfurt'un ilk sayısında yayınladığı makalesinde May (aktaran Heynen, 2011: 71), bu projenin amacını, homojen ve birleşik bir modern kültürün oluşturulması için gerekli adımlardan biri olarak ortaya koyar. Heynen'e göre (2011: 71), May ve arkadaşlarının hayalini kurduğu bu kültür, akılcılık etrafında şekillenmiş, çatışmalardan uzak, eşit haklar ve ortak ilgi alanlarına sahip insanlardan oluşan bir toplum öngörmekteydi. Bu kapsamda, bireylerin özgürleşmesiyle birlikte, yoksulların ve ayrıcalıksızların konut ihtiyacının karşılanması önemlidir. May ve arkadaşlarının bireylerin özgürleşmesinden kastettikleri şey, sadece maddi bir özgürleşme değildir, aynı zamanda gündelik hayat kültürünün zenginleşmesini de içermekteydi. Geçici ve hareketli olana açıklık, hayali kurulan yeni gündelik hayatın önemli niteliklerinden biriydi. Bu noktada tüm fazlalıklarından arındırılmış, saf bir mimarlık, çağdaş gündelik yaşam kültürünün temeli olarak görülmekteydi. Bu saf mimarinin ölçütü, gösterişe kapılmadan ihtiyacı karşılamak ve görüldüğünden fazlası olma iddiası taşımamak olarak ortaya konmaktaydı. Bu bakış açısına göre, tüm nesnelerin özü işlevleriyle uyumludur ve bu öze dışardan gereksiz eklemeler yapmadan, olabildiğince kesin bir form vermek başarıldığında güzellik kendiliğinden ortaya çıkacaktır (Heynen, 2011: 71-75). Başka bir deyişle, Yeni Frankfurt projesi, mümkün olan en çok insana konut sağlamak gibi bir toplumsal görevin yanında, modern mimarlığın modern konutlarının nasıl olması gerektiği sorusuna verilen cevapları içeren, konut tasarımında işlevsellik, standartlaşma ve rasyonellik ideallerinin somutlaştığı mimari bir deney olarak yorumlanmalıdır (Cantürk Akyıldız, 2021: 217).

Ancak, toplu konutların üretimiyle hedeflenen kültürel değişim vurgusu, yerini zaman içerisinde ekonomik argümanlara yapılan vurguya bırakır (Heynen, 2011: 76). 1929 yılından sonra, derinleşen ekonomik krizle beraber, toplu konutlar her şeyden önce ekonomik ve mali bir sorun olarak ele alınır ve tasarımındaki rasyonellik ve işlevsellik, maliyete etkileri üzerinden değerlendirilir. May'ın konut sorununa yaklaşımı da bu dönemde farklılaşmıştır. Yine Das Neue Frankfurt'ta yayınlanan bir başka makalesinde May (aktaran Heynen, 2011: 76), az sayıda insan geniş evlerde keyif sürerken, toplumun büyük çoğunluğunun yıllarca

mahrumiyet koşullarında yaşamasındansa, daha kısa sürede mevcut konut sorununu çözen, sınırlı mekanına rağmen temel beklentileri karşılayan küçük bir ev tercih edilmesi gerektiğini yazar. Heynen'e göre (2011: 76), May'ın ortaya koyduğu bu yeni yaklaşım, Existenzminimum'un artık konutu özüne indirme gayretindeki bir yaklaşım değil, salt konut sorununa bir cevaba dönüştüğü anlamına gelmektedir.

Heynen (2011: 77), Neue Frankfurt projesiyle ortaya konulan konutlar, May ve arkadaşlarının mimari tasarım açısından geleneksel ilkelerle bağları kopardıklarının işaretlerini taşırlar. Her türlü süslemeden uzak, düz çatılı ve büyük balkonlu bu konutlar belirgin bir yenilik eğilimine sahip olsa da 20. yüzyılın başında inşa edilen toplu konutlarla, Neue Frankfurt projesinin konut örnekleri karşılaştırıldığında aradaki en büyük fark kat planlarında görülür (Şekil 4.10). Daha önceki konutlar, rastgele bir düzenle bir araya gelmiş, yaklaşık aynı boyutlarda odalardan oluşuyorken, bu projeyle inşa edilen konutlarda, işlevsellik üzerine kurgulanan bir mekânsal organizasyonla bir araya gelen ve önceden belirlenmiş olan işlevine uyacak şekilde farklı büyüklüklere sahip odalar göze çarpar (Heynen, 2011: 77).

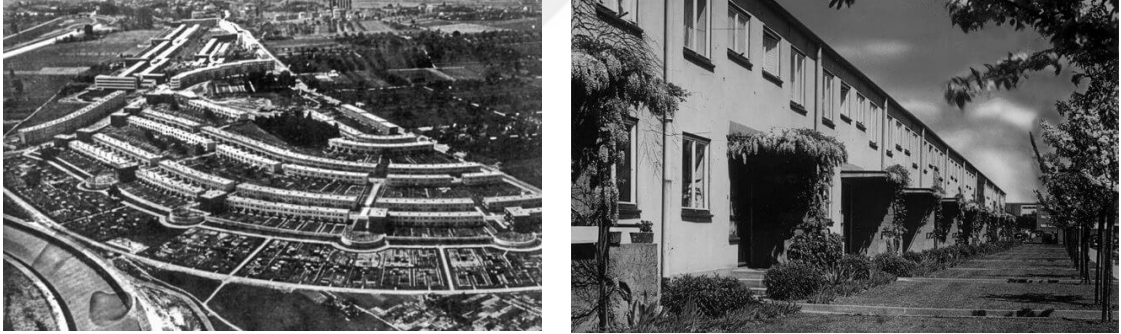

Şekil 4.10 Solda 1901'de inşa edilen Holzmannsiedlung konutları kat planları, sağda 1929 yılında inşa edilen Hellerhof kat planı (Heynen, 2011: 78)

Neue Frankfurt programı kapsamında Frankfurt Standardizasyon Ofisi tarafından, alt orta sınıftan orta sınıf konutlarına kadar, 21 standart konut tipi üretilmişse de (Henderson, 2010: 332) tasarlanan yerleşmelerde temelde iki konut tipinin

kullanıldığı görülür: dört-beş katlı, çok daireli konut blokları ve sıra evler. May'e göre (aktaran Cantürk Akyıldız, 2021: 218), ailenin mahremiyeti ve huzurunu sağlayabilecek bahçeyle doğrudan bağlantılı tek aile evi en ideal konut biçimiydi. Bu sebeple, Neue Frankfurt programıyla 1929 öncesi inşa edilen toplu konutlarda hâkim tipoloji bahçe şehir ilkesi etkisinde gelişen iki ya da üç ailelik sıra evler olmuştur (Cantürk Akyıldız, 2021: 218).

Ekonomik verimliliğin en üst düzeye taşındığı Neue Frankfurt projesi, aynı zamanda hem mimari hem planlama açısından nitelikli konut alanlarının oluşturulduğu bir program olarak, başta Römerstadt yerleşimi olmak üzere birçok nitelikli örneği ortaya koymuştur. May'ın sofistike planlama yaklaşımıyla oluşturulan Römerstadt yerleşkesinin (Şekil 4.11) yerleştiği tepenin yamaç çizgisini takip eden organik dokusu, vadiye karşı oluşturulan seyir terasları, eğrisel ve köşeli formların harmanlanmasıyla kentsel mekâna bütünlüklü ve ayrıcalıklı bir kimlik kazandırılmıştır. Düşük yoğunluklu sıra evlerin hâkim olduğu bu yerleşmede, doğa ve yapı çevre arasında sağlanan ilişkiyle bahçeşehir ideali somutlaştırılmıştır (Banham, 1980: 272).

Şekil 4.11 Ernst May, Herbert Boehm, Wolfgang Bangert, Römerstadt Yerleşimi, Frankfurt, 1927-28. (Soldan sağa) a) Yerleşim planı (URL 36) b) Römerstadt 'da sıra evler (URL 37)

Ancak, 1929 yılından sonra, daha rasyonalist ve katı bir görünüme sahip açık koridorlu sıra evler yaygınlaşmıştır. Bu dönüşümde, ekonomik krizle beraber artan finansal sorunlar büyük ölçüde etken olmakla beraber, gittikçe belirginleşen rasyonelleşme eğilimi de etkili olmuştur. Açık koridorlu plan tipi, 19. yüzyılda yapılmış toplu konutlarda görülen dikdörtgen formlu kapalı blok tipine bir

alternatif olarak görülür (Heynen, 2011: 82). Neue Frankfurt kapsamında 1927 tarihli Riedlof yerleşiminde ilk kez kullanılan açık koridorlu plan tipi, Praunheim (Şekil 4.12) ve Westhausen gibi daha pek çok yerleşimde kullanılır (Henderson, 2013: 406).

Şekil 4.12 Praunheim Yerleşimi, Frankfurt/Almanya, 1926-1930 (Soldan sağa)
a) Yerleşim planı (URL 38) b) Açık koridorlu plan tipindeki konutlar
(Cantürk Akyıldız, 2021: 219)

Binaların bir kısmının aydınlatma ve havalandırmasının yetersiz olduğu, ön ve arka taraf arasında keskin bir farklılık barındıran kapalı blok tipinin aksine açık koridorlu planda, konutlar birbirine karşı gelmez, katların yeteri kadar güneş ve temiz hava almasını garantileyen bir yerleşim imkânı sunar (Henderson, 2013: 406). Her yerde özdeş yerleşimler yaratılabilme imkânı veren bu tasarım tercihi, sadece ekonomik tasarruf değil aynı zamanda her bireyin eşit muamele gördüğü eşit fırsat yaratımını mümkün kılar (Heynen, 2011: 85).

Heynen'e göre (2011: 80), genel olarak bakıldığında Neue Frankfurt'un mimarisi, tasarım bakımından radikal olarak tanımlanamaz. Avangard mimarların yapılarında kullandıkları ve modern mimarinin özü olarak görülen esneklik, hareketlilik ve dinamizm gibi özelliklere sahip değildir. Bu noktada Neue Frankfurt'un önemi göz kamaştırıcı mimari başarısından değil, büyük bir ölçekte "doğru" mimarlığı hayata geçirmiş olmasından gelir. Frankfurt'ta oluşturulan bu yerleşimlerle, çeşitliliğin eşitlikle birleştirildiği konut alanları yanında şehir merkeziyle sağlanan bağlantılar, parklar ve spor tesisleriyle kamusal alan ölçeğinde tasarlanan bir örneği olmuştur (Heynen, 2011: 80-91).

1930'lara gelindiğinde, Avrupa'da tek ailelik konut üretimi ortadan kalkmaya başlarken, sosyal konut kavramı iyice gelişmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden yapılanma dönemine giren Avrupa'da, devlet eliyle üretilen toplu konutlar, en kısa sürede en fazla konutu üretme amacıyla, estetik kaygılardan uzak bir yaklaşımla üretilmiştir (Dinçer, 2002: 88). Yıkılışının, modernizmin sosyal kontrol konusundaki başarısızlığının sembolü olarak görüldüğü Pruitt Igoe konutları gibi toplu konutların yükseldiği bu dönemde, toplu konutların bireylerde oluşturduğu yabancılaşma ve çevreye entegre olamama durumunun mekânsal aidiyet duygusunu engellediği eleştirileri yoğunlaşmıştır (Lawson, 2007: 28; Harvey, 2006:54).

Bu dönemde tek ailelik konut üretimi azalmış olsa da modern mimarlık dendiğinde akla gelecek ilk imge olan "cam ev"lerin neredeyse tamamı yine bu dönemlerde, 1930'larla 1950'lerin sonu arasında gerçekleştirilmiştir (Bozdoğan, 2018: 10). Bozdoğan'a göre (2018: 10), bu durumda, modernizmin estetik ve teorik söyleminin bu dönemlerde netleşmesinin yanında, bu dönemde büyük bir ilerleme kaydeden cam üretim süreçleri de etkili olmuştur. "Gerçekte (özgül olarak) ağır ama algıda hafif, hem var hem yok, hem madde hem illüzyon" olan camın yapı malzemesi olarak geniş yüzeylerde kullanımına başlanmasıyla içerisi ve dışarıyı ayırımını yok etmek mümkün olmuştur. Bozdoğan'a göre (2018: 10), camla kaplanmış duvarlar sayesinde evde olmak, hem içeride hem dışarıda olmayı beraber deneyimlemeyi sağlar. Bu durum, bir taraftan insana bir özgürlük hissi yaşatsa da diğer yandan, dışarıdan içerisinin olduğu gibi görünmesi anlamına gelir. Bu, insanın tarih boyunca mağaralardan apartman dairelerine birçok farklı evi deneyimlemiş olmasına rağmen, cam evle ilk defa modern insanın deneyimlediği bir "vitrinde yaşama" durumudur (Bozdoğan, 2018: 10).

Mies'in 1930 tarihli Tugendaht Evi, Avrupada'ki, Richard Neutra'nın 1932 tarihli evi, cam evin Amerika'daki ilk örnekleri arasında öne çıkar (Bozdoğan, 2018:11). 1933-1934'e gelindiğinde, mimar kardeşler George Fredrick ve William Keck, Chicago'da düzenlenen *A Century of progress/İlerlemenin Bir Yüzyılı* uluslararası sergisinde, endüstriyel prototipini hazırladıkları cam evi (Crystal House/Kristal Ev) geleceğin evi olarak sunarlar. Mies van der Rohe'un 1945-1951 yıllarında,

Chicago'nun hemen dışında tasarlayarak inşa ettiği, tamamı cam duvarlarıyla yerden yükseltilmiş Farnworth Evi, cam evin en önemli temsillerinden biri olur. Farnsworth Evi'nin inşa edildiği bu yıllar, başka ünlü mimarların da kendileri için cam evler yaptıkları yıllardır (Bozdoğan, 2018: 11).

Şekil 4.13 Phillip Johnson, Cam Ev, New Canaan, Connecticut, 1949. (Colomina, 2016)

Philip Johnson'un 1949 tarihli, Connecticut'taki Glass House'u (Şekil 4.13), duvarlarla çevrili kendi özel arazisinde bulunması sebebiyle Farnsworth'e göre daha korunaklı bir imaj sunar. Yine aynı yıl Charles ve Ray Eames'in California'da inşa ettikleri evleri Case Study House (Şekil 4.14a) da özel bir peyzajın içine konumlanması ve cephenin kısmen opak panellerle kapatılmasıyla sağlanan kontrollü şeffaflık hissiyle cam bir evin yaşanabilir olacağını kanıtlar. İtalyan mimar Lina Bo Bardi'nin Brezilya/Sao Paulo 'nun biraz dışında kendi ve eşi için tasarladığı 1950-1951 tarihli cam evi Casa de Vidro (Şekil 4.14b), Tropik yağmur ormanlarıyla korunduğu gibi şeffaf olmayan servis mekanlarının olduğu bölümle Farnsworth'de olmayan bir dışardan içeri geçiş hissi sağlanmıştır. Görüldüğü gibi bu evlerin ortak özelliği tamamının kent dışında bulunan kendi arsalarının içinde doğal peyzajla çevrili olmalarıdır. Bu ayrıcalıklı konumları, camın teşhir edici yönünü bir miktar hafifletirken diğer taraftan cam evin kent-karşıtı özelliğini açığa çıkarır; yoğun bir kentsel doku ve bu tarz bir "akvaryum mimarlığı" birbiriyle bağdaşmaz iki kavramdır (Bozdoğan, 2018:12).

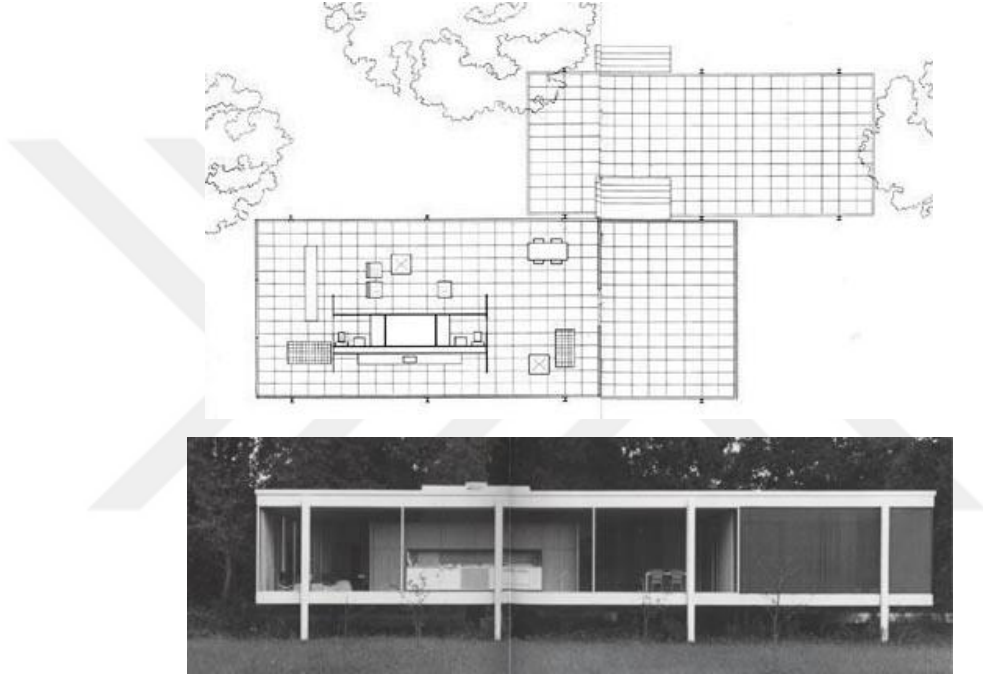
Şekil 4.14 (Soldan sağa) a) Charles ve Ray Eames, Case Study House, California/ABD, 1949. (Bozdoğan, 2018: 11) b) Lina Bo Bardi, Case de Vidro, Sao Paulo/Brezilya, 1950-51. (Bozdoğan, 2018: 11)

Tamamı camla oluşturulmuş duvarlarıyla “vitrinde yaşama” paradigmasının en çarpıcı örneği olan Farnsworth Evi (Şekil 4.15), yere bağlılık yerine askıda durma, iç ve dış arasında ayırım yerine şeffaflık, serbest plan, çözülen kabuk, eriyen çeper gibi özellikleriyle Mies’in avangard olarak değerlendirilebilecek mekânsal deneylerinin nihai aşaması olan modern mimarlık manifestosu gibidir (Görgül, 2013: 28).

Richard Sennett (1987: 1), Mies’in Farnsworth Evi hakkında, toprağa oturmak yerine bir platform üzerinde yükseltilmiş bu evin “tehdit altında bir ev” olduğunu yazar. Bu cam ev, hiçbir canlı için sığınak olamaz; çünkü her cephenin cam olması güvenli bir içeri olmadığına işaretidir. Ayrıca, gündelik hayatın sıradan eylemlerini ve sıradan insanları, bu cam ev içerisinde düşünmenin imkansızlığına değinen Sennett’e göre, Farnsworth “boş kalmak için” yapılmış “ev olmayan bir ev”dir. Onun deyişiyle, Farnsworth Evi “bütün sanat eserleri gibi biçimsel mükemmeliyet peşinde kutsal bir nesnedir; dokunulamaz, eklenemez, çıkarılamaz, değiştirilemez” (Sennet, 1987: 1-15).

Sennett’in bu tespiti, evin sahibi olan Doktor Edith Farnsworth’ın evle ilgili görüşleriyle paralellik gösterir. House Beautiful dergisi için yapılan röportajında Farnsworth (Aktaran Colomina, 2016), Mies tarafından tasarlanmış yazlık evinden şöyle bahseder:

“Lavabomun altında çöp bulundurmuyorum. Neden biliyor musunuz? Çünkü eve gelirken yoldan ‘mutfak’ın tamamını görebiliyorsunuz ve çöp kovası bütün evin görünüşünü bozabiliyor. Ben de kovayı lavabodan uzaktaki bir dolabın içine saklıyorum. Mies ‘serbest mekân’dan bahsediyor ama, onun mekânı aslında oldukça sabit: Evin içine, dışarıdan nasıl görüneceğini iyice tartmadan bir askı bile asamıyorum. Mobilyaların düzenlenmesi çok büyük bir problem haline geliyor, çünkü ev şeffaf, tıpkı bir röntgen gibi.”

Şekil 4.15 Mies van der Rohe, Farnsworth Evi, Chicago/ABD, 1945-1951 a) Kat planları (Bilgin, 1997b) b) Cephe görünüşü (Bilgin, 1997b)

Ekici'ye göre (2000: 4), Mies van der Rohe, Farnsworth Evi özelinde, dış dünyanın tehlikelerine karşı koruyucu olarak kabul edilen konut kavramını yeniden inşa etmiş gibidir. Yapıda sağladığı şeffaflık, evi bir taraftan dış dünyanın bir uzantısı haline getirirken aynı zamanda özel yaşamın mahremiyetini yok sayması sebebiyle aile kültürü için bir tehdit unsuru olmuştur (Ekici, 2000: 4-5).

1950'li yıllarda hızla yaygınlaşmaya başlayan banliyö evleri ise, cam evlerin aile için tehdit olan tutumunun aksine, tasarımında “ideal aile” fikrine yaslanır ve bu fikir üzerinden pazarlanır (Talu, 2018: 108). Talu'ya göre (2018: 108), Avrupa'da,

19. ve 20. yüzyılda üst orta sınıf kendini işçi sınıfından ayırıştırma isteğinde olmasına rağmen, dönemin sosyal devlet politikaları ve bu politikalar paralelinde geliştirilen Existenzminimum gibi sosyal konut projeleriyle, 1920-1930'lu yıllarda işçi sınıfı ile orta sınıfın ayrımını silikleştirerek daha geniş bir orta sınıf üretmiştir. Bu durum, üst orta sınıfın banliyöleşme isteğini büyük oranda artırmıştır. Bu dönemde, banliyöler kent merkezlerinden kaçmanın bir yolu olarak algılanmıştır (Talu, 2018: 108).

Diğer taraftan, Avrupa'yla aynı dönemde ABD'de de hızlı bir banliyöleşme süreci yaşanmaktadır. Ancak, 1950 ve 1960'lar boyunca Amerika'da hızla artan banliyöleşmenin altında yatan temel etken, geniş, boş topraklara kolayca kurulabilecek prefabrikasyon konut üretim yöntemlerini destekleyen politikaların yanında Avrupa'dan farklı olarak tüketim kültürünün birleşimi olmuştur (Talu, 2018: 108). Tüketimle yakın ilişkisi sebebiyle Amerika'nın banliyöleşmesi, modern dönemden çok postmodern döneme ait bir konut modeli olması sebebiyle postmodern dönem konutu içerisinde değerlendirilecektir.

Görüldüğü gibi, modernleşme dönemi bir yönüyle, endüstrileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan konut sorununun çözümü çevresinde konutun standartlaştırılması, rasyonelleştirilmesi ve işlevsellik üzerine şekillendirilmesi süreçlerini ortaya çıkarırken, diğer taraftan konutun ideolojik olarak değerlendirildiği ve bu bağlamda modernizm sloganlarının atıldığı, mimarlık üzerine düşünmenin bir aracına dönüştüğü bir döneme işaret etmektedir. Bu dönemin standartlaştırılmış konutu, kişinin bireysel ihtiyaçlarını ve taleplerini göz ardı etmesi sebebiyle eleştirilere hedef olurken, şeffaflık, bireysellik, köksüzlük gibi modernizmin temel kavramları etrafında geliştirilen dönemin konutu ise konutta mahremiyet, rahatlık, aidiyet gibi olgular etrafında tartışılmıştır.

4.2 Postmodern Dönem Konut Mimarisi

1970'li yıllara kadar modernizm ideolojik anlamda etkinliğini sürdürürken modern mimarlık, 1960'lardan itibaren sebep olduğu olumsuz sonuçlar bağlamında eleştirilmeye başlanmıştır (Yücel, 2018: 96). Bu eleştiri ortamıyla beraber, konut mimarisinde modern mimarlığın etkinliği azalırken, 20. yüzyılın

ikinci yarısından itibaren etkin olan brütalizm, rejyonalizm, postmodernizm, metabolizm gibi mimari akımların konut mimarisinde de etkili olduğu görülür (Yücel, 2018: 96). Yüzyılın sonuna yaklaşıldığında estetik ve biçimsel yaklaşımlarda, postmodern döneme ait çoğulculuk ve sınırların yok olması olgularının etkileri konut mimarlığında da görülmeye başlanır (Thorns, 2004: 100). Bu sayede konut yapılarında çeşitlilik, özgürlük, kimlik ve ifade arayışları önem kazanır. Yücel'e göre (2018: 96), bu dönemin konut mimarisinde, rasyonalizmin dik açılı geometrileri ve işlevsellik arayışı egemen olduğu halde bu durum, biçimsel zenginlik ve farklı ifade arayışlarına engel teşkil etmemiştir.

Avrupa'da 1960-70'li yıllarda, sayısal olarak konut sorununu çözme yolunda politikaları devam ederken, 1980'li yıllarla beraber, kişisel konutlar kamu kurumları eliyle üretilmiş toplu konutlara oranla daha hızlı bir artış gösterdiği izlenir (Dinçer, 2002: 88). Dinçer'e göre (2002: 88), bu değişimde, toplu konutların ne sahibi kurumlar ne de yaşayanları tarafından onarılmamasına sebep olan aidiyet sorunları, yapısal eskimeye uğramaları, toplu konut alanlarının kentin dışında yerleşmiş olmaları sebebiyle ortaya çıkan ayrışma ve güvenlik sorunları etkili olmuştur. Ayrıca, modernizmin benimsediği bu standartlaştırılmış konutlar, postmodernizmle eleştiri oklarının hedefi olur; mimarın "ortalama" bir insan için giriştiği bu tasarımın mümkün olamayacağı çünkü mimarın onları tanımadığı eleştirisi yapılır. Artık mimara düşen görev, farklı kişilerin, bireysel arzu ve isteklerine göre kullanıp şekillendirebileceği yüksek düzeyde esnekliğe sahip strüktürler tasarlamaktır (Bumin, 2010: 145).

Diğer taraftan, 20. yüzyıl modernizminde önemli bir toplumsal ve mimari konu olarak karşımıza çıkan toplu konut, yüzyılın sonlarına doğru ve 21. yüzyılın başlarında toplumsal içeriği farklılaşmaya uğrasa da mimarının yine önemli bir konusu olmayı sürdürür (Yücel, 2018: 96). Modernizm döneminde konut mimarisinde ortaya konan tipoloji ve yerleşme örüntüleri, ortaya çıktıkları koşulların bağlam ve biçimlerinden farklılaşmakla beraber, ileriki dönemlerde varlığını devam ettirmiştir. 20. yüzyılın sonlarından itibaren ortaya konulan toplu konut örneklerine bakıldığında, gelişmekte olan ülkelerde yürütülen sosyal odaklı büyük ölçekli projeler dışında, 20. yüzyılın ilk yarısı ve İkinci Dünya Savaşı sonrası

benimsenen büyük ölçekli yerleşke üretme programları yerini, ada ya da büyük parsel ölçeğinde projelere, tanım alanı geniş bütüncül planlamalar yerini noktasal müdahalelere ve merkezi müdahaleler yerini özel ya da çok aktörlü girişimlere bırakmıştır. Rasyonellik, tipolojik yaklaşım, geometrik kesinlik bu dönemin toplu konutlarının ortak özelliği olmuştur (Yücel, 2018: 96).

Postmodern dönemde konut, dönemin kültürel, teknolojik ve toplumsal değişimlerine paralel bir değişim gösterir. Bu dönemde tek bir mimarlardan ziyade, bazen birbiriyle çelişen birçok farklı eğilimin biraradalığı söz konusudur. Bu dönemde inşa edilmiş her konut, bu dönemin tüm özelliklerini yansıtmadığı gibi birkaç özelliğin bir arada olduğu örnekler de görülür. Postmodern dönemde konuttaki değişimler şöyle özetlenebilir:

Öncelikle, postmodern dönemin çoğulculuk söylemiyle konutta çeşitlilik ve esneklik talepleri artarken kullanıcının katılımını ön gören bir tasarım süreci doğmuştur (Selçuk, 2020: 299; Andiç, 1999: 52; Thorns, 2004: 100). Bunun yanında, modern döneme ait insanın merkeze konulduğu yaklaşımın terkedilmesiyle çevreye duyarlı, sürdürülebilir bir konut mimarlığı anlayışının geliştiği gözlenir (Geçimli ve Yamaçlı, 2018: 35; Duman Yüksel, 2012: 31; Yücel, 2018: 96; Güney, 2020). Ayrıca, postmodern dönem mimarlığının bir özelliği olarak görülen yapılarda simgesel anlamın dönüşü, konut mimarisinde de kendini gösterir (Venturi, 1991: 68; Güney, 2020; Harvey, 2006: 104; Jencks, 2002: 1; Ouroussoff, 2010). Postmodern dönemde kimlik ve aidiyet kavramları üzerinden yürütülen tartışmalar, konut mimarisine geleneksel olanı davet ederken modern mimarlığın yapıdan dışladığı anlam, yapıya eklemlenen, geleneksele ait birtakım semboller aracılığıyla geri döner. Bu dönemin konutunda görülen bir başka özellik ise konutun mobil hale gelmesidir (Tuncel, 2007: 120; Talu, 2018: 96; Arslan, 2021:43). Modernizmle “yer”le ilişkisi koparılan konutun, postmodern dönemde yerle hiçbir bağı olmayan, fonksiyonel, hareketli kutulara dönüştüğü görülür. Postmodern dönemde yaşanan teknolojik gelişmelerin konuta yansması ise dönüştürmekten ziyade konut kullanımındaki konforu sağlaması olmuştur (Akyazıcı: 2019: 30; Selçuk, 2020: 297; Stefanov ve diğerleri,2004: 229). Günümüzde akıllı evler olarak isimlendirilen konutlar, sahip olduğu güvenlik,

aydınlatma, iklimlendirme gibi birçok farklı sistemle kullanıcısına uzaktan kontrolünü sağladığı bir konut sunarken, sağladığı konforun yanında, enerji kaynaklarının verimli kullanılmasına dönük bir organizasyon içerir (Akyazıcı: 2019: 30; Selçuk, 2020: 297; Stefanov ve diğerleri, 2004: 229). Postmodern dönemde konutta görülen en büyük değişim ise konutun, dönemin tüketim kültürü içerisinde bir metaya dönüşmüş olması olur. Özellikle, üst ve orta sınıflar için, kendilerine bir yaşam tarzı ve sosyal statü sağlayan konutlar, alınıp-satılan, sıkıldıkça yenisiyle değiştirilen bir tüketim nesnesidir artık (Firidin Özgür, 2009: 4; Güvenç, 1994: 23; Talu, 2018: 108-109; Thorns, 2004: 116; Kuppinger, 2012: 31). Öyle ki yukarıda sayılan ve postmodern dönemde konuta dahil olan esneklik, hareketlilik, ekolojik yaklaşım, sürdürülebilirlik, geleneksellik gibi başlıkların tamamı, tüketim kültürü içerisinde konutun satışını kolaylaştıran, ayrıcalık söylemi olarak pazarlanmasında kullanılacak özelliklere dönüşmüştür. Bu bağlamda, üst ve orta sınıfın kent merkezine koşullu dönüşünün mekanları olan rezidanslar, üst ve orta sınıfın kent merkezinden kaçışının, sosyal ve mekânsal ayrışmanın mekanları olan kapalı siteler ve sanatçının bohem hayat tarzının pazarlandığı mekanlar olan loftlar, postmodern dönemin tüketim kültürünün şekillendirdiği konut tipleri olarak görülebilir.

4.2.1 Konut-Kullanıcı İlişkisinde Değişen Kavramlar

Andıç (1999: 52) 20. yüzyılın ikinci yarısında konut daha çok disiplinler arası bir problematik olarak algılanmaya başlandığını ifade eder. Bu yıllar, konutta önemli bir değişimin izlendiği, yaşanan sosyal değişimler ekseninde mekan üretiminde mimar, kullanıcı ve üreticinin rollerinin tartışıldığı mimarlık ortamının var olduğu bir dönemdir. Bu yıllarda, konut tasarımının belirleyicileri, sosyo-ekonomik bağlam, kullanıcılar ve konut üreticileri üçlüsü olmuştur (Andıç, 1999: 52).

Tasarım sürecine dahil olan aktörlerin değişimi mimarlıkta katılımcılık kavramını gündeme getirmiştir. Mimari tasarımda katılımcı yaklaşım, Habraken öncülüğünde bir grup akademisyenin mimarlık literatürüne kattığı bir kavramdır (Terlemez, 2018: 145). Habraken (2000: 2), katılımcı mimarlığı meslek profesyonelleri ile gündelik yaşamdaki insanların kurduğu bir ilişki olarak ortaya

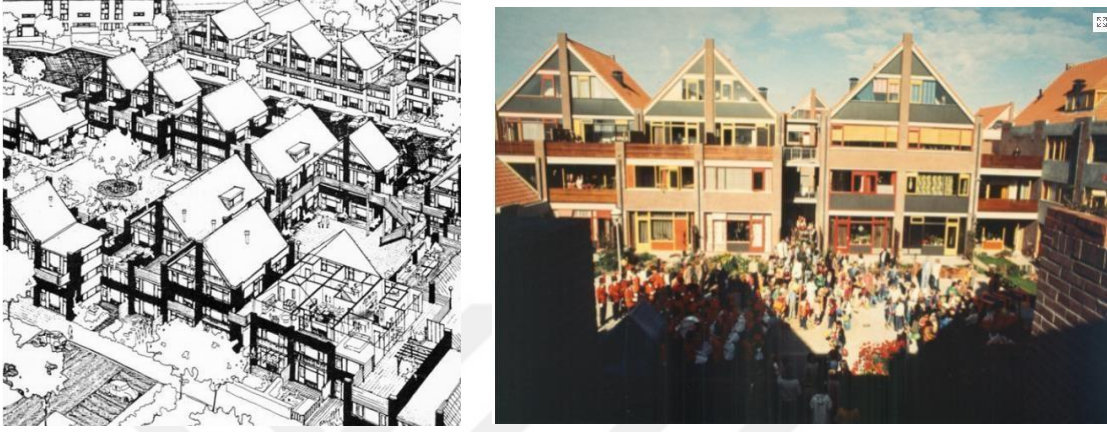
koymuştur. Yaşam mekanlarındaki ihtiyaçların, yaşam biçimleri doğrultusunda farklılaşması sebebiyle, tasarım sürecinde mimar ve kullanıcı arasında mutlak ilişki gereklidir. Katılımcı yaklaşımla, kullanıcının ihtiyaçları doğrultusunda tasarım sürecine dahil olarak tasarımı yönlendirmesi mümkün olurken, ortaya konulan mimari tasarımlarla ile toplumsal gerçeklerin yarattığı çelişkiyi ortadan kaldırmayı hedefler (Terlemez, 2018: 145).

Bu demde mimari tasarımlara yön veren bir diğer kavram olan esneklik, Habraken'e göre (2008: 292) adaptasyon kavramıyla ilişkilidir ve yapının kullanımındaki çeşitliliği ve özgürlüğü tanımlar. Hertzberger ise (1991), yapılarda esnekliğin, çok amaçlı kullanımlara olanak verecek birimlerle sağlanabileceğini ifade eder. Kapsayıcı bir ifadeyle mimari tasarımda esneklik, kullanıcıya, zamana, teknolojiye ve işleve bağlı değişikliklerle ortaya çıkan gereksinimleri yapının karşılama kapasitesi olarak tanımlanabilir (İşlamoğlu, 2018: 676). İşlamoğlu'na göre (2018: 676) esnekliğin özü, kullanıcının değişen gereksinimlerine tasarımın maksimum uyum gösterebilmesidir.

1960'ların ne çıkan isimlerinden Habreken, ortaya attığı *açık ev* kavramıyla, mimari tasarımda katılımcılığın yanında yapılarda çeşitlilik ve esnekliği sağlanmış olur (Terlemez, 2018: 145). Habreken (2000: 11), modern dönemin bir örnek toplu konut üretimini eleştirir ve kullanıcısının konutun biçimlenişinde söz sahibi olması gerektiğini savunur. İkinci dünya savaşı sonrası ortaya çıkan konut açığını kapatmak üzere konut yapımının endüstrileşmiş yapım tekniklerine yönelmesinin yanlışlığını vurgulayan Habraken (2000: 36), unutulmuş insan faktörünün yeniden devreye sokulmasını önerir. Ortaya konan *açık ev* uygulamaları, konut kullanıcısının istek ve ihtiyaçlarına en st düzeyde cevap verirken, yapıyı değişen istek ve ihtiyaçların dinamik yapısına uygun hale getirmeyi hedefleyen bir felsefedir (Andiç, 1999: 52). Werf'e göre (1990) burada amaç, çeşitliliği artırarak bireysel taleplerin maksimum düzeyde karşılanmasıdır.

Habraken yönetiminde geliştirilen SAR yöntemiyle, kullanıcıların konutun tasarımına katılımı, i bölücü elemanlara ilişkin kararlarda sağlanmışır (Andiç, 1999: 52). Kullanıcıların tasarım kararlarna katılımıyla, sunulan alternatifler

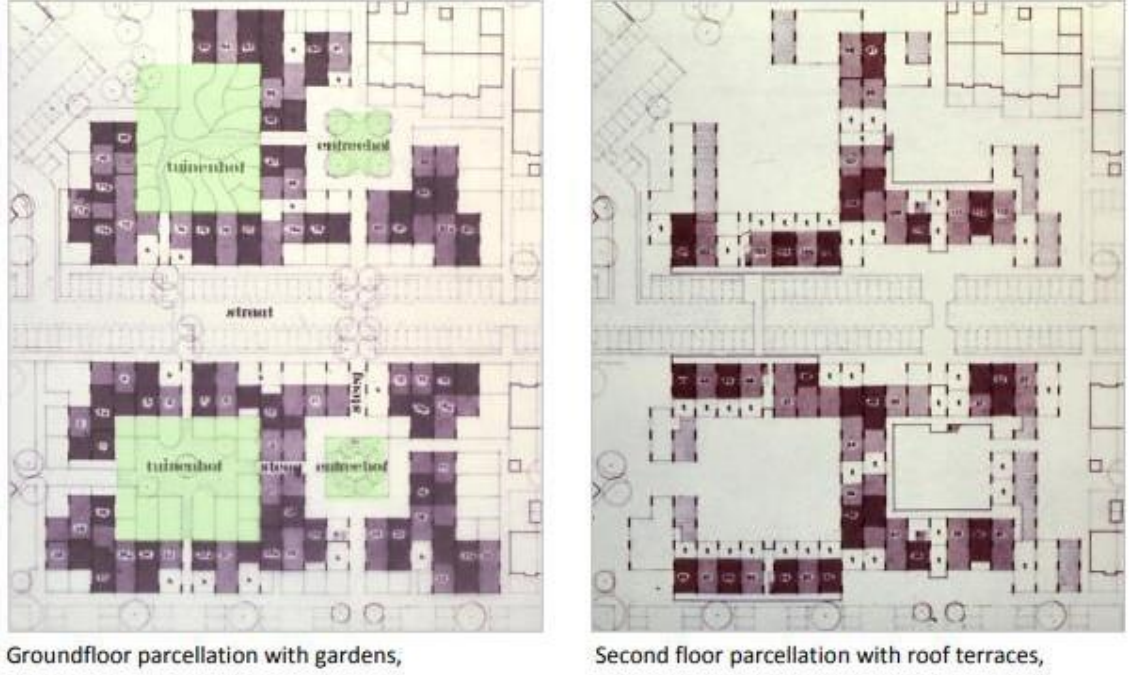
arasından kendilerine uygun olanı seçebilmeleri ve zaman içerisinde kişisel istek ve gereksinimleri doğrultusunda istedikleri değişiklikleri yapabilmelerini sağlayan bu yaklaşımla hem konutta kalite artırılmış hem de yapıda sağlanan esneklikle değişen konutun çevre koşullarına adapte olabilmesi mümkün kılınmıştır (Werf, 1990).

Şekil 4.16 Açık konut deneyleri: Frans van der Werf , “Molenvliet”, Papendrecht/Hollanda, 1978 a) Evlerin perspektif çizimi (URL 39) b) Evlerden cephe görünüşü (URL 39)

Habraken’in SAR modeli üzerinden geliştirilen ilk proje, mimar Frans van der Werf tarafından tasarlanan, 1978 tarihinde Hollanda, Papendrecht’te inşa edilen “Molenvliet” projesi (Şekil 4.16) olur (Werf, 2017). 80 adet iki odalı konut için yarışma projesi başlatan Papendrecht kentindeki konut derneğine, mimar Frans van der Werf, “mesken boyutunda farklılaşan” modelini sunar: Mahalledeki sosyal ilişkileri ilginç kılan şey farklı yaşlarda, hayatın farklı aşamalarındaki insanların bir arada olmalarıdır ve bunun gerçekleştirilebilmesi için belli bir kentsel alandaki konutların biçim ve boyut olarak mümkün olduğunca çeşitli olması gerektir. Werf’in sunduğu farklı tip ve boyutlardaki konutun oluşturulmasına imkan veren tasarım modeli kabul edilir (Şekil 4.17). Proje kapsamında oluşturulan tipoloji, avluların etrafındaki paralel payandalar, zeminler ve çatılardan oluşan ve her kullanıcı için ücretsiz konut düzenlemelerine izin veren basit, doldurulabilir bir temel bina yapısından oluşmaktaydı. Bu temel bina yapısının inşasına başlandığında, konut kullanıcılarının yaşları, hobileri ve tercihleri üzerinden ihtiyaç duyduğu alan ve işlevler belirlenerek, kullanıcıların katılımı ve proje

danışmanların yönlendirmeleriyle bireysel konut tasarımları ortaya konmuştur (Werf, 2017).

Şekil 4.17 “Molenvliet” açık konut tasarımı kat planları (URL 39)

Açık konut yaklaşımıyla geliştirilen bir başka sistem olan Espansiva (Şekil 4.18), mimar Jørn Utzon tarafından 1969 yılında tasarlanmış modüler bir yapı sistemidir (URL 40). Mimara ait internet sitesinde sistem, bireysel müşteriye binasını planlamak ve herhangi bir zamanda genişletmek veya değiştirmek için tam bir seçim özgürlüğü sunmak için tasarlanmış olmasının yanında, aynı zamanda daha büyük bir konut kompleksinde tek tip bir form ifadesine izin verme potansiyeline de sahip bir tasarım yaklaşımı olarak sunulur. Modüler sistemde geliştirilen prefabrik bileşenler, tek katlı, tek ailelik evlerde, okullarda, motellerde vb. gerekli tüm alan boyutlarını üretmek için birleştirilebilmektedir (URL 40).

1980’ler sonrası gelişen iletişim teknolojileriyle iş, eğitim, alışveriş gibi tüm faaliyetlerin evden yürütülebilmesi ve kişisel yaşam tarzı gereksinimleri gibi gelişmeler sonucunda da konut tasarımında esneklik arayışı artarak devam etmiştir (Selçuk, 2020: 299). Yine bu dönemde, aile ve ev halkı görünümü kültürlerden kültürlere değişim göstermekle beraber, gelişmiş dünyada ekonomik

ve toplumsal düzeyde kadının statüsünde önemli değişiklikler görülmeye başlanmış, ev hayatının basmakalıp rollerine direniş gittikçe artmıştır. Tek yaşayanlar ve çocuksuz çiftler, çocuklu bekarlar gibi çeşitlenen aile boyutu, doğum oranlarının azalması, önceki nesillere göre daha ileri yaşta evlilik ve evliliklerin daha istikrarsız oluşu gibi toplumsal farklılaşmalar konutta esneklik ve çeşitliliği gerekli kılmıştır (Thorns, 2004: 100).

Şekil 4.18 Utzon'un Espansiva sistemiyle Danimarka/ Hellebæ'te tasarladığı konutlar (URL 41)

21. yüzyıla gelindiğinde, açık konut uygulamalarında, geleneksel üretim sürecine göre daha az maliyetli olması, sağladığı esneklik ve çeşitlilik gibi sebeplerden dolayı bir artış gözlemlenmektedir. Açık konut, Hollanda, Finlandiya, Japonya, Kanada gibi ülkelerde devlet kurumlarınca desteklenen bir yöntem halini almıştır (Özdamar, 2011: 43).

1993 yılında, Japonya/Osaka'da inşa edilen Next 21 projesi (Şekil 4.19), sistematik bir üretim modeli üzerinden tasarlanan, başarılı bir açık konut uygulaması olur (Özdamar, 2011: 43). Yanı zamanda tasarım, inşaat, işletme ve bakım sürecinde sürdürülebilir yöntemleri benimsenmeyen çok aileli bir konut projesi olan Next 21, yüksek yoğunluklu kentsel konut ve binalarda sürdürülebilirlik kavramlarına odaklanırken, aynı zamanda çağımızın yüksek yaşam tarzı beklentilerini karşılamaya dönük bireyselleştirilmiş mekanlar elde etmeyi hedeflemektedir (Kim, Brouwer ve Kearney, ? : 3). Birörnek yaşama

alanları sunan geleneksel konut tasarımlarının aksine, sakinlerinin yaşam tarzı tercihlerinin yaşama alanlarına yansıtılmasına imkan sağlamaktadır. Bireyselleştirilmiş bir tasarımı sağlamaya yönelik yapı, iki ayrı sistem olarak ele alınmıştır. Birinci sistem yapı iskeleti, ortak kapı pencere ve pencere ve tesisatlardan sabit bir tasarımdan oluşur. İkinci sistem ise bireysel birimlerin bölücü duvarları, bu birimlerin kapıları, pencereleri, kaplamaları ve tesisatlarından oluşur. Kısa ömürlü materyallerden ve kolaylıkla değişime izin verecek şekilde tasarlanan bu ikinci sistem kullanıcının tercihine bırakılmıştır (Kim, Brouwer ve Kearney, ? : 3). Next 21 konut projesi tasarımı, insan ve mekân arasındaki değişken ilişkinin bir yansıması olarak mekânın serbest bırakılması olarak yorumlanır (Özdamar, 2011: 43).

Şekil 4.19 Next 21 Konut Projesi, Osaka/Japonya, 1993. (Soldan sağa) a) Cephe görünüş (Kim, Brouwer ve Kearney, ? : 4) b) Kat planı (Kim, Brouwer ve Kearney, ? : 4)

Değişime odaklanan yapısıyla açık konut yaklaşımı, yapılı çevreyi hiçbir zaman tamamlanmayan değişken bir olgu olarak değerlendirmektedir (Özdamar, 2011: 41). Açık konut, sağladığı esneklik ve çeşitlilik gibi kavramlar etrafında kullanıcıyı merkeze koyan idealist, ütopyik bir sistem olarak olumlu yönler barındırırken, diğer yandan bu yaklaşımın estetik bir arayıştan uzak olduğu ve konutu endüstriyel bir ürün olarak ele alarak sistematik bir tasarım birimine indirgediği yöneltelen eleştiriler arasındadır (Özdamar, 2011: 41).

Günümüzün artan teknolojik olanaklar ve genetik biliminin gelişimiyle konutta çeşitlilik ve esneklik kavramının farklı boyutlarda ele alındığı görülür (Akyol Altun, 2007: 89). 20. yüzyılda Le Corbusier evi yaşayan bir makineye benzetirken,

21. yüzyılda artık, aynı canlılar gibi yaşayan bir organizma olacağı ön görülür. Genetik mimarlık olarak tanımlanan bu akımda, kendi kendine çoğalabilen, gelişen, kendi kendini onarabilen, hatta ömrü dolduğunda kendini yok edebilen mekanlar yaratılması hedeflenir (Akyol Altun, 2007: 89).

Şekil 4.20 Greg Lynn, Embryological house, 1998. (Soldan sağa) a) Bilgisayar modellemesi (URL 42) b) 7. Venedik bienalinde sergilenen, 1/3 ölçekli Embriyolojik Ev modeli (URL 43)

Bu akımın bir örneği olan, mimar Greg Lynn'in Embryological House/Embriyolojik Evler tasarısı (Şekil 4.20), oluşturulan bir yazılım aracılığıyla konutun çeşitlendirilmesi fikrine yaslanır (Beksaç, 2014). Lynn'in 1995-1998 yılları arasında ortaya koyduğu bu ev tasarısı, konut mimarlığında çeşitlilik, kişiye uygunluk, esneklik gibi kavramları sağlayan bir mekan üretme stratejisidir. 7. Venedik Bienali'nde katı bir modeli sergilenen proje, birbirinden farklı genetik karaktere sahip 6 ebeveyn ev önerir. Bu ebeveyn evlerin genetik kodlarının çaprazlama ve doğal seçime uğramasıyla, hepsi birbirinden farklı birçok alternatif embriyolojik ev üretilir. Yeni üretilen evler aynı sayıda alüminyum omurga, çelik giriş ve panelden oluşuyor olmasına rağmen her biri farklı özelliklere sahiptir (Beksaç, 2014). Çift cidarlı bir kabuğa sahip olan tasarımda, birinci kabuk yarı saydam bir ekran görüntüsüne sahiptir ve çok hassas alüminyum ve cam panellerden oluşur. İkinci kabuk ise birinci kabuğun üzerinde gölgeleyici bir katman olarak işlev görür ve gün ışığının yoğunluğunu bir bilgisayar aracılığıyla analiz ederek, birinci kabuğa istenilen açıda bir gölge sağlayan bir donanımına sahiptir. Evin içi ise, tıpkı arabanın içi gibi mekaniktir. Evin donatıları, embriyolojik evin değişik evrelerinde ihtiyaca cevap verebilmesi için devinim

gözetilerek tasarlanmıştır. Yani masa, sandalye, küvet, lavabo ve dolaplar mutlak nenseler olmayıp, dinamik yapıda çok programlı nesnelerdir (Lynn, 2002: 75). Henüz sanal bir imkanı ortaya koyan bu proje, bilgisayar destekli programlar aracılığıyla konutun bireyselleşmesi ve çeşitlenmesi konularında bir gelecek vizyonu oraya koyar (Beksaç, 2014).

4.2.2 Konut Üretim Süreçlerine İlişkin Değişen Kavramlar

Postmodern dönemde yaşanan sosyo-ekonomik değişimlerle insan merkezli ideolojinin terk edilmesine bağlı olarak ekoloji ve sürdürülebilirlik kavramlarının konutun yeni parametrelerine dönüştüğü görülür (Güney, 2020). Modernizmin konutu, doğayla uzlaşmayı değil onunla savaşmayı tercih ederken, 20. yüzyılın ortalarında başlayan doğayla uyum içinde yaşama söylemleri, yüzyılın sonlarında giderek artmış, 21. yüzyılda ise mimari tartışmalarının odak noktalarından biri olmuştur (Geçimli ve Yamaçlı, 2018: 35). Bu bağlamda, güncel olarak ortaya çıkan iki yeni mimari söylem olan sürdürülebilir mimarlık ve ekolojik mimarlık, bu tartışmaların odak noktası olarak gündeme gelmiştir.

Sürdürülebilir mimarlık, ekolojik dengeyi dikkate alan, yapının bulunduğu bölgenin iklim özelliklerini dikkate alarak doğal ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını önceleyen, geri dönüşümlü malzemelerin kullanımını teşvik eden, çevreye duyarlı bir mimarlık yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır (Yeang, 2006: 23) Sürdürülebilir mimarlık yaklaşımındaki temel hedef, insan sağlığı ve konfor koşullarının artırılmasının yanı sıra yapılı çevrenin kalitesini artırmaktır (Kim ve Rigdon, 1998: 7)

Ekolojik mimarlık ise, yapının tasarım aşamasından başlayıp yapı ömrünün sonlandığı ana kadar her evreyi kapsayan bir süreçtir (Gürel ve Irlı Eryıldız, 2021: 4). Ekolojik mimarlıkta, yapıların var oldukları çevreye etkilerinin asgari düzeyde olması hedeflenirken bunun yanı sıra kendi kendine yeten bir yapı olması istenir (Tönük, 2011: 9). alternatif enerji kullanımı (rüzgâr, güneş, jeotermal, biyodizel vb.), atık suların tekrar kullanımı, yağmur sularının toplanarak kullanılması, çevreci yapı malzemelerinin ve yenilebilir peyzaj öğelerinin kullanımı gibi ilkeler etrafından geliştirilen ekolojik yapı tasarımı, sürdürülebilirlik

kriterlerine uygun, çevreye duyarlı bir yaklaşımla, ekolojik sistemin tamamında sağlıklı bir döngüyü sağlayacak şekilde ele alınmalıdır (Gürel ve Irlık Eryıldız, 2021: 4).

1960'lı yıllarda Avrupa ve ABD'deki konut uygulamalarında yenilenebilir enerji kullanımı, yerel malzeme kullanımı, enerji tasarrufu, geri dönüşüm gibi başlıklar etkili olurken, 1970'lerdeki çalışmalarıyla Bengt Warne, konutun doğa zarar vermemesi, hatta iyileştirmesi, yağmur suyu kullanımı, atık su dönüşümü, organik atıkların değerlendirilmesi, konutta toprak ısısının değerlendirilmesi gibi parametreleri ekolojik tasarım sürecine dahil etmiştir (Duman Yüksel, 2012: 31). Tekil konutlarda bu ilkelerin biri ya da birkaçıyla oluşturulmuş uygulamalar, zaman içerisinde çok ailelik konutlar, mahalle ve hatta kent ölçeğine kadar genişlemiştir (Duman Yüksel, 2012: 31).

Sürdürülebilir ve ekolojik temelli konut projeleri içinden Mimar Stefano Boeri tarafından tasarlanan, 2014 yılında İtalya'nın Milano kentinde inşa edilen Bosco Verticale dikkatleri üstüne toplayan bir örnek olmayı başarır (Şekil 4.21). Dikey bir orman olarak tasarlanan Bosco Verticale, kentsel biyolojik çeşitliliği artıran bir metropol ağaçlandırma projesi olarak dikkat çekmektedir (Bozbey, 2020). İki konut kulesinden oluşan binanın cephelerini kaplayan asma bahçelerde, 900 ağaç ve 2000'den fazla bitki türü bulunmaktadır. Bosco Verticale'deki bu asma bahçeler, mikro iklim gelişimini sağlayarak sürdürülebilirliği sağlarken, nem ve oksijen üretimi, karbondioksit ve toz parçaları Emilimi ve gürültüyü engellemesi sayesinde çevresel performansı artırarak konut sakinlerinin konfor standartlarını yükseltmektedir (Bozbey, 2020).

Şekil 4.21 Stefano Boeri, Bosco Verticale cephe görünüşü, Milano/İtalya, 2014.
(Soldan sağa) a) Cephe görünüşü (URL 44) b) Kesit-asma bahçeler (URL 45)

Sürdürülebilirlik konusunda bir diğer önemli örnek olan Masdar City (Şekil 4.22), Abu Dabi’de bulunan ve 2025 yılında tamamlanmış olması öngörülen, dünyanın ilk sürdürülebilir kenti olma özelliğine sahiptir (Karatay, 2019: 67). Projesi Foster + Partners tarafından hazırlanan Masdar City, geleneksel planlama ilkeleri gözetilerek oluşturulmuş, sıfır karbon ve sıfır atıklı bir topluluk oluşturma hedefiyle yenilenebilir enerji teknolojilerini birleştireni karma kullanımlı, yüksek yoğunluklu, sürdürülebilir bir kent modelidir. Kentte soğutma sistemleri için ihtiyaç duyulan enerji miktarını azaltmak için Masdar City’de yapılar, geleneksel Arap şehirlerinde olduğu gibi, kuzey-güney yönünde 45 derecelik bir açı ile konumlandırılırken ve sokak genişlikleri minimumda tutulmuştur. Bu sayede sıcaklığın çok yüksek olduğu gündüz saatlerinde, sokakların gölge olması sağlanmıştır. Ayrıca, binaların arasına yerleştirilen ve geleneksel Arap havalandırma bacalarının yeni bir yorumu olan rüzgar kuleleriyle, farklı yönlerden esen rüzgar şehrin sokaklarına yönlendirilerek sokakların daha serin olması sağlanmaktadır (Karatay, 2019: 67-68).

Şekil 4.22 Foster + Partners, Masdar City, Abu Dabi/Birleşik Arap Emirlikleri, 2006-2025 (Soldan sağa) a) Vaziyet planı (URL 46) b) Geleneksel Arap havalandırma bacalarının yeni bir yorumu olan rüzgar kuleleri (URL 46)

Ayrıca projede, rüzgar ve güneş enerjisi kullanımının yanı sıra şehrin atıklarının geri dönüşümüyle, kentin ihtiyacı olan enerjinin bir kısmının üretilmesi sağlanmaktadır. Kentte elektrik verimliliğini maksimize etmeye yönelik yapılarda; yalıtımı düşük enerjili aydınlatma, doğal ışığın efektif şekilde kullanımı, akıllı cihazların kullanımı gibi tedbirler tüm kentte uygulanmaktadır. Projeye entegre edilen enerji, su, atık ve ulaşım sistemleri çözümleriyle elektrik kullanımında %75, su kullanımında %80 tasarruf sağlanacağı öngörülmektedir. Atık suyun dönüştürülmesi, biyolojik atıkların gübreye çevrilerek kullanılması, ulaşımın yalnızca güneş enerjisiyle çalışan araçlarla sağlanması gibi özelliklere sahip bu projeye, kendi kendine yeten enerji üretimi ve sıfır karbon ayak izi hedeflenir (Atasoy, 2011).

Görüldüğü gibi, postmodern dönemde ortaya çıkan çevre bilinci, iklim ve çevre açısından sürdürülebilirlik, doğal iklim kontrolü gibi kavramlar üzerinden konutlarda özenli detaylandırma, doğru malzeme kullanımı gibi şartlar sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu kaygıların ön planda tutulduğu az katlı yapılaşmaya son yıllarda kent merkezinde konumlanan çok katlı kuleler ve mega strüktürler de eklenmeye başlamıştır. Birçok örneği ortaya konan sürdürülebilirlik ve ekolojik yaklaşımlı bu projelerde, toplumsal hedeflerin ön planda olduğu projelerin yanında, post-kapitalist tüketim kültürü içerisinde, bu kavramların pazarlama unsuru haline geldiği de gözlemlenir (Yücel, 2018: 96).

4.2.3 Gelenekselin Konuta Dönüşü

20. yüzyılın ikinci yarısı konutun, kimlik, aidiyet, kültürel kodlar gibi disiplinler arası kavramlar üzerinden tartışılmaya başlandığı bir sürecin başlangıcıdır (Güney, 2020). Uluslararası geçerli bir konut üretme iddiasındaki modernizmle, her türlü geleneksellikten soyutlanarak, modernizmin işlevsellik ve rasyonellik ilkesi etrafında geliştirilen konut yapıları, postmodern dönemle birlikte yerini tarihsel üslupların kendine yer bulduğu, simgesellik üzerine kurgulanmış konut örneklerine bırakır. Harvey (2006: 104), bu dönemde mimarlığın, kitlelerin beğenisine dikkat kesilirken, farklı tarihsel üsluplar arasında parçalanarak sembolik ve çağrışıma dayalı bir kolaja dönüşmüştüğünü belirtir. Postmodern mimarlık, bu parçalanmış ikili doğası sebebiyle, bir taraftan klişelerle dolu geleneksel bir dili yansıtırken, diğer taraftan malzeme ve işlev konusunda modern bir dile sahiptir (Harvey, 2006: 104)

Şekil 4.23 Robert Venturi, Vanna Venturi Evi, 1962. (URL 47)

Hem modernist mimari hem de geleneksel mimariye referanslar içeren Venturi'nin Vanna Venturi Evi, mimarlığın simgesellik fonksiyonunu vurgulayan ilk örneklerden biri olmuştur (Ouroussoff, 2010). Venturi'nin annesi için tasarladığı, Pensilvanya/ABD'de bulunan bu ev, 1962 yılında tamamlanır. Yapının aynı zamanda hem açık hem kapalı, hem büyük hem küçük, hem karmaşık hem basit olmayı başardığını ifade eden Venturi'ye göre (1991: 68) bu ev, bir yapının barındırması gereken tüm karmaşıklık ve çelişkileri kendinde barındırır. Ön cephede kasıtlı olarak bozulan simetri, Venturi'nin tasarımlarında benimsediği ve yeni tasarlanan yapı için belirlenen prototipin bütünlüğünün bozulmasıyla, yeni

oluşturulan tasarımın prototipin kendisi değil onun yaklaşığı olmayı hedeflediği “uyarlanmış çelişki” yaklaşımıyla uyumludur (Venturi, 1991: 68).

Şekil 4.24 Robert Venturi, Vanna Venturi Evi iç mekan, 1962. (URL 47)

Venturi’nin bu tasarımında, alınlık gibi bazı elemanlar cephede kuvvetlendirilmiş bir etki bırakırken, pencere, giriş gibi bazı elemanların ölçeğinin artırılarak yerleri değiştirilmiş ve kemer, merdiven, baca, çatı, giriş gibi birçok form birleştirilmiştir. Jencks’e göre (2002: 1), bu yapıdaki çelişki ve karmaşıklık, Venturi’nin postmodern tasarım anlayışını sonraki 30 yıl boyunca etkileyecek fikirleri doğrultusunda, yapı elemanlarının belirsizliği ve birden fazla işleve sahip olması ile karşımıza çıkmaktadır.

New Islington/Manchester’da bulunan ve 23 birimden oluşan sosyal konutlar (Şekil 4.25), gelenekselle modern olanın harmanlanmasına dayanan tasarımın bir başka örneği olarak karşımıza çıkar (Aras, 2015: 16). 2006 yılında inşa edilen bu yapı, FAT grubu tarafından tasarlanmıştır. Postmodernizmin özelliklerinden sosyal bağlama ve isteklere duyarlı, iletişim kuran, çoğulculuk ve karmaşayı ortaya çıkaran bu örnekte, kullanıcılarla yapılan görüşmeler sonucu onların zevkleri ve yaşam biçimleri düşünülerek öneriler oluşturulmuştur. Bu tasarımın zorlayıcı kısmı, kullanıcıların geleneksel konut tipolojilerine bağlı kalmayı tercih ederken işverenin daha modern bir tasarıma istekli olması olmuştur. FAT grubu, tasarımlarında bu ikilemi, geleneksele gönderme yapan bir giydirme cephe ve bu cephenin arkasında işlevsel ama aynı zamanda kullanıcı isteklerine göre şekillendirilmiş bir plan şeması ile çözüme kavuşturmuştur (Aras, 2015: 16). Yapının ön cephesi ile diğer cepheleri arasındaki çelişkiden doğan gerilim,

postmodern mimarlıktaki kasıtlı olarak sağlanmış parçalanmışlık etkisiyle uyumludur.

Şekil 4.25 FAT grubu tarafından tasarlanan, 23 birimden oluşan sosyal konutlar New Islington/Manchester, 2006. (URL 48)

Postmodern dönem mimarlığında, bir yandan bu mekânsal parçalanmışlık tasarımlara hâkim olurken, diğer taraftan izleyicisinde merak oluşturma hedefiyle geometriyle oynamadan ve kaotik bir mekânsal algı yaratma çabası olmadan kendini ifade eden mimari bir yönelim de kendini gösterir (Aras, 2015: 17). Pritzker ödüllü Shigeru Ban'ın tasarımlarında bu yönelimin izleri sürmek mümkündür. Özcan ve diğerlerine göre (2021: 68), Shigeru Ban'ın çalışmaları incelendiğinde, tasarımından malzeme seçimine kadar çevreye duyarlılıkla gelişen bir tasarım anlayışı kendini gösterir; postmodern dönemi yansıtan katmanlaşmış sembollerden uzak bir anlayışla ihtiyaç kavramına odaklı, hümanist ve duyarlı bir tasarım anlayışı benimsenmiştir. Ban'ın Hakone/Japonya'da inşa edilen, 2008 tarihli Crescent Evi (Şekil 4.25), Mies van der Rohe'un cam kullanımıyla sağladığı şeffaf görselliği, geleneksel Japon mimarisiyle birleştirerek doğaya tamamen açılmayı hedeflediği yapılardan biridir (Özcan ve diğerleri, 2021: 68).

Şekil 4.26 Shigeru Ban, Crescent Evi, Shizuoka, 2008 a) Crescent Evi genel görünüş b) Crescent Evi iç mekan (URL 49)

Yukarıda verilen örneklerde geleneksel referanslar, yapının bulunduğu coğrafyayla uyumlu olsa da başvurduğu tarihsel seçmecilikle yerelle bağ kurma çabasındaki postmodern dönem mimarlığında, bunu yaparken yerelin “yer”le ilişkisi görmezden gelinerek, referansların “yer”le bir bağ kurmadan yapıda tekrarlandığı örnekler de ortaya konulur. Bu durum yerelin “yer”le olan ilişkisinin kaybolduğu bir duruma işaret eder (Canizaro, 2007: 23).

Bu eğilimin örneklerinden biri, Avrupa’ya geleneksel Arap mimarlığının taşındığı La Muralla Roja projesidir (Şekil, 4.27). Projenin mimarı, gerçekleştirdiği büyük ölçekli toplu konut projeleriyle ün kazanmış olan Ricardo Bofill, postmodernizmin sembolik biçimsel ifadelerini taşıyan konut örnekleri ortaya koyan yaklaşımıyla dikkat çeker (Yüceli 2018: 76). Bofill’in İspanya’nın Calpe bölgesindeki La Manzanera projesi içinde yer alan, 1968 tarihli bir konut projesi olan La Muralla Roja/Kızıl Duvar, Arap Mimarisi’ne göndermeler yapar (Uribe, 2017). Kuzey Afrika ülkelerinin geleneksel mimarisine ait, duvarla çevrelenmiş kale yapıları olan kasbahın yeni bir yorumu olan La Muralla Roja, oturduğu kayalık arazide bir kale gibi yükselir. Birbirine kenetlenen merdivenler, platformlar ve köprülerle yapıdaki 50 daireye erişimin sağlandığı bir iç organizasyona sahip La Muralla Roja, tipik bir kasbahın içindeki dolaşım modelinin modern bir örneğidir (Uribe, 2017).

Şekil 4.27 Bofill, La Muralla Roja/Kızıl Duvar, Calpe/ İspanya, 1968. a) Vaziyet planı b) Cephe görünüş c) Merdivenler, platformlar ve köprülerle sağlanan iç organizasyon (URL 50)

Uğur'a göre (2011), Bofill bu tasarım kararıyla, Rönesansla başlayan kamusal ve özel alan arasında artan ayrışmaya meydan okur. Bir labirent olarak tariflenebilecek, beş metrelik kolları olan bir Yunan haçını anımsatan plan düzeninde, mutfak, banyo ve servis mekanları bu kolların kesişiminde yer alır. Dış cephede kullanılan kırmızı tonlar peyzajla kontrast oluştururken, sirkülasyon alanlarında, hava durumuna bağlı olarak gökyüzüyle kontrast oluşturmak ya da görsel devamlılığı sağlamak amacıyla mavinin değişik tonları kullanılmıştır (Uğur, 2011).

Görüldüğü gibi postmodern dönemde geleneksel/vernaküler ögeler, modern bir yorumla birleşerek konut mimarisinde kendine yer bulmuştur. Ancak bu eğilimin sonucunda konut mimarlığı, kimi zaman geleneksel olanın tarihsel ve toplumsal bağlamından koparılarak farklı coğrafyalara taşındığı bir tasarım anlayışıyla, tarihsel üslupların üst üste eklemlendiği bir kolaja dönüşmüştür.

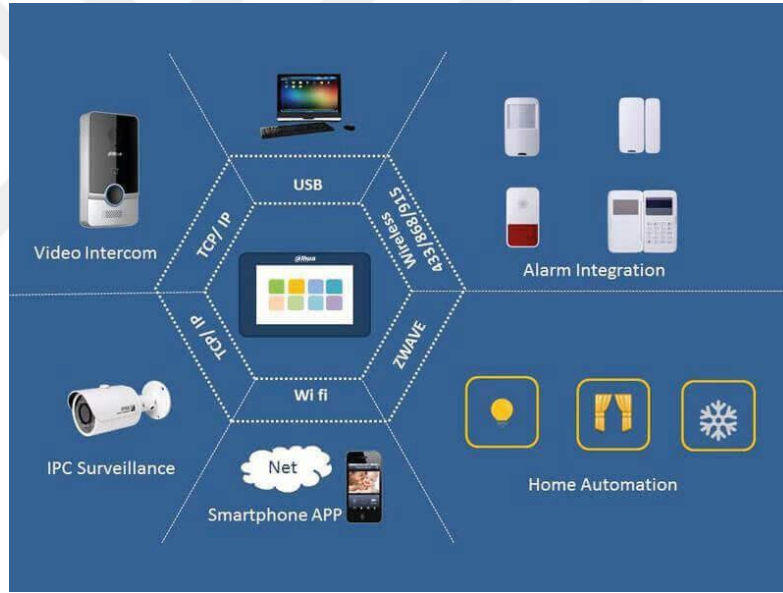
4.2.4 Postmodern Dönemde Gelişen Bilgi Teknolojilerin Konuta Etkisi

Postmodern dönemde yaşanan toplumsal, kültürel, sosyolojik ve mekânsal değişimlerin ortaya çıkışını sağlayan en önemli gelişmelerinden biri elektronik ve yazılım teknolojileri olmuştur (Jameson, 1994: 13). Günümüzün elektronik ve yazılım teknolojileri, toplumsal yaşamı farklı boyutlarda etkileyerek biçimlendirmeye devam etmektedir. Bu yeni teknolojilerin mekana yansımaları ise, yeni fiziksel çevreler üretmek ya da var olanı dönüştürmek şeklinde değil, mevcut mekanların etkin kullanımına yönelik içsel bir örgütlenme ve donanım sağlanması şeklinde gerçekleşir (Selçuk, 2020: 297). Konuttaki bu içsel örgütlenme “akıllı konut” kavramıyla karşılık bulur.

Stefanov ve diğerlerine göre (2004: 229), ABD’de 1980’li yıllarda başlayan bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan “akıllı ev” kavramı, yapının kullanım performansını, işletme maliyetlerinde tasarrufu ve esnekliği maksimum seviyeye çıkaran, kaynakların verimli şekilde yönetilmesine imkan tanıyan, kullanıcılarının uzaktan kontrolünü sağladıkları çeşitli sistemlerle (iklimlendirme sistemleri, aydınlatma sistemi, güvenlik sistemi, perde-panjur

sistemleri, ses sistemleri, vb.) donatılmış konutları tarif eder. Lüks ve konfor ihtiyacının bir sonucu olan bu sistemler sayesinde kullanıcı için zaman ve mekân ayrımı ortadan kalkarken, kullanıcının gündelik yaşam içinde konutunda yapmak zorunda olduğu birçok şey, otomasyon sistemleri aracılığıyla yerine getirilir (Stefanov ve diğerleri,2004: 229).

1980’li yıllarda eve yerleştirilen paneller aracılığıyla ortam yönetim teknolojilerinin kontrolü sağlanırken, 1990’lı yıllarla beraber yaygınlaşan mobil telefonlarla uzaktan da kontrol edilmeye başlanmıştır (Şekil 4.28). Günümüzde ise, konutta kontrolü sağlayan farklı sistemlerin yanında, ev içerisinde kullanılan buzdolabı, çamaşır makinesi, kahve makinesi gibi cihazların da mobil telefonlar aracılığıyla uzaktan kontrolünün sağlandığı “akıllı evler” hayatımıza dahil olmuştur (Akyazıcı: 2019: 30).

Şekil 4.28 Cep telefonu ile kontrol edilen akıllı ev sistemleri altyapı şeması, (URL 51)

Microsoft’un kurucusu Bill Gates için Bainbridge adasında, 1997 yılında inşa edilen ve yaklaşık elli üç milyon dolar değerinde bilgisayar sistemine sahip evi, yapıldığı dönemde yenilikler sunan akıllı evlerden biri olmuştur (Greenstein, 2008: 5). Evin, kişilerin ve odanın ihtiyacına göre otonom karar verebilen aydınlatma sistemi, mevsim, saat, odanın konumu, odanın kullanım amacı gibi birçok değişkeni analiz ederek gerekli aydınlatma koşullunu belirlemektedir. Yaz

aylarında odaları optimum sıcaklıkta tutarken aynı zamanda enerji verimliliğini sağlamak için evin iklimlendirme ve perde panjur sistemi aydınlatma sistemiyle birlikte çalışır. Ayrıca, ABD’de uygulana farklı saatlerde farklı elektrik tarifi uygulaması sebebiyle, elektriğe bağı rutin işlerin daha ekonomik bir zaman aralığında başlatılması özelliğı otonom olarak gerçekleşir. Her odada bulunan dokunmatik kontrol panelleri ile kullanıcılar, ışığı kontrol edebilmekte, jest ve sesli konutla kontrol edilebilen ekranlar aracılığıyla istedikleri müziğı dinleyebilmekte ve odanın sıcaklığını ve hava kalitesini düzenleyebilmektedirler. Yerleştirilen güvenlik sistemlerinde kullanılan örüntü teknolojisiyle eve gelen kişinin yürüyüşünden kim olduğı dahi tanımlanabilirken, güvenlik sistemleri yangın-duman sensörleri, x-ray dedektörleri gibi farklı sistem bileşenlerine ulaşım sağlayarak gerekli güvenlik protokollerini yürürlüğe koyabilecek özelliktedir (Greenstein, 2008: 5).

Bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin konuta bir diğerk etkisi ise, kişinin nerede olursa olsun, mekana bağı olmadan tüm işlerini halledilebilmesi olmuştur. (Kaypak, 2014: 91). Örneğın, teknolojinin gelişimine paralel gelişen küreselleşme ile artan ürün, bilgi, insan hareketliliğı ve buna bağı olarak “yer”den bağımsız çalışma olanaklarının artışı, mekanın yerle bağıını ortadan kaldırırken, coğrafyadan kopuk bir “soyut mekan” üretimine ilgiyi artırmıştır. Daha önceleri ürün, bilgi ve uzman aynı mekanda bir araya gelerek iş ve değerk üretirken, günümüzde tüm bileşenler mekandan bağımsızlaşarak iş üretme imkanı bulabilmektedir (Selçuk,2020: 297-298). İş özelindeki bu açıklamayı alışveriş, eğitim, vb. alanlar için de genelleştirmek mümkündür. Bu noktada ev, özel yaşamın yanında alışveriş, iş, eğitim, vb. faaliyetlerin de mekanına dönüşmüştür. Thorns (2004: 106), uzmanların geleceğın evinin, iş için ofis olacağı, öğrenme merkezi olarak sınıfın yerini alacağı, sanal alışveriş merkezi olacağı, sanal topluluk merkezi olacağı, kısa süreli yatışlarda hastane yerine kullanılacağı ayrıca teknoloji temelli eğlence için toplanma yeri olacağı öngörüsünde bulunduklarını yazar. Günümüzde bu öngörülerin büyük kısmının gerçekleştiğı görülür; teknoloji, konutu kamusal alan ve çalışma alanının bir uzantısına dönüştürürken, insanların

yaşam alışkanlıklarını değiştirmiştir. Buna karşın, konut mekânında bu farklılaşmanın tatmin edici bir karşılığı oluşmuş değildir (Kaypak, 2014: 91).

Diğer taraftan bilişim teknolojilerine bağlı gelişmeler sebebiyle, konutta mahremiyet de üzerine tekrar düşünülmesi gereken bir kavramdır. Bozdoğan'a göre (2018: 14), günümüzde evlerin içerisi ile dışarısının devamlılığını sağlayan şey, modernizmin kullanıma soktuğu cam duvarlar değil, dijital devrimle hayatlarımıza giren görüntüleme ve teşhir etme teknolojileridir. Evler güvenlik kameraları ve mobese gibi sistemlerle izlenirken, gündelik hayatlar da Instagram, Facebook gibi sosyal medya ağı üzerinden teşhir edilir. Mahremiyet ihlalleri artık bu platformlar üzerinden gerçekleştirildiğinden artık modernizmin cam evini, mahremiyeti ortadan kaldırdığı için eleştirmenin anlamı kalmamıştır (Bozdoğan, 2018: 14). Dolayısıyla, teknolojinin değiştirdiği bireysel/sosyal yaşam pratikleri ve ihtiyaçları çerçevesinde günümüz konutunun yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

4.2.5 Konutun Mobilize Oluş Süreci

Modernizmle yerle bağı kalmayan konut, 2000'li yıllarla beraber, gelip geçicilikle özdeş, topraktan kopuk olmanın yanında hareketli, fonksiyonel donatılara sahip kutulara dönüşmüştür (Talu, 2018: 96). Mobil konut olarak kavramlaştırılabilecek bu konut modeliyle, konutun yanında konutla kullanıcısının ilişkisi de yeniden tanımlanmış olur (Tuncel, 2007: 120). Arslan'a göre (2021:43), bu küçük ve hareketli mekanlar, bir taraftan ihtiyaç duyulan minimum ölçülere sahip bir mekan olarak ihtiyaç odaklı bir yaşam isteği çevresinde sürülen bir yaşam tarzına işaret ederken, diğer taraftan "yer"den özgürleşmenin bir ifadesidir.

Geçici ya da kalıcı barınma ihtiyacına cevap veren mobil konutlar, farklı işlevleri ve farklı kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayabilecek birçok alternatif sunar (Tuncel, 2007: 120). Mobil mekanlardan karavanlar, yüzer evler, çadırlar, tekneler, yatlar, vb. geçmişten günümüze kullanılan örnekler olurken, ABD'de ortaya çıkan tiny house/ufak evler, diğer örneklerden farklı olarak, minimum metrekarelerde tasarlanmış, hareket özgürlüğü sunan bir ev modeli olarak, yaşam tarzı ifadesine dönüşür (Tuncel, 2007: 120).

1980'li yılların sonlarına doğru ortaya çıkan, 40 m2'den daha küçük alanlara sahip bu ufak evlere (Şekil 4.29) talep, 2008 yılında yaşanan finansal kriz sonrası ciddi oranda artmıştır (Arslan, 2021:43). Günümüzde, ABD'de beş milyondan fazla insanın, ekonomik ve çevresel sebeplerle, bu hareketli, küçük evlerde yaşamaya başladığı bilinmektedir. Arslan'a göre (2021:43), Tiny House Movement/ Ufak Ev Hareketi olarak anılan bu yeni akımın yaygınlaşmasında, 2008 yılında konut piyasasında yaşanan çöküşün ardından, konut kredi sisteminin finansal açıdan zora soktuğu bir kuşağın daha sürdürülebilir ve ucuz bir konut arayışının etkili olmuştur.

Şekil 4.29 (Soldan sağa) a) Bir Tiny House/Ufak Ev örneği (URL 52) b) Asansörlü bir yatak sistemine sahip bir Tiny House/Ufak Ev iç mekan çözümü (URL 53)

Sosyal bir hareket olarak görülebilecek ufak ev akımı, minimalizm ve özgürlük düşüncesini birleştiren bir yaşam tarzı ifadesidir. Ufak evlerle, yaşanan alanının küçültülmesi ve sadeleştirilmesinin yanı sıra karbon ayak izi ve tüketimin azaltıldığı, doğayla uyum içinde sağlıklı bir yaşam hedeflenir (Arslan, 2021:43). Bu yönüyle, Tiny House Movement/ Ufak Ev Hareketi, tüketimin reddedilişi eğilimi içerisinde değerlendirilecek bir konut modelidir.

Tüketim odaklı yaşam tarzına karşı eleştirel bir tavır takınmak, kimliklerin tüketim yoluyla inşa edilmesinin farklı bir biçimidir (Toffoletti, 2014:80). Günümüzde, para ve statü sahibi kişilerin toplumsal konumlarını korumak için çok fazla şey satın almak yerine, yeni prestij sergileme şekli olarak sadelik, ölçülülük üzerine kurulmuş bir tüketim anlayışını benimsedikleri örnekler görülür (Baudrillard,

2008: 107). Tüketicinin reddedilişini olarak tanımlanan bu olgu, Baudrillard'a göre (2008: 107), "tüketimin en niteliklisidir". Benimsenen bu sınırlı tüketim anlayışı, bir kimlik göstergesine dönüşmüştür ve karbon ayak izini azaltmak, kendi sebzeni yetiştirmek, çevre dostu ürünler satın almak, ikinci el kıyafetler giymek gibi tüketimi azaltmaya dönük eylemler, eğitilmiş, hali vakti yerinde insanlar arasında oldukça popülerdir (Toffoletti, 2014:80). Toffoletti'ye göre (2014:80), alternatif tüketim biçimleri olarak ortaya konulabilecek bu eğilim, aslında tüketim toplumunu oluşturan büyük örgütlenme sisteminin bir parçasından başka bir şey değildir; bu davranış, bir markayı diğer markanın yerine koymaktır.

Her ne kadar postmodernizmin tüketim kültürüne karşı bir başkaldırı olarak sunulsa da, postmodernizmin "her şey olur"culuğu içerisinde değerlendirilebilecek bu konut modeli, bir akıma dönüşerek moda olma eğilimi gösterir. Bu durum, postmodern dönemin kültürel yapılanmasına karşı bile olsa her şeyin postmodern tüketim kültürü içinde bir ürüne dönüştürülüp pazarlanabilirliğinin göstergesidir.

POSTMODERN DÖNEMDE DEĞİŞEN KONUT ALGISI

5.1 Modernizmden Postmodernizme Konutun Değişen Anlamları

Lynch (2015: 51), bir mekânın sosyal ilişkiler açısından anlamı, işlevi, tarihiyle ilişkisi ve hatta isminin bile onun imgelenebilirliğini etkileyebildiğini belirtir. Lynch'in kurduğu bu denklemi başka türlü kurmak mümkün müdür? Mekânın ismindeki değişim, bireylerin mekânı başka bir anlamlandırmayla kavraması sonucunu doğurur mu? Ya da isimdeki bu değişim yaşanan bir anlamsal değişimin sonucu mudur? Bu sorulara cevap vermek oldukça güç gözükmeyle beraber, mimarlık gündemini devamlı meşgul eden iki kavramda, "ev" ve "konut" kavramlarında, bu değişimden bahsetmek mümkündür. "Ev"ın zaman içinde "konut"a dönüşmesi mekânın kavranışında anlamsal bir değişime işaret eder.

Konut ve ev kavramları aynı mekânı karşılayan isimler gibi gözükse de kendi içlerinde anlamsal farklılıklar barındırır. Lowe (aktaran Ekiz, 2021: 58), "konut"un daha çok inşa edilmiş binaya, fiziksel bir olguya işaret ederken, "ev"ın ise aidiyeti, duygusal olanı tanımladığını ifade eder. Eisenman (aktaran Ekiz, 2021: 58) ise Lowe'nin işaret ettiği bu farklılığı şöyle ortaya koyar: "Mimarlar konut tasarlar, ben evde yaşıyorum." Bu ifadeler, "ev"ın, her şeyden önce gelenekle, güvenlikle, uyumla, bağlılık ve anlamlılığı sağlayan bir yaşamsal durumla ilişkili olduğuna işaret eder (Heynen, 2011: 34).

Miller'a göre (2002: 116-126), bir taraftan insanlar içinde yaşadıkları kültürel ve toplumsal koşullar doğrultusunda evlerini kendilerine uygun hale getirirken, diğer taraftan mevcut mekânsal kısıtlamalar sebebiyle kendisi de eve uyum sağlamak için dönüşür. Çift taraflı bir etkileşimi içeren bu dinamik kurgu içerisinde ev, sadece kültürel düzeyde anlamsal bir farklılık içermez, aynı zamanda kişiden kişiye değişebildiği gibi, hatta aynı kişi için farklı benlik dönemlerinde farklı anlamlar içerebilmektedir. Bu sebeple "ev" bir nesneden ziyade sürekli içinde

bulunulan bir uzlaşma/uzlaştırma süreci olarak algılanmalıdır (Miller, 2002: 115).

Kılıçkiran'a göre (2018: 4), ev bireylerin geçmiş deneyimleri çerçevesinde anlamlandırdığı bir olgudur ve belli bir zamanda "ev" olarak tanımlanan şey, bireyin o ana kadar yaşadıklarının bir araya geldiği yerdir. Bu anlayış, insanların mekânsal hareketliliğe sahip olduğu günümüz dünyasında ayrıca bir önem taşır. Her birey, başlangıç yaptığı coğrafyadan, bulunmuş olduğu yerlere kadar deneyimlediği roller ve değerleri beraberinde taşır. Bu da birey için evi, geçmişle bugünü ilişkilendiren bir olguya dönüştürür (Kılıçkiran, 2018: 4).

Heidegger (aktaran Heynen, 2011: 30), "ev"i içerisinde iskan edilen yer anlamındaki "mesken" olarak ortaya koyar ve "mesken"ın kullanıcısından bağımsız düşünölemeyeceğini ileri sürer. Heidegger, inşa etmek için kullanılan Yüksek Almanca bir kelime olan "buan"ın mesken tutma anlamının yanında "ben"le ilişkili olduğunu, bu sebeple sadece inşa etmek ve mesken tutmaya değil, aynı zamanda varlığa gönderme yaptığını belirtir. Mesken, korunaklı bir tutumla ilişkili bir varolma biçimine gönderme yapmaktadır. Meskenin temel özelliğı koruyup kollamak ve bireylerin kendi özllerinde varolmalarına izin vermektir. Bu anlamda "ev", içinde yaşayanının kişiliğinin ve benzersiz yaşam izlerinin ifadesidir (Heynen, 2011: 30).

Çotuksöken (2009: 44), Heidegger'e gönderme yaparak, evin tarihsel ve toplumsal izler taşıyan bir kültür ürünü olduğunu belirtir ve evin varlığını insan varlığı üzerine temellendirir. Ev, içinde yaşayan insana dair ne varsa yansıtır. İnsan ise ev ile, evinin içinde, evde kendisi olabilmektedir (Çotuksöken, 2009: 44).

Dinçer'e göre (2002: 85), 19. yüzyılın sonlarından itibaren evin anlamsal bir farklılaşma yaşadığı görülür. Bu dönemin evi, sadece bir barınma aracı değil aynı zamanda dönemin hızlı makineleşme eğilimi karşısında kişiliğini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olan insanın en güçlü silahı olarak kabul edilmiştir (Dinçer, 2002: 85). Ragon (2021: 281), 19. yüzyıl sonlarında yoğunlaşan kentte karşılaşılan konut ihtiyacına yaklaşımı şöyle özetler:

“Ruskin, Morris (Williams), F. L. Write ve Mumford (Lewis) gibi pek çok anglo-sakson düşünür, endüstri dönemi insanın makineleşme yüzünden kişiliğini kaybetmiş olduğunu kabul etmektedir. Bu neden ile kişisel konutları, sağlıklı ve pislik dolu mekanları ile kentsel yoğunlaşmalara tercih etmişlerdir.”

Walter Benjamin (aktaran Heynen, 2011: 152), her şeyden önce korunma duygusunun birinci derecede önemli olduğu evi, ana rahminin uzak bir anısı olarak anlamak gerektiğini belirtir. Bu kavrayış, 19. yüzyılda en uç noktasına taşınır; bu dönemde ev bir kutu olarak düşünülür ve insanlar bütün eşyalarıyla birlikte bu kutunun içinde muhafaza edilmek istenir (Heynen, 2011: 152). Endüstrielleşmeyle son derece kaotik ve tekinsiz hale gelmiş kamusal hayatın dışında kalan bir özel alan olan ev, “bir kaçış mekanı, bir korunak; tehlikelerle dolu metropolde bir mahrem kaledir.” (Bozdoğan, 2018: 11).

Heynen’e göre (2011: 153), 19. yüzyıla ait bu romantik-idealist ev kavramında, iç mekân mülkiyet ve aidiyete odaklanmış kişisel bir alandır. Dönemin mimari üsluplarından Art Nouveau’da evin kişiselliği doruk noktasına ulaşarak ev sakinleriyle beraber tanımlanır, hatta Henry van der Velde’nin evin hanımının giyeceği elbiseye varıncaya dek evi tasarladığı düşünüldüğünde, sakinlerinin ev ile tanımladığı bile söylenilebilir. Art Nouveau, tehdit olarak görülen teknolojik gelişmeyi bertaraf etmek için bireyin iç dünyasını harekete geçirmeyi hedefleyen bir girişimi temsil ediyor ve demir, cam gibi modern malzemelerin imkanlarını, sanatın temel ilke olduğu bir tasarım anlayışı etrafında araştırıyordu. Bu üslup etrafında şekillenen evin iç mekanları ise çiçeklere, bitkilere ve dalgalara gönderme yapan imgelemlerle donatılmıştı (Heynen, 2011: 153-154). Aras’a göre (2014: 104), bu dönemde kişinin evi, içinde toplumsal statülerin temsilinden çok güzelliklerin ortaya çıkarılması için bir dışavurum ortamı olarak kavranmaktaydı. Bu durum estetik kaygının yüksek olduğu konforlu mekânların ortaya çıkışını sağlamaktaydı (Aras, 2014: 104).

Adolf Loos (aktaran Heynen, 2011: 107), Art Nouveau’nun bu korumacı tutumuna eleştirel yaklaşır ve konutları bir yönüyle yaşayanın kişiselliğiyle ilişkilendirirken

diğer yönüyle toplumsal bağlamla ilişkilendirir. Loos, zavallı zengin bir adamın öyküsünü aktarır: uzun, meşakkatli bir yolun sonunda zenginliğe kavuşan bu adam, artık evini döşemede kendine tavsiyelerde bulunması için ünlü bir tasarımcı seçebilirdi. Ortaya çıkan sonuç onu ziyadesiyle memnun etmişti. Büyük bir mutlulukla yeni evine taşındı. Fakat, mimar kreasyonu incelemeye geldiğinde, göz zevkini bozan şeyler bulup onları çatı arasına kaldırttı. “Şu yastılar kanepenin rengiyle uyumsuz”du, ayrıca “şu berbat aile portrelerinin kitaplığın üstünde işi ne”ydi. Bu eleştiri yağmuru altında zengin adam, boyun eğmek zorunda kaldı. Mimarın her ziyareti sonrası, zengin adam için değerli eşyalar ortadan kayboluyordu. Sonunda evi hakikaten mükemmeldi, tek bir detayın bile değiştirilmesi gerekmiyordu. Tek sorun atık onun içinde yaşayamayacak olmasıydı. Çünkü bu, insanın kendi cesediyle yaşamayı öğrenmesi demekti. “Ev gerçekten bitmişti. Tamamlanmıştı!” (Heynen, 2011: 107).

Heynen’e göre (2011: 108), Loos bu öyküyü, sakinini edilgenliğe mahkum eden, “ideal” ev tanımlarına tepki için anlatır. Loos, mimarlığın sakininin kişiselliğini yansıtmak anlamına gelmediğinden mimarlıkla ev arasında keskin bir ayrımı savunur. Mimarlığın görevi evin nasıl olması gerektiğini tanımlamak değil, onu mümkün kılmaktır. Çünkü ev, içinde yaşayan bireyin anılarıyla, kişisel tarihiyle yakından ilgilidir ve bir evi döşemek de bunun ifadesidir (Heynen, 2011: 108).

Loos (aktaran Heynen, 2011: 108), henüz evlerin modaya uygun mobilyalarla istila edilmediği bir döneme ait olan çocukluk evini hatırlar: “... *Her mobilya parçasının, her şeyin, her nesnenin anlatacak bir öyküsü, bir aile tarihi vardı. Bu ev hiçbir zaman tamamlanmadı: bizimle birlikte büyüdü ve bizler de onun içinde büyüdük.*” Loos’a göre bir evde yaşamak kişisel bir meseledir ve bir iç mimar tarafından dikte edilemez. (Heynen, 2011: 107-108). Sonuç olarak “ev”, içinde yaşayan farklı üyelerinin zamanla değişen ihtiyaç ve isteklerinden dolayı hiçbir zaman tamamlanmayacak bir süreçtir (Thorns, 2004: 99).

Loos’a göre (aktaran Balık, 2006), konutun dışı toplumsal olana, içi ise bireysel olana işaret eder. Konut, tıpkı bir maske gibi, içindekini koruyup gizler. Bu sebeple konut binasının dış yüzeyi dönemin kültürel eğilimini yansıtacak şekilde

süslemesiz ve yalın tasarlanmalı iken iç mekanlar ise yaşayanlarının zevkine bırakılmalıdır (Balık, 2016). Loos'a göre (aktaran Heynen, 2011: 109), mimarın işi kamusal ile özel mekân, içerisi ile dışarıları arasındaki farka bir biçim vermekten ibarettir. Bu da iyi bir sınır tasarımıyla (duvarlar) elde edilebilir. Heynen (2011: 109), Loos açısından önemli olanın, evdeki farklı alanlar arasında kesin ayrımlar ve açık sınırlar çizmek olduğunu belirtir. Tanımlanan bu farklı alanların nasıl doldurulacağı mimarın değil ev sakinlerinin vereceği bir karardır. Diğer taraftan bu görüşleriyle çelişkili bir yaklaşımla Loos (aktaran Heynen, 2011:110), kültürel evrimin süsün gündelik eşyalardan uzaklaştırılmasıyla koşut olduğunu öne sürer ve gündelik ev eşyalarından süsün uzaklaştırılması gerektiği görüşünü ifade eder. Modern dönemde süslemenin, ne konutun mekân tasarımında ne de döşenmesinde yeri yoktur. Heynen'e göre (2011:111), süsün kabul edilemez oluşu modern kültürü iyi şekilde içselleştirmiş olanların ortak kanısıdır ve bu dönemde dekoratif tasarım, yozlaşma ve gösterişçiliğin bir işareti olarak yorumlanmaktadır.

Loos'un evin içini kişisel ekseninde değerlendiren bu yaklaşımına karşın 20. yüzyıl, evin eski anlamına son verildiği bir süreci içerir (Heynen, 2011; Bozdoğan, 2018). Kalıcılık ve köklü olmaktan çok gelip geçicilik ve istikrarsızlıkla ilgili ev anlayışıyla beraber, güvenlik ve inzivaya dayalı evden saydamlık ve açıklığın hakim olduğu eve doğru bir dönüşüm yaşanır (Heynen, 2011: 156). Modernitenin bireye sunduğu özgürlüğün yanında huzursuzluk ve yabancılaşmayı da beraberinde getirmesine benzer şekilde, modern mimarlığın "cam ev"leri, bir taraftan iç mekan ile dış dünya arasında görsel olarak sağladığı devamlılıkla bir özgürlük ve hafiflik hissi yaratır, diğer taraftan daha önce deneyimlenmeyen bir korunmasızlık ve mahremiyet yitirimi hissine sebep olur (Bozdoğan, 2018: 8).

Bu dönemin evi, sert pürüzsüz yüzeylere sahip geçici iç mekanlarda ifadesini bulur (Heynen, 2011: 157). Ancak Walter Benjamin (aktaran Heynen, 2011: 157), bu durumu negatif olarak yorumlamaz. Aksine evin bu soğuk yüzü, modernizmle oluşmakta olan yeni topluma özgü açıklık ve saydamlıkla ilişkilendirir. Heynen'e göre (2011: 158), daha önce aristokrat bir erdem olarak görülen "insanın varoluşuna dair ketumluğu", bu dönemin bakış açısıyla, küçük burjuvanın sonradan görmeliğinin işaretine dönüşmüştür. Benjamin (aktaran Heynen, 2011:

158), mahremiyet sağlamaktan uzak cam bir evde yaşamayı devrimci bir erdem olarak tanımlar. Çünkü, cam gizliliğin ve mülkiyetin düşmanıdır ve sınıfsız toplumsal yapı hayali kuran devrimci yaklaşımın arzuladığı toplumsal saydamlığı sağlayabilir (Heynen, 2011:158).

Bozdoğan'a göre (2018: 12), içerisini gösteren şeffaf bir ev, burjuva konformizmine karşı kasıtlı olarak rahatsızlık içerir. Ev denilince ilk akla gelen içine kapalı, mahrem bir mekan olurken içeridekini dışarı gösteren bir cam ev, yaptığı teşhircilik sebebiyle huzursuzluğa neden olur ve evde güvende olma illüzyonunu yerle bir eder (Bozdoğan, 2018: 12). Bu noktada, ideolojik bir kılıfa bürünen modern ev, asıl amacını yitirerek, modernlik üzerine düşünmenin bir aracına dönüşmüş gibidir (Talu, 2018: 96; Yıldız, 2007).

Diğer yandan, 20. yüzyılın ilk yarısı, modern mimarlığın standartlaşma, esneklik gibi kavramları etrafında modern sağlıklı konutu inşa etme çalışmalarına sahne olur (Talu, 2018: 76). Talu'ya göre (2018: 76), modernleşme ile metropolün özel-kamusal bütün mekanları rasyonellik ideali doğrultusunda düzenlenirken, özel hayatın merkezi olan ev de rasyonelleştirilip nesnelleştirilir. Nesnellik bilimsellik, kesinlik arayışı, verimlilik düşüncesi üzerinde yükselen modernleşmenin en temel kavramlarındandır. Talu (2018:76), Le Corbusier'in insan bedeninin mimari ve mekanik dünyaya uyumu için belirlediği evrensel bir sayısal ölçek sistemi olan ve 1945 ile 1965 yılları arasında tasarladığı tüm modern ev tasarımlarında etkin olarak kullandığı *Modulor*'u, bu dönemde öznelliğin yitirilişinin ilanı olarak yorumlar ve dünyayı bir kalıba sokmanın işareti olduğunu ifade eder. Modernleşme ile ev, fenomenolojik bağlamından kopartılıp, ölçülüp biçilerek matematiksel olana indirgenirken, parçalarına ayrılarak standartlaştırılır (Talu, 2018: 76). Daha önceleri duygu dünyasıyla ilişkilendirilen ev, modernizmin rasyonel dünyasında anlamlarından uzak, alınıp satılabilen yabancılaşmış bir nesneye dönüşür (Ekenyazıcı Güney ve Tulum, 2021: 343).

Adorno (2000), tamamlanmış bir evde yaşamak konusunda Loos'la benzer görüşleri paylaşır ancak hedefinde 20. yüzyılda modernizmin manifestosuna dönüşen modern konutlar vardır. Adorno (2000: 39), 1951 yılında yayımlanan

“Minima Moralia” kitabında, sakinlerinin tüm ihtiyaçlarının düşünülerek tasarlandığı, dolayısıyla kullanıcısının kendinden bir şeyler koymasının mümkün olmadığı, tamamlanmış konutlarda yaşayanları “evsizler” olarak tanımlar. Artık içinde mekânın kendisiyle değişip gelişen geleneksel konut çekimini yitirmiştir. Dönemin işlevsellik ilkesiyle tasarlanmış, modern konutlar ise Adorno’nun deyimiyle (2000: 41), “uzmanlarının zevksizler için imal ettiği, içlerinde yaşayanlarla hiçbir bağlantısı olmayan yaşama kutuları”dır.

Modernite ile “ev” varoluşsal özelliğini yitirmiş gözükmektedir. Heynen’e göre (2011: 30), bu değişimi doğuran etkenlerden biri modernleşmeyle geleneğin terkedilmesidir. Modern toplumun çoğulcu yapısıyla bireyin yaşamı harekete ve değişime endekslenmiştir. Gündelik hayatın içinde birey işte, evde, kulüplerde, okulda farklı ve bazen birbiriyle çelişen norm ve kurallarla karşı karşıya gelmektedir. Kendi toplumsal ortamından koparılan birey için sonraki ortamların hiçbiri hakiki bir “yuva” hissini yaşatamaz. Modernite, insanları gelenek tarafından dayatılan sınırlamalardan kurtarır ve yeni seçenekleri gündeme getirir; bununla beraber, geleneklerden vazgeçmek, anlamın ve kesinliklerin kaybını da beraberinde getirir. Heynen’e göre (2011: 31), bu sebeple, modernite ile iskan arasında aşılma bir uçurum bulunmaktadır. Sanayileşmeyle kentlerde artan nüfusun sebep olduğu konut sorunu insanları meşgul ederken, Heidegger (aktaran Heynen, 2011: 32) bu sorunu yaşam pratiklerinde geleneğin yitirilmesi açısından yorumlar: *“...meskenin gerçek dramı, sadece konut sıkıntısında yatmıyor... Gerçek dram burada yatıyor; ölümlülerin, meskenin doğasını hep yeniden aramasında, mesken tutmayı hep öğrenmek zorunda olmalarında yatıyor.”* Heidegger’e göre (aktaran Bozdoğan, 2018: 12), Kara Orman’daki çiftlik evi bir varoluş biçimine tekabül eder ancak İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yapılmış olan modern apartmanlar ruhsuz konutlardır ve modern dünyanın insanı mahkum ettiği varoluş yoksunluğunun işaretidirler.

Cacciari’ye göre (aktaran Heynen 2011: 33), moderniteyle dünya yaşanamaz bir hale gelmiştir ve bu modern dünyada, Heidegger’in işaret ettiği anlamda bir meskensizlik metropoldeki yaşamın temel niteliğidir. Dolayısıyla “ev” geçmişe aittir ve bugün mevcut değildir (Heynen,2011: 33).

Adorno (aktaran Heynen, 2011: 33) da Cacciari'yle benzer bir görüşü paylaşır: *"Layıkıyla mesken tutmak artık mümkün değildir... Ev geçmişte kalmıştır."* Ancak, Adorno'nun söylemi, meskenin imkansızlığının sebebi olarak dahil olunan toplumsal sistemin adaletsizliğine işaret eder (Heynen, 2011: 33). Burjuvazinin ayrıcalıklılara sağladığı güvenlik, bu ayrıcalıkları devam ettirmek için gerek duyulan baskıdan ayrı düşünülemez. Dünya altüst olmuşken, evsizler, mülteciler ortadayken, "ev" in sağladığı güvende olma hissi bir illüzyondan fazlası değildir (Heynen, 2011: 33; Bozdoğan, 2018: 12). Heynen'e göre (2011: 34), bu dünyada kendimizi evimizde hissetmemiz artık imkansızdır. İşlevsel olarak oluşturulmuş "modern" evler ise, içinde yaşayanlar için anlamsız, boş bir kabuktan ibarettir ve hiçbir tasarım bunu değiştirmeye muktedir değildir. Bu noktada, insanın varoluşuyla ilişkilendirilen "ev" le beraber anlamlardan soyutlanmış maddi bir nesne olan "konut" gündeme gelir.

1960'larla modernliğin tüm işaretlerini üstünde taşıyan bir nesne olarak ev, eleştirel sanat pratiklerinin konusu olarak gündeme gelir (Talu, 2015: 102). 1965 yılında Dan Graham, seri üretim ürünü banliyö evlerini fotoğraflayarak ortaya koyduğu "Homes for America" makalesinde, evin nasıl eski anlamıyla sahiplenilemeyen bir nesneye dönüştüğünü inceler. Graham (aktaran Talu, 2015: 102), artık evlerin nesilden nesile aktarmak için yapılmadığını, bu sebeple evin "şimdi ve burada" olanla yani anlık olanla ilişkili olduğunu savunur. Fabrikasyon ve standartlaştırılmış modüler planlar sebebiyle mimarlık ve zanaatkarlığın alt üst olduğunu ifade eden Garaham, kitlesel üretim teknolojilerinin gelişimiyle son karar verenin artık mimar olmadığını belirtir. Bunun sonucunda, yapının çevreyle anlamlı bir ilişkisi kalmamıştır; yani, ev ve yeri birbirine bağlayan organik bir bağ bulunmaz. Böylelikle her ikisi de bundan böyle köksüzdür (Talu, 2018: 102-103). Modern dünyada aidiyetin ortadan kalkışı, insanı varoluşsal anlamda uçuruma sürükleyen şeydir; "mesken tutma"nın artık mümkün olmaması sebebiyle, evde ve güvende olma duygusu yitirilirken, insan kendini "kayıp" hissetmeye başlamıştır (Ojalvo, 20118: 175).

Heynen'e göre (2011: 348), moderniteyle beliren, "ev" in varlığına rağmen "evsizlik" hissi karşısında mimarın izleyebileceği iki yol gözükmetedir. Bunlardan

birincisi, modernleşmeyle gelen kopuşu kabullenerek, bu dünyada barınmanın imkansızlığını mimarlık yoluyla temsil etmek.; ikincisi ise, evin mahrem bir kale olarak yeniden tesis edilebileceği inancına sarılarak, modernitenin yarattığı bu kopuşu inkara girişmek. “Radikal ve ütöpik” olarak tanımlanabilecek birinci tavır avangart modern estetiğin ürünü olan “cam ev” imgesinde karşılık bulurken, “nostaljik ve ütöpik” olarak nitelenebilecek ikinci tavır bölgeselcilik, bağlamcılık, postmodernizm, yeni-gelenekselcilik gibi arayışlarda kendini gösterir (Bozdoğan, 2018: 12). Bu noktada postmodern dönem, evin modern dönemde aşınımına uğrayan anlamları için yeni arayışların olduğu bir döneme işaret etmez, hatta bu dönemde ev, yeni anlam kayıplarıyla yüz yüze kalır. Bu anlamsal farklılaşmada en büyük etken, postmodern dönemin tüketim kültürü olur.

Postmodern eğilimlerin yoğunlaştığı 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren konutta postmodern dönemin etkileri görünür olmaya başlar (Tekeli, 1994: 28; Karakurt Tosun, Fırat, 2012: 173; Talu, 2015: 104; Sınmaz, 2015: 66; Güvenç, 1994: 23). Bu dönemde konutun ekonomik, estetik ve fiziksel değerlerle ilişkili olması sebebiyle, konutun kişisel anlamlarının da bu çok boyutluluk kapsamında karmaşık ve çok boyutlu bir süreç olduğu görülmektedir (Kellekci, Berköz, 2006: 168). Postmodern dönemle beraber konut, kişi için bir barınak olmasının yanı sıra üretilen ve tüketilen bir meta olma, toplum içinde kişiye ekonomik ve hukuksal güvence sağlama, toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesinde bir araç olma, kişiye belli bir toplum katmanında yer sağlama, kentsel çevrenin oluşturulmasında kültürel kurgu olma, yatırım olma, arazi rantlarındaki artışa el koyma yolu olma gibi çok sayıda işlevi bünyesinde toplayan çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Tekeli, 1994: 28; Karakurt Tosun, Fırat, 2012: 173).

Firidin Özgür’e göre (2009: 2), konuta erişim olanakları, elde edilen gelire doğrudan bağlı olduğundan, farklı toplumsal sınıflar için konuta erişim olanakları ve konutun anlamı farklılaşmaktadır. Konut, alt gelir grupları için barınma ihtiyacının karşılanacağı temel ihtiyaçlardan biriyken, orta ve üst gelir grupları için, daha prestijli ve daha konforlu olanı inşa edildiğinde yenisi satın alınabilecek bir tüketim nesnesi ve aynı zamanda da kârlı bir yatırım aracı haline gelmiştir (Firidin Özgür, 2009: 2).

Bu dönemde, konutun yaşadığı en önemli mekânsal değişim modernizmle salt barınma işlevine indirgenmiş konutun, yaşanan teknolojik gelişmeler ve artan iletişim olanaklarına bağlı olarak çalışma, alışveriş, eğitim, kamusal hizmet alanlarının uzantısı haline gelmesi olurken (Sınmaz, 2015: 66), postmodern dönemde konutun yaşadığı en temel anlamsal değişim, konutun tüketim kalıpları içerisinde değerlendirilmeye başlanarak, kullanıcıları tarafından hayatlarına katılmak üzere alınıp satılan bir nesne-ürüne dönüşmesi olur (Güvenç, 1994: 23).

Konutun tüketim kalıplarıyla yeniden şekillendirilmesi, konutun anlamsal olarak değişime uğramasını beraberinde getirir çünkü postmodern dönemde, zaten tüketimin kendisi farklı anlamlar ve amaçlar çevresinde yerine getirilen bir eylemken, bu durum tüketime konu olan nesnenin anlamsal farklılaşmasını da beraberinde getirir (Tekeli, 1994; Karakurt Tosun, Fırat, 2012; Bilgin, 2002; Güvenç, 1994; Le Goix, 2003). Bu dönemde tüketimin medya eliyle sanal olarak kurgulanmış olan gereksinimler çerçevesinde gerçekleştiğini belirten Baudrillard (2008: 90), tüketimin herhangi bir nesneye duyulan ihtiyaçtan daha çok o nesneyle sağlanacak topluma dönük anlam arzusuna yönelik gerçekleştiğini vurgular. Postmodern dönemde tüketim, modernizm döneminden farklı olarak, imajlar üzerinden metaya yüklenen anlamlara yönelik yapılan bir eylemdir (Veblen, 1995; Simmel, 2003; Baudrillard, 2011; Featherstone, 2005).

Postmodern mimarlığın kültürel tüketimle yakın ilişkisi ve mimarlıkta anlam konusundaki sığ yaklaşımı birçok eleştiriye hedefi olmuştur (Baydar, 2018: 39). Bu eleştirilerden biri Baudrillard tarafından yöneltilir. Baudrillard (aktaran Baydar, 2018: 39), tüketim döngüsüne giren mekânın simgesel anlamdan uzaklaşarak salt işlevsel formlara ve sembolik işaretlerden oluşan alanlara indirgendiği saptamasında bulunur. Ekenyazıcı Güney ve Tulum'a göre (2021: 343), postmodern dönemde tüketim döngüsüne giren konutta da bu saptamanın izleri kendini gösterir. Postmodern dönemde tüketimin kavranışındaki farklılaşma, modernizmle beraber zaten metaya dönüşmüş olan konuta yüklenen anlamları değiştirir. Bu dönemde konut, alınıp satılabilen, kiralanabilen bir yatırım nesnesi olmanın yanında, bireyin arzu ve haz arayışının karşılığı olan bir ürüne dönüşür (Ekenyazıcı Güney ve Tulum, 2021: 343). Önceleri aidiyet ve

varoluşla ilişkilendirilen “ev”, pazarlama ve tüketim nesnesi olarak ele alınmaya başladığı andan itibaren, sembolik anlamlarla yüklü, yaşam tarzı ve toplumsal statünün göstergesi, yani yaşayanın kendini ifade etmekte kullandığı bir araca dönüşür (Firidin Özgür,2009: 4).

Günümüzün aşırı akılcılaştırmış ve teknolojiyle kuşatılmış kültürünün sonucu olarak “ev”in bir tüketim nesnesine indirgenmesi, insan varlığının hiçe sayıldığının bir göstergesi olur (Çotuksöken, 2009: 47). Şaylan’a göre (2009: 303), postmodern toplumda, insan üzerinde kesintisiz ve mutlak bir denetim sürecinin işletildiği görülür. İletişim teknolojilerinde sağlanan olağanüstü gelişmeler sayesinde, günümüz toplumunda her şeyin önceden belirlenmiş bir modele göre gerçekleşmesi sağlanmaktadır. Televizyon, internet, dergi gibi medya kanallarına eklenen reklamların ayartıcı etkisiyle, gerçeğin temsili olduğu iddia edilen modeller sunulmakta ve sunulan bu modellerden oluşan göstergelerle, bireylerin düşünce ve davranış dünyası yönlendirilmektedir. Şaylan’a göre (2009: 303), bu durum konut alanlarında da kendini gösterir. İnsanların, içinde yaşamayı hayal ettikleri, özlemini duydukları evinin nasıl olacağı, dünyanın her bir yanında yayımlanan ev dergileri aracılığıyla belirlenir. İnsanların evinin tasarımından, iç mekân düzenlemelerine, dekorasyon tercihlerine kadar evle ilgili her şey önceden modellenir (Şaylan, 2009: 303).

Becker (1977: 22), pek çok mimarın, estetik ve biçimsel tasarım değerleri aracılığıyla yapıda pozitif bir imaj oluşturulabileceği düşüncesine sahip olmasına rağmen, bireylerin talep ettiği konutların reklamlar, televizyon programları, model-ev satıcıları tarafından oluşturulan ticari imajlar üzerinden önceden şekillendirilmekte olduğunu belirtir. Becker, medyanın yaydığı bu imajlarla, küresel ölçekte bir ihtiyaç olarak görülen “ideal” konut tipi olarak belli konut formlarının dayatıldığını ifade eder. Formun yanında yapının sahip olduğu üslupla sağlanan imaj, konutun pazarlanması aşamasında insanlar üzerinde etki bırakmanın bir yolu olarak kullanılır (Becker, 1977: 22). Lionel (1970:13), mimarlığın bazen yenileri bularak, çoğunlukla eskiyi tekrar piyasaya sürerek bir imaj temin ettiğini belirtir. Günümüz konutlarının da özellikle tek ailelik konut yapılarının, geleneksel üsluplar üzerinden oluşturulmuş bu imajlarla pazarlandığı

görülür. Çok ailelik konut tiplerinin pazarlama kampanyalarında ise, üsluptan daha öncelikli olan şey, içerdiği hizmet imkanları olmaktadır (Aydın, 2002: 355). Berger (2004: 142), reklamın amacının izleyicisinde mevcut hayatından bir şekilde memnun olmadığı duygusunu oluşturmak olduğu görüşündedir. Reklamın tam olarak hedeflediği, kişinin toplum yaşamındaki bir eksikliği değil, özel yaşamına ait bir eksikliği hissetmesidir. Gön'e göre (2017: 84), konut reklamları da benzer bir amaca hizmet etmektedir. Konut reklamları aynı diğer metaların reklamlarında olduğu gibi internet, televizyon, dergi, gazete, ilan panoları gibi medya kanallarıyla dolaşıma sokularak, muhtemel alıcılarla gündelik hayat içinde yolunun kesişmesi sağlanır. Bu reklamlar, bireyin içinde yaşadığı kentin hoşnut olmadığını iddia ettiği yönlerinden kuruluş çağrısında bulunarak, konforlu ve mutlulukla dolu bir gelecek vaadinde bulunur. Ancak reklamların geleceğe yönelik oluşturduğu bu kurgunun, üretilen konuta içkin olmayan anlamları ona yüklemeye çalıştığı, böylelikle hayali birtakım vaatlerin pazarlandığı görülür. Reklamlar eliyle dikte edilen geleceğe dönük hayaller ve ideallerden oluşan bu vaatler, reklam görsellerindeki konutların kentten kopartılmış, zamansal belirsizlik ve mekânsal bir boşlukta süzülen imgelemleriyle uyumluluk gösterir (Gön, 2017: 84).

Douglas ve Isherwood (aktaran Talu, 2018: 96), günümüz toplumunda, tüketim mallarının giyinmeye, yemeye ya da barınmaya hizmet etmediğini, bunun yerine düşünmeye yaradıklarını belirtir. Talu'ya göre (2018: 96), yuva olmaktan çıkıp, tasarım problemine indirgenen “ev” de, tüketim sürecine dahil olan tüm diğer metalar gibi, arzulanan bir nesneye dönüşür. Tüketim kültürünün bir parçası olan ev, farklı amaçlar ve hayaller üzerinden tüketicilere pazarlanmaya başlanır. Medya reklamları aracılığıyla ev, iyi bir yaşam hayaliyle tüketiciye sunulur (Talu, 2018: 96).

Modernizmle evin ne yerle bir bağı ne de varoluşla ilişkisi kalmamıştır; bir aidiyet vadetmez (Talu, 2018: 96). Postmodern dönemde ise modernizmle gelen bu anlamsal aşınmaya çözüm arayışı gündemde bile değildir; çünkü yaşanan bir inkar dönemidir ve tüm sıcaklığıyla ve koruyuculuğuyla “ev”in yeniden inşa

edilebileceği üzerinden hareket edilir (Bozdoğan, 2018: 12). Onun yerine postmodern dönemde “ev” yeni anlamlar kazanarak yoluna devam eder; varoluşla ilişkilendirilen doğasına zıt bir kavrayışla “ev”, varoluş sancıları içindeki bireyin toplumsal prestij elde etmesi ve bir kimlik inşa edebilmesi için bir araca dönüşmüştür (Featherstone, 2005: 180; Sipahi, 2012: 114; Özgür, 2006: 50; Kurtuluş, 2005: 185).

Talu’ya göre (2018: 96), postmodern dönemde konut tasarımı üzerindeki etkinlikler, bireyde “ev”e dönme özlemini tetikler. Bu “ev” özlemi, tatmin olmamış beklentilerin yarattığı bir hayal kırıklığının ürünüdür. Ev nesnelleştirildiği, idealize edildiği, medya aracılığıyla teşhir edildiği ölçüde ulaşılamaz ve o ölçüde arzulanır olur. Ait olunan bir yuva olarak “ev”, özlenen, sahip olunmak istenen ancak imkânsız bir nesnedir artık. İçinde hayaller kurulan yerden, hayali kurulan bir yere dönüşmüştür. Talu’ya göre (2018: 101), bu dönüşümün temelinde, postmodern dönemle bireyin öznelliğini yitirerek nesnelleşmiş olması yatar. Tüketim kültürü içerisinde bireyler, öznelliğini tüketim nesneleri üzerinden yeniden kurgulamak için çalışır. İçinde olduğu bu yanılgı tüketim nesnelerini, birey için arzu nesnelere dönüştürür. Masa, sandalye, lamba, telefon gibi yerle bağı olmayan taşınabilir nesneler üzerinden sağlanan memnuniyetle arzular geçici de olsa tatmin edilebilirken, yerden bağımsız düşünilemeyen ev, tatmin edilemeyen arzulanışı sebebiyle bir mite dönüşür. Günümüzde, yabancılaşmanın ve zihinsel evsizliğin metaforuna dönüşen modern ev, varoluşsal perspektifte imkansızlaşırken, bir nesne olarak sahiplenilmesi de bu sebeple anlamsızlaşır (Talu, 2018: 109).

Karakurt Tosun ve Fırat’a göre (2012: 177), kendine yüklenen sembol değerlerle konutun bir tüketim aracı olarak görülmesi, onu bağlamından koparmış ve kullanıcısı ile yabancılaşmasına neden olmuştur. Bu anlayış, sakinler ile kent ilişkisine de yansımış ve kentlilik bilinci yerini bireyselliğe ve izolasyona bırakmıştır. ‘Ev’ ile ilgili anlamlandırmalar oldukça uzun bir geçmişe sahip olmasına karşın postmodern dönemle ev, tüketimle özdeşleşerek, kentsel orta ve üst sınıfların kültür ve yaşam tarzının en belirleyici ve aynı zamanda ayırıştırıcı öğelerinden birisi haline gelmiştir. Özellikle bu dönemde üst ve orta gelir

gruplarının kent merkezinin uzağında “korumalı” olarak inşa edilmiş apartman veya villalardan oluşan kapalı sitelerde yaşama isteği belirgin hale gelmiştir (Karakurt Tosun ve Fırat, 2012: 177).

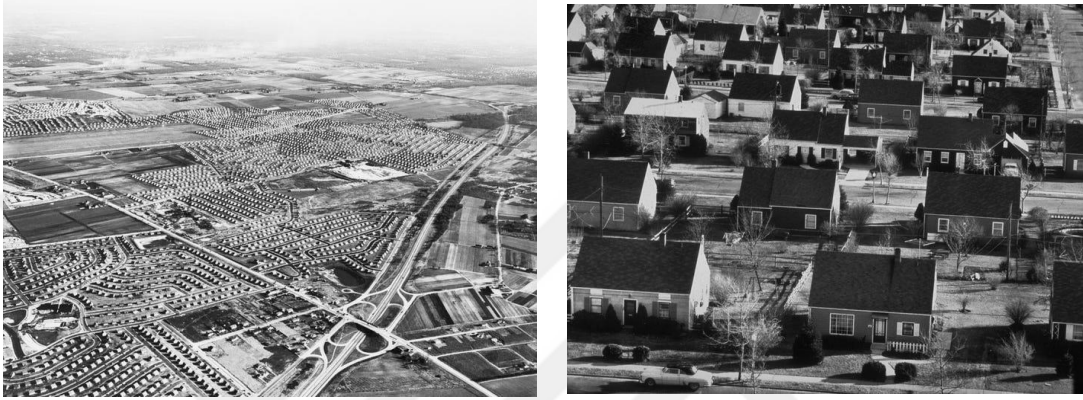
Firidin Özgür’e göre (2009: 3), günümüz konut alanlarının oluşumu birbirinden bağımsız olmayan iki açıdan irdelenebilir. Bunlardan biri, konut sistemini oluşturan üretim süreci, ikincisi ise tüketim boyutu. Postmodern dönemle birlikte konut üretim sürecinde, toplumsal eşitlik temelinde kamu denetiminin zayıfladığı görülür. Dolayısıyla, konut bir barınma hakkı olmaktan çıkarak giderek tüketilir bir meta haline gelmektedir (Firidin Özgür,2009: 3, Akyol Altun, 2008: 76). Diğer taraftan, konutun oluşumuna etki eden talep süreciyle, tüketim toplumunun dinamiklerine bağlı, barınma hakkının karşılığı olarak konut üretimi gözden çıkarılırken kârlılık koşullarına göre pazarlanan konut alanları oluşturulmaya başlamıştır (Firidin Özgür,2009: 3).

5.2 Postmodern Dönemde Konutun Metalaşma Süreci

Mimarlığın tüketimle ilişkisi çift yönlü bir ilişkidir: Mimarlığın tüketim mekanları ve tüketilen mimari mekanlar. Bir taraftan, postmodern dönemle birlikte mimarlık, gün geçtikçe daha fazla tüketim eyleminin yerine getirildiği mekanlar üretirken, diğer taraftan bireyler için bir zamanlar mekanla ilgili anlamlı buldukları şeylerin zaman içerisinde tüketmesi yoluyla mimari ürünün kendisi de tüketilmeye başlanmıştır (Urry, 1999:11). Bu değişime paralel olarak, postmodern dönemde konutta görülen en büyük değişim, konutun tüketim kalıpları içerisinde değerlendirilmeye başlanarak, kullanıcıları tarafından hayatlarına katılmak üzere alınıp satılan bir metaya dönüşmesi olmuştur (Güvenç, 1994: 23).

ABD’de 1950’li yıllarda başlayan banliyöleşme (Şekil 5.1), konutun metalaşma sürecinde önemli bir kırılma noktası olmuştur (Talu, 2018: 108). Banliyöleşme eğilimi, bir yönüyle standartlaşma, kitlesel üretim gibi kavramlar üzerinden modern döneme işaret ederken, diğer yönüyle, medya eliyle üretilen imajlar üzerinden yeni anlamlar kazanan konutun bir tüketim nesnesine dönüşme sürecinin başlamasıyla, postmodern dönemin özelliklerini göstermeye başlar (Talu, 2018: 108; Dinçer, 2002: 85). Metropolün karmaşası ve tekinsizliğinden

kaçışı mümkün kılan, şehrin çeperlerinde bulunan bu korunaklı ve düzenli konutlardan oluşan banliyöler, ayrıcalıklı bir duruma işaret eder. Gelir durumu görece yüksek, çekirdek bir aileyi temsil eden banliyöler, güvenli bir yuva ve arzulanan bir nesne olarak, sınıf ayrımıyla ilişkili bir ev isteğinin göstergesi olur (Talu, 2018: 108-109). Banliyö yerleşmelerinde sağlanan, benzer gelir, eğitim, meslek ve yaş grubundan insanlardan oluşan homojen sosyal çevre, burada konut edinme eğiliminin artışında ciddi bir etken olur (Gans, 1982: 275).

Şekil 5.1 ABD'nin en büyük toplu konut gelişimi olan Levittown 1950'ler.
(Soldan sağa) a) Vaziyet planı Fotoğraf: Bettmann (Olito, 2020) b)
Konut birimleri Fotoğraf: Joseph Scherschel (Olito, 2020)

Kuzey Amerika, İngiltere ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde 1950-1980 yıllarında yaygın olarak inşa edilen, kent çeperinde konumlanan banliyö mahalleleri, yoğunluğu az, müstakil konutlardan oluşmakta ((Şekil 5.2), standart ev tipleri olan üç yatak odalı bungalovlar ve bu konutu çevreleyen bahçeden meydana gelmekteydi (Thorns, 2004: 116). Evin arka bahçesi genellikle çitlerle çevrilerek mahremiyeti sağlamakta hem de sahip olunanın sınırlarını çizmekteydi. Thorns'a göre (2004: 116), bu arka bahçeler, eğlence ve boş zaman faaliyetleri için kullanılırken, aynı zamanda statü ve gösteriş alanları olarak anlamlandırılmaktaydı.

Thorns'a göre (2004: 116), banliyölerde bulunan bu evler, dönemin "ideal aile"si olarak görülen anne, baba ve iki çocuktan oluşan çekirdek aile için planlanmıştı. Kent merkezinin suçla dolu, sağlıksız koşullarından uzak bu düzenlenmiş temiz çevre, aile için özellikle çocuk yetiştirmek için harika bir yer olarak görülmekteydi

(Thorns, 2004: 116). Diğer yönüyle banliyöde çoğalan çekirdek aile, büyümekte olan beyaz eşya, araba, televizyon, telefon ve çim biçme makinesi gibi üretim endüstrilerinin yeni tüketim birimleri olarak kitle üretiminin devamlılığını sağlamaktaydı (Bilgin, 2002: 267).

Şekil 5.2 (Soldan sağa) a) Yeni banliyö evlerinin önünde bir aile ABD/Levittown. Fotoğraf: Joseph Scherschel (Olito, 2020) b) Banliyö evlerinde yaşayan sakinler, ABD/Levittown, 1950'ler. Fotoğraf: Robert W. Kelley (Olito, 2020)

Amerikan banliyöleri ile Avrupa'da devlet eliyle işçi sınıfı için inşa edilen banliyölerin oluşum dinamikleri, birtakım benzerlikler içermekle birlikte, birbirinden farklıdır (Talu, 2018: 90). Akyol Altun'a göre (2010: 50), ABD'deki banliyöleşme, seri üretimle artan otomobil sahipliği ve gelişmiş otoyol ağı, "Amerikan rüyası"nın bir parçası olan banliyö miti ve yeni gelişmekte olan tüketim kültürünün sonucunda şekillenmiştir. Orta sınıf ve tüketim kültürünün bütünleşmesi sürecinde Avrupa'daki aristokrat sınıf, yeni oluşan burjuva sınıf için örnek teşkil ederken, ABD'de böyle bir sınıfın olmayışı sebebiyle, "ideal ev", "ideal ev kadını" kavramları medya eliyle şekillendirilmiştir. ABD'de yeni bir yaşam tarzı olarak yükselen, ayrıcalıklı ve eşsiz bir yaşam vaat eden "banliyö miti", kitaplar, dergiler, filmler ve reklamlar aracılığıyla tariflenirken, tek ailelik orta sınıf konutu, toplumda ulaşılabilecek en yüksek hedef ve her ailenin elde etmesi gereken bir amaç olarak ortaya konmuştur (Akyol Altun, 2010: 50-53). Prefabrik konut üretim sistemleriyle sağlanan seri üretim ve banliyö evi rüyası birleştirilerek oluşturulan "ideal konut", reklamlar aracılığıyla marketten alınabilecek bir ürünmüşçesine sunulurken pazarlanmaya başlanmıştır. Evin medya aracılığıyla bu şekilde

sunulması, onu yalnızca arzulan bir nesneye dönüştürmemiş, aynı zamanda, onu parayla satın alınacak bir metaya dönüştürmüştür. Bu noktada ev, medyanın reklamlar aracılığıyla pazarladığı bir ürün olmuştur (Talu,2018: 90-94).

Banliyö evi ve hayatı için medya aracılığıyla çizilen bu arzulanacak mutlu tablo, gerçeklikte yüzleşilen farklı sorunlar nedeniyle aşınmaya başlar (Thorns, 2004: 117). Sanayi kentlerinin ilk dönemlerinde olduğu gibi banliyölerde de yerleşimin gelişimi, uygun alt yapının gelişiminden hızlı olur. Banliyölerde, elektrik, su, kanalizasyon gibi fiziksel alt yapı hizmet olarak sunulsa da mağazalar, toplanma yerleri, telefon hizmetleri gibi sosyal alt yapıda büyük noksanlıklar bulunur. Bu eksiklikler sonucu banliyö yaşamı, özellikle kadın ve çocuklar için sosyal izolasyona sebep olurken, beraberinde getirdiği mutsuzluk, banliyö alanları için çizilen idealleştirilmiş, problemsiz yuva algısını sarsmaya başlar. Bu noktadan sonra, bu alanlar, mutlu ailelerin resmedildiği emniyet, güvenlik ve sevgiyle dolu yerlerden çok negatif imajlarıyla gündeme gelmeye başlar (Thorns, 2004: 117).

Banliyölere yöneltilen bu eleştiriler, orta sınıfların kent hayatının karmaşa ve suçla dolu sokaklarından uzak olma isteğini bastırmaz. 1980'li yıllarla beraber, zaten kent çeperindeki yer seçimiyle, kentten fiziksel olarak uzak konumlanmış olan üst ve orta sınıf konutları, bu sınıfların güvenlik talebi doğrultusunda, sahip olunanın sınırlarının belirleyicisi olan duvarlarla çevrilerek, korunma altına alınır (Berköz, 2012: 173). Küreselleşmenin etkisinin tüm dünyada hissedilmeye başladığı bu yıllarda konut, liberal ekonomik sistemler içerisinde, kullanıcı isteklerinden bağımsız üretilen, kişinin sıkıldıkça yenisiyle değiştirdiği bir metaya dönüşmüştür (Güney, 2020). Böylece, postmodern dönemde ortaya çıkan ve bir yaşam tarzı ve statü sembolü olarak görülen loflar, rezidanslar ve kapalı siteler tüketim kültürünün parçası olan konut türleri olarak, kentlerde boy göstermeye başlamıştır (Sipahi, 2012: 114; Özgür, 2006: 50; Işıkkaya, 2015: 205; Yüksel ve Akbulut, 2009: 111).

5.3 Metalaşan Konut Algısında Yeni Konut Tipolojileri

Bauman (2005:82) postmodern dönemin tüketim toplumu kültürünün, genellikle yok etmek ve unutmakla alakalı olduğunu savunur. Günümüzde kişilerin

“oluşturulmuş” ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların karşılanmasıyla oluşan memnuniyet arasındaki alışlagelmiş ilişki tersyüz olmuştur; artık tüketimde aslolan ihtiyacın karşılanmasından çok, tatmin olma vaadi ve umududur (Bauman, 2005:82). Postmodern tüketim kültürünün etkisiyle tersine dönen bu ilişki, mimari üretimi de etkilemiştir: Artık, mimari mekanlar, gerçek ihtiyaçlardan ziyade kurgulanmış yapay ihtiyaçlar gözetilerek oluşturulmaktadır (Uzunkaya ve Öktem Erkartal, 2017: 6). Sürekli bir döngünün var olduğu bu süreçte, tatmin olma vaadi ve umuduyla yönelilen, göstergeler üzerine inşa edilmiş bu mimarlık, tüketilmek üzere yeni semboller oluşturuldukça unutulmaya yüz tutar. Bir nevi mimarinin moda kavramıyla deneyimlenmesi anlamına gelen bu durumda, yapay ihtiyaçlarla üretilen gösterge-yapılar, kullanıcıları/alıcıları için geçici arzu nesnelere dönüşür (Uzunkaya ve Öktem Erkartal, 2017: 6).

Günümüzün konut alanlarında da benzer bir algılayış hakimdir. Bu dönemde, ortaya çıkan loft, kapalı site ve rezidanslar postmodern döneme has konut tipolojileri olarak, statü işaretleri ve yaşam tarzı söylemleri üzerinden pazarlanırken, modaya dönüşmüş bir yaşam tarzı etrafında şekillendirilir (Sipahi, 2012: 114; Özgür, 2006: 50; Işıkkaya, 2015: 205; Yüksel ve Akbulut, 2009: 111). Değişen yaşam tarzı söylemleri, yeni statü işaretleri ve kurgulanmış yeni ihtiyaçlarla oluşturulmuş yeni konutlarla, kullanıcılara daha çok tatmin olma vaadi ve umudu sunulur. Böylece konut sürekli daha iyisi, daha kullanışlısı, daha prestijlisi, daha gösterişlisi üretilen bir tüketim ürünü olarak, geçicilikle özdeş bir kavram olarak insanların yaşamında yerini alır (Güney, 2020).

1950’lerden itibaren kent içerisindeki endüstri yapıları boşaltılmaya başlarken, tek mekânda ara bölücüler olmayan serbest planlı, yüksek tavanlı, geniş pencerelere ve çıplak strüktüre sahip bu alanlar, hem kent içerisinde görece düşük bütçelerle barınma ihtiyacını karşılaması hem de geniş iç mekanının farklı kullanımlara olanak sağlaması sebebiyle, düşük gelirli sanatçıların tercih ettiği konutlar olmuştur (Baks ve Tanqueray, 1999: 51; Baba, 2015: 13). Böylece, atıl kalmış endüstri yapıları yeni sahipleri olan sanatçılarla, çok amaçlı mekan kullanımına cevap vererek bir konut ve atölye kimliğine bürünmüştür (Işıkkaya, 2015: 205). Endüstri yapılarının bu şekilde yeniden işlevlendirilerek konut olarak kullanımı,

loft kavramında karşılık bulmuştur (Baks ve Tanqueray, 1999: 51; Pamukçu, 2009: 5)

Şekil 5.3 Manhattan/SoHo Crosby Street'te bulunan loftlar 1978 (URL 54)

İlk loftlar, New York kent merkezinde SoHo'da (Şekil 5.3), kentin dönüşümü sürecinde herhangi bir tasarımcının öncülüğü olmaksızın spontane bir şekilde ortaya çıkmıştır (Baba, 2015: 89). Sanatçıların oluşturduğu kimlikle şekillenen ve medyanın eliyle geliştirilen imajıyla loftlar, zamanla bir yaşam tarzı göstergesi olarak, orta sınıfın ilgisini çekmeye başlamıştır (Baks ve Tanqueray, 1999: 51). Artan bu ilgide, postmodern dönemde sanatçının cazip bir kişilik olarak algılanmaya başlanmış olması, atölye ve ev olarak kullandığı çatı katının da yaşanabilecek ilginç bir mekân olarak görülmesi etkili olmuştur (Featherstone, 2005: 177).

Postmodern dönemle birlikte kentte görülmeye başlayan bir diğer konut tipolojisi rezidanslar olur (Roitman, 2010: 34; Pérouse, 2012: 93; Erdinç, 2017: 70). İngilizce literatürde “gated towers”ya da “vertical gated development” olarak kavramsallaştırılan rezidanslar, barınma işlevinin yanında, alışveriş, sağlık, kültür, çalışma gibi farklı fonksiyonların “düşey” bir kurguda birbirine eklemlendiği, aynı zamanda kuru temizleme, çamaşırhane, yemek ve temizlik gibi hizmetlerin sunulduğu, yaşamın bütünsel olarak kurgulandığı bir yapıdır (Yüksel ve Akbulut, 2009: 111; Erdinç, 2017: 70). Pérouse'e göre (2012: 93), sağladığı otel servis hizmetleriyle kent merkezlerinde konumlanan rezidanslar, üst gelir grubuna yönelik üretilen yeni bir konut biçimidir.

Kökeni 1960 yıllar ABD'sine dayanan bu konut modeli (Roitman, 2010: 34), postmodernizmle üst ve orta sınıflarda görülen şehre ve şehir hayatına karşı gelişen bir ilginin bir sonucu olarak gelişmiştir (Bektaş, 2015: 273). Pérouse'e göre (2012: 93), duyulan bu ilgide, gelişen uluslararası turizme koşut olarak, tarihi şehir merkezlerinin yeni bir yatırım ve tüketim alanı olarak yeni bir metaya dönüştürülmüş olması etkilidir. Bu dönemle birlikte "kente dönüş" sloganlarıyla pazarlanan, şehrin tarihi ve merkezi noktalarında kendine yer bulan, lüksün yeni göstergeleri olarak rezidanslar yeni bir eğilimin simgesidir (Pérouse, 2012: 93).

Şekil 5.4 Rezidansın ilk örneği olarak görülen Bertrand Goldberg tarafından tasarlanan Marina City, Chicago/ABD, 1959-1967. a) Konut kuleleri b) Mutfak b) Oturma odası ve balkon (URL 55)

1980'li yıllardan itibaren küreselleşme süreciyle artan toplumsal kutuplaşmanın mekânsal yansıması olan kapalı siteler (gated communities) ise, ağırlıklı olarak kent çeperlerinde gelişen yeni bir yerleşim biçimidir (Kuppinger, 2012: 11; Özgür, 2006: 50). İlk örnekleri Amerika'da görülmeye başlayan kapalı siteler (Blakely ve Snyder, 1997: 22), 21. yüzyılda kenti dönüştürücü etkisi tüm dünyada hissedilen, postmodern şehirciliğin yeni formu olarak tanımlanır (Berköz, 2012: 173).

Şekil 5.5 Bir kapalı sitede peyzaj etrafında şekilleniş, Fanin Station sitesi, Texas/ABD, 2009-2017 (URL 56)

Blakely ve Snyder (1997: 9), kapalı siteleri, etrafı duvarlar ya da parmaklıklarla çevrelenmiş, kamuya kapalı, kontrollü bir girişi olan (Şekil 5.10) ve güvenlik sistemleriyle korunan ve içerisinde farklı boş zaman aktiviteleri ve sosyal donatılara (golf kulübü, yapay göl, yüzme havuzu, spor sahaları, çocuk oyun alanları, yeşil alanlar, vb.) yer veren yerleşim alanları (Şekil 5.11) olarak tanımlar. Burke ise (2001: 68), yeni bir komşuluk formu olarak ortaya koyduğu kapalı siteleri, kentin geri kalanından, sınır oluşturan duvar ve parmaklıklarla ayrılmış, denetimli bir girişe sahip olan bu konut alanları olarak ortaya koyarken, özel yönetimleri, özel caddeleri ve parklarıyla bir mekanizmaya dönüştüğünü belirtir.

Şekil 5.6 Caceres kapalı sitesinde güvenlikli giriş kapısı ve duvarlar, Houston/ABD (URL 57)

Kapalı sitelerde konut edinme isteğinin farklı beklentilere dayanmaktadır. Bazıları için kapalı sitelerin sahip olduğu prestij ve statü işaretleri tercih sebebiyken,

bazıları için sağladığı güvenlik ve mahremiyet kontrolü, bazıları içinse içerisinde barındırdığı boş zaman aktivite alanları/sosyal donatıları aracılığıyla sunduğu yaşam tarzı tercih sebebidir (Sadıkoğlu ve Özsoy, 2016: 233). Kapalı sitelerin tercih sebebi ülkeden ülkeye farklılık göstermekle beraber, sayılan başlıklara ek olarak din, yaş, ekonomik benzerlik odaklı homojen bir topluluk, doğaya yakınlık, sakinlik, huzur arayışı gibi başlıklar öne çıkar (Aydın Yönet, 2011: 98).

Harvey (2006: 52), Amerikan kültürünün postmodern dönemde evrensel bir kültür olarak yayıldığını ifade eder. Bu bağlamda, 20. yüzyılın sonlarına doğru tamamı Amerika'da ortaya çıkan yeni konut tipolojilerinin tüm dünyaya yayılışı, Amerikan kültürünün küresel ölçekte etkili oluşuyla ilişkilidir (Selçuk, 2020: 297). Amerikan kültürünün tüm dünyaya yayılışı ise, postmodern dönemde yaşanan teknolojik gelişmelerle paralel seyreden kapitalizmin küresel ölçekte etkin olmasının bir sonucu olarak gerçekleşir (Ahmadov, 2019: 29). Kitle iletişim araçlarının yaygın olarak kullanımı, internet teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve buna koşut ortaya çıkan sosyal medya platformlarının tüm dünyada etkin olması, kültürün küreselleşmesi sonucunu doğurmuştur (Akça, 2008: 1). Kültürün küreselleşmesi, toplumsal bir homojenleşme ve birbirine benzeme süreci doğururken; bu süreç, tüm dünyada tek kültürlülüğe doğru bir eğilimi ortaya çıkarmıştır (Civelek, 2009: 40). Selçuk'a göre (2020: 297), Batı kaynaklı endüstrileşme tüm dünyaya yayılırken, küresel ölçekte gelişen iş olanaklarıyla tüm dünyanın, Amerikan kültürü paralelinde benzer biçimde yaşamasını, çalışması ve tüketmesini beraberinde getirmiştir. Bu durum, tüm dünyada benzer yaşam tarzları oluştururken mekânsal kurguların da benzer kalıplara oturmasını beraberinde getirmiştir (Selçuk, 2020: 298).

6.1 Kapalı Sitelerin Tarihçesi

Bölüm 5.3'te ortaya konulduğu gibi, etrafı duvarlar ya da parmaklıklarla çevrelenmiş, güvenlik sistemleriyle korunan ve içerisinde farklı boş zaman aktiviteleri ve sosyal donatılara yer veren yerleşim alanları olan kapalı siteler, ilk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkmıştır (Blakely ve Snyder, 1997: 23; Sadıkoğlu ve Özsoy, 2016: 233). Amerika Birleşik Devletleri'nde görülen ilk kapalı yerleşmeler, 19. yüzyılda hızla endüstrileşen kentten izole olmak isteyen yüksek gelir grubu tarafından inşa edilmiş korunaklı yapılar ile 20. yüzyıl boyunca Hollywood'un önemli isimleri tarafından özel yaşamın korunması, güvenlik ve prestij sağlamak amacıyla yapılan, parmaklıklarla korunan konutlar olsa da kapalı yerleşimler, 1960'lı yıllarda inşa edilmeye başlayan emekli yerleşimlerine kadar yaygın bir eğilime dönüşmemiştir (Blakely ve Snyder, 1997: 22). Emekli yerleşimleri orta sınıf tarafından talep edilen ilk kapalı yerleşimler olurken (Şekil 6.1), daha sonraları orta sınıf banliyölerinde tercih edilmeye başlanan bu alternatif yaşam tarzı, 1980'lerle beraber tüm dünyada görülmeye başlanmıştır (Blakely ve Snyder, 1997: 23).

Şekil 6.1 Bir emekli yerleşimi olan Sun City Community'de gündelik hayat, Arizona/ABD, 1960'lar (URL 58)

Küresel bir olgu olan kapalı sitelerinin (Webster, 2001: 150) ortaya çıkışı, her ülke için farklı dinamiklerle açıklanırken, genel olarak üç temel faktörle ilişkilendirilir: Bunlardan ilki ve en önemlisi, artan gelir eşitsizliğine bağlı olarak kentte gelişen sosyo-ekonomik tabakalaşma ve bunun sonucunda üst ve orta gelir grubunun ayrıcalıklı konut talebi (Şekil 6.2); ikincisi kente karşı duyulan suç korkusu ve buna bağlı olarak güvenlik arayışı; üçüncüsü ise kentin karmaşasından kaçarak doğada yaşama isteğidir (Akyol Altun, 2010: 41). Kapalı sitelerin tüm dünyaya yayılmış olmasında ise, postmodern dönemde küresel ölçekte yaşanan kapitalizmin neo-liberal politikaları ve tüketim kültürü etkili olmuştur (Akyol Altun, 2010: 41).

Şekil 6.2 Ayrıcalıklı konutlar olarak kapalı siteler, golf kulübü eksenli Ironoaks kapalı yerleşkesi, Sun Lake, Arizona/ABD, 2019 (URL 59)

Günümüzde kentler, farklı toplumsal ve kültürel grupları biraya getiren kozmopolit görünümüyle, kentsel ve sosyal bütünleşme sorunlarıyla yüz yüze gelirken, kentler, güven vermeyen kalabalıklarla dolu, suçun, şiddetin ve ahlaki çöküşün merkezleri olarak algılanmaya başlamıştır (Giddens, 2000: 503). Böylece, bireylerin kentin bilinemezliği ve kalabalığından kaçtıkları “ev”leri daha önemli hale gelmeye başlamıştır (Karakurt Tosun, Fırat; 2012: 175). Bu algılayışta, postmodern dönemde toplumsal sınıflar arası artan eşitsizliklerin gittikçe derinleşmesi ve bunun sonucunda kentlerde artan suç oranları etkili

olurken, yaşam alanlarında güvenlik, kullanıcılar için aranan bir özellik haline gelmiştir (Sipahi, 2012: 114).

Kuppinger'e göre (2012: 11), düzenlenmiş küçük bir peyzaja bakan apartmanlardan, yoğun yeşillik içindeki gösterişli villalara kadar farklılaşan konut tipleriyle; yine farklı derecede içerdiği kapalılık, lüks ve konforla kapalı siteler (Şekil 6.3), kentin karmaşasından sembolik bir uzaklaşmayı pazarlamaktadır. Lüks talepleri, güvenlik saplantısı ve üst ve orta sınıfın seçkin toplumsal ayrışma isteğine yönelik üretilen bu konutlar, güvenli ve sağlıklı evlerin yanında, benzer hayat tarzlarına sahip komşular vaat etmektedir (Kuppinger, 2012: 11).

Şekil 6.3 Yüksek katlı apartman bloklarından müstakil konutlara kadar farklı konut tiplerinden oluşan bir kapalı site, Çin. (URL 60)

Kapalı sitelerin hem tanımında hem de kullanıcılarının ifadelerinde, kentin karşısında yer alma eğiliminin baskın olduğu ifade eden Alver'e göre (2007: 120), kent ile kapalı site bir karşıtlık üzerine kurulu bir denkleme yerleştirilmiştir (Şekil 6.4). Kalabalık, trafik, hırsızlık, suç, kirlilik gibi olumsuz nitelikler üzerinden tanımlanan kent, barındırdığı büyük tehlikeler sebebiyle uzak durulması gereken bir ortamken, buna karşın kapalı siteler güven, düzen, huzur, temizlik, seçkinlik gibi olumlu niteliklerle anılmaktadır (Alver, 2007: 120-121). Kuppinger'e göre (2012: 17), mimari tasarım, yüksek teknoloji ürünü güvenlik aygıtları ve özel güvenliklerle giriş-çıkışın kontrol edildiği bu yeni kentsel mekanlar, kentten kaçınan varsıl grupların yaşamlarına konfor, lüks ve kolaylık getirir. Ancak diğer

taraftan, hayatlarını büyük oranda bu korunaklı alanlarda geçiren seçkinler, toplumsal olarak ayrıştırılmış bu mekanların dışındaki kişi ve eylemleri her geçen gün daha büyük tehdit olarak görme eğilimindedir (Kuppinger, 2012: 17).

Şekil 6.4 Servet eşitsizliğinin kapalı sitelerle açığa çıkan kentsel görünümü, Santa Fe, Mexico City/Mexico, 2016. Fotoğraf: Johnny Miller (URL 61)

Baudrillard'a göre (1998), kente yönelen olumsuz düşüncelere sahip ama aynı zamanda tam anlamıyla kentten kopamayan kapalı siteler, rastlantısallığa yer olmayan, her şeyin ince ayrıntılarıyla programlandığı bir uzay kapsülünü andırırken, sakinleri ise, dış dünyayla küçük bir temasla dahi yok olmakla karşı karşıya kalacakları bir kuvözde yaşamaktadır. Kapalı duvarlar ardında sürdürülmek istenen yaşamın motivasyonu olan "güvenlik" olgusu, aslında sahip olunmayan ancak sahipmiş gibi yapılan bir mite dönüşmüştür. Şahin ve Açıkalın'a göre (2012: 246), bu mitin anlamsızlığıyla yüzleşmemek için tedbirler sürekli artırılmalıdır. Böylece, güvenlik miti, kentin bilinmezliği duygusu üzerinden beslenerek daha fazla güvenlik talebine ve nihayetinde bir paranoyaya dönüşmüştür. Diğer taraftan, etrafı duvarlar ve kameralarla sarılan bu mekanlar,

kentin güvensiz oluşuna dair yeni bir farkındalık yaratması sebebiyle, güvensizlik halini çoğaltan bir etkiye sahiptir (Şahin ve Açıklan, 2012: 246).

Şekil 6.5 Kapalı sitelerin oluşturduğu kentsel ayrışma, Kya Sands, Johannesburg/Güney Africa. Fotoğraf: Johnny Miller (URL 61)

Dünyanın pek çok kentinde, “ayrı durma”, mekânsal düzenlemenin en “ideal” haline dönüşürken, bu ilke etrafında şekillenmiş kapalı siteler, benzer grupları biraya getiren homojen bir yaşam adalarına dönüşür (Şekil 6.5) ve farklı olan “öteki” ile etkileşimi en aza indirir (Baykal ve Denli, 2017:52). Bu sınıfsal içe kapanma ve ayrışma eğilimi yalnızca kentsel alanda değil toplumsal ve kültürel alanda da izlenir (Pérouse, 2007: 33). Pérouse’ye göre (2007: 33), yaşam tarzına dayanan benzeşme temelli bir cemaatçiliğin oluşumu olarak yorumlanan bu farklılaşma, toplumsal bir ayrışmadan çok toplumsal bir parçalanmaya işaret eder.

6.2 Mimari Olarak Kapalı Siteler

6.2.1 Kapalı Sitelerde Kullanıcı Profili ve Seçim Kriterleri

Blakely ve Snyder (1997: 93), ABD’deki kapalı sitelerde sınıf, yaş ve ırka göre bir ayrışma eğiliminin yaygınlığını ortaya koyar. Kapalı sitelerde görülen bu ayrışma eğilimi sadece ABD’deki kapalı sitelere has değildir. Çağdaş planlamada kullanıcı

çeşitliliğini teşvik etmek genel bir tema olsa da kapalı sitelerde farklılıkların karşılaşması nadiren görülen bir olgudur (Grant, 2003).

Modern kapalı yerleşim bölgeleri olan kapalı siteler, ayrışma eğilimi açısından iki kategoride incelenebilir. Bunlardan ilki, etnik köken, din ya da ideoloji üzerinden bir ayrışma eğiliminin baskın olduğu kapalı sitelerdir (Grant ve Mittelsteadt, 2004: 924). Bu noktada kapalı siteler, insanların kendilerini bilinmeyen ya da korkulan 'öteki'nden ayırmak ya da aynı dünya görüşünü paylaşan başkalarıyla bir araya gelmek için bir araç olmaktadır (Byers, 2003: 31). Örneğin, Endonezya'da etnik Çin topluluğunun bazı üyeleri kapalı sitelerde kümelenmektedir (Leisch, 2003). ABD'de ise, kültürel kökenleri Meksika, Porto Riko, Küba, Orta Amerika ve diğer Latin Amerika ülkeleri olan kişileri tanımlayan Hispaniklerin, genel olarak kapalı sitelerde yaşamayı tercih ettiği görülür (Sanchez ve Lang, 2005: 285).

Kapalı sitelerde yaşanan ayrışmanın ikinci kategorisi ise, ekonomik ayrıcalık üzerinden yaşanan gruplaşmadır (Grant ve Mittelsteadt, 2004: 924). Kapalı sitelerin duvarları arkasında yaşamayı tercih edenlerin, genellikle ekonomik olarak ayrıcalıklı olduğu görülür. Bazen bu ekonomik ayrıcalığın yanında kullanıcılar, etnik olarak veya yaş olarak da kentin geri kalanından ayrışma eğilimindedirler (Maharidge, 1994: 29). Örneğin ABD'de kapalı sitelerde yaşayanların ağırlıklı olarak ekonomik ayrıcalığa sahip beyaz ırka mensup bireyler olduğu görülür (Sanchez ve Lang, 2005: 281).

Belli bir soyo- ekonomik gruplaşma eğilimine sahip olsa da kapalı site kullanıcıları, ekonomik seviyelerine göre kendi içinde çeşitlilik göstermektedir (Kurtuluş, 2003: 89). Kapalı siteleri tercih edenler sadece seçkinlerden oluşan üst sınıf değil aynı zamanda orta sınıflar ve hatta düşük gelirli gruplar için kapalı toplulukların varlığından bahsedilse de kapalı site sakinleri genellikle "başarılı gruplar"dır: yeni ekonomik koşullara uyum sağlayabilen ve kapalı sitelerde sunulan hizmetler için ödeme yapabilen vasıflı çalışanlardır (Roitman, 2010: 34).

Üst sınıflar, kendilerini diğer toplumsal gruplardan yalıtın ve onlara üretilmiş bir kimlik vaat eden kapalı sitelere yönelmiş, bu yönelimiyle orta sınıfların konut tercihlerini etkilemiştir (Akyol Altun, 2010: 41; Özgür, 2006: 50), Bu arayışı fark

eden emlak piyasası ise, hedeflediği orta ve üst sınıflar için “yaşam tarzı” kurgusuyla serbest piyasa dinamikleri içerisinde pazarlanan kapalı siteler üretmeye girişmiştir (Özgür, 2006: 50).

Konut tercihlerini kapalı sitelerden yana kullanan orta sınıf, kapalı sitelerin bu denli yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır (Pérouse ve Danış, 2005: 101). Postmodern dönemin yeni zenginleşmekte olan orta sınıfı, tüketim toplumu olma yolunda yaşanan dönüşümde etkin sınıf olmuş, farklılaşan tüketim tercihleriyle gündelik yaşamın yeniden örgütlenmesinde aktif rol oynamıştır (Featherstone 2005:179; Fridin Özgür, 2006: 42). Bu orta sınıf, tüketim kültürünü yeni bir yaşam tarzı olarak benimserken alışveriş merkezleri, özel okullar, özel hastaneler bu yaşam tarzının önemli bileşenleri olmuştur (Öktem, 2006: 61). Kapalı site kullanıcısı orta sınıfla tüketim kültürü arasındaki bu ilişki, orta sınıfa yönelik kapalı sitelerin yer seçiminde alışveriş merkezleri ile kurduğu güçlü ilişkide kendini göstermiştir (Olgun Çalışkan ve diğ., 2014).

Türkiye’deki kapalı sitelerdeki ayrışma eğiliminin ise, daha çok ekonomik temelli olduğu görülür (Bali, 1999: 36; Öncü, 2005: 97; Kurtuluş, 2003: 87). İstanbul’da bulunan kapalı siteler üzerinde yaptığı çalışmada Hatice Kurtuluş (2003), kapalı sitelerde kullanıcılarının gelir grubuna yönelik bir sınıflandırma yaparken, bu gelir gruplarının konut tercihlerinin dayandığı mekânsal özellikleri tanımlamıştır. Kurtuluş (2003: 87), İstanbul’daki gelişen kapalı siteleri üç başlıkta incelemiştir: bunlardan ilki, yeni orta ve üst-orta sınıflara yönelik kent çeperinde oluşan, otoyol bağlantılı alt kentler ve lüks kapalı konut siteleri (Şekil 6.6), ikincisi, üst-orta sınıflara yönelik, nispeten merkeze yakın gelişmiş kapalı siteler, üçüncüsü ise, üst sınıfın kamu gözünden uzak refah adacıklarıdır.

Şekil 6.6 Orta gelir gurbuna yönelik geliştirilen Ispartakule Bahçeşehir sitesi, Bahçeşehir/İstanbul, 2017 (URL 62)

1980’li yıllarla İstanbul’un değişen ekonomik yapısı içinde kendine yer bulan yeni orta sınıf, 35-40 yaş arası iyi eğitim almış genç profesyonellerden oluşmaktadır (Öngen, 1996: 181). Önceki dönemin milliyetçi yönelişli orta sınıfından farklı olarak bu yeni orta sınıf, daha varlıklı ve daha hareketli bir yaşam tarzına sahipti; başka küresel kentleri ziyaret etmekte ve uluslararası bir beğeni tarzı geliştirmekteydi. Tüketim ürünlerinin küreselleşmesinin yanında, ekranlar aracılığıyla görüntü ve bilginin küresel dolaşımıyla göstergelerin serbest akışı ise, farklı standartlarda konut alanlarına duyulan isteği pekiştirmekteydi (Keyder, 2009b: 186). Bu sınıfın kent çeperinde bulunan kapalı sitelere taşınmasının nedeni, geleneksel orta sınıf gibi, kent merkezinde yükselen rant değil, gelirlerindeki artışa bağlı olarak oluşturdukları yeni sınıf kimliği ve küresel tüketim kültürü doğrultusunda gelişen konut tercihleri olmuştur (Kurtuluş, 2003: 86; Öncü, 2005: 97). Kent yoksulları ve geleneksel orta sınıftan ayrışma eğilimi içindeki bu sınıf, yeni sınıf kimliklerini pekiştirmeye dönük prestijli konut talebinde bulunurken, konut aracılığıyla ortak kimlik ve topluluk bağı geliştirmektedir (Öncü, 2005: 97).

Yine 1980’li yıllarla sınıf kimliği farklılaşan bir diğer grup olan üst-orta sınıf, gelir düzeyi artan yeni iş adamlarından oluşmaktadır (Sunar, 2021). Bu yeni iş adamları, eğlence sektörü patronları, reklam, finans, pazarlama, halkla ilişkiler firmalarının patron ve üst düzey yöneticileri, uzmanlaşmış doktor ve avukatlar, İstanbul mafya liderleri ve çekirdek kadroları gibi meslek gruplarından oluşmaktadır. Kurtuluş’a göre (2003: 90), bu sınıfın en ayırt edici özelliği, sınıf kimliğini tüketim aracılığıyla ortaya koymasıdır. Bu sınıfa mensup bireyler için tüketim, toplum içindeki statüyü sağlayan en önemli göstergedir. Zenginliklerini kurdukları kayırmacı ilişkiler üzerine kurduklarından güç dengelerindeki değişikliklerden maddi olarak ciddi zarara uğramaları söz konusudur ve bu sebeple, bu sınıf, emlak piyasasını güvenli yatırım aracı görme eğilimindedir.

Şekil 6.7 Üst-orta sınıfa yönelik bir kapalı site, Platin Konakları, Ulus/İstanbul (URL 63)

Bu yeni üst-orta sınıfın konut tercihi, Boğaz sırtları, Etiler, Levent, İstanbul’un Karadeniz kıyıları, orman ve koru arazilerinde bulunan lüks kapalı konut siteleri olurken (Şekil 6.7), bu sitelerin büyük kısmının arazi mafyası eliyle toplanarak, kayırmacı ilişkiler yoluyla imara açılan arsalar üzerinde yükseldiği görülür

(Kurtuluş, 2003: 90). Moda ve marka bu sınıftakiler için önemli kavramlar olduğundan, popüler lüks kapalı konut siteleri arasında sıklıkla taşınma eğilimi gösterirler. Kendi içerisinde kültürel, etnik ve politik açıdan heterojen bir yapıya sahip olmasına karşın bu yeni sınıf, lüks kapalı siteler yoluyla diğer sınıflardan ayrılarak bir sınıf olarak belirgin hale gelmektedir (Kurtuluş, 2011: 55).

En zenginlerden oluşan üst sınıflara yönelik kapalı siteler ise, Kurtuluş'un (2003: 56) refah adacıkları (gated enclaves) olarak kavramlaştırdığı konut tipidir (Şekil 6.8). Bu kapalı site modeli, yüksek duvarlar, gelişmiş güvenlik sistemlerine sahip katı güvenlik tedbirlerinin uygulandığı konut alanlarıdır. Sakinleri için yatırım aracı olmaktan çok, prestijli bir sosyal statü sağlayan göstergeler olarak, İstanbul piyasasındaki en pahalı konutlardır. Bu tip kapalı siteler, A tipi tüketici olarak tanımlanan, siyasi seçkinler, finans, medya, hizmet sektöründe şirket sahipleri, yüksek gelirli doktor-avukat gibi meslek gruplarında oluşan üst gelir grubundaki zenginlere yönelik yapılmıştır (Kurtuluş, 2003: 92).

Bali (1999: 36), kapalı sitelerin İstanbul'da üst sınıflara yönelik olarak ortaya çıkışında, iyice kalabalıklaşmış ve hareketli İstanbul kent yaşamında eskiye dönme arzusu, yeşile duyulan özlem, kendine has bir yaşam alanı yaratma isteği, yoğun iş ve kent hayatından arta kalan kısıtlı serbest zamanda kaliteli yaşama arzusunun etkili olduğu görüşündedir. Kapalı sitelerin yaygınlaşmasını ise, serbest ekonomi politikaları sayesinde Türkiye'ye yerleşen uluslararası şirketlerin yöneticilerinin, Boğaz manzaralı konutlardan sonra ikinci sırada gelen ayrıcalıklı konut alanları olarak bu lüks siteleri tercih etmeleriyle ilişkilendirir (Bali, 1999: 36).

Diğer taraftan, Bali'ye göre (2002: 118), kapalı sitelerin ortaya çıkışı aynı zamanda, 1980'lerde tüketim toplumu oluşturmaya yönelik çabaların ve yüceltilen Amerikan tarzı yaşam biçiminin bir sonucudur. Fridin Özgür (2006: 68) benzer şekilde, ileri kapitalist ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'de suç oranlarının nispeten düşük olduğunu, bu sebeple bu ülkelerde kapalı sitelerin ortaya çıkışında temel faktör güvenlik ve prestij talebi olurken, Türkiye'de kapalı sitelerin daha çok ithal edilmiş yaşam tarzının mekanları olarak geliştiğini ifade eder.

Şekil 6.8 Üst gelir grubuna yönelik refah adacıklarına bir örnek: Beykoz Konakları, Beykoz/İstanbul, 1995-2001 (URL 64)

Kurtuluş (2003: 93), orta ve üst-orta gelir gruplarından ayrışma eğilimindeki üst gelir grubuna ait bu kapalı konut yerleşkelerinin, alt sınıfların seyrine izin vermeyecek şekilde gözlerden uzak noktalarda konumlandığını belirtir. İstanbul'da görülen refah adacıkları, dünya üzerindeki diğer imtiyazlı yerleşmelerle benzer özelliklere sahiplerdir. Büyük tasarım ofisleri ya da ünlü mimarlar tarafından tasarlanmış olmak, yüksek kalite malzemeyle kullanımıyla ve estetik kaygının yüksek olduğu mimari bir anlayışa sahip olmak, iyi tasarlanmış bir peyzaj düzenlemesine sahip olmak bu özellikler arasında sayılabilir (Kurtuluş, 2003: 93).

Üst sınıfa yönelik kapalı sitelerin en önemli özelliğinin “yaşam tarzı” satmak olduğunu belirten Bali (1999: 37), bu yerleşimlerden konut sahibi olanların yalnızca bir gayrimenkule değil aynı zamanda proje geliştirici tarafından önceden belirlenmiş bir hayat tarzına ödeme yaptığını ifade eder. Böylece, sunduğu ayrıcalıklar dünyası ile kapalı siteler, kullanıcılarının seçkin bir ortamda sporlarını yapabilecekleri *fitness center*lara, boş zamanlarını etkili biçimde

değerlendirebilmeleri için sinema salonları, restoranlar ve farklı kulüp alanlarına sahip, kendi kendine yeten küçük bir kent gibidir (Bali, 1999: 37). Kurtuluş'a göre (2011: 56), bu yerleşimlerden ev sahibi olmak, aynı zamanda bir sınıf kimliği satın almak anlamına gelir. Bu alanlarda yaşayanların, güçlü bir mekânsal kimlik oluşturduğu izlenir. Mekânsal aidiyetleri yüksek bu grup, yaşam tarzı üzerinden cemaatleşme eğilimi gösterir. Öyle ki, alım gücü yetse dahi bu yerleşmelerdeki hayat tarzına uyum sağlayamayacağı düşünülen kişilere satış yapılmaz (Kurtuluş, 2011: 56).

Kurtuluş (2003: 91), üst sınıflar için üretilen güvenlik önlemleri yüksek, kamu gözünden uzak bu tip konutların, orta ve üst-orta sınıfın konut tercihlerini belirlemede etkili olduğu görüşündedir. Bu sınıflar arasında, üst sınıfın eğilimine benzer tarzda, yaşam tarzı üzerinden mekânsal kimlik oluşturulan kapalı siteler, gittikçe daha yaygın hale gelmektedir (Kurtuluş, 2003: 91).

6.2.2 Kentte Yer Seçimi

Kapalı sitelerin kentte yer seçiminde iki farklı eğilim dikkati çeker; bunlardan ilki, kentin tüm olumsuzluklarından uzak kent çeperlerinde gelişme eğilimi olurken, diğeri ise kentin daha iç kısımlarında ve merkezde yer seçimi eğilimi olur (Kuppinger, 2012: 11; Pérouse ve Danış, 2017: 108).

Kent çeperlerinde gelişen kapalı siteleri (Şekil 6.9) ortaya çıkaran en büyük etken, postmodern dönemde kentlerin, kalabalıklarla dolu, suçun, şiddetin ve ahlaki çöküşün merkezleri olarak görülmesi olmuştur (Giddens, 2000: 503). Kentin böyle algılanışı, kentten uzaklaşma eğilimini doğururken, kent çeperinde ortaya çıkan kapalı siteler, kentten kaçış isteğinin de sembolik mekanına dönüşmüşlerdir (Kuppinger, 2012: 11).

Tüm dünyada örneklerine rastlanabilen bu tür kapalı sitelerden biri, Spring Texas/ABD'de bulunan Lakes of Cypress Forest kapalı sitesidir (Şekil 6.9). Kent çeperinde konumlanan proje, tek ailelik konut birimlerinden oluşurken, kapalı site alanı içinde yüzme havuzu, kum voleybol sahası, piknik alanları gibi donatı alalarının yanı sıra şelaleler, göller ve dinlenme alanlarını birbirine bağlayan doğa parkurları bulunmaktadır.

Şekil 6.9 Kent çeperinde gelişen bir kapalı site örneği Lakes of Cypress Forest, Spring Texas/ABD (URL 65)

Kent dışında konumlanan kapalı sitelerden bir diğeri, İslamabad/ Pakitanda bulunan Bahria Town kapalı sitesidir (Şekil 6.10). Konut alanlarının yanında, binicilik merkezi, golf sahası, sinema, kafe ve mini hayvanat bahçesi gibi olanakların sunulduğu bu kapalı site, Pakistan'ın kaotik, trafikle boğulmuş ve çökmekte olan şehir merkezlerinin uzağında yeni bir banliyö vizyonu sunar.

Şekil 6.10 Kent çeperinde gelişen bir kapalı site: Bahria Town, İslamabad/Pakistan (URL 66)

Kent çeperinde konumlanan kapalı sitelerin bir diğeri ise, İstanbul/Türkiye’de bulunan Kemer Country olur (Şekil 6.11). Açık kapalı yüzme havuzları, golf sahası, fitness merkezi gibi olanaklarıyla üst gelir grubuna yönelik geliştirilen bu proje, diğeri sınıflardan mekansal olarak uzaklaşmayı mümkün kılacak şekilde kent merkezinin uzağında konumlanmıştır.

Şekil 6.11 Kent çeperinde gelişen bir kapalı site: Kemer Country Kapalı Site Yerleşimi, Eyüp/İstanbul (URL 67)

Şehirden uzak, kent çeperlerinde gelişen kapalı sitelerin yaygınlaşmasını sağlayan en önemli faktör ise, gelişen otoyol ağı ve artan otomobil sahipliği olmuştur (Pérouse ve Danış, 2017: 108). Bu dönemde yeni otoyolların inşası, artan otomobil sahiplik oranı ve bu artışa bağlı olarak uzak mesafelerin erişilebilirliğinin artmasıyla kent çeperindeki araziler yatırımcı firmalar ve potansiyel müşteriler için ulaşılabilir hale gelmiş ve bu durum, konut yerleşimlerinin kent çeperlerine doğru sıçramasına imkan vermiştir (Pérouse ve Danış, 2017: 108). Kentsel gelişimde yaşanan bu süreç, otomobil sahipliğinin artışı ve buna bağlı otoyol ağının genişlemesi ile kent çeperinde inşa edilen kapalı sitelerin ortaya çıkışında sıkı bir ilişkinin var olduğunu ortaya koymaktadır (Çelebi Gürkan, 2017: 126). Diğeri taraftan, kapalı sitelerin kent çeperlerinde konumlanmış olması, özel araç kullanımını teşvik ederken, merkezi noktalara olan uzak mesafeler yaya ve bisiklet hareketine imkan vermez (Landman, 2008).

Kent çeperlerinde gelişen kapalı sitelerin genellikle, çocuklu aileler tercih edildiği görülmektedir (Kurtuluş, 2002: 219). Bu talepte, kapalı sitelerin sahip olduğu çocuklara yönelik geliştirilen rekreasyon ve aktivite alanlarının varlığı, alınan sıkı güvenlik tedbirleri ve bazı kapalı siteler kapsamında site içerisinde sunulan okul hizmeti etkili olmuştur (İşlek, 2007: 21). Üst sınıfa yönelik, kent çeperinde konumlanan kapalı sitelerinde, yer seçiminde farklı kriterleri göz önünde bulundurduğu görülür. Bu tarz lüks kapalı siteler, alt sınıfların seyrine izin vermeyecek şekilde gözlerden uzak ve orman, göl, deniz gibi bir doğa manzarasına sahip noktalarda konumlanır (Kurtuluş, 2003: 93).

Kapalı sitelere dönük konut talebi, bir taraftan evli ve çocuklu aileler için şehirden uzak ancak planlı konut alanlarının yayılmasını sağlarken, diğer taraftan bekar ya da çocuksuz çiftlere yönelik kent merkezlerine yakın ancak geleneksel mahalle anlayışının dışında konut alanlarını ortaya çıkarmıştır (Şekil 6.12) (Kurtuluş, 2002: 219). Kent merkezindeki kapalı siteler; boş arsalarda inşa edilebildiği gibi, eski yapıların dönüştürülerek kullanıma açılmasıyla ya da kentsel çöküntü alanına dönüşen ve dönüşüm alanı ilan edilen bölgelerin yeniden yapılandırılmasıyla oluşmaktadır (İşlek, 2007: 22).

Şekil 6.12 Kent içinde inşa edilmiş bir kapalı site, Sarı Konaklar Sitesi, Etiler/İstanbul, 1996 (URL 68)

Bu kapalı siteleşme eğiliminin, merkezdeki kısıtlı arsa imkanı sebebiyle kent merkezlerinde bir dönüşüm baskısı oluşturduğu görülür (Olgun Çalışkan ve diğ., 2014). Kent merkezinde oluşturulan bu konut alanları için özellikle, kent merkezinin sanayiden arındırılması süreciyle boşalan bölgeler önemli bir fırsat doğurmuş, kent merkezinde boşalan bu alanlar üst-orta ve üst gelir grubu için konut yatırımlarını çekerken, söz konusu alanlarda uygulanan konut projeleri kapalı site tipolojisinde gelişmiştir (Olgun Çalışkan ve diğ., 2014).

Pérouse ve Danış (2017: 94), kent çeperleri ve kent merkezinde yeni inşa edilen kapalı sitelerin yanında, kentte daha önce inşa edilmiş özel veya kamusal toplu konutlarda da bir sonradan kapanma eğilimine dikkat çeker. İlk inşa edildiğinde, kamu erişimine açık olarak tasarlanmış büyük toplu konut bölgeleri, küçük alanlara bölünerek içe kapanmaktadır. Bu tarz büyük yerleşimde bulunan birkaç konut bloğu bir araya gelerek fiziksel bölücü uygulamalarla çizilen sınırlar yardımıyla alt birimler oluşturulmakta, özel güvenlik şirketleriyle anlaşarak fiziksel ayrışma sağlanmaktadır (Pérouse ve Danış 2017: 94).

6.2.3 Planimetri

Kapalı sitelerdeki mekansal özellikler, geniş rekreasyon alanlarından kısıtlı sosyal donatılara kadar içerdiği farklı mekansal organizasyonlara; düzenlenmiş küçük bir peyzaja bakan apartmanlardan, yoğun yeşillik içindeki gösterişli villalara kadar farklılaşan konut tiplerine, oldukça çeşitlilik gösterir (Kuppinger, 2012: 11).

Kapalı sitelerin en önemli özelliklerinden biri, boş zaman aktiviteleri ve golf kulübü, yapay göl, yüzme havuzu, spor sahaları, çocuk oyun alanları, yeşil alanlar, vb. sosyal donatılara yer veren yerleşim alanları olmasıdır (Blakely ve Snyder, 1997: 9). Ancak bu alanlar kapalı sitelerin hangi sınıfa yönelik olduğu, kent içindeki konumlanışı, hangi hayat tarzına yönelik düzenlendiği, kurulduğu alanın genişliği gibi farklı kriterlere göre çeşitlilik göstermektedir (İşlek, 2007: 22; Süer ve Yılmaz Sayar, 2002: 60). Kapalı sitelerin konut harici hiçbir farklı fonksiyon alanına sahip olmayan örneklerinin yanında, içerdiği olanaklarla tam bir kent gibi işlev gören örneklerine de rastlanır. Sezonluk kullanımlı bazı kapalı siteler, ulaşım yollarının kışın karla kaplı olması sebebiyle özel yollara sahip olabilir ya da bazı

detaylı planlanmış kapalı siteler, alışveriş merkezleri, okullar, sanayi, eğlence alanları ve polis gibi imkanlar sunabilir (Grant ve Mittelstadt, 2004: 923).

Şekil 6.13 Kent gibi işlev gören bir kapalı site örneği Alphaville, Sao Paulo/Brezilya (URL 69)

Kapalı sitelerde, yerleşim bölgesi içindeki olanakların ve tesislerin mevcudiyeti, dış dünya ile etkileşim derecesini etkilemektedir. Daha çok kendi kendine yeten bir kapalı sitede sakinler, daha az sıklıkla dışarı çıkmaya ihtiyacı duyar. Bu noktada, korkunun yoğun olduğu durumlarda, sunulan hizmet ve tesislerin daha fazla olduğu kapalı sitelere yönelik talebin arttığı görülür (Grant ve Mittelstadt, 2004: 924). Örneğin, Sao Paulo dışında kapalı bir site yerleşimi olan Alphaville (Şekil 6.13), insanların, cinayet ve adam kaçırmaya gibi suçlardan endişe duydukları sokaklardan kaçınabilmesi için gerekli tüm olanaklara sahiptir (Caldeira, 2000).

Bazı durumlarda ise, üst gelir grubundaki süper zenginlere yönelik lüks kapalı sitelerde sosyal donatı alanları daha fazla olmasına rağmen, tercih sebebi temel olarak boş zaman faaliyetleri değil, sağlığı mahremiyet ve sunduğu özelleşmiş kişisel alanlar olur (Blakely ve Synder, 1997: 48). Üst gelir grubuna yönelik geliştirilen kapalı sitelerden biri olan Miami/ABD’de bulunan, Indian Creek Island’ta yapı adasını çevreleyen su ögesiyle sağlanan yalıtılmışlık, bu sınıfın diğer sınıflardan ayrışma eğilimini açıkça ortaya koyar (Şekil 6.14). Bu gelir grubu

için kapalı sitelerde aranan en önemli özellik, dış dünya ile ilişkiyi en aza indirmeyi sağlayan, barınmanın yanında eğitim, alışveriş, spor, rekreasyon, eğlence gibi birçok farklı fonksiyonu bir arada sunmasıdır (Süer ve Yılmaz Sayar, 2002: 60). Orta ve st-orta sınıflara yönelik kapalı siteler ise, st sınıflara yönelik kapalı sitelere kıyasla daha az farklılaşmış fonksiyon alanı ve kişisel alan içermektedir (Blakely ve Synder, 1997:41).

şekil 6.14 st gelir grubuna yönelik lüks bir kapalı site, Indian Creek Island, Miami/ABD (URL 70)

Özellikle çocuklu ailelerin kapalı siteleri tercih etmesindeki en önemli etkenlerden biri, eğitim hizmetlerinin verilmesidir. Kreş, ilk ğretim ve lise düzeyinde olabilen bu eğitim yapıları, st sınıflara yönelik lüks konut sitelerinde, kentin geri kalanından yalıtılmayı sağlayacak şekilde site içerisine konumlandırılır (Süer ve Yılmaz Sayar, 2002: 60).

Kapalı sitelerde sunulan alışveriş merkezlerinin konsepti ve leği ise, sitenin kentte konumlanışına göre değişiklik gösterir. Merkez niteliğindeki bölgelerde bulunan kapalı siteler, kent içerisinde çekim merkezi olabilecek nitelikte, tüm kentin kullanımına dönük alışveriş merkezlerine sahipken, daha kent dışı alanlarda supermarket, kuaför, eczane, kuru temizleme gibi temel tüketim ihtiyaçlarına cevap verebilen, yalnızca site sakinlerinin kullanımına dönük, kk ölçekli bir arşı birimi olarak düzenlenir (Süer ve Yılmaz Sayar, 2002: 62).

Kapalı sitelerde mekansal organizasyon açısından bir farklılaşma, yaşam, çalışma, konut ve eğlence mekanlarının birlikteliğine dayanan çok fonksiyonlu, düşeyde

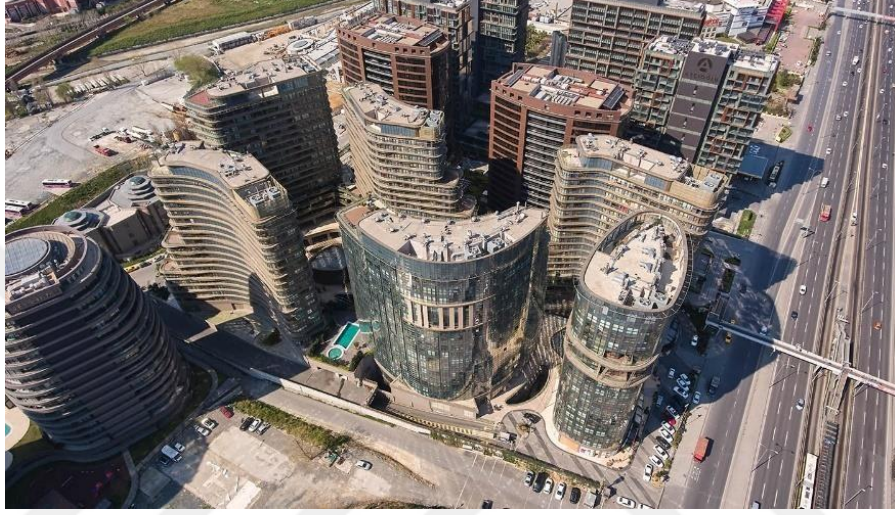
yükselen kapalı sitelerde görülür (Olamari, 2018). Bu tarz kapalı siteler, kent yaşamının dinamik yapısına uyumlanan bir tasarım yaklaşımı olarak, esneklik ve modülerliğin önem kazandığı daha çok kent içi yapılanmalardır (Karakuş, 2008: 8). Kent merkezinde gelişen ve üst gelir grubuna yönelik geliştirilen bu kapalı sitelerin kısıtlı bir alanda yapılaşması sebebiyle, kent çeperlerinde gelişen kapalı sitelere kıyasla, daha az yeşil alan ve boş zaman aktivitesi barındırdığı görülür (İşlek, 2007: 22). Bununla beraber, ABD'deki örneklerle bakıldığında, dikey kapalı site sakinlerine spor sahaları, ortak çalışma alanları bebek ve çocuk oyun odaları, evcil hayvan oyun odaları, özel sağlık klinikleri ve meditasyon bahçeleri gibi geniş olanaklar sunulmaktadır (Giacobbe, 2018).

Manhattan/ABD'de bulunan Hudson Yards projesi (Şekil 6.15), içerdiği farklı fonksiyon alanları ve konut birlikteliğiyle bu biçimlenişin bir örneğini ortaya koymaktadır. İki etapta gerçekleştirilen projenin birinci fazı, 2019 yılında tamamlanmış, ikinci fazının ise 2025 yılında tamamlanması planlanmaktadır. İlk aşama olan Eastern Yard, konut ve ticari gökdelenler, halka açık bahçeler, büyük bir alışveriş merkezi ve kültür merkezi de dahil olmak üzere sekiz yeni binadan oluşmaktadır. İkinci aşama olan Western Yard'da ise ek konut, ofis ve perakende alanlarının yanı sıra bir ilkokul binasının da inşası planlanmaktadır.

Şekil 6.15 Çok fonksiyonlu konut alanları olarak düşeyde yükselen kapalı sitelere bir örnek: Hudson Yards projesi, Manhattan/ABD a) Vaziyet planı b) Cephe (URL 71)

Türkiye’de de görülen dikey kapalı site örneklerinden biri, İstanbul- Ataköy’de inşa edilmiş olan Nef 22 projesidir (Şekil 6.16). Öğrenciler, genç profesyoneller ve çocuklu aileler gibi geniş bir kitleye hitap eden proje; 150 konut, 50 mağaza ve bir otel bloğundan oluşmakta olup, geniş bir kitlenin farklı taleplerine cevap verebilecek farklı konseptlerden oluşturulmuştur. 1+1’den 4+1’e kadar sunulan farklı plan tipindeki konutlar içeren projede bulunan sosyal donatı alanları fitness center ve yüzme havuzudur.

Şekil 6.16 Bir dikey kapalı site örneği, Nef 22, Ataköy/ İstanbul, 2019 (URL 72)

İster dikey ister yatay gelişimli olsun kapalı sitelerde sunulan donatı ve hizmetlerle iyi donanımlı yerleşim alanları ve yüksek çevre kalitesine sahip mekanların oluşturulması kentsel mekana olumlu bir etki sağlarken, diğer taraftan kapalı siteler, sokakların kapatılması, acil servislerin engellenmesi yoluyla kentsel mekanda parçalanma ve bir yaşanabilir kent merkezinin ortadan kalkması gibi olumsuz etkilerin kaynağı olur (Roitman, 2010: 35).

6.2.4 Kütle Biçimlenişi

Barındırdığı birimlerinin blok özelliğine göre ise, kapalı siteler, yatay kapalı siteler (villa tipleri), yarı yatay kapalı siteler (apartman tipleri), dikey kapalı siteler ve karma tip kapalı siteler olarak sınıflandırılabilir (İpek, 2007).

Yatay kapalı siteler, çocuklu ailelerin kullanımına uygun, genelde müstakil, ayrık nizam, bitişik ya da sıra ev düzeninde inşa edilebilen, üst ve üst orta gelir grubuna

yönelik, alt sınıflardan uzak, kent çeperlerinde geniş alanlar üzerine kurulmuş konut alanlarıdır (İpek, 2007).

Şekil 6.17 Yatay kapalı site örneği olan The Ridge, Las Vegas/ABD (URL 73)

Yatay bir gelişim örneği ortaya koyan bir kapalı site olan The Ridge (Şekil 6.17), Las Vegas Vadisi'nde 887 dönümlük bir alana kurulmuş lüks bir konut yerleşimidir. 380 konut biriminden oluşan proje, golf kulübü, yoga ve pilates salonları, tenis kortları, yüzme havuzları, restoran donatı alanlarıyla, yaklaşık 100 park ve yürüyüş parkurundan oluşan bir rekreasyon alanına sahiptir.

Şekil 6.18 Yatay kapalı siteler için bir örnek: Adres Yalıkavak Sitesi, Bodrum/Muğla, 2017 (URL 74)

Yatay kapalı sitelerin Türkiye’den bir örneği, Bodrum Yalıkavak’ta bulunan bir villa projesi olan Adres Yalıkavak (Şekil 6.18) olur. 32 villa ve bir butik otelden oluşan bu sitede, yüzme havuzu, restoran, tenis kortu, fitness merkezinin yanında site sakinlerinin kullanımına özel bir plaj ve iskele içerdiği sosyal donatı alanlarındandır.

Yarı yatay kapalı siteler ise, apartman tipi konut bloklarından oluşan, hem kent merkezinde hem de dışında konumlanabilen, daha çok orta sınıflar için geliştirilen konutlardır (İpek, 2007). Bu kapalı siteler, ortak alanlar etrafında kurgulanan bir mekansal düzenlemeye sahiptir (Blakely ve Synder, 1997:41).

Bu kütle biçimlenişinin bir örneği, Sao Paulo/Brezilya’da bulunan Ilha Do Sul kapalı sitesidir (Şekil 6.19). Orta sınıfa yönelik geliştirilen bu proje; yüzme havuzu, spor alanları, çocuk oyun alanlarından oluşan donatı alanlarının etrafına konumlandırılmış apartman bloklarından oluşur.

Şekil 6.19 Yarı yatay kapalı siteler için bir örnek: Ilha Do Sul, Sao Paulo/Brezilya (URL 75)

Lake View Residence (Şekil 6.20) ise, Kahire’de aşırı nüfuslu şehir merkezinin uzağında bulunan, ancak yine de metropol bölgelerinin tüm olanaklarını sunan tam donanımlı, yarı yatay gelişimli bir kapalı site örneğidir. Sitenin bir uzantısı

olan ve içerisinde global zincirler, üst düzey yerel markalar, restoranlar ve kafelerin yer aldığı alışveriş aynı zamanda çocuk sahibi aileler için her yaşa uygun eğlence alanları içermektedir.

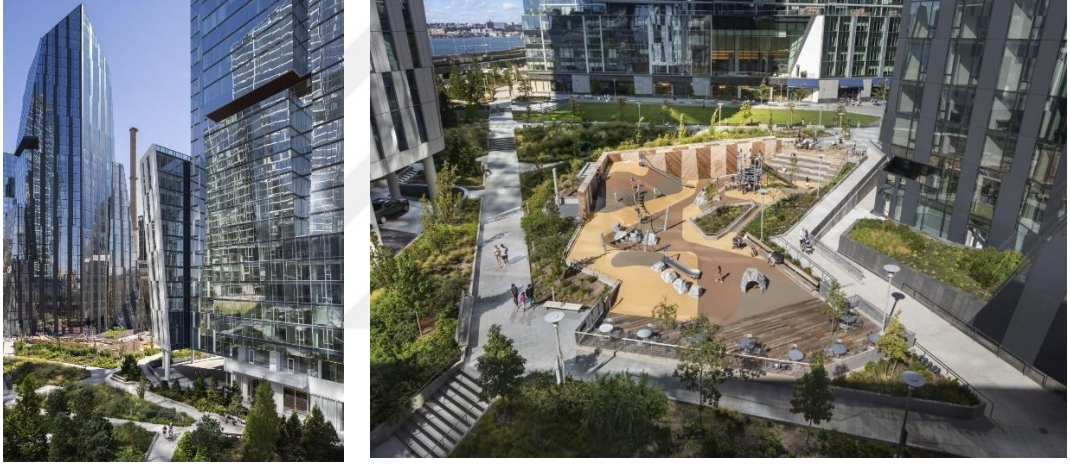
Şekil 6.20 Yarı yatay kapalı siteler için bir örnek: Lake View Residence, Kahire/Mısır (URL 76)

Yarı yatay kütle biçimlenişine sahip Türkiye’den bir örnek olan Bizim Evler Güzelce kapalı sitesi (Şekil 6. 21), konut ve ticari birimlerden oluşur ve ortak alanlar etrafında şekillenen bu mekansal yapılanmayı gösteren iyi bir örnektir. İstanbul-Büyükçekmece’de bulunan ve 2020 yılında tamamlanan proje, meyve bahçeleri, piknik alanları, kış bahçesi, bisiklet yolu, koşu parkuru, yüzme havuzu, fitness salonu, futbol ve basketbol sahaları, türk hamamı, sauna, buhar odası ve kafe gibi çeşitli sosyal donatı alanlarını çevreyen yedi katlı konut bloklarından oluşmaktadır

Şekil 6.21 Yarı yatay kapalı site örneği, Bizim Evler Güzelce, Büyükçekmece/İstanbul, 2020 (URL 77)

Barındırdığı birimlerin kütle biçimlenişine göre bir diğer grup olan dikey kapalı siteler ise kent merkezlerinde konumlanan, daha küçük yapılaşma alanına sahip, bu doğrultuda dikeyde yükselen bloklardan oluşan ve sosyal donatı imkanları daha kısıtlı kapalı site formlarıdır (İpek, 2007). Bu kütle biçimlenişinin ABD’den bir örneği, Manhattan’ın deniz kıyısı boyunca uzanan Waterline Square kapalı site projesidir (Şekil 6.22). Proje, üç ayrı ve önemli mimarlık firması tarafından tasarlanan farklı cepheye sahip üç kuleden oluşmaktadır. Kullanıcılarına geniş olanaklar sunan projede, kaya tırmanma duvarı, squash kortu, paten parkı ve kapalı futbol sahasının yanında bahçe odası, köpek eğitim stüdyosu, bowling salonu ve ortak çalışma alanı, çocuk oyun odası ve evcil hayvan oyun odası bulunmaktadır.

Şekil 6.22 Dikey kapalı site örneği; Waterline Square Park. Manhattan/ABD
Fotoğraf: Elizabeth Felicella (URL 78)

Dikey kapalı site örneği ortaya koyan Türkiye’den bir örnek olan, Ataşehir’deki Varyap Meridian projesinde (Şekil 6.23), toplam 20-60 katlı 5 kulede 1500 konut, bir iş merkezi, ofis binası, işletmesi bir otel ve ticaret alanları yer almaktadır. Projede, stüdyo dairelerden özel tasarımlı penthouse dairelere kadar birçok farklı konut seçeneği bulunurken, projenin sosyal donatı alanları; çocuk oyun alanları, fitness center, yüzme havuzu, spor sahaları, sauna, yürüyüş ve bisiklet parkurlarından oluşmaktadır.

Şekil 6.23 Bir dikey kapalı site örneği, Varyap Meridian, Ataşehir/İstanbul, 2012 (URL 79)

Kütle biçimlenişine göre bir diğer grup olan karma tip kapalı siteler ise, yatay, yarı yatay ve dikey konut birimlerini aynı anda barındıran, evli-bekar, çocuklu-çocuksuz farklı kullanıcı tiplerine yönelik farklı çözümler içeren, daha geniş kullanıcı profiline uygun konut alanlarıdır. Orta ve üst- orta sınıflara yönelik bu tarz kapalı sitelerde, kullanıcı profiline çeşitliliği doğrultusunda sosyal donatılar ve hizmetlerde de çeşitlenme söz konusudur (İpek, 2007).

Şekil 6.24 Bir karma tip kapalı site örneği, Lanco Hills., Hyderabad/Hindistan, 2019 (URL 80)

Karma bir kapalı site projesi olarak tasarlanan Hindistan'ın Hyderabad kentinde bulunan Lanco Hills (Şekil 6.24), villa ve apartman bloklarından oluşmaktadır. Kapsamlı bir donatı alanına sahip bu proje kapsamında, bisiklet ve koşu parkuru, yüzme havuzu, oyun odası, spor salonu, çocuk oyun alanı, çiçek bahçeleri, aerobik salonu, kapalı squash ve badminton kortu gibi tesislerin yanında bir kütüphane ve iş merkezi kullanıcıların hizmetine sunulur

Bu tip için Türkiye'den bir örnek, İstanbul-Eyüpsultan'da, 2011 yılında inşa edilen Finans Kent sitesi (Şekil 6.25) gösterilebilir. 30 katlı yedi apartman bloğu ve 4 katlı yedi villadan oluşan bu sitede, fitness center, squash, basketbol sahaları, bilardo, Türk hamamı, sauna, buhar spa odası, vitamin bar, yüzme havuzu gibi sosyal alanlar yer almaktadır.

Şekil 6.25 Finans kentte beraber sunulan çok ailelik apartman blokları ve tek ailelik müstakil konutlar, Eyüpsultan/İstanbul, 2011 (URL 81)

6.2.5 Cephe Özellikleri

Bir tüketim metası olarak algılanan konut biçimlenişi, sembolik anlamlar üzerine kurulur (Harvey, 2006: 103). Kapalı sitelerin cephe biçimlenişinde de görülen bu sembolik dil, ülkeden ülkeye farklılaşan göstergeler üzerinden sağlanır.

Bu cephe biçimlenişinde benimsenen yöntemlerden biri, geleneksel mimari öğelerin kullanımıyla sağlanan simgeselliktir. Bu eğilimin bir örneği, Milano/İtalya'da bulunan, Studio Libeskind tarafından tasarlanan, 2004 yılında kullanıma başlanan City Life kapalı sitesinde (Şekil 6.26) görülür. Tarihi Milano mahallesinin klasik avlu biçimlenişine benzer bir tasarım anlayışıyla, konut bloklarının çevrelediği bir orta avlu etrafında şekillenen projede, asimetrik bir cephe düzenine sahip konut bloklarının cephesinde kullanılan doğal malzemeyle geleneksel Milano mahalleleriyle bir bağ kurulur.

Şekil 6.26 Cephe biçimlenişinde geleneksel öğelere sahip bir kapalı site olan Studio Libeskind tarafından tasarlanan City Life, Milano/İtalya, 2004 (URL 82)

Geleneksel mimari öğeler aracılığıyla cephede sembolik bir dil inşa edilen bir başka kapalı site olan Arnavutluk'un Tiran kentinde bulunan Rolling Hills (Şekil 6.27), 122 lüks villadan oluşan bir projedir. Büyüklük ve maliyet bakımından çeşitlilik sunan üç ayrı tip villadan oluşan konut birimlerinin cephe düzenlemeleri Fransız Neo-klasik Geç Barok tarzı özelliklere sahiptir. Sahip olduğu mimari biçimlenişle bir kimliğe işaret eden bu proje, bir topluluk duygusu yaratır (Tafa ve Manahasa, 2019).

Şekil 6.27 Fransız Neo-klasik, Geç Barok özelliklere sahip cephe düzenlemesine sahip bir kapalı site; Rolling Hills, Tiran/ Arnavutluk (Tafa ve Manahasa, 2019)

Türkiye’deki özellikle üst sınıflara yönelik geliştirilen kapalı sitelerdeki konut biçimlenişi ise, kullanıcının kimliğine referanslar barındıran göstergeler içerir (Kurtuluş, 2003: 92). Farklı sınıf kimliklerine sahip gruplar, sahip oldukları kimlikleri konut alanlarında farklılaşmış bir estetik ve kültürel eğilim ortaya koyar. Örneğin, daha geleneksel bir hayat tarzını benimsemiş grupların tercihi Osmanlı mimarisi üzerine kurulu bir mekan karakterine sahipken kendini modernlik üzerinden tanımlayan grupların tercihi ise daha çok Batı kültürüne referans veren mekânsal işaretlere dayanır (Kurtuluş, 2003: 92).

Amerikan hayat tarzının bir benzerinin oluşturulma gayretinin ilk örneklerinden biri, 2000’li yılların başında, İstanbul-Hadımköy’de inşa edilmiş bir lüks kapalı site olan Alkent İstanbul 2000 (Şekil 6.28) olur (Bali, 1999: 45). “İstanbul’daki California’ya hoş geldiniz” sloganıyla *reakreational town* (dinlenme ve hoşça vakit geçirme kasabası) olma hedefiyle kendini tanıtan bu *private gated community*/lüks kapalı konut sitesi, içerdiği golf sahası, binicilik kulübü ve çocuklar için *Pony Club*, *Kids Club* ile Amerikan tarzını yansıtan donatılarıyla ABD’deki Beverly Hills, Palm Springs gibi seçkin örneklerden dahi daha ileri olduğunu ilan eder. Projede yer alan Marbella, Sophistica, Lusia, Fantastica,

Magnolia isimli villalarda, isimlendirme aşamasından başlayan Amerikan kültürü etkisi, cephede yer verilen biçimsel öğelerle pekiştirilir (Bali, 1999: 45).

Şekil 6.28 Alkent İstanbul 2000 Projesi, İstanbul-Hadımköy, Yapım yılı: 1994-2006 a) Vaziyet Planı (URL 73) b) Alkent İstanbul 2000 projesinden bir villa (URL 83)

Türkiye’den bir başka örnek olan Mersin’de inşa edilen Atlas Teras sitesinin (Şekil 6.29) cephe biçimlenişinde ise, modern bir yaklaşım benimsenmiştir. Atlas Teras iki katlı 78 müstakil konut ve yüzme havuzu, tenis kortu, basketbol sahası, çocuk oyun alanları ve kapalı spor salonundan oluşan sosyal donatılardan oluşan bir kapalı site projesidir. Projenin cephe düzenlemesinde, düz çatı, doğrusal çizgiler, geniş pencere açıklıkları ve yalınlıkla sağlanan bir modernlik arayışı hakimdir.

Şekil 6.29 Cephede modern biçimleniş, Atlas Teras Vilları, Mersin. (URL 84)

Üst gelir grubuna yönelik lüks kapalı konut sitelerinde, cephe biçimlenişinde bir tarafta geleneksel ve modern olanın bir sentezi sunulurken, diğer taraftan farklı coğrafyalara ve devirlere ait mimari tarzların sentezini sunan bir tasarım anlayışı görülür (Süer ve Yılmaz Sayar, 2002: 58-59).

1999-2001 yılları arasında, Esenyurt'ta inşa edilen Ardıçlı Evler (Şekil 6.30), bu melez tasarım anlayışına sahip bir projedir. Ardıçlı Evler'de bulunan villalar, tasarımcı firma tarafından Osmanlı ve Fransız mimarisinin bir sentezi olarak ortaya konulur (Süer ve Yılmaz Sayar, 2002: 58-59). Villaların cephe biçimlenişinde, geleneksel Türk evine referans veren cumba önemli bir mimari eleman olurken, yine geleneksel Türk evi mimarisinde kullanılan bir mimari öge olan geniş çatı saçakları dikkat çeker.

Şekil 6.30 Ardıçlı Evler'de Osmanlı ve Fransız mimarisinin bir sentezi, İstanbul/Esenyurt, 2000. (URL 85)

Bazı kapalı site projelerinde ise, farklı kimliklere sahip kullanıcılara aynı anda hitap etme amacını güdülürken, farklı üslup yaklaşımlarıyla oluşturulmuş farklı tarz konutlarla bu melezlik sağlanır. Bu kapalı siteler, çeşitlilik sunan bir cephe biçimlenişi ortaya koyar. Cephede simgesel bir dilin hakim olduğu tasarım anlayışının bir örneğini ortaya koyan. İstanbul, Göktürk'teki Kemer Country (Şekil 6.31) kapalı sitesi, kullanıcılarına geleneksel Türk evinden, İtalyan villalarına ve İngiliz malikanelerine kadar farklı ülkelerin geleneksel konut mimarisinden esinlenilmiş bir cephe tasarım anlayışı sunar (Süer ve Yılmaz Sayar, 2002: 59).

Şekil 6.31 Kemer Country'de farklı üsluplarda cephe biçimlenişine sahip villalar Eyüp/İstanbul, 1998 (URL 86)

Kent içlerinde, üst sınıfa dönük gelişen, yüksek katlı kapalı sitelerde ise, belirgin bir form arayışı dikkat çeker. Düşeyde gelişen konut projeleri, yatayda gelişen konut projelerine oranla daha kolay algılanabilen mimari formlardır. Bu nedenle üretimde form kaygısı öne çıkmakta ve tüketicinin ilgisi, ortaya konan biçim ile çekilmeye çalışılmaktadır (Güzelci: 2017: 53).

Şekil 6.32 Selenium Ataköy kapalı sitesinde form arayışı, Ataköy/İstanbul, 2016. (URL 87)

Bu form arayışının bir örneği, pazarlama sürecinde mimari tasarımına ekstra bir vurgu yapılan Selenium Ataköy kapalı sitesi olur (Şekil 6.32). Uras-Dilekçi Mimarlık tarafından tasarlanan Selenium Ataköy, 15'er katlı elips formdaki üç bloktan oluşmaktadır. Projede, en çarpıcı mimari özelliklerinden biri, blok ortalarında yer alan galeri boşluğu olarak sunulur. Gün ışığını içeri alan geniş bir cam tavanın yer aldığı bu galeri boşluğunda konut alanlarına erişimi sağlayan panoramik asansörler bulunduğu bir sirkülasyon alanı olarak hizmet verir. Galeri boşluğu aynı zamanda sanat ve peyzaj alanı olarak kullanılır (URL 87).

Orta sınıflara yönelik kapalı sitelerde ise, bu konut alanları aracılığıyla bu sınıfın daha alt toplumsal sınıflardan ayrışma eğilimi, binalarda kendini gösteren estetik tasarım anlayışıyla devam eder (Kurtuluş, 2003: 89). Türkiye'de orta sınıflara yönelik kapalı siteler, yüksek ya da alçak katlı olarak düzenlenebilen, çok ailelik apartman bloklarından oluşmaktadır. Pazarlama süreçlerinde, alçak katlı yapı blokları ayrıcalıklı bir mimari olarak sunulurken, apartman bloklarının cephe biçimlenişinde ise sembolik bir dilden ziyade kendi içerisinde estetik bir bütünlük gösteren rasyonel bir dil tercih edilir.

Hem alçak hem yüksek katlı blokları aynı anda içeren İstanbul-Atakent'te bulunan Tema İstanbul projesi (Şekil 6.33), kullanıcıları için farklı alternatifler içeren bir projedir. Konut bloklarındaki cephe düzenlemelerinin bu farklılaşma üzerine kurulduğu görülür. Aynı proje içerisinde olsa da blokların yükseklik farkı üzerinden elde edilen ayrıcalık algısı, benimsenen farklılaşmış mimari tasarım diliyle pekiştirilir.

Şekil 6.33 Tema İstanbul'da sunulan alçak ve yüksek katlı konut bloklarında cephe şekillenışı, Küçükçekmece/İstanbul, 2017 (URL 88)

Üst sınıfa yönelik kapalı sitelerde görülen tasarım eğilimleri, orta sınıflara yönelik kapalı sitelerindeki tasarım anlayışını etkilemektedir (Kurtuluş, 2003: 91). Bunun bir örneği üst sınıf kapalı sitelerinde cephe tasarımında benimsenen eklektik tasarım anlayışının, daha alt sınıflar için üretilen kapalı sitelerde görülmesi olur. Bu sınıflara yönelik oluşturulan kapalı sitelerde, apartman ölçeğinde kullanılan üslup sentezinin, cepheye karakterini veren ana unsur olduğu projeler görülmektedir.

Bunun örneklerinden biri, İstanbul-Esenyut'ta bulunan, konut, dükkan birimlerinden oluşan Ardıçlı Meydan projesidir (Şekil 6.34). Tanıtım filminde proje, İtalyan ve osmanlı mimarisini harmanlayan konsept bir proje olarak

sunulur (URL 79). Cephede yer verilen cumba, pencere boyutları, pencerelerde kullanılan panjurlar ve cephede kullanılan farklı malzemelerle cephede eklektik bir tasarım yaklaşımı ortaya konulur.

Şekil 6.34 Ardıçlı Meydan Evler’de cephe tasarımında Osmanlı ve İtalyan mimarisi sentezi (URL 89)

6.3 Sosyo-kültürel Anlam Olarak Kapalı Siteler

Başlangıçta kentli üst sınıflara, sadece konut değil, aynı zamanda kentli diğer sınıflardan ayrılmış gösterişli bir yaşam çevresi olarak sunulan kapalı siteler, zamanla kentli orta sınıfları da içine alarak yaygınlaşmıştır (Ulutaş, 2013: 38). Bu tarz lüks sitelerdeki yaşam biçimi, tüketim olgusu etrafında şekillenmekte ve söz konusu siteler, birer tüketim nesnesi olarak sunulup pazarlanmaktadır (Marmasan, 2014: 226; Kılıç, 2015b: 17). Konutun postmodern dönemdeki tüketim dinamikleriyle şekillenen yaşam alanları olan kapalı siteler, Le Goix’in (2003: 2) ifadesiye, “emlak sanayisi tarafından üretilen tüketim malları” dır.

Postmodern dönemde konutun tüketim mantığı içinde ele alınması, kapalı siteleri kişilerin tüketim tercihlerini belirleyen “kullanım değeri”, “değişim değeri” ve “sembol değeri” kavramlarıyla ele alınmasını gerekli kılmaktadır (Turan, 2010: 26). Genel hatlarıyla bakıldığında; kullanım değeri, kapalı sitelerin barınma ihtiyacının giderildiği bir araç olması yönüne, değişim değeri, kapalı sitelerin finansal bir araç olma yönüne, sembol değeri ise, kapalı sitelerin, kişinin toplumsal

konumunu ve kimliğini oluşturan ve temsil eden bir göstergeler bütünü olma yönüne işaret etmektedir (Turan, 2010: 26).

Postmodern dönemle birlikte, tüketicinin ürün ve hizmet tercihlerini sembollerin ve göstergelerin değerlerine bakarak yapmakta olduğu ve bu bağlamda ürünlerin ve hizmetlerin taşıdıkları sembol değerleri dolayısıyla da markalarının taşıdıkları imaj değerlerinin önemli hale geldiği ve medyanın da bunu sağlamada bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir (Veblen, 1995; Simmel, 2003; Baudrillard, 2011; Featherstone, 2005). Görgülü ve Kaymaz Koca'ya göre (2007), benzer bir pazarlama stratejisi, metalaştırılmış üst ve orta sınıf ütopyaları olan kapalı siteler için de kullanılmakta, konut pazarlama stratejileri konusunda bilinçli teknikler geliştirilmekte, konut reklamlarının sloganları özenle seçilmektedir. Bu sayede konutun, sürekli olarak moda olan bir başkasıyla değiştirilmesi ve tüketim döngüsünün içinde kalması sağlanmaktadır (Görgülü, Kaymaz Koca, 2007). Bu noktada, diğer metalar için tartışılan durumlardan olan, ürün henüz oluşturulmadan satış stratejileri geliştirilmesi, ürünün özelliklerinin temsil edilmesinden öte ürünün temsildeki durumları gerçekleştirir hale gelmesi, markalaşma aşamasının ürün tercihiine etki etmesi gibi süreçlerin kapalı siteler için de geçerli olduğu görülmektedir (İlgen, 2009: 34-35).

Postmodern mimarlıkta, dönemin hazcılık üzerine kurulu tüketim kültürüyle ortaya çıkan, sembolik bir dil kendini gösterir (Baudrillard, 2011; Harvey, 2006). Bu dil, tüketim kültürünün boyunduruğu altındaki mimari göstergeler tarafından işgal edilmiştir (Aydoğan, 2009:206). Postmodern dönemin konut ürünleri olan kapalı siteler de, televizyon, gazete, dergi ve yeni medyada reklamlar aracılığıyla potansiyel kullanıcıya/alıcısına ulaştırılan sembolik bir dille inşa edilen anlam üzerinden pazarlanmaktadır (Berdirhan, 2016: 59). Oluşturulan sembollerle yeni anlamlar kazanan kapalı siteler, bir taraftan kullanıcısının toplumsal statüsüne işaret ederken, diğer taraftan kullanıcısının üzerinden bir kimlik oluşturduğu bir tüketim nesnesine dönüşür (Görgülü, Kaymaz Koca; 2007; Marmasan, 2014: 226; Kılıç, 2015b: 17).

6.3.1 Bir Statü İşareti Olarak Kapalı Siteler

Günümüz insanının tüketime düşkünlüğünün altında, toplumsal farklılığın kod ve sembollerini görünür kılma isteği kendini göstermektedir (Harvey, 2006: 101). Bourdieu'nün (1977), "sembolik sermaye" adını verdiği bu semboller ve kodlar, sahibinin zevkinin ve toplumdaki önemli yerinin kanıtı olabilecek lüks mallar üzerinden elde edilir. Postmodern dönemde metalaşma süreci yaşayan konutta da, benzer biçimde, semboller ve kodlar aracılığıyla anlamlar üretilir. Sunulan ayrıcalıklı hizmetler ve yalıtılmışlık sağlayan duvarlarıyla sembolik anlamlarla yüklü yaşam mekanları olan kapalı siteler, postmodern dönemde toplumsal statüye işaret eden prestijli konut alanlarından biri olarak karşımıza çıkar (Aydın Yönet, 2011:76).

Harvey'e göre (2006: 103), statü sembolleri aracılığıyla toplumsal farkları ifade etmek, uzun zamandan beri kentsel yaşamın bir parçası olmuştur. Modernist yöneliş, teknik ve ekonomik nedenlerin yanında ideolojik olarak da kentsel yaşamda sembolik sermayenin önemini bastırmak için çabalamıştır. Zevklerin bu şekilde tepeden bir buyrukla, eşitlikçiliğe tabi tutulması, sınıflı kapitalist toplumlarda bastırılmış bir talep ortamı oluşturmıştır. Bu bastırılmış arzu ortamı, piyasayı kentsel çevreler ve mimari üsluplar konusunda çeşitlenmeye zorlama sonucunu doğurmuştur. Postmodernist mimarının tatmin etmeye çalıştığı arzu tam olarak budur ve bu tatmini, yapıya eklenen sembolik biçimler aracılığıyla yapmaya çalışır (Harvey, 2006: 103). Bu bağlamda, kapalı sitelerde kapılar ve duvarlarla oluşturulan sınırlar bir sembole dönüşerek, sağladığı ulaşılamazlıkla bireylere prestij sahibi oldukları hissini yaşatır (Aydın Yönet, 2011:76).

Kapalı sitelerde yaşamayı tercih edenler, genel olarak ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeleri yüksek bireyler olmakla birlikte, özellikle ekonomik sermayeleri bakımından büyük bir homojenlik gösterirken, kültürel ve sosyal sermaye açısından farklılıklar barındırdıkları görülür (Sipahi, 2012: 131). Sipahi'ye göre (2012: 132), bu durum, kapalı sitelerin kullanıcılarına, sınıfa dayalı toplumsal bir ayrışmanın yanında, kendi içerisinde sınıfsal homojen bir yaşam sunduğuna işaret eder. Dolayısıyla, kapalı bir sitede yaşayabilmede gelir durumu temel

belirleyicidir. Bu sebeple, bireyin orada yaşayabiliyor oluşu, onun gelir durumunu topluma gösteren bir işarettir ve ait olduğu sınıfın, toplumun diğer fertleri tarafından bilinmesini sağlar (Sipahi, 2012: 114; Özgür, 2006: 50).

Konut mimarisinin toplumsal statüye işaret eden bir gösterge oluşu, yalnızca postmodern döneme has bir olgu değildir. Modernizm öncesi Avrupa’da konut mimarisi, zengin toprak sahipleri için köylüler üzerinde etki yaratabilmelerini sağlayan bir araç olmuştur (Yürekli, 2011). Ancak, Endüstri Devrimi’nin sebep olduğu göç ve dönemin savaşları sonucu, kentte artan konut ihtiyacının karşılanması için maliyeti düşük, işlevsel açıdan verimli konut alanlarının inşası, devlet tarafından geliştirilen toplu konut çözümleriyle sağlanırken, bu dönemde konut, bir statü ifadesinden çok ihtiyaca yönelik üretilmiş mekanlar olarak algılanmıştır (Yürekli, 2011). Postmodern döneme gelindiğinde ise, konut, bir metalaşma süreci yaşarken, dönemin tüketim kültürünün etkisiyle tekrar toplumsal statüye işaret eden bir göstergeye dönüşmüştür (Sipahi, 2012: 114; Özgür, 2006: 50).

Postmodern dönemde, her toplumsal sınıfın tüketim dinamikleri bir üst sınıfın göstergelerine sahip olmaya odaklanmıştır; dolayısıyla tüketim bir yandan sınıfsal benzeşme sağlarken diğer taraftan da diğerlerinden ayırıcı bir işlev üstlenmektedir (Firidin Özgür, 2009:4). Postmodernizmle ortaya çıkan yeni orta sınıfı, “yeni küçük burjuvazi” olarak tanımlayan Bourdieu (2015: 520), bu sınıfın sınıf atlama iddiasına sahip oluşlarına ve aristokrat sınıfa benzer şekilde toplumsal mesafe koyan eğilimlerine dikkat çeker. Orta ve üst orta sınıflar için kapalı sitelerde yaşamak, bir üst sınıfa dahil olmak anlamına gelmektedir. Aslında onlar konutla birlikte seçkin bir zümreye ait olma hissini satın almaktadırlar (Kılıç, 2015: 18).

Alver’e göre (2009: 48), statü, prestij, tüketim kalıpları, farklılık arayışı, izole olma gibi özellikleriyle öne çıkan güvenli siteler, kullanıcılarına “steril bir hayat” sunar. Ulutaş’a göre (2013: 39), kapalı sitelerde sunulan bu “steril hayat” aracılığıyla, postmodern dönemde formlar söz konusu olduğunda altı çizilen, çeşitlilik, çoğulculuk, farklılıkların bir aradılığı kavramlarının yerini, dışlayıcı bir toplumsal yönelişe bıraktığı görülmektedir. Bu kavramlar, toplumsal normlardan

ziyade, formlarda kabul görmekte ve dışarıdaki dünya ile olabilecek herhangi bir irtibat bir tehdit olarak algılanmaktadır (Ulutaş, 2013: 39).

Bireyler ekonomik anlamda güçlendikçe kentlilik sorumluluğundan sıyrılarak sosyal olarak özelleşme eğilimi gösterirler ve bu istek sosyal bir kutuplaşmayla mümkün olur (Aydın Yönet, 2011:76). Sosyal statüdeki artış, sosyal özelleşme eğilimindeki artışı da beraberinde getirirken ve kapalı siteler bu eğilimin oluşturulma araçları olarak karşımıza çıkar. Zor ulaşılır olmak her zaman bir prestij ve statü işareti olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda kapalı sitelerde duvarlarla oluşturulan sınırlar, sağladığı ulaşılamazlıkla bireylere prestij sahibi oldukları hissini yaşatır. Ayrıca kapalı sitelerde sunulan kulüp üyelikleriyle sosyal statü somutlaştırılır. Çünkü kulüp üyesi olmak, ayrıcalıklı birçok farklı hizmetten faydalanabiliyor olmanın göstergesidir (Aydın Yönet, 2011:76). Bu durumda, kapalı siteler, Abrahamson'un deyimiyle (aktaran Aydın Yönet, 2011:76) kişilerin sosyal kimliğini gösteren "kartvizitlerdir". Bireylerin hangi mahallede oturdukları sorusuna verdikleri cevabın oturdukları sitenin adı olması, kapalı sitelerin "kartvizit" olması sebebiyledir. Bu noktada kapalı siteler, kentsel elitlerin ekonomik ve sembolik güçlerini görünür kıldıkları, inşa edilmiş statü işaretleri olarak yorumlanır (Aydın Yönet, 2011:76).

Kapılar ve duvarlar salt fiziksel bir sınır olmanın ötesinde, farklı ırk, kültür ve sınıftan insanların sosyal etkileşimini sınırlandıran bir olgu olarak, dışarıda bırakılan "öteki"ne kuvvetli bir mesaj iletimine aracılık ederek kentte sosyal ağı yapılandıran bir etkiye sahiptir (Berköz, 2012: 174). Sahip olduğu ekonomik gelire paralel olarak edindiği yüksek statüyle orta ve üst gelir grubu, konut tercihlerinde de bu statüyü vurgulama eğilimindedir. Bu sınıfların yaşamayı tercih ettiği, zenginlik içinde ayrıcalıklı bir yaşamın işareti olan kapalı siteler, kent yoksullarıyla teması ve iletişimi en aza indirilmesini sağlayacak şekilde kentsel mekanın sınıfsal olarak yeniden örgütlendiği alanlardır (Marmasan,2014: 229). Kentteki bu yeni örgütlenişte temel gerekçe, "öteki"nden gelebilecek bir tehlikeye karşı güvenli, savunulabilir alanlarda yaşamak olur (Sadıkoğlu ve Özsoy, 2016: 233).

Aslında, yaşam tarzları ve mülkleri korumada duvarlar ve kapılar kullanmak yeni bir fikir değildir (Ellin, 1997: 13; Cartier 2001: 86). Olası işgalcilere ve “ötekilere” dair somut olmayan korkulara dayanan bu koruma güdüsüyle Orta çağ Avrupa kentleri ve çağdaşları Çin ve Ortadoğu’daki birçok kent, ayrıca daha bireysel ölçekte, krallar, soylular gibi ayrıcalık sahipleri, iç ve dış düşmanlarını engellemek için görkemli duvarlar ve kapılar inşa etmişlerdir (Cartier 2001: 86). Ancak kendini etrafındaki diğer insanlardan soyutlayarak korunma davranışının küçük bir seçkin grupla sınırlı olduğu modernite öncesi kent, yaşayanların büyük bir kısmı için güvenli bir yer olmayı sürdürmüştür (Ellin, 1997: 13).

Kuppinger’e göre (2012: 14), Avrupa ve ABD’de endüstri devrimi sonucunda yaşanan hızlı kentleşmeyle birlikte kentlerdeki bu güvenlik hissi sarsılmaya başlamıştır. Modern ulus-devletin güçlenmesine koşut dış tehlike korkusu azaldığından kentlerin etrafını duvarlarla çevirmek yerine, kent içi barışı ve düzeni sağlamaya dönük uygulamalar yaygınlaşmıştır. Bu bağlamda 19. yüzyılın kargaşanın ve toplumsal çeşitliliğin mekanlarına dönüşen endüstri şehirlerinde, bu dönüşüme sebep olarak yoksul mahalleler gösterilirken, kentlerdeki bu kargaşayı ortadan kaldırmak için sağlıklı kentsel alanlar kurmayı amaçlayan kentsel yenileme ve iyileştirme projeleri uygulanmaya başlanmıştır. Diğer taraftan, bu dönemde yeni gelişen burjuva sınıfı, orta çağ aristokratlarının aksine, halk kitleleriyle mekânsal olarak yakın yaşamayı tercih etmişse de bu yeni sınıf, sayı ve nüfuz açısından büyüdükçe, daha çok etrafı duvar ve çitlerle çevrili evler yaparak kendilerini diğer toplumsal gruplardan ayırıştırma eğiliminde olmuştur (Kuppinger, 2012: 14).

II. Dünya Savaşı’na kadar, kent halkının kolaylıkla denetlenebileceği ve gözetim altında tutulabileceği mekânlar planlamak Amerika ve Avrupa metropollerinde önemli bir kent politikası olurken, ABD’de 1950’lerde yaygın banliyöleşmeyle yeni bir hızlı kentleşme dalgası başlamıştır (Kuppinger, 2012: 15). Kuppinger’e göre (2012: 15), ABD’de 1960’larda yaşanan siyasi çatışma ve toplumsal kalkışmalar sonucunda, kamusal alanların etkin bir şekilde denetlenmesinin mümkün olamayacağı düşüncesi yaygınlaşmış ve bunun sonucunda kent seçkinleri, mevcut kentsel sorunlara kalıcı çözümler üretilmeyeceği inancından hareketle,

kendilerini kentten ve kentin sorunlarından izole etmenin, Oscar Newman'ın deyimiyle "savunulabilir mekanlar" oluşturma yollarını aramaya başlamışlardır. 1960'lar ve 1970'ler boyunca lüks emekli siteleri, lüks eğlence ve dinlence mekanları, 1980'lerle ortaya çıkan kapalı siteler "savunulabilir mekanlar" olarak üst ve üst orta sınıf arasında yaygınlaşırken, daha sonraları orta sınıf arasında yaygınlaşmaya başlamıştır (Kuppinger, 2012: 15-16). Blakely ve Synder'e göre (1997: 21), orta ve üst sınıflarda görülen bu kamusal alandan kaçarak kendini kapalı duvarlar arkasında muhafaza etme isteği, bir yönüyle kentsel alanda yaşanacak değişime inançtan bir vazgeçiş simgelerken, diğer yönüyle kamusal alandan kendini tamamen soyutlama isteğini temsil etmektedir.

Ayrışma ve güvenlik eğilimi yüksek bir topluma doğru evrilmeyi işaret eden kentsel mekandaki bu dönüşümler, daha kapsamlı siyasi ve toplumsal değişimlerin yansımaları olarak yorumlanır (Lynch, 2001: 90). Temel amacı kamusal alanları ve bu alanları kullanan insanları denetlemek olan erken dönem modern kent politikalarından farklı olarak yeni eğilim, insanlar yerine doğrudan mekanları hedef alır ve tehlikeli mekanların iyileştirilmesi yerine dışlanmasına dayanır. Böylelikle, orta ve üst sınıflar korunaklı mekânlar içine alınırken, kamusal alanlar ile onları kullanan alt sınıflar giderek daha fazla göz ardı edilir (Merry, 2001: 16).

Gözden çıkarılan kent yoksulu sınıflarla kentin "ayrıcalıklı mekanları"nın tüketen varsıl sınıflar arasındaki kutuplaşma, her geçen gün kentte daha fazla hissedilmektedir (Şahin ve Açıkalın, 2012: 243; Kuppinger, 2012: 17). Daha önceleri devletin yükümlüğü olarak görülen güvenlik, neoliberalizmle güvenlik şirketleri tarafından sağlanan bir hizmete dönüşürken, bu durum kendi güvenliğini kendisi sağlamak zorunda olan bir toplumu doğurmuştur. Bu terkedilmişlik duygusu kapalı siteleri ortaya çıkaran ve artışına sebep olan en önemli faktörlerden biri olmuştur. Kapalı sitelerle kenti birbirinden ayıran duvarlar, satın alınan güvenli bir yaşamla, tekinsiz kent arasında gözcülük yapmaktadır (Şahin ve Açıkalın, 2012: 243).

Diğer taraftan, kapalı sitelerin sağladığı güvenlik, gerçek bir emniyette oluş durumundan ziyade, emniyette oluş duygusunun yaşatılmasına dayanır (Çıkış, Ek, 2009; Aydın Yönet, 2011: 97; Şahin ve Açıklan, 2012: 246). Kapalı siteler, kentsel çevreden güvenlik ihtiyacı doğrultusunda kapı ve duvarlarla ayrışır, çünkü tehlikenin duvarların dışından geleceği varsayılır. Gerekli güvenliğin sağlanabilmesi için hem duvarların içi hem de dışı 7/24 gözetim altında tutulur. Ancak, yapılan araştırmalar, kapalı sitelerin düşünüldüğü kadar güvenlik sağlamadığını, özellikle hırsızlık vakalarının yüksek oranda yaşandığını ve zengin suçluların da bu sitelerde barınabildiğini gösterir. Buna karşılık, yine birçok araştırma, kapalı site kullanıcılarının, geleneksel konut alanlarında yaşayanlara nazaran kendilerini daha güvende hissettiklerini ortaya koymaktadır (Aydın Yönet, 2011: 97).

Böylelikle gerçek anlamından koparılarak bir simülasyona dönüştüğü görülen “güvenlik” kavramının, lüksün önemli bir sembolü haline getirildiği ve dönemin konutunun “ayrıcalık” söylemi üzerinden, tüketim odaklı pazarlanması sürecinde kullanılan bir araca dönüştüğü görülmektedir (Çıkış, Ek, 2009). Ulutaş’a göre (2013: 34), bu tarz konutlarla beraber satın alınan sadece güvenlik değildir; burada sosyal ilişkilerin sınırı, kimlerle irtibat hâlinde olunacağı da satın alınan şeyler arasındadır. Bu belirlenmişlik hâli, dışardaki hayata karşı bir tür kayıtsızlığa kapı aralamaktadır (Ulutaş, 2013: 34). Bu açıdan yaklaşıldığında, yaygınlaşan kapalı/güvenlikli sitelerle kent, farklı sosyo-ekonomik gruplar arasında gittikçe derinleşen parçalanmanın bir sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır (Karakurt Tosun, Fırat, 2012:177).

Kapalı konutların pazarlanmasında önemli bir vurgu olan, yüksek statüye işaret eden “lüks” kavramının konuta yansımalarına bakıldığında, “lüks” olarak nitelenen konutların, mekânsal organizasyon ve nitelikleri açısından sıradan konutlardan, kapladığı alan ölçüsü haricinde kayda değer farklılık sergilemediği görülmektedir (Çıkış, Ek, 2009). Çıkış ve Ek’e göre (2009), bunun en önemli nedeni, konutun bir meta olarak kabul edilmesiyle alternatif kullanıcı çeşitlerine göre tasarlanmayıp, ortalama, bir o kadar da kurmaca bir kullanıcıya göre tasarlanmasıdır. Bir başka neden ise, medya tarafından biçimlenen tüketim kalıplarının, konut tasarımını

mekânsal olmaktan çok kavramsal olana indirgemiş olmasıdır. Yani, lüks ve konfor kavramları, tasarımda malzeme, teknoloji ve boyutlandırma ile sınırlı tutulmuş, buna “güven” ve “izolasyon” vurguları eklenmiş ve iyi kurgulanmış mekânlar yerine, bizzat bu kavramlar pazarlanmaya başlamıştır (Çıkış, Ek, 2009).

6.3.2 Bir Kimlik İfadesi Olarak Kapalı Siteler

Günümüzde tüketimin insanın doğal ihtiyaçlarının giderilmesi ya da iktisat kuramlarının ön gördüğü gereksinimlerin karşılandığı bir süreç olmaktan uzak olduğunu ifade eden Baudrillard’a göre (1988: 87), bireyler tüketim faaliyetine doğrudan dahil olurken, sahip oldukları metalar üzerinden kendilerine bir kimlik inşa etmektedirler. Ürünlere üst düzeyde harcama yapılmasının altında yatan en önemli etken, işte bu sembolik tüketme eylemi ile kişilik inşa etme çabasıdır (Odabaşı, 2006).

Tüketim toplumunda birey, üretiminin sebep olduğu hızlı değişim sürecine dahil olmaya çalışırken, satın aldığı nesneler üzerinden bir kişilik inşa etmeye çalışır (Baudrillard, 2011: 188). Bocock’a göre (2009: 57), kişi sahip olmak istediği “kimlik” üzerinden satın almak istediği nesneleri belirleyerek tüketime yönelmektedir. Başarılı, saygın ve mutlu olmanın satın alınan nesneler aracılığıyla elde edileceği illüzyonu yaygınlaşırken, aynı zamanda, bu nesneler bireyin kendini ifade etme aracı ve insanların birbirini sınıflandırmalarına yarayan göstergeler haline gelmiştir (Bocock, 2009: 57).

Tüketimin bir kimlik inşası aracına dönüşmesinde, postmodern dönemde yaşanan kültürel ve toplumsal değişimlerin rol oynadığı görülür (Binay, 2010: 19; Erdinç ve Öymen Gür, 2017: 73). Yaşanan hızlı değişimlerin yanında belirsizlik ve metalaştırma gibi postmodern dönemin karakteristik özellikleri, kişinin kendine dönük algısında bir anlamsızlaşmaya neden olurken, postmodern birey için sürdürebilir bir kimlik oluşturmak zorlu bir sürece dönüşür (Binay, 2010: 19). Postmodern düşüncenin temelini oluşturan parçalanmışlık, medyanın toplumsal kültürü dönüştürücü etkisiyle birleşerek hayatın, toplumun ve üst-anlatıların parçalanmasında kendini gösterir (Brown, 1993: 22). Postmodernizmin çoğulculuk, parçalanmışlık ve belirlenmemişlik kavramlarının benimsenmesiyle,

modern kuramın akılcı ve birleşik öznesi yerini bütünlüğünü kaybetmiş bir özneye bırakır. Benzer şekilde, kimlik de postmodern kuram içerisinde parçalanmış ve merkezsizleşmiş bir olgu olarak kabul edilir (Binay, 2010: 19). ‘Benlik’, postmodern dönemde anlamın ‘yok olması’yla bütünlüğünü kaybetmekte, birey, yeni bir kimlik inşa edebilmek amacıyla gündelik yaşamda imajlar ve simgesel temsiller tarafından yönlendirilen tüketime yönelmektedir (Erdoğan ve Öymen Gür, 2017: 73).

Thompson’a göre (aktaran Binay, 2010: 21), postmodern kişilik, toplumsal kültür içerisinde halihazırda bulunan sembolik materyaller üzerinden inşa edilmesi gereken sembolik bir projedir. Birey, bir araya getirdiği bu sembolik materyalleri kim olduğunu tanımlayacak bir anlatıya dönüştürerek bir kimlik oluşturur (Binay, 2010: 21). Bu sebeple, postmodern dönemde imaj, tüketim nesnesinin kendinden daha önemli hale gelmiştir. Bu dönemde reklamlar, ürünün kullanıcıya sağlayacağı faydadan ziyade, metaya yüklenen sembolik anlamlar üzerinden sunulur ve tüketicilerin bir ürüne yönelmesinde, reklamlar aracılığıyla oluşturulmuş bu göstergeler etkili olur (Gürel ve Bakır, 2008:17). Marcuse (1990: 8), bu eğilimin sebebini şöyle açıklar: “İnsanlar kendilerini, satın aldıkları metalarda tanımaktadırlar; ruhlarını otomobillerinde, müzik setlerinde, içten-katlı evlerinde, mutfak donanımında bulmaktadırlar.”

Tüketim kültürü etkisiyle bir metaya dönüşmüş olan mekan da, postmodern dönemde bireyin kimlik inşasının bir parçası olur (Ulusoy ve Ulusoy, 2015: 38; Aras, 2014: 108). 1960’lı yıllarla beraber, modern mekân anlayışının sorgulandığı, kullanıcının fiziksel gereksinimlerinin ötesinde, anlam ve kimlik ifadesi gibi ihtiyaçlarının da tartışıldığı görülmektedir (Ersoy, 2010). Bu dönemden itibaren mekân, sadece insanın varlığını çevreleyen yer olmanın ötesinde bir değer olarak kabul edilmektedir. Kendini belli mekânlarla ifade eden ya da belli mekânlar etrafında şekillendiren insan için mekân, bir referans alanı hâline gelmiştir (Aras, 2014: 108). Dolayısıyla mekân, doğrudan insanın kendi benlik algısı ve toplumsal yeriyle irtibatlı bir olguya dönüşmüştür (Ulusoy ve Ulusoy, 2015: 38; Aras, 2014: 108).

Mekâna karşı bu yaklaşım konut alanlarını da kapsamına alarak onu anlamsal bir değişime uğratmıştır; artık, bireyler kim ve ne olduklarını, önemli bir düzeyde, nerede yaşadıkları ile tanımlamaktadırlar (Erman, 2010: 11; Aras, 2014: 106; Marmasan,2014: 225). Bu dönemle beraber yaşadıkları çevreler, kişilerin kimliklerinin önemli bir parçasını oluşturmakta ve kişinin etnik kökeni, sınıfı ya da cinsiyeti kadar etkili olmaktadır (Erman, 2010: 11; Featherstone, 2005: 180).

Aras'a göre (2014: 106), kişinin konutu üzerinden kendini ifadesi, 1950'lerle beraber savaş sonrası olumsuz etkileri üstünden atmak için tüketime yönelen toplumun geleneksel olandan farklılaşarak ev sahibi olma yönündeki isteklerinin bir sonucu olarak, televizyon, sinema ve reklamlar aracılığıyla sunulan yeni ev içi tüketim ürünlerinin, kimlik ve statü işaretleri olarak iç mekânlarda gözlemlenmesiyle başlamıştır. 1960'lı yıllar, birçok tabunun yıkıldığı, pek çok kuralın içinin boşaltıldığı ve bireyin zevkini daha rahat ifade edebildiği ve kendisini sosyal kimlik ve mekân birlikteliği ile ifade etmeye çalıştığı bir dönemdir. Bu dönemle beraber, modern dönemin katı kuralları bir kenara bırakılmış ve postmodernizmin "her şey mümkün" kuralı evlerde kendine yer bulmuş, evlerde çeşitlilik görülmeye başlanmıştır (Aras, 2014: 106-108). Postmodern dönemle birlikte ise, konutun barınma gereksiniminin ötesinde yatırım amaçlı satın alınan bir ürün olmasının sonucunda ise, bireyin toplumsal kimliğini sergilendiği bir vitrine dönüştüğü, bireyin yaşam tarzının bir göstergesi haline geldiği görülmektedir (Çizmecı, 2008: 3). Bu bağlamda, yaşam tarzı göstergesine dönüşen konutlar, içinde yaşayanların kim olduklarının, hangi sınıf ve katmanda yer aldıklarının önemli bir işareti olarak karşımıza çıkmaktadır (Featherstone, 2005: 180; Erman, 2010: 7).

Bu noktada, postmodern dönemdeki mekan üzerinden kimlik inşasının, modern dönem öncesinde kişinin kendini "yer" üzerinden tanımlamasından farklı bir olgu olduğunu belirtmek gereklidir (Aydın Yönet, 2011: 86). Norberg-Schulz (aktaran Ojalvo, 2018: 174), insan için bir "yer"ın anlam ifade edebilmesi, insanın o yerle özdeşleşmesi ve o yerde oryantasyonunu sağlamasına bağlı olduğunu belirtir. İnsanın "yer"le kurduğu varoluşsal ilişkiyle kendini tanımlayabilmesi için öncelikle orayla özdeşleşmelidir. Norberg-Schulz'a göre "insanın kimliği öncelikle bir yerin

kimliğini gerektirir.” İnsan sabit bir kimlik ihtiyacındadır ve bunu elde edebilmenin yolu da belli bir karaktere sahip “yer” le özdeşleşmektir. Bu sebeple, insanın kimliği, öncelikle bir yerin kimliğini gerektirir. Diğer taraftan, çevrenin anlamlı olarak kavranabilmesi için orada kendini konumlayabilmelidir, yani nerede olduğunu bilmelidir. Bir yere ait olmak, ancak bu iki koşul gerçekleştiğinde mümkün olabilir. Ancak, modern dönemle yaşanan aynışma ile “yer”in kimliği kaybolurken, “yer”e dönük bir aidiyet ortadan kalkmıştır (Ojalvo, 2018: 174).

Modern dönemle “yer”le kopan bağlar, postmodern dönemde onarılmış değildir; artık “yer”, insanın üzerinden bir kimlik inşa ettiği bir olgu olmaktan uzaktır. Bunun yerine, postmodern dönemde kimlik inşa etme sürecinde “yer”le kurulan ilişkinin yerini mekanda sunulan *yaşam tarzı* almıştır (Erman, 2010: 7; Aydın Yönet, 2011: 86). Kapalı sitelerde yaşamayı tercih edenler, kendilerine ait, özgün bir yaşam tarzı oluşturmak yerine, kendileri için belirlenmiş beğeni ve rutinlerden oluşan kurgulanmış bir yaşam tarzını satın almaktadırlar (Kurtuluş, 2005: 185). Bu kapalı sitelerde kullanıcıların, sunulan yaşam tarzına işaretleri üzerinden geliştirdikleri memnuniyete koşut bir aidiyet duygusu geliştirdikleri görülür. Bu sebeple, memnuniyet üzerinden edinilen bu aidiyet, “yer”le ilgili olmaktan çok yaşam tarzı ile alakalı bir aidiyet olmaktadır (Aydın Yönet, 2011: 86).

Featherstone’a göre (2005: 159), grupları birbirinden ayıran eğilimler, kültürel beğeniler ve boş zaman faaliyetleri olarak tanımlanan hayat tarzına yönelik ilgi postmodern dönemde kendini gösteren bir fenomenoloji olarak karşımıza çıkar. Bu dönemde, sınıfsal ya da komşuluk temelli hayat tarzları yerini geçici tecrübeler ve yüzeysel estetik etkilere dayanan ve hayatın üsluplaştırılması olarak okunabilecek yeni bir hayat tarzına bırakmıştır (Featherstone, 2005: 159).

Postmodern dönemde yaşam tarzı, sınıf ya da sosyal tabaka gibi bir sınıflandırma aracı olarak kullanılmaya başlanan bir olgudur (Çizmeci, 2008: 3). Modern dönemde bireylerin üretim sürecindeki rollerine, dolayısıyla ekonomik sermayelerine göre yapılan toplumsal sınıflandırma pratiği, postmodern dönemde geçerliliğini yitirmeye başlamış ve bireyi sadece ekonomik sermayesine bağlı sınıfsal katmanlar aracılığı ile tanımlamak olanaksız hale gelmiştir. Bu sebeple, bu

dönemde toplumsal hiyerarşi, tüketim alışkanlıkları üzerinden belirlenmiş yaşam tarzlarının çizdiği sınırlar ile belirlenmeye başlamıştır (Çizmeci, 2008: 3). Toplumsal sınıf olgusunun bir dönüşüm yaşadığı bu süreçte, yeni toplumsal temsiller oluşmuştur (Erdoğan ve Öymen Gür, 2017: 73). Bu dönemde orta sınıf kendini toplumun diğer katmanlarından farklı bir şekilde tanımlarken, daha görünür olduğu toplumsal bir durumu benimsemiştir. Yuppi (Young Urban Professionals - Genç Şehirli Profesyoneller) olarak adlandırılan bu yeni orta sınıf, farklılaşma ve ayrışma düzleminde kendini gerçekleştirme gayesindeki bir sosyal sınıf olarak belirmiştir (Erdoğan ve Öymen Gür, 2017: 73). Marmasan'a göre (2014: 225), bedensel değil zihinsel emekle para kazanan bir sınıf olarak yükselen bu yeni orta sınıf, bir taraftan, yüksek statü arzusuyla alt gelir gurubundan ayrışma eğilimindeyken, aynı zamanda, kendileriyle kültürel sermaye, tüketim, boş zaman aktivitesi, tatil, eğlence gibi benzer yaşam alışkanlıklarına sahip diğer bireylerle bir arada bulunma isteğindedir. Orta sınıfın bu ayrışma ve benzeşme arzusunu yerine getiren yaşam alanları, kapalı siteler olur (Blakely ve Snyder, 1997: 23).

Bu mekanların kendisi birer tüketim nesnesi olarak pazarlanırken, aynı zamanda içerisinde sürdürülen yaşam da tüketimle anlamlı kılınır. Genellikle, kent merkezinden kopuk, kentin çeperlerine yerleşmiş kapalı siteler, hakim ulaşım yöntemi olan otomobil gereksiniminden başlayarak, konut alanlarının bir parçasına dönüşmüş alışveriş merkezleriyle, "ideal vücutlar" peşindeki kadın ve erkeklere sağlanan ömür boyu üyeliklere kadar tüketim üzerine yapılanmış alanlardır (Marmasan,2014: 225). Featherstone (2005: 180), kapalı sitelerde yaşayan orta sınıfın, alışveriş yaparken eğlenmek beklentisi içinde olduğunu ve eğlence ortamı sunan yerlerden alışveriş yaptıklarını ifade eder. Aynı zamanda bir hayat üslubu oluşturma gayreti içerisinde olan bu grup, sanata duydukları ilgiyle beslenen estetikleştirilmiş bir hayat ortamı yaratma peşindedirler (Featherstone, 2005: 180).

Postmodern dönemde, medya araçlığıyla üretilen göstergelere bağlı olarak, kişiliğini tüketim üzerinden inşa etme gayretindeki birey için medya etkili bir uyarıcıdır (Dunn, 1998: 116). Kapalı site reklamlarına bakıldığında, kapalı sitelerin tercih edilmesi ve yaygınlaşmasında reklamların önemli bir rolü olduğu

görülür (Keyder, 2000: 186). Kapalı site reklamlarında konutların, yalnızca sunduğu mekânsal özelliklerle değil aynı zamanda sunduğu yaşam tarzı üzerinden pazarlandığı görülür (Marmasan, 2014: 230). Binay'a göre (2010: 22), bunun sebebi, postmodern dönemde tüketimin, ürünün kullanım değerinden çok gösterge değerine odaklanmış olmasıdır. Medyada dolaşımda olan reklamlar aracılığıyla oluşturulan sembollerle, metalara yeni anlamlar yüklenirken, ürünün kendisinin olduğu gibi markasının da sahip olduğu anlamlar, bireyin kişilik inşasında kullanılır (Dunn, 1998: 116). Ürünler, anlamlarıyla beraber piyasaya sürülürken, tüketiciler ürünlerle beraber anlamları da satın alırlar (Belk, 1995: 105). Tüketiciler ürüne sahip olmakla yetinmeyip ürünün sahip olduğu anlamları kişiliğiyle bütünleştirerek doyuma ulaşmayı hedefler (Binay, 2010: 22-25). Reklamlarda sloganlar, imajlar ve ünlü (iş adamı, sporcu, oyuncu, vb.) kullanımına yer vererek sağlanan sembolik anlamlar üzerinden kimlik inşası süreci, tüketicinin belli bir gruba dahil olma duyguları doğrultusunda tüketime yönelmesini hedefleyen bir pazarlama stratejisi olarak (Seguela, 1991:26; Elden, 2003: 90) kapalı site reklamlarında da sıkça kullanıldığı görülür (Solak ve Oktay, 2017: 385-390).

Kapalı sitelerin pazarlanma süreçleri incelendiğinde, yüzme havuzları, golf sahaları, özenli peyzaj alanları vs. ile bireylerin temiz ve iyi düzenlenmiş mekanlara yönelik özlemleri ve arzuları kışkırtılırken (Berdirhan, 2016: 62), diğer taraftan kimlik inşasına yönelik “modernlik”, “seçkinlik”, “yaşam tarzı” gibi kavramların öne çıkarıldığı gözlemlenir (Sipahi, 2012: 115). Kapalı siteler aracılığıyla daha alt gelir gruplarından ayrışma isteğinin reklamlara yansması ise, “kentten uzaklaşma”ya ve “ayrıcalıklı yaşam”a yapılan vurguda kendini gösterir (Marmasan, 2014: 232). Kapalı siteleri cazip gösteren bir diğer kavram, aile içi ve site içi sıcak ilişkiler olurken, vaadedilen bu değerler kapalı site reklamlarında, küçük çocuklu çekirdek aile imajı, kaybolan mahalle değerleri ve komşuluğa dönük özlem içeren nostaljik bir dil eşliğinde tüketiciye sunulur (Baykal ve Denli, 2017: 68).

BİR KAPALI SİTE BÖLGESİ ÖRNEĞİ: BAŞAKŞEHİR

7.1 Başakşehir'in Kentsel Gelişimi ve Kapalı Siteler

Başakşehir ilçesi, İstanbul'un Avrupa yakasında, kent çeperinde konumlanır (Harita 7.1). 2008 yılında Küçükçekmece ve Esenler'den ayrılan mahalleler ile Bahçeşehir Belde Belediyesi'nin birleştirilmesiyle oluşturulan Başakşehir'in kuzeyinde Arnavutköy, kuzeydoğusunda Eyüp, doğusunda Sultangazi ve Esenler, güneyinde Avcılar, Küçükçekmece ve Bağcılar, güneybatısında ise Esenyurt ilçesi bulunur (URL 90). Kayabaşı Mahallesi, Ziya Gökalp Mahallesi, Güvercintepe Mahallesi, Altınşehir Mahallesi, Şahintepe Mahallesi, Başak mahallesi Başakşehir Mahalleleri, Bahçeşehir 1. ve 2. Kısım Mahalleleri, Şamlar Köyünden oluşan Başakşehir İlçesi, 2021 yılı itibarıyla 503. 243 kişilik nüfusa sahiptir (URL 91).

Harita 7.1 Başakşehir ilçe sınırları ve mahalleleri (URL 92)

Başakşehir'in kentsel gelişiminde İkitelli Sanayi Bölgesi önemli bir rol üstlenmiştir. 1980'li yılların başında, İstanbul kent içinde faaliyet yürüten sanayi kuruluşlarının şehir dışına taşınması sürecinde, sanayi için yeni belirlenen bölge, İkitelli köyü ve

çevresi olur. 1990'lı yıllarda, bölgede sanayi yapılanmasının getirdiği nüfus artışına bağlı olarak gelişen konut ihtiyacının yanında, İstanbul genelinde görülen konut ihtiyacı için İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından başlatılan Başakşehir Toplu Konut Projesi ile hızlı bir mekânsal değişim sürecine girer (URL 90).

Başakşehir projesi, İBB'ye bağlı bir şirket olan Kiptaş'ın Avrupa yakasında ortaya koyduğu ilk projedir (Gündüz, 2015: 174) ve Kiptaş'ın ilk önemli ve geniş çaplı uygulama alanıdır (Pérouse, 2007: 24). Kiptaş'ın yapımını 1994- 2007 yılları arasında, toplamda beş etapta inşa edilen Başakşehir toplu konut projesi kapsamında; I. Etapta 3004 konut (Şekil 7.1), II. Etabında 2304 konut, yapı kooperatiflerine devredilerek inşa edilen ve Onurkent adıyla anılmakta olan III. Etabında 6190 konut, IV. Etabında 358 adedi villa olmak üzere, 6050 konut, V. Etabında 7000 konut olmak üzere toplamda 18358 konut inşa edilmiştir (Pérouse, 2007: 29).

Şekil 7.1 Kiptaş'ın toplu konut projesi Başakşehir 1. Etap (URL 93)

Pérouse (2007: 25), Başakşehir'i, kuruluş aşamasında, özlemi duyulan yeni bir şehir kültürü yaratımı için kentsel bir laboratuvar olma özelliğine sahip bir proje olarak değerlendirir. Bölgeye verilen "başak" isminin dahi sembolik bir anlama işaret ettiğini belirten Pérouse'e göre (2007: 25) bu kelime, bir taraftan dönemin İBB belediye başkanının mensup olduğu Refah Partisi'ne gönderme yaparken, diğer taraftan dini manayla yüklü bir sembol olması sebebiyle seçilmiştir.

Dönemin Refah Partisi'nin "Adil Düzen" söyleminin şehircilik disiplindeki karşılığı, kar amacı gütmeyen, aile odaklı, geleneksel değerlere sadık, üretiminde büyük rolü özel sektörün oluşturduğu bir kentleşme süreci olur ve "herkese ucuz konut" sloganında karşılık bulur (Pérouse, 2007: 25). Pérouse'e göre (2007: 26), Başakşehir'in kuruluşunun başlangıç döneminde, projenin sosyal boyutu oldukça vurguludur. Yerel yönetim, sunulan bu konutları hem ucuz hem de modern normlara uygun mekanlar olarak tarif eder. Bu noktada, Başakşehir'i ortaya çıkaran temel hedef, mevcut piyasa koşulları içerisinde modern konuta ulaşamayan grupları bu konutlara kavuşturmak olur (Pérouse, 2007: 26). Bu hedefin somut planlama seçimleri ise, tehdit altında ve korunma ihtiyacı içindeki kadın ve çocuklara yönelik, doğaya yakın, kullanıcılarına mahremiyet ve güvenlik sağlayan bir şehircilik anlayışında karşılık bulur (Pérouse, 2007: 27).

Diğer taraftan büyük çaplı bir sosyal mühendislik projesi olarak okunabilecek Başakşehir'in kuruluş aşamasında, Kiptaş'ın söylemlerinde yeni bir şehir oluşturma iddiası da oldukça belirgindir (Pérouse, 2007: 27). Pérouse (2007: 27), bu yeni şehir için öngörülen yeni kentli sınıfın, milli ve geleneksel değerlere bağlı, aile merkezli, çevresel hassasiyeti yüksek bir orta sınıf olduğu görüşündedir. Milli ve geleneksel değerlerin kentsel mekanda oluşturulmasında ise, seçilen sosyal donatılar ve bu donatıların isimlendirme politikaları önemli bir rol oynar. Başakşehir'de oluşturulan bu yeni şehirde, yapıcı sosyal donatı olarak camilere yapılan vurgu çok net bir şekilde okunabilir. Bunun yanında Başakşehir'deki sosyal donatılara yönelik isimlendirme politikalarına bakıldığında, I. ve II. Etaplarda bulunan Mehmet Zahid Efendi Çarşısı ve Camii, Müderris Halil Hilmi Çarşısı gibi örneklerinde olduğu gibi Türk-İslam sentezine dayanan ideolojik unsurlara gönderme yapmakta olduğu görülür (Pérouse, 2007: 27).

Başakşehir'in kuruluş aşamasında laik-seküler ve muhafazakar-İslami yaşam tarzlarının bir rekabet alanı olduğunu belirten Özet (2018:210) ise, mikro alanlarda laik ve İslami habitusu baskın kılmaya dönük rekabetçi politikalar ve bu politikaların sonucunda oluşan toplumsal ve mekânsal kutuplaşmaların varlığından bahseder. Özet'e göre (2018:209), 1990'lı yıllarda Türkiye'de ulusal düzeyde görülen laik-İslamcı temelli kutuplaşma, Başakşehir'de de etkili olmuştur.

Bu kutuplaşma yelpazesinin bir ucunda Başakşehir I. ve II. Etaplardaki muhafazakâr, diğer ucunda Onurkent'te ise laik-sekülerler bulunmaktadır. I. ve II. Etapların tamamlanmasıyla bölgenin sosyolojik yapısında görünür olan muhafazakarlık, laik çevrelerde dengeleyici politikaları harekete geçirmiştir (Özet, 2018: 209). Kiptaş tarafından yapılması planlanan Başakşehir III. Etapın yerine inşa edilen Onurkent, Başakşehir'in ilçe statüsüne henüz kavuşmadığı o dönemde, Küçükçekmece Belediyesi sınırları içinde kalmaktadır. Özet (2018: 210), dönemin DSP'li Küçükçekmece Belediyesi'nin belirlediği kooperatifler tarafından inşa edilen Onurkent'in, o dönem laik-seküler duyarlılığa sahip kesimlerin toplanma yeri olmuşsa da zamanla muhafazakar habitusun baskın hale geldiği bir alana dönüştüğünü ifade eder. Muhfazakarlığın bölgede belirleyici konuma yükselmesini, 1994'te büyükşehir belediye başkanlığına gelen Refah Partili iktidarın kültürel kimliğe dönük gayretlerinin sonucu olarak yorumlayan Özet (2018: 209), parti ve belediye teşkilatları başta olmak üzere, muhafazakar siyasetin parçası olan tüm toplulukların ilgisinin bölgeye çekilmesiyle Başakşehir'in bu görünüme kavuştuğu görüşündedir.

Başakşehir ilçesinde Kiptaş'ın Başakşehir toplu konut projesinin yanında, 1990'larda inşa edilen Göçmen Konutları, 2001'de tamamlanan Kalıcı Deprem Konutları, 2009 yılında tamamlanan 12000 konutluk Oyakkentle beraber inşa edilen konut sayısı 30 000'leri bulurken, TOKİ tarafından Kayabaşı'nda geliştirilen Kayaşehir projesi kapsamında inşa edilen 60.000 konut ilavesiyle, Başakşehir'in büyük bir şehirleşme hamlesi olduğu görülür (Pérouse, 2007: 29).

1990'lar boyunca bölgenin gelişimine yön veren unsur, Kiptaş, TOKİ, OYAK gibi kamu iktisadi teşekkülleri tarafından uygulanan toplu konut projeleri olurken, 2000'li yıllarla beraber bölge toplu konut uygulamalarının yanında özel girişimcilerin de rağbet ettiği bir bölgeye dönüşür (URL 90). Bu değişime paralel olarak, Kiptaş'ın Başakşehir toplu konut projesinin ilerleyen aşamalarında, başlangıçta benimsediği sosyal konut söyleminin de değişime uğradığı görülür (Pérouse, 2007: 29). 1998 yılında planlaması yapılan IV. Etapla beraber Başakşehir'de nüfusun çeşitlendirilmesi amacı kendini hissettirir. Zenginden aldığını sosyal konuttakine verme prensibinden yola çıkarak oluşturulan IV.

Etapdaki villar, arzı çeşitlendirme gayreti olur. V. Etapta ise lüks konut iddiası Kiptaş'ın pazarlama söyleminde artık yerini almıştır (Pérouse, 2007: 29).

Yaşanan söylem değişikliğiyle beraber bölgedeki sosyal yapılanmaya bakıldığında, Başakşehir 4. ve 5. Etaplarda görünür hale gelen yaşam biçiminin, kapitalist ve Müslüman ağırlıklı bir hayat siyaseti üzerinden okunabileceği görülür (Gündüz (2015: 260). Gündüz (2015: 261), bölgenin ideolojik ayrışma temelli sınıfsal bir tehdit oluşturacak bir yapılanmadan çok, Müslüman kimliğini geleneksel/yerel değerler ve oluşumlarla ön plana çıkarma isteğinin hakim olduğu görüşündedir (Gündüz, 2015: 261). Bölgede cami sayısının fazla olması, cadde, sokak ve mekan isimlerinde Müslüman aydınların adının kullanılması, gece kulübü gibi eğlence mekanlarının olmaması gibi pratikleri, kültürel alanın Müslümanlaştırılması olarak tanımlar. Bu iddiasını, bölgede yaşayanlarla yaptığı anket sonuçlarıyla destekleyen Gündüz (2015: 31), kullanıcılara yönelttiği Başakşehir etaplarını neden tercih ettikleri sorusunun en yüksek yüzdeli ilk üç cevabı sırasıyla, bölgenin sakin oluşu, güvenli oluşu, temiz oluşu olurken, dördüncü sırada çocukların eğitimi, beşinci sırada ise bölgenin muhafazakar olması olduğunu belirtir. Bu noktada Gündüz (2015: 31), Başakşehir'i, İslami yaşantıyı ve öznelerini içeren, kapitalist öğelerin yoğunlukta olduğu kentsel bir form olarak tanımlar.

İnşa edilen 4. ve 5. Etaplardan sonra, bölgede TOKİ ve özel girişim ortaklığıyla geliştirilen ve 2006 yılında yapımına başlanan, "ayrıcalık-seçkinlik" vurgusuyla pazarlanan, bir kapalı site yerleşimi olan Başakşehir Misstanbul projesi ve 2007 yılında Kiptaş genel müdürü tarafından "ayrıcalıklı" bir konut projesi olarak tanıtılan, kapalı site olarak kurgulanmış Başakşehir Metro Kent projesi (Şekil 7.2), yönetimce benimsenen söylem değişikliğinin en açık kanıtı olur (Pérouse, 2007: 30).

Pérouse (2007: 30), ayrıcalıklı konut alanları olarak görülen bölgedeki kapalı sitelerin, belediye tarafından organik bir şehir modeli olarak tasarlanan Başakşehir etaplarında, öngörülmemiş bir iç bölünme meydana getirdiğini belirtir. Kullanılmaya başlanılan Başakşehir Etaplar'da, kısımlar kendi içerisinde "site" olarak tanımlanabilecek bölümlere ayrılmış, çit, güvenlik kulübesi, güvenlik

elemanları Başakşehir'in olağan bir görüntüsüne dahil olmuştur. Sonuç olarak, Başakşehir hem mekansal hem sosyal bir farklılaştırmaya sürecine girmiştir (Pérouse, 2007: 30).

Şekil 7.2 Kiptaş tarafından “ayrıcalıklı” bir konut projesi olarak tanıtılan Başakşehir Metrokent Sitesi (URL 94)

Başakşehir'in kuruluşunun erken dönemlerinde, yerel yönetim oynadığı etkin rol ile kentsel mekanın şekillenmesine yön verirken, 2000'li yıllarla beraber, Başakşehir konut piyasasında toplumsal eşitlik sağlamaya dönük kamu kontrolü gerilemiş, proje geliştirme aşamasından itibaren özel sektörün etkili olduğu bir süreç başlamıştır (Pérouse, 2007: 31). Bu süreçle, kamu müdahalesi gün geçtikçe zayıflarken Başakşehir, sosyal ve mekânsal olarak parçalanmış bir şehir olma yolunda ilerlemeye başlamıştır (Pérouse, 2007: 33).

Diğer taraftan, 2000'li yıllarda toplum tarafından benimsenen birey odaklı tüketim kültürü, rekreasyon ve boş zaman aktivite alanlarına verilen önemde ve kapalı sitelerin bölgedeki hakim konut tipolojisi olmasında kendini gösterir (Pérouse, 2007: 32). Bu yıllarla beraber Başakşehir, bölgede hızla sayıları artan kapalı site projelerinin yanında önemli spor, sağlık ve kültür, rekreasyon projelerinin uygulama alanı olur; Sular Vadisi, Şamlar Tabiat Parkı ve Millet Bahçeleri, futbol yanında her türlü spor, sosyal ve kültürel faaliyetlere de ev sahipliği yapan Atatürk Olimpiyat Stadyumu, , 2013 yılında açılışı yapılan topluma araştırma ve inovasyon ortamını sunan Başakşehir Living Lab (Başakşehir İnovasyon ve

Teknoloji Merkezi), 2019 yılında açılan Başakşehir Millet Kütüphanesi, 2020 yılında faaliyete başlayan Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi bu projeler arasında sayılabilir (URL 90).

Pérouse (2007: 31) ise, 2000'li yıllarla konut sektöründe etkin olan aktör özel sektöre olurken, bu yeni aktörün Başakşehir için tasarladığı yaşam tarzıyla, Başakşehir sakinlerinin yaşam tarzı tercihlerinin, uluslararası orta sınıfın tercihlerine yaklaştığını ifade eder. Bu orta sınıfın yaslandığı tüketim kültürüyle şekillenen mekanda, hakim konut tipolojisi kapalı siteler olurken, kuruluş aşamasında yapıcı sosyal donatı olan caminin yerini, artık alışveriş merkezi almıştır (Pérouse, 2007: 31).

Görüldüğü gibi, Başakşehir üzerine yapılan çalışmalar, Kiptaş'ın inşa ettiği etaplar bölgesinde yaşayanların muhafazakar/İslami bir yaşam tarzı benimsediğini ortaya koyar (Özet, 2018; Dokumacı, 2020; Çolak, 2017; Gündüz, 2015). Ayrıca zamanla, bu yaşam tarzı değerlerinin aşınmaya uğradığı ve bölgede bir değişim yaşandığına da dikkat çeker (Özet, 2018; Dokumacı, 2020; Çolak, 2017; Gündüz, 2015). Bu çalışmalardan biri olan ve Başakşehir'i muhafazakarlık ve neoliberalizm düzleminde tartıştığı tezinde Dokumacı (2020:1), Başakşehir'de yaşayan ve kendini muhafazakar olarak tanımlayan kesimin, giderek daha modern ve tüketim odaklı bir yaşam tarzına geçiş yaptığını belirtir. Dokumacı (2020:122), bölgede gerçekleştirdiği anket çalışması sonucunda Başakşehir'de farklı yaşam tarzlarını benimsemiş üç grup ortaya koyar; geleneksel muhafazakarlar, İslami modernler ve bu ikisinin karışımı olan ve bölgenin çoğunluğunu oluşturan melez bir sosyal grup. Başakşehir'in kozmopolit bir yaşam alanı olma yolundaki bu değişiminde en önemli faktör olarak, benimsenen neo-liberal ekonomik politikaların toplumsal etkisine işaret eder (Dokumacı, 2020: 126).

7.2 Başakşehir'deki Kapalı Sitelerde Kimlik ve Statü Göstergeleri

Bu çalışma kapsamında, örneklem için seçilen alan, Başakşehir Belediyesince ilçenin yeni kent merkezi olarak, toplu konut niteliğinde planlanmış olan Kayaşehir 18. Bölgeyi de (URL 90) içinde barındıran Kayabaşı Mahallesi olmuştur. TOKİ'nin 60.000 konutluk Kayaşehir projesiyle hızlı bir gelişim gösteren bu bölge,

son dönemde uygulanan Şehir Hastanesi, Millet Bahçesi, Millet Kütüphanesi gibi büyük yatırım kararları sonucunda hızla gelişmeye devam etmektedir.

Tablo 7.1 Başakşehir ilçesi Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı siteler (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)

Proje Adı	Bulunduğu Mahalle	Girişimci	Yapım Yılı
Bahçetepe İstanbul	Kayabaşı Mah.	TOKİ+Emlak Konut GYO+ Makro+ Akyapı ortaklığı	2014
Bulvar İstanbul- Bulvar Etabı (Toplam 2 Etap)	Kayabaşı Mah.	Emlak Konut GYO + Özülke İnş. +Özkar İnş. Ortaklığı	2016
Başakşehir Evleri	Kayabaşı Mah.	Emlak Konut GYO	2016
Evvel İstanbul-1. Etap (Toplam 2 Etap)	Kayabaşı Mah.	Emlak Konut GYO+İntaya+ EYG+İntes Ortaklığı	2017
Avrupa Konutları-1. Etap (Toplam 3 Etap)	Kayabaşı Mah.	Emlak Konut GYO+ ARTAŞ ortaklığı	2017
Park Maveria- 1. Etap (Toplam 3 Etap)	Kayabaşı Mah.	Emlak Konut GYO+ Makro+Akyapı ortaklığı	2017
Adım İstanbul	Kayabaşı Mah.	Emlak Konut GYO+İntaya+ EYG+İntes Ortaklığı	2018
Nidapark Kayaşehir Yakut (Toplam 3 Etap)	Kayabaşı Mah.	Emlak Konut GYO+ Tahincioğlu ortaklığı	2018
Nidapark Kayaşehir Zümrüt (Toplam 3 Etap)	Kayabaşı Mah.	Emlak Konut GYO+ Tahincioğlu ortaklığı	2018

Önemli kamu yatırımların da bulunduğu, Kayaşehir 18. Bölge ile Atatürk Stadi boyunca kuzey-güney ekseninde devam eden Kayaşehir Bulvarı, özel sektör öncülüğünde inşa edilen kapalı sitelerin yoğunlaştığı alan olur. Kayabaşı Mahallesi'nde tespit edilen yapımı tamamlanmış ve kullanıma başlanmış kapalı siteler şunlardır (Tablo 7.1); toplam 24 bölgeden oluşan TOKİ Kayaşehir, Bahçetepe İstanbul, 2 etaptan oluşan Bulvar İstanbul, Başakşehir Evleri, 2 etaptan oluşan EVvel İstanbul, 3 etaptan oluşan Avrupa Konutları, yine 3 etaptan oluşan Park Mavera, Adım İstanbul, 3 etaptan oluşan Nidapark Kayaşehir siteleri.

Bölgede bulunan kapalı sitelerin genel olarak, kamu-özel sektör ortaklıkları üzerinden geliştirilmiş ve uygulanmış olduğu görülür (Tablo 7.1). Bölgedeki istisnalar, TOKİ'nin Kayaşehir projesi ve Emlak Konut GYO tarafından inşa edilen Başakşehir Evleri projesidir. Bu veriler ışığında, Kayabaşı Mahallesinin mekânsal gelişimde, merkezi yönetim yönlendirici olmakla beraber, özel sektörün de kapalı site geliştirmede oldukça etkin olduğu söylenilebilir.

Tez kapsamında incelenen projelerin ortalama m2 fiyatlarının belirlenmesinde, online emlak satış siteleri üzerinden satışa çıkarılan dairelerin fiyatlandırmalarından faydalanılmıştır. Başakşehir ilçesi, Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı siteler, Mayıs 2022 itibarıyla, 23.815 TL-33.452 TL arasında değişen ortalama m2 fiyatlarına sahip olup, mevcut piyasa koşulları düşünüldüğünde orta gelir grubuna yönelik geliştirilmiştir (Tablo 7.2). Bununla beraber, bölgede inşa edilmeye başlanmış ya da planlanmakta olan villalardan oluşan kapalı site projeleri de bulunmaktadır. Üst-orta gelir grubuna yönelik geliştirilen bu projeler tamamlandığında bölgede yoğunluk orta gelir grubu olmakla beraber orta-üst gelir grubunu da barındırmaya başlayacaktır.

Bölgedeki kapalı sitelerin tipolojik sınıflandırmasında mimari programları doğrultusunda bir sınıflandırmaya gidilebilir (Tablo 7.2). Kayabaşı mahallesinde mevcut durumda kullanılan kapalı siteler incelendiğinde, bölgenin yerel yönetimce merkez olarak belirlenmesinin de etkisiyle, mimari programlarının genellikle konut ve ticari birimlerden oluştuğu görülür. İncelenen 9 kapalı sitenin yalnızca ikisi yalnızca konut birimlerinden oluşurken, konut ve ticari birimlerden

oluşan kapalı site sayısı altı olmuştur. Bir kapalı site de ise konut ve ticari birimlerine ek olarak bir ofis bloğu ve AVM ile daha çeşitlenmiş bir mimari program uygulanmıştır.

Tablo 7.2 Kayabaşı Mahallesi’ndeki kapalı sitelerin bağımsızbirim sayısı, ortalama m2 fiyatı ve kullanıcı grubu (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)

Proje Adı	Bağımsız birim Sayısı	Ortalama m2 Fiyatı ¹	Kullanıcı Grubu
Bahçetepe İstanbul	1476 Konut+? ticari birim	27.086 TL	Orta Sınıf
Bulvar İstanbul- Bulvar Etabı (Toplam 2 Etap)	616 Konut	25.290 TL	Orta Sınıf
Başakşehir Evleri	2599 Konut+ 74 Ticari Birim	23.815 TL	Orta Sınıf
Evvel İstanbul-1. Etap (Toplam 2 Etap)	678 Konut+ 10 Ticari Birim	26.862 TL	Orta Sınıf
Avrupa Konutları-1. Etap (Toplam 3 Etap)	941 Konut 27 Ticari Birim	29.980 TL	Orta Sınıf
Park Mavera- 1. Etap (Toplam 3 Etap)	670 Konut 338 Ticari Birim	33.452 TL	Orta Sınıf
Adım İstanbul	615 Konut 120 Ticari Birim	29.930 TL	Orta Sınıf
Nidapark Kayaşehir Yakut(Toplam 3 Etap)	470 Konut	29.604 TL	Orta Sınıf
Nidapark Kayaşehir Zümrüt (Toplam 3 Etap)	319 Konut 28 Ticari Ünite Ofis bloğu ve AVM	33.246 TL	Orta Sınıf

¹ Ortalama m2 fiyatları 2022 yılına aittir.

Bu bölgede geliştirilen kapalı site projelerinde görülen bir başka tasarım yaklaşımı ise, kapalı sitelerde görülen kentsel hayatın dışlayıcılığının yumuşatılmaya çalışılmasıdır (Şekil 7.3). Yalnızca kullanıcılarının hizmetinde olan konut alanları ve kamusal alan arasında oluşturulan meydan, bulvar gibi geçiş elemanlarıyla kent hayatıyla ilişki içinde olma çabası kendini gösterir. Bu tasarım yaklaşımının temel sebebi, bölgede bulunan kapalı sitelerde konuta eklemlenen ticari ünitelerin işlevliliğini artırma olsa da, bu alanlar kapalı site kullanıcıları ile, kent kullanıcılarını buluşturan sosyal temas noktaları olmaktadır.

Şekil 7.3 Kapalı sitelerde kamusal ve özel mekan geçişleri a) Adım İstanbul'da oluşturulan kamuya açık meydanı gösteren vaziyet planı (URL 95) b) Nidapark Kayaşehir-Zümrüt sitesinde kamuya açık dükkanlar (URL 95)

Kayabaşı mahallesinde bulunan, kentle sosyal ve mekânsal bir ilişki öneren Başakşehir Evleri, hedeflenen bu ilişkinin mevcut kullanımda toplumsal karşılık bulmadığına dair ilginç bir örnek oluşturur (Şekil 7.4). Emlak Konut GYO tarafından geliştirilmiş ve hayat geçirilmiş Başakşehir Evleri projesinin tasarım ve uygulama aşamasında, kapalı site konseptinden uzak bir anlayışı benimsenmiştir. Proje tanıtım kataloğunda Başakşehir Evleri, yapı adalarının etrafında oluşturulan çevre duvarı, çit gibi mimari elemanlarla ada dışı ile ilişkinin tamamen kesileceği kapalı site anlayışı yerine, daha açık, toplumcu, kentsel aks, park, ortak alan ve sosyal alan gibi kavramların birbirleri ile iletişim halinde olacağı kentsel bir hiyerarşiye sahip, çevreye ve doğaya saygılı bir proje olarak ortaya koyulmaktadır. Projelendirme ve uygulama aşamasında kapalı site konseptinin sosyal ve mekansal

ayrıştırıcılığından uzak, daha organik bir kentsel doku öneren projenin, mevcut kullanımda yapı adalarının sınır çizen mimari elemanlarla çevrelendiği, oluşturulan güvenli giriş kapılarıyla tamamen kapalı site tipolojisinde bir mekana dönüştüğü görülmüştür.

Şekil 7.4 Başakşehir Evleri, kapalı site anlayışından uzak kentsel bütünleşme konsepti ortaya koyar a) Vaziyet planı (URL 95) b) Kamusal kullanımlı park ve yollar (URL 95)

Örneklem için Kayabaşı Mahallesi'nin seçilmesinde etkili olan faktör, bölgenin nispeten yakın tarihli yapılaşması sebebiyle, Başakşehir'in öncesi ve şimdisi arasında bir kıyaslama imkanı sunmasıdır. Başakşehir ve Başak Mahalleleri'ni içine alan Başakşehir Etaplar bölgesine dair çalışmalar, bu konutlarda yaşayanların muhafazakar/İslamcı bir hayat tarzını benimsediğini, ancak 2000 sonrası bölgenin sosyal ve mekânsal bir değişime konu olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma için seçilen Kayabaşı Mahallesi'nde yapımı tamamlanmış kapalı sitelerin 2014-2018 yılları arasında tamamlandığı görülür. Bu durum, Başakşehir için bahsedilen değişimlerin izlenebilmesine imkan vermekte, bölgedeki kapalı sitelerin muhafazakar/İslamcı bir hayat tarzı yönelimindeki grupları hedefleyip hedeflemediği yönünde bir gözlem yapma imkanı tanımaktadır.

Çalışma kapsamında, Başakşehir ilçesi Kayabaşı Mahallesi'nde bulunan kapalı sitelerde kullanıcılarınca benimsenen yaşam tarzı ve statü göstergelerinin tespiti hedeflenirken, alınan bilgiler proje için hazırlanan tanıtım katalogları, uygulayıcı firmaların internet siteleri ve reklam metinlerinden alınmış olup, TOKİ Kayaşehir toplu konut projesi bu tarz dokümanları sunmaması nedeniyle çalışma dışında bırakılmıştır. İncelenen kapalı sitelerin farklı etapları, benzer konseptte inşa edilmeleri sebebiyle çalışma dışında bırakılmıştır. Ancak, Nidapark Kayaşehir'in

etapları arasındaki belirgin konsept farklılığı sebebiyle, toplam üç etaptan oluşan projenin iki etabı birden çalışma kapsamında incelenmiştir.

7.2.1 Kapalı Sitelerde Kimlik Göstergeleri

Günümüz toplumunda tüketim, kişinin statü ve ait olduğu sınıfa referans veren bir eylem olarak kimlik inşasının bir parçasıdır (Baudrillard, 2011; Veblen, 1995; Simmel, 2003). Yani birey, tükettikleri üzerinden hem bir kişilik inşa eder hem de kişilik özelliklerini ortaya koyar (Reisman, 2016; Featherstone, 2015). Tüketim kültürü içerisinde alınıp satılan bir metaya dönüşmüş konut alanları olarak kapalı sitelerde de benzer bir süreç işlemektedir (Le Goix, 2003; Tekeli, 1994). Tercih ettiği konut, kişinin kim olduğu, hangi dünya görüşünü benimsediğiyle ilgili bilgiler sunan bir göstergeye dönüşmüştür (Kılıç, 2015; Turan, 2010).

Postmodern dönemin konut tipolojilerinden kapalı siteler, kullanıcıların dünya görüşleri doğrultusunda, kendini kentin geri kalanından ayırttıkları mekanlar olarak karşımıza çıkar (Pérouse ve Danış, 2005: 109). Kapalı sitelerde sahip olunan eve ek olarak sunulan yaşam tarzı, kullanıcıları için yeni bir varoluş şekli sunmakta, kimlik inşasının bir parçası olarak kullanılmaktadır (Featherstone, 2005: 180). Özgün bir yaşam konseptine sahip olmak ve arzulanan yaşam standartlarına sahip olmanın yarattığı ayrıcalık anlamına gelen yaşam tarzı göstergeleri, konut tercihinde önemli kriterlere dönüşmüştür (Pérouse ve Danış 2005: 105). Böylece, sınıfsal içe kapanma ve ayrışma eğilimi yalnızca kentsel alanda değil toplumsal ve kültürel alanda da izlenebilir. Bu ayrışma kapalı site özelinde homojen bir topluluk oluşumuna imkan verirken, bu kültürel yöneliş, kişilerin belli kapalı sitelere tercih etmesinde önemli bir etken olur (Aydın Yönet, 2011: 98).

Türkiye özelinde, yükselen tüketim kültürü içerisinde, konutun metalaşması, ilk önce üst sınıflarda kendini göstermişse de muhafazakar hayat tarzını benimsemiş gruplarda da görülen bir olgudur (Kesin Güven ve Kar, 2013: 19). Çavuşoğlu (2011: 49), dindar gruplarca tüketim kültürünün benimsenmesiyle gıdadan giyime, eğlenceden tatile bu kesim için bir pazar oluştuğunu, ortaya çıkan markalar ve bunların tüketimi yoluyla kimlik inşası sürecinin başladığını belirtir.

Konutun da bu kapsamda, hep daha kalitelisi, daha lüksü, daha moda olanının talep edildiği İslami bir metaya dönüştüğünü ifade eden Çavuşoğlu (2011: 49), bu yaşam tarzını benimsemiş grupların, benimsedikleri kültürel kod ve alışkanlıkları, sahip oldukları ya da talep ettikleri konut alanlarına aktardıkları tespitinde bulunur.

Yapılan çalışmada, mufazakarlık ve kapalı siteler denildiğinde ilk akla gelen yerleşimlerden olan Başakşehir'de, 2000'li yıllar sonrası dönem için ortaya konulan hakim yaşam tarzındaki değişimlerin izi, kapalı siteler üzerinden sürülmüştür. Piyasadaki arz-talep dengeleri doğrultusunda, kapalı sitelerde yaşam tarzı göstergelerinin oluşturulmasında, geliştirici firmaların oldukça etkin olduğu görülür. Bir kapalı siteye dair yaşam tarzının belirlenmesinde, projede alınan tasarım kararlarından, belli kavramlar üzerinden geliştirilen pazarlama faaliyetleri aşamasına kadar tüm süreç etkili olmaktadır. Bu sebeple, bu çalışma kapsamında, Başakşehir-Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerin sahip olduğu yaşam tarzı göstergeleri olarak, kapalı sitelerin isimlendirilmesi, kapalı sitelerin medya temsillerinde kullanılan söylem ve kapalı sitede bulunan sosyal donatıların niteliği başlıkları belirlenmiştir.

7.2.1.1 Mekansal İsimlendirme

Kurtuluş (2003: 92), farklı yaşam tarzlarının kapalı sitelerin, farklı estetik ve kültürel eğilimler ortaya koyduğunu belirtir. Geleneksel hayat tarzına işaret eden kapalı siteler, Osmanlı sözcüklere dayanan mekan isimleri ve Osmanlı mimarisi üzerine kurulu bir mekan karakterine sahipken, modern eğilimlere sahip yaşam tarzına işaret eden kapalı siteler ise, yerleşme işaretleri ve isimlerde İngilizce kelimelerin kullanıldığı ve daha çok Batı kültürüne referans veren mekânsal karaktere sahip olduğu görülür (Kurtuluş, 2003: 92). Muhafazakar/İslami yaşam tarzının geleneksel değerlere yaslanması sebebiyle, Kurtuluş'un ortaya koyduğu geleneksel hayat tarzının işaretlerine sahip olabilecekleri düşünülebilir. Bu sebeple, çalışma bölgesinde bulunan kapalı sitelerin isimlendirilmesinde, geleneksellik ve modernlik/yerellik işaretlerine sahip olup olmadıklarının tespitine çalışılmıştır.

Tablo 7.3 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde proje isimlendirmesinde yaşam tarzı göstergeleri (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)

Proje Adı	Proje İsimlendirmesi	
	Geleneksellik Vurgusu	Modernlik/Yenilik Vurgusu
Bahçetepe İstanbul	–	–
Bulvar İstanbul	–	–
Başakşehir Evleri	–	–
EVvel İstanbul (1. Etap)	"evvel" kelimesiyle geçmiş değerlere vurgu	–
Avrupa Konutları (1. Etap)	–	"Avrupa" kelimesi modern olanı çağrıştırmakta
Park Maveria (1. Etap)	Görülen evrenin ötesi anlamına gelen "maveria"nın islami literatürde kullanıldığı görülür	–
Adım İstanbul	–	–
Nidapark Kayaşehir (Yakut Etabı)	–	–
Nidapark Kayaşehir (Zümrüt Etabı)	–	–

İncelenen kapalı sitelerin isimlendirilmesinde, geleneksellik vurgusuna sahip iki kapalı site ve modernlik vurgusuna sahip bir kapalı site olduğu tespit edilmiştir (Tablo 7.3). İsimlendirmede geleneksellik vurgusuna sahip iki kapalı siteden biri olan Evvel İstanbul sitesinde, geçmiş dönemlere işaret eden “evvel” kelimesi ile geleneksellik vurgusuna oluşturulurken, bir diğer geleneksellik vurgusuna sahip kapalı site olan Park Maveria’da, görülen evrenin ötesi anlamına gelen ve İslami literatürde kullanılan "maveria" kelimesiyle sağlanan bir geleneksellik vurgusuna sahiptir. İsimlendirmede modernlik vurgusuna sahip tek kapalı site olan Avrupa

Konutları'nda ise, Batı'nın karşılığı olan algılanan ve modern olanı çağrıştıran "Avrupa" kelimesine yer verilmiştir.

Proje isimlendirmelerinin genelinde ise, ne moderne ne de geleneksele referans vermeyen daha nötr isimlendirmelerin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Bu sebeple, bölgedeki kapalı sitelerin isimlendirmelerinin, genel olarak muhafazakar/İslami bir hayat tarzının göstergesi olabilecek nitelikte olmadığı görülmüştür.

7.2.1.2 Medya temsilleri/Reklam Dili

Postmodern dönemle birlikte, tüketicinin ürün ve hizmet tercihlerini sembollerin ve göstergelerin değerlerine bakarak yapmakta olduğu ve bu bağlamda ürünlerin ve hizmetlerin taşıdıkları sembol değerlerin, dolayısıyla da markalarının taşıdıkları imaj değerlerinin önemli hale geldiği ve medyanın bunu sağlamada bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir (Veblen, 1995; Simmel, 2003; Baudrillard, 2011; Featherstone, 2005). Metalar reklamlar vasıtasıyla yüklenen anlamlarla piyasaya sürülür. Kişi sahip olmak istediği "kimlik" üzerinden satın almak istediği nesneleri belirleyerek tüketime yönelir. Yani, tüketiciler ürünlerle beraber anlamları da satın alırlar (Bocock, 2009; Baudrillard, 2011; Binay, 2010)

Benzer bir pazarlama stratejisi kapalı siteler için de kullanılmaktadır (Görgülü, Kaymaz Koca, 2007; İlgen, 2009). Günümüzde, metalaştırılmış üst ve orta sınıf ütopyaları olarak kapalı sitelerin özelinde konut pazarlanma stratejileri konusunda bilinçli teknikler geliştirilmeye, konut reklamlarının sloganları özenle seçilmeye başlamıştır (Görgülü, Kaymaz Koca, 2007).

Tez kapsamında incelenen kapalı sitelerin tanıtım katalogları ve reklam metinlerinde yer alan sloganlarda muhafazakar/İslami bir hayat tarzına gönderme yapan ifadeler olup olmadığının tespitine çalışılmıştır (Tablo 7.4). İncelenen dokuz kapalı sitenin; beş tanesinde geleneksellik vurgusu, yedisinde ise modernik/yenilik vurgusu tespit edilmiştir. Bu kapalı sitelerin beş tanesinde ise, aynı anda hem geleneksellik hem de modernlik/yenilik vurgusu içeren bir dil geliştirildiği görülmüştür; ancak, bu kapalı sitelerin tamamında modernlik/yenilik vurgusu yalnızca mimari/kentsel olanla ilişkilendirildiğinden bir yaşam tarzı işareti olarak değerlendirilmemiştir.

Tablo 7.4 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde yaşam tarzı göstergeleri olarak medya temsilleri/ reklam dili (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)

Proje Adı	Medya Temsilleri/Reklam Dili	
	Geleneksellik vurgusu	Modernlik/Yenilik Vurgusu
Bahçetepe İstanbul	"... geleceğin mimarisini, aile değerleriyle harmanlanıyor"	"... geleceğin mimarisini, aile değerleriyle harmanlanıyor"
Bulvar İstanbul (Bulvar Etabı)	—	"...doğanın...modern yaşamla buluştuğu bir yıldız parlıyor: Bulvar İstanbul" "...modern yaşamın tüm ihtiyaçlarını, çevreye duyarlı mimariyle buluşturuyor"
Başakşehir Evleri	—	Mimari yaklaşımda yenilik vurgusu - Yapı adası dışı ile ilişkinin tamamen koparılacağı kapalı site mantığı yerine daha açık, daha toplumcu bir kentsel hiyerarşi sağlayan daha çevreci bir yaklaşım
EVvel İstanbul (1. Etap)	"Geçmişin değerlerini ve mahalle kültürünü yeniden yeşertiyor" "Evvelce nasılsa, EVvel'de daha fazla"	-
Avrupa Konutları (1. Etap)	Tanıtım kataloğunda Mevlana Celaleddin Rumi, Yunus Emre, Karacaoğlan, Cahit Külebi'den beyitler, dörtlükler aktarılıyor	"Modern mimari anlayış, yaşamınızla buluşuyor" "...yeni bir yaşam sözü veriyoruz" "...yeni bir yaşam alanı vadediyoruz"
Park Maveria (1. Etap)	-	-

Tablo 7.4 Kayabaşı Mahallesiinde bulunan kapalı sitelerde yaşam tarzı göstergeleri olarak medya temsilleri/ reklam dili (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir) (Devamı)

Proje Adı	Medya Temsilleri/Reklam Dili	
	Geleneksellik vurgusu	Modernlik/Yenilik Vurgusu
Adım İstanbul	—	"Benim adım YENİLİK" "...yepyeni bir hayatın kalbinde yer almak için bir adım atmanız yeterli" "...yeni bir hayat" "Yeni İstanbul"
Nidapark Kayaşehir (Yakut Etabı)	"Aile hayatına uygun..." "Nidapark Kayaşehir'de önemli bir kriter olan mahremiyet"	"... modern ve yaşanılabilir bir şehrin tam merkezinde..."
Nidapark Kayaşehir (Zümrüt Etabı)	"Aile hayatına uygun..." "Nidapark Kayaşehir'de önemli bir kriter olan mahremiyet"	"... modern ve yaşanılabilir bir şehrin tam merkezinde..."

Medya temsillerinde geleneksellik vurgusuna sahip kapalı sitelerden Bahçetepe İstanbul sitesinde vurgu aile değerlerine, Evvel İstanbul'da vurgu geçmiş değerlere, Nidapark Kayaşehir Zümrüt ve Yakut Etaplarında ise vurgunun aile değerlerine ve mahremiyete yapıldığı görülür. Avrupa Konutlarında ise, doğrudan bir kavrama vurgu yapmak yerine, tanıtım kataloglarında Mevlana Celaleddin Rumi, Yunus Emre, Karacaoğlu gibi Türk-İslam sentezi isimlerin beyit ve dörtlükleri üzerinden bir geleneksellik vurgusu sağlandığı görülür.

Çalışma bölgesinde bulunan kapalı sitelerin medya temsillerinde var olan modernlik/yenilik vurgusunun ya mimari yaklaşım ve kentsel bir yeniliğe/modernliğe ya yeni/modern bir hayata, ya da bu ikisinin birlikteliğine yapıldığı tespit edilmiştir. İncelenen dokuz projeden dördünün mimaride modern/yenilikçi bir yaklaşıma dair bir söylem geliştirirken, bir tanesinin

yeni/modern hayat vurgusuna, iki tanesinin ise hem mimari hem hayat bağlamında modernlik/yeniliğe gönderme yaptığı görülür.

Başakşehir Evleri, Bahçetepe İstanbul, Nidapark Kayaşehir Yakut ve Zümrüt Etaplarının tanıtım kataloglarında, yalnızca mimari yaklaşım ve kentsel bir yeniliğe gönderme yapan sloganlar görülürken, Bulvar İstanbul'da yalnızca modern yaşama gönderme yapan sloganların seçildiği görülür. Hem modern/yeni bir yaşam hem de modern/yenilikçi bir mimari anlayışa vurgu yapan kapalı siteler ise, Adım İstanbul ve Avrupa Konutları olmuştur.

Yaşam tarzı perspektifinden değerlendirildiğinde, yeni/modern hayat söyleminin, yeni/modern mimari söyleminden daha belirleyici olduğu düşünülmektedir. Böyle bir değerlendirmeye modern/yeni yaşam vurgusuna sahip üç proje olduğu görülür.

Aynı anda hem modernlik/yenilik hem de geleneksellik vurgusuna sahip kapalı siteler, Bahçetepe İstanbul, Avrupa Konutları, Nidapark Kayaşehir Zümrüt, Nidapark Kayaşehir Yakut olurken bu sitelerin tamamında, yenilik/modernlik kavramı mimari ve kentsel düzlemde ele alınırken, geleneksellik vurgusunun hayat tarzına gönderme yaptığı görülür. Bu sebeple, bu kapalı sitelerin tamamı muhafazakar/İslami yaşam tarzına işaret eden göstergelere sahip konut alanları olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, medya temsillerinde geleneksellik vurgusuna sahip kapalı site sayısının beş, modern/yeni yaşam vurgusuna sahip üç oluşu, bölgedeki mevcut durumda kullanılmakta olan kapalı sitelerin genel olarak muhafazakar/Müslüman hayat tarzını benimsemiş grupları hedeflediği, bununla beraber modernlik kaygısına sahip farklı hayat tarzlarını benimsemiş gruplara yönelik de bir üretim olduğuna işaret eder.

7.2.1.3 Sosyal Donatı Niteliği

Kapalı sitelerde muhafazakar/Müslüman hayat tarzını benimsemiş kullanıcılar için en önemli kriterlerden biri, açık yüzme havuzunun olup olmadığıdır. İslamiyetin tesettüre verdiği önem nedeniyle, içerisinde açık havuz bulunan kapalı

siteleri daha az tercih ettikleri düşünülebilir. Bir yüzme havuzuna sahip olmanın getirdiği ekstra maliyetleri karşılayabilecek durumdaki orta ve üst-orta sınıfa mensup muhafazakar/İslami yönelişli grupların tercihi, kapalı havuzlu kapalı siteler yönünde olmaktadır.

Tablo 7.5 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde yaşam tarzı göstergeleri olarak sosyal donatı niteliği ve sosyal donatı kullanımı (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)

Proje Adı	Sosyal Donatı Niteliği		Sosyal Donatı Kullanımı	
	Açık yüzme havuzu	Kapalı yüzme havuzu	Karma Kullanım	Kadın-Erkek Ayrı Kullanım
Bahçetepe İstanbul	-	√	-	√
Bulvar İstanbul (Bulvar Etabı)	-	√	-	√
Bahçeşehir Evleri	-	-	-	-
EVvel İstanbul (1. Etap)	-	√	-	√
Avrupa Konutları (1. Etap)	-	√	-	√
Park Mavera (1. Etap)	-	√	-	√
Adım İstanbul	-	√	-	√
Nidapark Kayaşehir (Yakut Etabı)	-	√	-	√
Nidapark Kayaşehir (Zümrüt Etabı)	-	√	-	√

Tez kapsamında, Kayabaşı mahallesinde incelenen dokuz kapalı sitenin biri hariç tamamı bir yüzme havuzuna sahiptir (Tablo 7.5). Bu yüzme havuzlarının ise tamamı, kapalı havuz niteliğinde olup kadın-erkek ayrı kullanılmaktadır. Ayrı kullanım için bazı sitelerde gün ve saat düzenlemesiyle sağlanan tek bir kapalı havuz mevcutken, bazı sitelerde kadın ve erkek kullanıcılar için iki ayrı yüzme havuzu bulunduğu tespit edilmiştir. Bu veriler, bölgede muhafazakar/İslami yaşam tarzının hakim olduğuna işaret etmektedir.

Şekil 7.5 Kapalı sitelerde peyzajda kullanılan su ögesi a) Avrupa Konutları sitesi (URL 95) b) Bulvar İstanbul sitesi (URL 95)

Sosyal donatılarda dikkat çeken bir diğer ortak nokta, kapalı sitelerin tamamının peyzajda su ögesine yer vermiş olmalarıdır (Şekil 7.5). İncelen dokuz kapalı sitenin tamamında peyzaj düzenlemesinde geniş alanlar halinde düzenlenmiş süs havuzları bulunmamaktadır. Bu durumun doğrudan muhafazakar/İslami hayat tarzıyla ilişkilendirilemeyeceği düşünülmektedir. Kapalı yüzme havuzuna sahip kapalı sitelerde, açık alanda bir yüzme havuzu bulunmaması sebebiyle, peyzajda kullanılan süs havuzlarının bu kadar yaygın kullanıldığı düşünülmektedir.

7.2.2 Kapalı Sitelerde Statü Göstergeleri

Kapalı sitelerde görülen içe kapanmanın bir boyutu yaşam tarzına yapılan bir vurgu olurken, diğer bir boyutu ise statüye yapılan vurgudur (Kuppinger, 2012; Blakely, ve Snyder, 1997). Metalaşmış konutun seçkin ve ayrıcalıklı bu yeni alanları, kullanıcılarının mevcut statülerine işaret ettiği gibi, ait oldukları sosyo-ekonomik sınıftan bir üst sınıfa dahil olmalarını sağlayan bir göstergedir (Harvey, 2006; Veblen, 1995; Simmel, 2003; Baudrillard, 2011; Featherstone, 2005).

Türkiye gibi, enflasyonist bir büyümeye ve krizlere açık riskli bir ekonomi ortamına sahip ülkelerde konut, önemli bir yatırım ve statü aracı olmuştur (Çavuşoğlu, 2011: 45). Günümüzün prestijli konutları olarak kapalı siteler, statü göstergelerinin oldukça okunaklı olduğu konut alanları olarak kentlerde gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Statüyü görünür kılan mekanlar olan kapalı sitelerin oldukça yoğun olduğu bir bölge olan Başakşehir’de, görünür kılınan bu statü

üzerinde gelişen sosyo-ekonomik bir sınıflanmanın varlığı görülmektedir (Özet, 2018: 270).

İrfan Özet (2018: 270), *Kentli Muhafazakarlarda Habitus Dönüşümü: Fatih ve Başakşehir Örneği* başlıklı doktora tezinde, Başakşehir etaplar bölgesinde hem kültürel ve hem de sınıfsal benzerliğin ön planda olduğu demografik yapının hakim olduğunu ortaya koyar. Başakşehir’de kullanıcıların seçkin bir hayat tarzı (medenilik) ve statü ayrımlarına odaklı kültürel sermaye vurgusunun, bölgede sınıf habitusunun varlığına işaret ettiğini belirtir (Özet, 2018: 271). Sınıf habitusunun gündelik yaşamla ilgili ayırım temelli söylemler ve pratiklerde açığa çıktığını belirten Özet (2018: 271), toplumsal hiyerarşide yükselen muhafazakâr seçkinlerin yerleşim alanlarındaki mekânsal tercihlerinin, geleneksel Osmanlı kentinde olduğu gibi bir paşa ile bir fakiri aynı mahallede buluşturan çoğulcu paradigma yerine, sınıf merkezli ayrımların odağında geliştiğini ifade eder.

Başakşehir’e hakim bu sınıfsal kümelenmenin kapalı sitelerdeki göstergeleri, medya temsillerinde/reklam dilinde geliştirilen “ayrıcalık” kavramı etrafında geliştirilmiş söylem, kentin geri kalanından siteyi ayıran sınırların niteliği, kapalı sitelerde sunulan donatı ve hizmetler, yeşil alan oranı olarak belirlenmiştir. Kayabaşı Mahallesinde mevcut durumda kullanılmakta olan kapalı sitelerin tamamı orta gelir grubuna yönelik olmakla beraber, kendi içlerinde statüsel bir farklılık olup olmadığı, statüye işaret eden bir başka gösterge olan ortalama m² emlak değerleri üzerinden yapılan bir değerlendirme ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

7.2.2.1 Medya Temsilleri/Reklam Dili

Kapalı site yaşamının, mekânsal ve toplumsal ayrışma temelli gelişimi, kişilerin artan gelirleriyle paralellik gösteren bir sosyal statüye sahip olabilmelerini mümkün kılmaktadır (Baycan Levent ve Gülümser, 2004a: 26). Üst sınıflara yönelik geliştirilen kapalı sitelerde, geliştirici firmalar “seçkinlik”, “ayrıcalık” ve “prestij” gibi yüksek bir statüye işaret eden kavramların, bu konut alanlarının pazarlanmasında yaygın olarak kullanmakta olduğunu ifade eden Pérouse ve Danış (2005: 104), bu konut alanlarının seçkin ve ayrıcalıklı mekanlar olduğu

kanısını uyandırmada yalnızca geliştirici firmaların pazarlama dillerine hakim söylem değil, aynı zamanda reklam metinleri, dizi filmler ve yerel yönetimlerin kapalı sitelere karşı yaklaşımlarının da etkili olduğunu belirtir.

Tablo 7.6 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde statü göstergeleri olarak medya temsilleri/reklam dili (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)

Proje Adı	Medya Temsilleri/Reklam Dili	Ortalama m2 değeri ²
Bahçetepe İstanbul	"benzersiz bir proje yaklaşımı" "...hobi bahçeleriyle rakipsiz bir proje"	27.086 TL
Bulvar İstanbul- Bulvar Etabı	"Sunduğu benzersiz sosyal olanaklarla..." "...güvenli ve konforlu yaşamdan uzaklaşmadan" alışveriş keyfi "... farklı tipteki dairelerle her yaşam biçimine uygun bir konfor imkanı sunuluyor"	25.290 TL
Başakşehir Evleri	Terminolojik bir dille proje özelliklerine odaklanılmış - Sloganlar yok	23.815 TL
EVvel İstanbul-1. Etap	"Park Maveria'nın mimarisi, her detay ince ince düşünülerek tasarlandı"	26.862 TL
Avrupa Konutları-1. Etap	"Misafirleriniz, evinizin özenle dizayn edilmiş her köşesine hayran kalacak" "Şehrin gözde yaşam merkezi" "Kaliteli, mutlu, huzurlu bir yaşam" "Bu bir rüya değil, Avrupa Konutları Başakşehir'desiniz"	29.980 TL
Park Maveria- 1. Etap	"... kapısından dolabına daire içi özel tasarım"	33.452 TL
Adım İstanbul	"İstanbul gibi güzel, İstanbul gibi görkemli" "Adımınızı attığınız anda daha güzel bir hayat" "Adı üstünde muhteşem bir yaşam"	29.930 TL
Nidapark Kayaşehir Yakut	"Size her şeyin tam olduğunu hissettiren zengin sosyal tesis imkanları"	29.604 TL

² Ortalama m2 değerleri 2022 yılına aittir.

Tablo 7.6 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde statü göstergeleri olarak medya temsilleri/reklam dili (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir) (Devamı)

Proje Adı	Medya Temsilleri/Reklam Dili	Ortalama m2 değeri
Nidapark Kayaşehir Zümrüt	"... alışveriş merkezi ve ofis kulesi bölge içinde sizin adınıza büyük fark yaratacak" "Tahincioğlu'nun tüm projelerindeki ayrıcalık sizin için de geçerli olacak"	33.246 TL

Çalışma kapsamında incelenen kapalı sitelerin tanıtım kataloglarında, Emlak Konut GYO tarafından geliştirilen Başakşehir Evleri haricinde tüm kapalı siteler için benimsenen söylem, sunulan projenin vadettiği ayrıcalıklıyı vurgulamaya yöneliktir (Tablo 7.6).

Bu bağlamda, kapalı sitelerin tanıtım kataloglarında ortaya konulan söylem, pazarlanmakta olan projenin nasıl da “rakipsiz”, “benzersiz”, “gözde”, “hayranlık uyandıran”, “özel tasarlanmış”, “görkemli”, “her şeyin tam olduğunu hissettiren”, “fark yaratan”, “ayrıcalıklı” olduğunu vurgulayan tanımlamalarla beraber, projeye sunulan hayatın nasıl “mutlulukla dolu”, “konforlu”, “güzel bir yaşam” olacağını vurgulayan sloganlar içermektedir. Başakşehir Evlerinin tanıtım katalogunda ise ayrıcalık vurgusuyla oluşturulmuş sloganların bulunmadığı, proje özelliklerine mimari terminolojik bir dille odaklanıldığı görülür.

Ortalama m2 değerleriyle karşılaştırmalı bir okuma, ayrıcalık söyleminden uzak bir dili benimseyen Başakşehir Evleri sitesinin en düşük ortalama m2 değerine sahip olduğunu ortaya koyarken, incelenen kapalı siteler içerisinde emlak değerlerinin arttıkça sloganların daha vurgulu bir ayrıcalık söylemini benimsediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, incelenen kapalı sitelerde, medya temsilleri/reklam dillerinde benimsenen ayrıcalık söylemindeki artan vurgunun, daha yüksek bir statünün göstergesi olduğuna işaret eder.

7.2.2.2 Kentsel Sınırların Niteliği

Zengin insanların ayrıcalık ve seçkinlik sembolü olarak benimsenen konut alanları üzerinden, kendini toplumun geri kalanından ayırma, yani sınır çizme çabası içinde olduklarını belirten Pérouse ve Danış (2005: 104), bu dışlayıcılık eğiliminin sosyal ve kültürel göstergelerle sağlanmasının yanında, kapalı sitelerde görüldüğü şekliyle somut bir bileşenle de sağlanabildiğini ifade eder. Kapalı sitelerde sosyal bir ayrıcalığı vurgulayan en somut mekânsal bileşen ise, kentsel sınırlar çizen fiziksel bariyerlerdir (Pérouse ve Danış, 2005: 104).

Grant ve Mittelstadt (2004: 919), kapalı sitelerde oluşturulan sınırların dört farklı görevi yerine getirdiğini belirtir. Bunlardan birincisi tanımlanan sınırların konutun ekonomik değerini artırması veya koruması, ikincisi korunaklı ve güvenli bir yaşam alanı sağlaması, üçüncü kullanıcıları için mahremiyet sağlaması, dördüncüsü ise sosyal bir ayrıcalığın işareti olarak statü sağlamasıdır (Grant ve Mittelstadt, 2004: 919). İnşa edilen bu fiziksel sınırlar, kapalı site kullanıcılarını kaotik İstanbul kent hayatından ayırırken, arzuladıkları “steril ve seçkin” yaşamı gerçekleştirmenin ve korumanın yolu olurlar (Pérouse ve Danış 2005: 106).

Modern yerleşim bölgesi topluluklarındaki kentsel tipoloji fizyolojisi sosyo-ekonomik verilere göre oluşmaktadır (Luymes’ten aktaran Gülümser, 2005). Yani, algılanan güvenliğin yükselen seviyesi yükselen toplumsal statüye işaret etmektedir. Bu durumda, erişim performanslarının yüksek olması, sağladığı yüksek güvenlik ve mahremiyet dolayısıyla prestij ve ayrıcalığın bir işareti olarak statü göstergesine dönüşmektedir.

Şekil 7.6 Kentsel sınırlarda kullanılan mimari elemanlar: 2 m. altında betonarme duvar, demir parmaklık ve jiletli tel (Evvel İstanbul)

Sınır elemanlarının fiziksel olarak erişim performansı güvenlikle ilişkiliyken, görsel erişim performansı mahremiyetin derecesini belirler (Grant ve Mittelstadt, 2004: 919). Kapalı sitelerde oluşturulan fiziksel sınırlarda kullanılan malzeme türüne bağlı olarak erişim algısı değişmektedir. Sınır elemanlarının görsel olarak geçirgen ya da geçirimsiz oluşu veya yüksek betonarme duvarlarla ya da çitlerle çevrili oluşu farklı derecelerde erişim algısı oluşturur.

Tablo 7.7 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde statü göstergeleri olarak kentsel sınır elemanları (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)

Proje Adı	Kentsel Sınırlar					Ortalama m2 değeri ³
	Demir Parmaklık	Beton Duvar	Jiletli Tel	Bitki	Dükkan	
Bahçetepe İstanbul	√	√	√	√	-	27.086 TL
Bulvar İstanbul-Bulvar Etabı	√	√	√	√	√	25.290 TL
Başakşehir Evleri	√	√	√	-	√	23.815 TL
EVvel İstanbul-1. Etap	√	√	√	-	-	26.862 TL
Avrupa Konutları-1. Etap	√	√	√	-	√	29.980 TL
Park Maveria- 1. Etap	-	-	-	-	√	33.452 TL
Adım İstanbul	-	-	-	-	√	29.930 TL
Nidapark Kayaşehir Yakut	√	√	√	√	-	29.604 TL
Nidapark Kayaşehir Zümrüt	-	-	-	-	√	33.246 TL

Başakşehir Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı siteler incelendiğinde, oluşturulan kentsel sınırların benzer fiziksel erişim performanslarına sahip oldukları görülür (Tablo 7.7). İncelenen kapalı sitelerde genel olarak, yapı

³ Ortalama m2 değerleri 2022 yılına aittir.

adasındaki eğim dolayısıyla yer yer 2m.'yi bulsa da genel olarak 2m.'yi geçmeyen betonarme bir duvar, üzerine yerleştirilmiş demir parmaklıklar ve onun da üzerinde yer alan jiletli tel aracılığıyla oluşturulmuş sınırlar mevcuttur (Şekil 7.6). Bazı kapalı sitelerde ise, buna ek olarak bitkilendirme ile sınır algısı pekiştirilmiş, görsel erişim kısıtlanarak mahremiyet hissi artırılmıştır.

Şekil 7.7 Kapalı sitelerde kentsel sınır elamanları 2 m. üstü betonarme duvarlar
a) Nidapark Kayaşehir-Yakut b) Avrupa Konutları

Kayaşehir Yakut ve Avrupa Konutlarında kentsel sınır elemanı olarak kullanılan beton duvarlar genellikle 2 m. üstünde yüksekliğe sahiptir (Şekil 7.7). Bu durum, fiziksel ve görsel erişim performanslarını yükselten bir etken olurken, hem güvenlik hem mahremiyet açısından daha yüksek bir koşul sağlanmıştır.

Şekil 7.8 Avrupa Konutlarında dükkanla oluşturulan kentsel sınır

Bu sınır çizme eğiliminin istisnalarını, proje bünyesinde ticari üniteler barındıran projeler oluşturmaktadır. Proje konsepti doğrultusunda zemin kota yerleştirilen ticari üniteler ve bunların üzerinde yükselen konut birimlerinden oluşan bu kapalı sitelerde, ticari üniteler aynı zamanda, hem güvenliği hem mahremiyeti sağlayan bir sınır görevi üstlenmektedir. Bulvar İstanbul ve Avrupa Konutlarında dükkanlar kısmi sınır çizerken (Şekil 7.8), Park Maveria, Adım İstanbul ve Nidapark Kayaşehir-Zümrüt sitelerinde, yapı adasının tüm sınırını ticari birimlerin oluşturduğu görülür.

Bir diğer istisna ise, Başakşehir Evleri sitesidir. Emlak Konut GYO tarafından hayata geçirilen bu proje, tasarım ve uygulama aşamasında çevre duvarlarıyla oluşturulmuş sınırlara sahip kapalı site mantığından uzak, daha kentsel ilişkileri geliştirme üzerine kurulmuş bir proje olarak ortaya konulmuştur. Ancak mevcut kullanım durumunda, yapı adalarının etrafının duvarlarla çevrelendiği ve bir kapalı site konseptine dönüştürüldüğü görülür. Bununla beraber, kentsel sınır oluşturan mimari elamanların fiziksel ve görsel erişim performansı oldukça düşüktür. Beton duvar ve üstünde bulunan demir parmaklıkla oluşturulan kentsel sınırda diğer projelerde olduğu gibi jiletli tel kullanılmamıştır (Şekil 7.9). Bu durum, güvenlik önlemlerinin nispeten düşük olduğuna işaret ederken, beton duvarın çok yüksek olmaması görsel erişim performansı düşürmekte, site dışından içerisinin görülebilmesine imkan vermekte ve diğer sitelere nispetle daha düşük bir mahremiyet koşulu sağlamaktadır.

Şekil 7.9 Bahçeşehir Evleri 1. Etap Kentsel sınır elemanları: 2 m. altında betonarme duvar ve demir parmaklık

Kapalı sitelerde mülkiyet değerleri ile kapalı sitelerin sınırlar nitelikleri ilişkisinde, çizilen sınırların kesinliği arttıkça kapalı sitelerin ortalama m² değerlerinin de arttığı görülür. Çalışma kapsamında incelenen kapalı sitelerden, fiziksel ve görsel açıdan en düşük erişim performansına sahip Başakşehir Evleri'nin mülkiyet değeri en düşük olurken, ticari birimlerin oluşturduğu sınırlara sahip Park Maveria, Adım İstanbul, Nidapark Kayaşehir-Zümrüt sitelerinin, 2 m. ve üzeri beton duvarlarla oluşturulmuş sınırlara sahip Nidapark Kayaşehir-Yakut sitesinin ve kısmen ticari birimler, kısmen 2 m. ve üzerinde yüksekliğe sahip duvarlarla oluşturulmuş Avrupa Konutları sitesinin mülkiyet değerlerinin en yüksek olduğu görülür. Bu durum kapalı sitelerde oluşturulan kentsel sınırlarının, görsel ve fiziksel erişim performansları arttıkça kullanıcıları için artan bir statü göstergesi olduğunu gösterir.

7.2.2.3 Donatı Alanları ve Hizmetler

Grant ve Mittelstaedt (2004: 923), kapalı sitelerde bulunan rekreatif alanlar ve hizmetlerin, kentin geri kalanıyla kurulan etkileşimin seviyesini belirlediği tespitinde bulunur. Kapsamlı ve detaylı bir şekilde oluşturulmuş aktivite ve hizmet programına sahip bir kapalı sitesinde kullanıcı, program dışındaki hizmetler haricinde yaşam alanı sınırlarının dışına çıkma gereği hissetmez (Grant ve Mittelstaedt, 2004: 923). Üst sınıflara yönelik kapalı sitelerde sunulan hizmetler açısından temel prensip, kullanıcıların site dışına çıkmadan tüm gereksinimlerini karşılayabilmesi yönündedir. (Pérouse ve Danış 2005: 117). Bu durum, kapalı sitelerde çevreyle etkileşim seviyesinin statüye işaret eden bir gösterge olduğunu düşündürür. Yani, çevreyle etkileşim azaldıkça, toplumsal statü artmaktadır.

Kayabaşı Mahallesinde incelenen dokuz kapalı sitenin tamamı orta gelir grubuna dönük oluşturulmuş alanlar olup, benzer sosyal donatı alanlarına sahip oldukları görülür (Tablo 7.8). Kapalı yüzme havuzu, fitness salonu, spor sahaları her kapalı sitede bulunan spor alanları olurken, bunun istisnası Başakşehir Evleri olur. Başakşehir Evlerinde sosyal donatılar içinde yüzme havuzu bulunmamaktadır. Bu noksanlık, ortalama m² fiyatının düşük oluşunda kendini gösterir. Çalışma bölgesindeki kapalı siteler ve ortalama m² değerleri ilişkilendirildiğinde, orta gelir

grubuna yönelik tasarlanmış kapalı siteler içerisinde sosyal donatı alanlarında yüzme havuzunun olup olmasının farklılaşan bir statüye işaret ettiği görülmektedir.

Tablo 7.8 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde sosyal donatı alanları ve hizmetler (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)

Proje Adı	Donatı Alanları				Ortalama m2 değeri ⁴
	Spor Alanları	Çocuk Alanları	Sosyal Alanlar	Diğer	
Bahçetepe İstanbul	Yüzme Havuzu, Buhar Odası, Fitness Center Voleybol-Basketbol-Tenis Sahası	Çocuk Oyun Parkı	–	Hobi Bahçesi	27.086 TL
Bulvar İstanbul-Bulvar Etabı	Yüzme Havuzu, Su Terapi Odaları, Hamam, Fitness Center, Basketbol-Tenis Sahası, Yürüyüş Parkuru	Tırmanma Duvarı, Kay-kay Alanı, Mini Basketbol sahası, Mini Golf Sahası, Tenis Kortu, Kitap Okuma Alanı, Sessizlik Adası, Bisiklet Yolu	Özel Sinema Salonu, Salon-Lounge, Kafe-restoran	Kütüphane	25.290 TL
Başakşehir Evleri	Bisiklet Yolu, Yürüyüş Parkuru, Basketbol-Voleybol Sahası	Çocuk Oyun Parkı	–	–	23.815 TL

⁴ Ortalama m2 değerleri 2022 yılına aittir

Tablo 7.8 Kayaşehir Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde sosyal donatı alanları ve hizmetler (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir) (Devamı)

Proje Adı	Donatı Alanları				Ortalama m2 değeri ⁵
	Spor Alanları	Çocuk Alanları	Sosyal Alanlar	Diğer	
EVvel İstanbul-1. Etap	Yüzme Havuzu, Hamam, Fitness Center Voleybol-Basketbol-Futbol Sahası	Çocuk Oyun Parkı	Kafe	-	26.862 TL
Avrupa Konutları-1. Etap	Yüzme Havuzu, Hamam,Sauna, Buhar Odası, Fitness Center Voleybol-Basketbol-Futbol-Tenis Sahası	Çocuk Oyun Parkı	Kafe	-	29.980 TL
Park Maveria-1. Etap	Çift Yüzme Havuzu, Fitness Center, Voleybol-Basketbol Sahası	Çocuk Oyun Parkı, Kreş	Eğitim ve Toplantı Salonu, Taziye ve Kabul Salonu	Market	33.452 TL
Adım İstanbul	Yüzme Havuzu, Hamam, Fitness Center, Voleybol-Basketbol Sahası, Yürüyüş Parkuru	Çocuk Oyun Parkı	Kafe	—	29.930 TL

⁵ Ortalama m2 değerleri 2022 yılına aittir.

Tablo 7.8 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde sosyal donatı alanları ve hizmetler (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir) (Devamı)

Proje Adı	Donatı Alanları				Ortalama m2 değeri ⁶
	Spor Alanları	Çocuk Alanları	Sosyal Alanlar	Diğer	
Nidapark Kayaşehir Yakut	Yüzme Havuzu, Hamam, Buhar Odası, Fitness Center, Yoga ve Pilates Odası, Basketbol-Tenis Sahası	Çocuk Oyun Parkı	Özel Sinema, Salon-Lounge, Kafeterya, Mescit, Abdesthane, Bilardo/Genç Odası, Çim Etkinlik Alanı	–	29.604 TL
Nidapark Kayaşehir Zümrüt	Yüzme Havuzu, Fitness Center, Yoga ve Pilates Odası	Çocuk Oyun Parkı	Bilardo/Genç Odası	–	33.246 TL

Çocuklara yönelik donatı alanlarına bakıldığında, tüm kapalı sitelerin mutlaka bir çocuk oyun parkı içerdiği, yalnızca Bulvar İstanbul projesinde çocuklara yönelik ekstra tırmanma duvarı, kay-kay alanı, mini basketbol sahası, mini golf sahası, tenis kortu, kitap okuma alanı gibi farklı etkinlik alanlarına yer verilmiştir. Çocuklara dönük ekstra etkinlik alanlarının ortalama m2 fiyatına bir etkisi gözlemlenmemiştir.

Bu bölgede mevcut kapalı sitelerde sosyal donatı alanları, genel olarak yalnızca kapalı site kullanıcılarının faydalanabildiği kafe olmaktadır. Özel sinema salonuna sahip iki proje Bulvar İstanbul ve Nidapark Kayaşehir Yakut sitesi olurken, toplantı salonuna sahip siteler Nidapark Kayaşehir Yakut, Park Maveria ve Bulvar İstanbul siteleri olmuştur. Bu sınıflandırmalar içinde değerlendirilemeyen bazı donatı alanlarına sahip olan kapalı siteler de mevcuttur. Bahçetepe İstanbul sitesi, kullanıcılarına özel tahsis edilmiş hobi bahçesi imkanı

⁶ Ortalama m2 değerleri 2022 yılına aittir.

sunarken, Bulvar İstanbul sitesi bir kütüphaneye, Park Maveria sitesi, yalnızca sakinlerinin kullanımında olan bir markete sahiptir.

İncelenen siteler arasında en fazla sosyal donatıya sahip kapalı site Bulvar İstanbul olurken, en az donatıya sahip kapalı site Başakşehir Evleri olmaktadır. Başakşehir Evleri, 23.815 TL ile en düşük ortalama m2 değerine sahipken, Bulvar İstanbul Evleri 25.290 TL ile ikinci sıradadır. Bulvar İstanbul'un sunduğu hizmetlere rağmen düşük ortalama m2 değerine sahip olması, bu değer belirlenmesinde en önemli kriterin sunulan hizmetler olmadığına işaret etmektedir.

Diğer taraftan en düşük ortalama m2 değere sahip Başakşehir Evleri'nde bir yüzme havuzu bulunmamaktadır. Diğer sitelerin tamamında bir yüzme havuzunun var olduğu düşünüldüğünde, kapalı site içerisindeki sosyal donatıların bir statüye işaret eden bir gösterge olduğu görülür.

7.2.2.4 Yeşil Alan Oranı

Kapalı sitelerin yeşil alan oranları, konutun ortalama m2 değerleriyle korelasyon göstermektedir (Evren, 2019: 93). Yani, bir kapalı sitede mevcut yeşil alan oranı arttıkça, konutun ortalama m2 fiyatlamasında da bir artış görülür. Ortalama m2 değerleri ise, konut kullanıcısının gelir seviyesini gösteren bir ölçüt olarak kişinin sosyal statüsüne işaret etmektedir.

Tablo 7.9 Kayabaşı Mahallesinde bulunan kapalı sitelerde yeşil alan oranı (Tez kapsamında yazar tarafından üretilmiştir)

Proje Adı	Yeşil Alan Oranı	Ortalama m2 değeri
Bahçetepe İstanbul	70%	27.086 TL
Bulvar İstanbul- Bulvar Etabı	85%	25.290 TL
Başakşehir Evleri	85%	23.815 TL
EVvel İstanbul-1. Etap	70%	26.862 TL
Avrupa Konutları-1. Etap	80%	29.980 TL
Park Maveria- 1. Etap	85%	33.452 TL
Adım İstanbul	85%	29.930 TL
Nidapark Kayaşehir Yakut	80%	29.604 TL
Nidapark Kayaşehir Zümrüt	80%	33.246 TL

Kayabaşı mahallesinde çalışma kapsamına alınan kapalı siteler incelendiğinde, %70 ila %85 oranlarında değişen yeşil alan oranlarına sahip oldukları görülür (Tablo 7.9).

Yeşil alan oranlarının, aralarında büyük bir fark olmaması nedeniyle, bölgede bulunan kapalı sitelerin ortalama m² değeri üzerinde anlamlı bir etki oluşturmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda, örneklem için belirlenen bölge özelinde yeşil alan oranı, statüye işaret eden bir gösterge olmamaktadır.

Konut, her dönem insanı için daima bir anlam ve öneme sahip olmuştur. Kişinin yaşadığı çağın toplumsal eğilimleri, sosyal ve ekonomik dinamikleri, hayatı yorumlayış şekilleri gibi bir çok faktör, konutun anlamlandırılışı sürecinde etkili olmaktadır. Günümüzde konutun alanlarında yaşanan mekansal ve anlamsal değişimde, günümüzün toplumsal, ekonomik ve kültürel süreçlerinin belirleyicisi olarak postmodernizmin etkili olduğu görülür.

Modernizmin ötesine geçen bir hareketi tarif eden postmodernizm, 1960 yıllarda ortaya atılmış, 1970'lerle beraber kullanım alanı genişlemiştir. Postmodernizmin ifade ettikleri her disiplin içerisinde farklılaştığından, kavramın en büyük zorluklarından biri, tek ve net bir tanımının yapılamaması olmuştur. Çalışmanın 2. bölümünde kendini karşı modernlik olarak konumlayan postmodernizm kavramının ifade ettiği anlamlar, farklı bakış açılarıyla, modernizmle karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur. Modernizmin toplumsal, ekonomik ve kültürel dinamikleri, postmodern dönemde bu alanlarda yaşanan değişimlerin izi sürülmüştür. Bu amaçla postmodernizmin detaylı bir açıklamasından sonra, Lyotard, Jameson ve Baudrillard'ın postmodernizmle ilgili tespitleri ortaya konulmuştur.

Bölüm 2.1'de değinildiği gibi, postmodernizmin, modernizmle ilişkisini ortaya koyan üç eğilim mevcuttur. Bunlardan ilki, postmodernizmin modernizmden bir kopuşu temsil ettiği iken, ikincisi; modernizmle sürekliliklerine vurgu yapan, postmodernizmin modernizm içinde bir ideoloji olduğu, üçüncüsü ise, modernizmden kopuşlarla birlikte süreklilikler iddiasıdır. Her üç eğilimde de ortak olan nokta postmodernizmin modernizmle bir şekilde ilişkili olmasıdır. Bu sebeple çalışma boyunca postmodern dönemde yaşanan değişimler modern dönemle karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur.

Aydınlanma düşüncesi üzerine temellenen modernizm, evrensel değerler, rasyonalizm, bireyselleşme, kesin doğrular, bilgi, bilim, ortak insani değerler, merkezileşme, standartlaşma vb. gibi kavramlarla karakterize edilir. Tarih ve gelenekle bir kopuşu hedefleyen modernizm ilerleme fikri üzerine kurulmuştur. Burada amaç, özgür ve yaratıcı birçok bireyin gelişimine katkı sunduğu bilgi birikimini, insanlığın özgürleşmesi yolunda kullanmaktır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra artan yabancılaşma, sınıfsal çatışmalar toplumsal problemler modernizmin vadettiklerinin gerçekleştiremeyeceğinin kanıtı olurken, modernizme yöneltilen eleştiriler postmodernizmin doğuşunu da beraberinde getirmiştir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hız, küreselleşme ve buna bağlı sınırların yok oluşu postmodernizmi ortaya çıkaran koşulları oluştururken, modernizmde vaadedilen ilerleme, ortak insani değerler, özgürleşme gibi idealist söylemlerin yerini kötümserlik, şizofreni ve melankolinin aldığı devir başlamıştır. Bu yeni dönemle üst anlatılar reddedilmekte, hiyerarşi ve merkez ortadan kalkmakta, "kök" yerini "yüzey"e bırakmaktadır. Bu döneme damgasını vuran kavramlar ise, küreselleşme, tüketim, devlet kademelerinde merkezîyetçi anlayışın değişmesi, bilginin metalaşması, farklılaşma, parçalanma, eskiye dönüş, ironi – dil oyunları ve genel geçerlik iddiası taşıyan önermelerin reddedilmesi olarak sıralanmaktadır.

Bölüm 2.2.1'de ortaya koyulduğu gibi, Lyotard, postmodern durumu üst anlatıların geçerliliklerini kaybettiği bir dönem olarak ele alır. Postmodern durumu ortaya çıkaran etken olarak ise, modernizmin üst anlatılarının amaçladıklarını gerçekleştiremeyerek başarısızlığa uğramalarını olarak gösterir. Lyotard üst anlatı kavramını, ideolojilerin kendi meşruluğunu sağladığı ilkeler olarak tanımlarken, modernizmin üst anlatısını ilerleme, aydınlanma, evrensellik, özgürlük, rasyonellik olarak ortaya koyar. Ürettiği acı ve savaşlar modernizmin başarısızlığın göstergesi olurken, postmoderniteyle bilgi ve bilimde tek bir üst anlatıya bağlılık ortadan kalkmış, farklılık ve çoğulculuk söylemi ortaya çıkmıştır. Lyotard'a göre, bilgisayar ve onun bilgiyi düzenleme gücü, postmodern topluma geçişi sağlarken, bu durum bilginin mahiyetini değiştirmiştir: bilgi, alıp satılan bir metaya dönüşmüştür. Bilginin metalaşmasıyla bilgi bir güç kaynağı olmuştur.

Postmodern dönemde bilgi, devlet eliyle değil çok uluslu şirketler aracılığıyla dolaşıma sokulmaktadır. Bu durum, gücün devletten daha fazla çokuluslu şirketlerde toplandığını gösterir.

Bölüm 2.2.2’de değinildiği gibi, postmodernizmi, geç kapitalizmin kültürel mantığı olarak ortaya koyan Jameson’a göre, postmodernizm, kapitalizmin güçlenerek varlığını devam ettirebilmesini sağlayan koşulları sağlayan bir araçtır. Sermayenin metalaştırmayı başaramadığı alanlara doğru bir genişlemenin yaşandığı saf kapitalizm durumu olan geç kapitalizmle, sınıflar arası çatışma azalmış, medya ve reklamın toplum üzerindeki etkisi artmış, küreselleşmeyle ulus-devlet etkinliğini kaybetmiş, insanların daha hareketli oldukları bir döneme girilmiştir. Ayrıca, yine bu dönemle, modernizmin yüksek kültürü ile popüler kültür arasındaki farkın ortadan kalkmasıyla kültür, alınıp satılan bir ürüne dönüşmüştür. Jameson’a göre, modernizmde egemen sınıfın hükmedici ideolojisi söz konusuysa, postmodernizmde üslupsuz, normsuz, şizofrenik bir heterojenlik hakimdir. Modernizmle ortaya çıkan öznenin yabancılaşması, postmodernizmle yerini öznenin ölümüne bırakırken, öznenin ölümüyle kişisel üslup silikleşmiş ve kültürel nesnelerin üretiminde pastij, taklit ve kolaj doğmuştur.

Bölüm 2.2.3’te ortaya konulduğu gibi, Baudrillard ise, günümüz toplumunu şekillendiren en önemli etken olarak medya yoluyla yayılan işaret ve sembolleri gösterir. Yaşanılan bu dönemi, gerçeğe sahte/gerçeğe düşsel arasında bir bozulma olarak tanımladığı simülasyonlaşma süreciyle ilişkilendirir. Baudrillard’a göre, medya ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmayla, dünya ancak medya eliyle oluşturulan önyargı ve beklentilerle deneyimlenebilmektedir. Bu sebeple, yaşanan dünya gerçeğin yerine geçmiş bir simülasyondan başka bir şey değildir. Başka bir deyişle, postmodern dönemle “gerçeklik” devri kapanmış, “hipergerçeklik” devri başlamıştır.

Tezin 2.3. bölümünde değinildiği gibi, modernizmde toplumsal yapı kendini üretim üzerinden tanımlarken, postmodern dönemde tüketim üzerinden tanımlanan bir toplumun varlığı söz konusudur. Ancak, bu dönemdeki tüketim, modern dönemdeki tüketimden anlamsal olarak farklılaşmıştır. Postmodern

dönemde, üretimin artması ve kitleselleşmesi, küreselleşme, sınırların ortadan kalkması gibi sebeplerle, tüketim alanında malların devrinin hızlandırılması amacı güdülmeye başlamıştır. Malların sürekli daha yenisi, daha iyisi, daha moda olanıyla değiştirilmesiyle tüketim toplumu “kullan-at toplumu”na dönüşürken, “kullan-at” olgusu yalnızca malların değiştirilmesinde değil, mallarla beraber değerlerin, hayat tarzlarının, istikrarlı ilişkilerin, binalara, yerlere, insanlara bağlılığın da atılabilmesine gönderme yapmaktadır.

Bu döneme tüketim artık benliği, kimliği yeniden şekillendiren bir süreçtir ve fiziki bir süreç olmaktan çok imgeler ve imajlara yönelik gerçekleştirilir. Bu dönemle, metaların kullanım ve değişim değerinin yanında, sembol değer olarak adlandırılan üçüncü bir değerlendirme ortaya çıkmıştır. Dönemin tüketim anlayışı, bir metanın sembol değerinin diğer değerlerinin üstüne çıktığı bir görünüm ortaya koyar. Artık, sahip olunmak istenen metanın kendisi değil göstergeleridir ve tüketimde en önemli hedef, simgesel tüketimle elde edilen tatmindir. Bu dönemde, medya ve reklamın aktif rolüyle metaların üretilmesi gibi ihtiyacın üretilmesi süreci başlamıştır. Bireyin arzuları kıskırtılarak arzunun metalaştırılarak pazarlandığı bu dönemin tüketim anlayışında, hiçbir şeyin kesin olarak benimsenmemesi, hiçbir arzunun nihai olmaması esatır. Bu yolla tüketimin körüklenmesi hedeflenir (Bknz. Bölüm 2.3).

Tezin 3. bölümünde tartışıldığı üzere, kültürel, ekonomik ve sosyal alandaki bu değişimler kent ve mimarlık alanlarında da kendini göstermekte, postmodern dönemin öne çıkan kavramları üzerinden şekillenmektedir. Hızla büyüyen kentleri tek biçim altına alarak ıslah etme ve onları düzenleme anlayışının hakim olduğu modernizmde kent ve mimaride, kültürel anlamda geçmişten uzaklaşma, küresel anlamda ise coğrafi aynılaşma başlamıştır. Bu mekansal değişime yöneltelen eleştiriler, postmodern kent tasarımı ve mimarlık anlayışının ortaya çıkışının zeminini oluşturmuştur. Artık kent, modernizmin üst-anlatılardan uzak, işlevsel bir anlayışı reddeden, kolaj, pastiş, eklektizm ve parçalanma gibi unsurları içeren, bütün bunlara eklemlenmiş gelip geçicilik ve kargaşa duygusuyla ‘istediğini yap’ rahatlığına sahip bir olgu olarak tanımlanmaktadır.

Postmodern dönemde kent, modernizmle başlayan çeperlere doğru gelişimine devam ederken, diğer taraftan varsıl grupların kent merkezine dönüş eğilimiyle kent merkezinin kıymetlendiği bir süreç yaşamaktadır. Kent merkezinin kıymetlenmesi soylulaştırma uygulamalarını gündeme getirirken, kent merkezine koşullu dönmüş varsıl gruplar, kendilerini alt sınıflardan ayırıştırma eğilimiyle, korunaklı mekan talebindedir. Bu durum, iki kutuplu bir kent görüntüsü ortaya çıkarmaktadır; bir tarafta gösterişli ve eğlence odaklı kent, diğer tarafta evsizler, yoksullar, soylulaştırmayla yerlerinden edilenlerden oluşan kent. Bu görüntünün toplumsal sonucu ise, artan kentsel suç ve şiddet olmuştur (Bknz. Bölüm 3.1.2).

Bölüm 3.2.1’de değinildiği gibi, modern mimarlıkta, yalın ve geleneksellikten uzak bir biçimsel dil arayışıyla, tasarımda akılcılığın ön planda tutulduğu, fonksiyonun tasarımın belirleyicisi olduğu, teknolojik gelişmelere paralel yapı malzemeleri (cam, demir, beton, vb.) ve yapım tekniklerinin kullanıldığı bir mimari üslup ortaya çıkarmıştır. Bölüm 3.2.2’de ortaya konulduğu gibi, postmodern dönemde mimarlık ise, modernizmin üst-dil idealinden uzaklaşmış, farklı söylemler arasında parçalanmış; sembolik ve çağrışıma dayalı bir kolaj olarak tanımlanmaktadır. Modernizmin simgesellikten uzak bir yaklaşımla, biçimin saflığına dayanan tekdeğerlikli yapıları, postmodernizmle yerini, toplumsal bağlam ve yerel tarihle bir bağ kurma arayışı içerisinde, simgeselciliğe dayanan çokdeğerlikli yapılara bırakmıştır. İleri modernizmin biçim olarak düz çizgi ve dikdörtgen, malzeme olarak çelik ve cama verdiği önceliğe bir başkaldırı olan postmodern dönemin mimarlığında, modernizmin sıkıcılığına karşı, çoğulculuk, karmaşıklık ve çelişki yüceltilmiştir. Mimaride, tarihsel imajlar ve süslemenin tekrar gündeme alındığı bu dönemde, eklektizm ve biçimlerin bir arada kullanışını kutsayan, “her şey olur” sloganına yaslanan, kuralsız bir mimari anlayış hakim olmuştur .

Modernizmde toplumsal amaçlar için biçimlendirilecek bir olgu olarak görülen mekan ise, postmodernizmle toplumsal amaçla zorunlu hiçbir bağı olmayan, estetik hedef ve ilkelere göre biçimlendirilecek bağımsız ve özerk bir görünüme kavuşmuştur. Geleneksel zaman yapısının çökmesi, enformasyon, iletişim ve mali transfer olanakları mekânsal uzaklığın önemini ortadan kaldırırken mekânların

diğer görsel tüketim malzemeleriyle kolaj içerisinde TV ekranlarında anlık geçişi mekân duygusunun yitimine yol açmıştır. Bu dönemde, farklı kültürlere, farklı coğrafyalara ait mekansal işaretlerin eklektik biçimde mekanda kullanımıyla, insanda hiçbir yerde aynı zamanda her yerde olduğu duygusu oluşturan mekanlar ile coğrafi sınırların anlamını yitirdiği, yere duyulan aidiyetin yok olduğu, her yere ait olma duygusu yaşatan mekanlar kente hakim olmaya başlamıştır. Ayrıca, uzamsal deneyimi kaybolmak olan, kentin parçası olmaya değil kentin yerini almayı hedefleyen mekanlar (AVM'ler, tema parklar, kapalı siteler, vb.) kentte yaygınlaşmıştır.

Tezin 4. bölümü, postmodern dönemde yaşanan kent, mimarlık ve mekana yaklaşımdaki bu değişimlerin konut mimarlığına etkisine odaklanmıştır. Bölüm 4.1'de değinildiği gibi, modernizmde konut, içerisinde yalnızca barınma fonksiyonu olan bir mekân olarak var olurken, hızlı kentleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan dönemin konut sorununa, devlet eliyle oluşturulan toplu konut çözümleri damga vurmuştur. Üretilen bu toplu konutlar, çevresel bir aynılışmayı doğururken, yabancılaşma ve çevreye entegre olamama durumunun mekânsal aidiyet duygusunu engellediği eleştirileri yükselmeye başlamıştır. Diğer taraftan modernizmle konut, mimari bir manifesto olarak konut çözümlerinin ortaya konduğu bir dönemi işaret eder. Bu dönemde konut mimarlığı, bireysellik, köksüzlük, şeffaflık gibi modernliğe ait kavramların ifade alanı olurken, dönemin cam evleriyle, tarihte ilk defa modern insanın tecrübe ettiği bir “vitrinde yaşama” durumu deneyimlenir.

Postmodern döneme gelindiğinde konut; çalışma, alışveriş, eğitim, kamusal hizmet alanlarının uzantısına dönüşürken, dönemin çoğulculuk söylemiyle, konutta çeşitlilik ve esneklik talepleri artmış, kullanıcının katılımını ön gören bir tasarım süreci doğmuştur (Bknz. Bölüm 4.2.1). Bunun yanında, modern döneme ait insanın merkeze konulduğu yaklaşımın terkedilmesiyle çevreye duyarlı, sürdürülebilir bir konut mimarlığı anlayışının geliştiği gözlenir (Bknz. Bölüm 4.2.2). Postmodern dönemde kimlik ve aidiyet kavramları üzerinden yürütülen tartışmalar, konut mimarisine geleneksel olanı davet ederken, modern mimarlığın yapıdan dışladığı anlam, yapıya eklenen, geleneksele ait birtakım semboller

aracılığıyla geri döner (Bknz. Bölüm 4.2.3). Bu dönemin konutunda görülen bir başka özellik ise, konutun mobil hale gelmesidir. Modernizmle “yer”le ilişkisi koparılan konutun, postmodern dönemde yerle hiçbir bağı olmayan, fonksiyonel, hareketli kutulara dönüştüğü görülür (Bknz. Bölüm 4.2.5).

5. bölümde ortaya koyulduğu gibi, postmodern dönem, konutun mekansal değişiminin yanında konutun anlamsal dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Postmodern dönem öncesinde, konutun kişi için ifade ettiği anlamlar incelendiğinde, konutun anlamlandırılmasındaki bu değişim görünür hale gelir. Endüstri devrimi öncesinde evin temel özelliği koruyup kollamak olurken, ev bireyin varoluşuyla ilişkili bir olgu olarak, içinde yaşayanının kişiliğinin ve benzersiz yaşam izlerinin ifadesidir. Endüstri devriminin yaşandığı 19. yüzyılda ise ev, makineleşme karşısında kişiliğini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olan insanın en güçlü silahı olarak algılanır. Bu dönemde, ev bir kutu olarak düşünülür ve insanlar bütün eşyalarıyla birlikte bu kutunun içinde muhafaza edilmek istenir. Modernizmle konut anlamsal bir kırılma yaşamıştır; fenomenolojik bağlamından kopartılıp, matematiksel olana indirgenen ve modernlik üzerine düşünmenin bir aracına dönüşen modern konutlar, Adorno’nun deyişiyle (2000), “içlerinde yaşayanlarla hiçbir bağlantısı olmayan yaşama kutuları”dır ve dünyanın insanı mahkum ettiği varoluş yoksunluğunun işaretidirler. Postmodern dönemle konut, barınak olmasının yanısıra, üretilen ve tüketilen bir meta olma, toplum içinde kişiye ekonomik ve hukuksal güvence sağlama, toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesinde bir araç olma, kentsel çevrenin oluşturulmasında bir kültürel kurgu olma, yatırım olma, arazi rantlarındaki artışa el koyma yolu olma özellikleri üzerinde barındıran çok anlamlı bir olguya dönüşmüştür.

Tezin 5.2 bölümünde değinildiği gibi, postmodern dönemde konutta görülen en büyük anlamsal değişim, konutun, dönemin tüketim kültürü içerisinde bir metaya dönüşmüş olması olmuştur. Alt gelir grupları için konut, barınma ihtiyacının karşılanacağı temel ihtiyaçlardan biriyken, orta ve üst gelir grupları için, daha prestijli ve daha konforlu olanı inşa edildiğinde yenisi satın alınabilecek bir tüketim nesnesidir. Bir metaya dönüşen konut, metalara içkin kullanım, değişim ve sembol değerlerini barındırmaya başlar. Kullanım değeri, konutun barınma

ihtiyacının giderildiği bir araç olması yönüne, değişim değeri, konutun finansal bir araç olmasına, sembol değeri ise konutun kişinin toplumsal statüsünün göstergesi ve kimliğini oluşturan temsil eden bir göstergeler bütünü olmasına işaret etmektedir.

Bölüm 5.3'te ortaya konulduğu gibi, postmodern dönemin tüketim kültürüyle şekillenen konut, bu dönemde yeni tipolojiler ortaya koyar. Bu bağlamda, sanatçının bohem hayat tarzının pazarlandığı mekanlar olan loftlar, üst ve orta sınıfın kent merkezinden kaçışının, sosyal ve mekânsal ayrışmanın mekanları olan kapalı siteler ve üst ve orta sınıfın kent merkezine koşullu dönüşünün mekanları olan rezidanslar postmodern dönemin tüketim kültürünün şekillendirdiği konut tipleri olur.

Postmodern dönemde konut alanlarında görülen bu metalaşma süreci, tüm dünyada yaygın olarak kullanım alanı oluşmuş, geniş bir toplumsal kesimi etkileyen mekanlar olan kapalı siteler üzerinden okunabilir. Kapalı sitelerin mimari ve anlamsal özelliklerine odaklanılan 6. Bölümde ortaya konulduğu gibi, kapalı konut siteleri, genellikle kent çeperlerine konumlanan, etrafı duvarlar ya da parmaklıklarla çevrelenmiş, kamuya kapalı, kontrollü bir girişi olan, güvenlik sistemleriyle korunan, içerisinde farklı boş zaman aktiviteleri ve sosyal donatılara (spor kulüpleri, yapay göl, yüzme havuzu, spor sahaları, çocuk oyun alanları, vb.) yer veren bir konut tipolojisi ortaya koyar. Kapalı sitelerin tüm dünyada oldukça popüler konut alanları olmasında, postmodern dönemde kentlerde artan sosyo-ekonomik tabakalaşma ve suç korkusu doğrultusunda gelişen, üst ve orta gelir grubunun prestijli, ayrıcalıklı konut talebi, homojen bir topluluk arayışı ve kentsel problemlerden uzaklaşarak doğa içinde yaşama isteği etkili olmuştur.

6. Bölümde değinildiği gibi, tüm dünyada görülen konut alanları olan kapalı sitelerin sınır çizme eğilimi değişmese de ortaya çıkış nedeninden mimari biçimlenişine kadar ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Kapalı siteler kullanıcı profiline bakıldığında ekonomik ayrıcalığa sahip orta ve üst sınıflara hitap ettiği görülür. Kapalı sitelerin kentte yer seçiminde ise, kapalı siteler kent içi ve kent çeperinde olmak üzere iki eğilime sahiptir. Kent çeperine yerleşen kapalı siteler, sunduğu geniş rekreasyon ve donatı alanlarıyla kentten uzaklaşmanın sembolik

mekanlarına dönüşürken, kent içi kapalı siteler, kent merkezlerindeki kısıtlı arsa imkanları nedeniyle daha az rekreasyon ve yeşil alan içermelerine rağmen, kent çeperlerindeki kapalı sitelerle benzer donatı alanlarına sahiptir. Sahip olduğu donatı alanları oldukça çeşitlilik gösteren kapalı siteler, yalnızca konutlardan oluşan kapalı sitelerden, kentle ilişkiyi minimum seviyeye indirecek şekilde düzenlenmiş geniş hizmet ve olanaklara sahip kapalı sitelere kadar geniş bir yelpaze sunmaktadır. Kapalı sitelerde görülen donatı alanları, spor alanları, yürüyüş parkurları, golf kulüpleri, kafeler, restoranlar hatta okullar gibi farklı fonksiyonları içermektedir. Kapalı siteler kütle biçimlenişi açısından ise yatay, yarı yatay, dikey ve karma olarak gruplanabilecek oldukça değişken bir biçimleniş ortaya koymaktadır. Kapalı sitelerdeki cephe özelliklerine bakıldığında, cephe biçimlenişinde mimari öğeler üzerinden sağlanan birtakım göstergelerle bir anlam inşa edilerek, kullanıcısı için statü ve kimlik inşasında rol alır.

Bölüm 6.3’de değinildiği gibi, Le Goix’in (2003) ifadesiye, “emlak sanayisi tarafından üretilen tüketim malları” olan kapalı siteler, alınıp satılan bir meta olarak, kullanıcısı için toplumsal statünün göstergesi ve yaşayanın kimlik ifadesine dönüşmüştür. Postmodern dönemde, her toplumsal sınıfın tüketim dinamikleri bir üst sınıfın göstergelerine sahip olmaya odaklanmıştır; dolayısıyla tüketim bir yandan sınıfsal benzeşme sağlarken diğer taraftan da diğerlerinden ayırıcı bir işlev üstlenmektedir (Bknz. Bölüm 2.3). Bir tüketim nesnesi olarak kapalı siteler, üst sınıflar için diğer toplumsal sınıfları dışarda bırakan bir araç iken, konutla birlikte seçkin bir zümreye ait olma hissini satın almakta olan orta sınıflar için daha çok üst sınıfa dahil olmak anlamına gelmektedir.

Bölüm 2.3’te ortaya konulduğu gibi, postmodern dönemde artan sembol değerle birlikte, metaların taşıdıkları imaj değerlerinin önemli hale geldiği ve medyanın da bunu sağlamada bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu amaçla pazarlanan ürüne yönelik sloganlar özenle seçilmekte, belli kavramlara yapılan vurgularla metalara yeni anlamlar kazandırılmaktadır. Benzer bir pazarlama stratejisi kapalı siteler için de kullanılır. Kapalı sitelere ait medya temsillerinde benimsenen “ayrıcalık” ve “prestij” vurgusu, statünün söylemsel göstergesi olurken, statünün mekânsal göstergesi çizilen sınırlar olur. Zor ulaşılır olmak, her

daim prestij ve statü işareti olarak görülürken, kapalı siteler, zor ulaşılır olmanın işareti olarak kişi için bir statü göstergesine dönüşür. Postmodern dönemde, orta ve üst sınıflardaki kendini kapalı duvarlar arkasında muhafaza etme isteğinin arkasında, aynı zamanda, kentsel alanda yaşanacak değişime inançtan bir vazgeçiş ve kamusal alandan kendini soyutlama isteği kendini gösterir. Bu isteğin ortaya çıkışı ise, postmodernizmin toplumsal ve mekansal iyileştirilme hedefinin olmamasıdır; bu dönemde tehlikeli mekanların iyileştirilmesi yerine dışlanması söz konusudur. Postmodern dönemle, orta ve üst sınıflar korunaklı mekânlar içine alınırken, kamusal alanlar ile onları kullanan alt sınıflar göz ardı edilir. Kapalı sitelerdeki kapılar ve duvarlar fiziksel bir sınır olmanın ötesinde; farklı ırk, kültür ve sınıftan insanların sosyal etkileşimini sınırlayan, kentsel mekanı yeniden örgütleyen, kentin güvensiz oluşuna dair yeni bir farkındalık yaratması sebebiyle güvensizlik halini çoğaltan bir etkiye sahiptir (Bknz. Bölüm 6.3.1).

6.3.2. bölümde ele alındığı gibi, konutun metalaşması diğer taraftan, bir kimlik ifadesi olması anlamını doğurur. Postmodernizmin çoğulculuk, parçalanmışlık ve belirlenmemişlik kavramlarının etkisiyle, dönemin öznesi gibi kimlik de parçalanmış ve merkezsizleşmiş bir olgu olarak kabul edilir. Postmodern kişilik, sembolik nesneler üzerinden inşa edilmesi gereken sembolik bir projedir. Bu sebeple, postmodern dönemde tüketimin diğer yönü, bir kimlik inşası yöntemi olmasıdır. Metalar reklamlar eliyle yüklenen anlamlarla piyasaya sürülürken, kişi sahip olmak istediği “kimlik” üzerinden satın almak istediği nesneleri belirleyerek tüketime yönelir. Tüketiciler ürünlerle beraber anlamları da satın alırlar (Bknz. Bölüm 2.4). Postmodern dönemde kapalı siteler de, yaşam tarzı söylemi üzerinden, kimlik inşası süreci için kullanılan bir tüketim ürünüdür. Kapalı site reklamlarda seçilen slogan, imajlar ve ünlü (işadamı, sporcu, oyuncu,vb.) kullanımına yer verme, tüketicinin kimlik ve imaj inşa etme, belli bir gruba dahil olma duyguları doğrultusunda tüketimi hedefleyen bir pazarlama stratejisi olarak karşımıza çıkar. Benimsenen bu stratejilerde, postmodern dönemde toplumu sınıflandırmanın yeni bir parametresine dönüşmüş olan yaşam tarzına işaret eden “modern”, “geleneksel” gibi belli kavramlara yapılan vurgular üzerinden bir kimlik inşası hedeflenir.

Tezin 7. bölümünde, postmodern dönemde bir meta olarak pazarlanan konut alanları olan kapalı sitelerin kullanıcıları için statü işareti ve kimlik ifadesi oluşunun mekansal göstergeleri, İstanbul-Başakşehir’de bulunan kapalı siteler üzerinden tartışılmıştır. Başakşehir’in gelişimine bakıldığında, kapalı sitelerin bu bölgenin oluşumunda oldukça etkili olduğu görülür (Bknz. Bölüm 7.1). 1990’lı yıllarda Kiptaş’ın başlattığı Başakşehir Evleri, sosyal konut uygulaması olarak başlamış, aynı zamanda yeni bir şehir kültürü yaratımı için kentsel bir laboratuvar olma özelliğine sahip bir proje olmuştur. Bu dönemde bölgedeki toplumsal yapıya bakıldığında, muhafazakar/İslamcı bir hayat tarzını benimseyenlerin yoğunlukta olduğu görülür. 2000’li yıllarla bölgede konut üretiminde etkin olmaya başlayan ana aktör özel sektöre dönüşürken, bölgedeki sosyal konutlar yerini, dönemin neoliberal politikaları ekseninde gelişen, tüketim kültürü paralelinde yayılma gösteren kapalı sitelere bırakmıştır. Yaşanan bu mekansal değişimle, Başakşehir’de yaşayan ve kendini muhafazakar/İslamcı olarak tanımlayan kesim, giderek daha modern ve tüketim odaklı bir yaşam tarzına geçiş yapmıştır.

Başakşehir’de örneklem alanı olarak seçilen Kayabaşı Mahallesi, ilçenin yeni merkezi olarak belirlenmiş, bölgenin toplu konut bölgesi olarak gelişmesi planlanmıştır. Kayabaşı Mahallesi’nin çalışma alanı olarak seçilmesinde, bölgenin son on yılda gelişimine hız vermiş olması sebebiyle, 2000 sonrası Başakşehir’de yaşanan yaşam tarzındaki değişimin izlenebilmesi olanağını sunması etkili olmuştur. TOKİ tarafından çalışmaları sürdürülen 60.000 konutluk toplu konut projesi, çalışmanın dayandığı broşür, katalog gibi medya temsillerini içermemesi nedeniyle çalışma dışında bırakılmış, bu proje dışında Kayabaşı Mahallesi’nde mevcut durumda kullanılmakta olan 9 kapalı site üzerinden, kapalı sitelerin sahip olduğu statü ve yaşam tarzının söylemsel ve mekansal karşılıklarının tespiti hedeflenmiştir.

Başakşehir’deki kapalı siteler, kent çeperinde gelişen kapalı siteler olarak, dünyadaki diğer kent çeperinde gelişen kapalı site örnekleri gibi geniş rekreasyon ve yeşil alanlara sahiptir. Bunun yanında, dünyadaki diğer kapalı site örneklerinde olduğu gibi, çocuk oyun alanları, spor sahaları, kafe, restoran, yüzme havuzu gibi bir çok farklı donatı alanına sahiptir. Bölgedeki kapalı sitelerin kütsel biçimlenişi

ise, kent çeperinde orta sınıflara yönelik gelişen kapalı sitelerin özelliklerine benzer şekilde yarı yatay bir gelişime sahiptir.

Başakşehir’de hakim yaşam tarzı olarak işaret edilen muhafazkar/İslami yaşam tarzının kapalı sitelerdeki göstergeleri olarak kapalı sitelerin mekansal isimlendirmesi, kapalı sitelerin medya temsilleri, geleneksellik/modernlik ikilemi üzerinden, ayrıca, muhafazkar/İslami yaşam tarzı, sosyal donatılardan açık havuzun olup olmaması üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır (Bknz. Bölüm 7.2.1). Bölgedeki kapalı sitelerin isimlendirmesinde, Başakşehir’de hakim muhafazakar/İslami ya da modern yaşam tarzına atıfta bulunan ifadeler istisna olurken, kapalı sitelerin isimlendirmesinin çalışma alanındaki kapalı siteler için ne moderne ne de geleneksele referans vermeyen daha nötr isimlendirmelerin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Başakşehir’deki kapalı siteler için muhafazakar/İslami yaşam tarzının işareti açık yüzme havuzunun olup olmaması ve var olan kapalı yüzme havuzunun kadın-erkek ayrı kullanımı yaşam tarzının bir göstergesi olarak ele alınmıştır. Bölgede incelenen kapalı sitelerin tamamının kapalı havuza ve kadın-erkek ayrı kullanıma sahip olması, bölgede muhafazakar/İslami bir hayat tarzına işret etmektedir. Bu noktada, kapalı sitelerde sunulan donatıların, kullanıcısı için kimlik inşasında kullanılan bir gösterge olduğu görülmektedir.

Kapalı siteler, sahip olduğu göstergelerle bir taraftan kimlik inşası görevini yerine getirirken, diğer taraftan, kullanıcısının statüsüne işaret etmektedir. Başakşehir’deki kapalı sitelerde medya temsilleri statünün söylemsel bir göstergesi olarak ele alınırken, statünün mekansal göstergeleri ise, kentsel sınırların niteliği, kapalı sitelerde bulunan donatı alanları ve sunulan hizmetlerin çokluğu ve yeşil alan oranına üzerinden tartışılmıştır (Bknz. Bölüm 7.2.2). Başakşehir’deki kapalı siteler incelendiğinde, kapalı siteleri oluşturan sınırlar ne kadar keskinse o kadar yüksek bir statüye işaret ettiği gözlemlenmiştir. Kapalı sitelerde bulunan donatı alanları ve sunulan hizmetler ne kadar fazla ise dışarıyla temas en aza inmektedir. Kentle temasın azlığı ise, yüksek statüye işaret eden bir gösterge olmaktadır.

Sonuç olarak, örnek alan olarak incelenen Başakşehir'deki kapalı sitelerin de ortaya koyduğu gibi, postmodern dönemin tüketim kültürüyle şekillenmiş konut alanları olarak kapalı sitelerin, hem statüye hem de yaşam tarzına dair sahip olduğu mekansal ve söylemsel göstergelerle, çeşitli anlamlarla yüklü konut alanları olduğu izlenmiştir. Bu noktada konut, arzular üzerine kurulmuş günümüz kapitalizminde, kullanım değerinden çok sembolik değeri üzerinden yorumlanmakta ve işlevsellikten ziyade barındırdığı sosyal kodlar içeren sembollerle pazarlanarak günümüz insanı için bir statü ve kimlik ifadesi olma görevini üstlenmektedir. Postmodern dönemde bir konut satın alınırken amaç, yalnızca bir eve sahip olmak değil, konutla beraber sunulan anlamlara sahip olmaktır. Postmodern dünyada, medya eliyle yeni anlamlar yüklenen konut alanları, gerçek anlamından uzaklaşıp Baudrillard'ın simülasyon dünyasının bir parçasına dönüşmüştür; medyanın oluşturduğu beklenti ve beğenilerle sunulan konut alanları artık gerçeğin değil, hipergerçeğin bir parçasıdır.

Konutun dönemin şartları üzerinden yeniden anlamlandırılması diğer yönüyle toplumsal bir inşa sürecini de beraberinde getirmektedir. Postmodern dönemin bir ürünü olarak karşımıza çıkan kapalı siteler, bir taraftan kullanıcısının statü ve kimlik ifadesi olma işlevini yerine getirirken, diğer taraftan toplumsal sınıfları birbirinden ayırarak, toplumsal sınırları oluşturup derinleştiren bir kimliğe bürünmektedir. Kapalı sitelerde statü işaretine dönüşen kapı ve duvarlar, kentsel mekanda bir iç-dış ikiliğine neden olmaktadır. İçerisi, dahil olunan homojen bir gruba tanımlarken; dışarısı, ayrışılmak istenen toplumsal gruplara işaret eder.

Postmodern dönemde, mekanda görülen değişimlerden biri, içe kapanma olgusudur. İçe kapanan yapısıyla kapalı siteler, postmodern dönemin mekânsal özelliklerini barındıran bir konut alanlarıdır. Diğer taraftan, postmodern dönemde çeşitlilik ve farklılığın yüceltilmesi söylemleri ön plana çıkarken, kapalı siteler, farklılıkların dışlanması üzerine kurulu yapısıyla bu söylemlerle tezat içindedir. Bununla beraber, kapı ve duvarlar aracılığıyla oluşturulan sınırların sebep olduğu toplumsal ve kentsel ayrışma, postmodernizmin parçalanma söylemiyle uyumlu bir görüntüdür.

Kapalı sitelerin toplumsal alanda sebep olduğu parçalanma, konutun anlamsal ve mekânsal değişimlerinin, çağının toplumsal yapısını şekillendirmedeki rolünün ne denli önemli olduğunun bir göstergesidir. Ayrışmadan çok biraradalığın hakim olduğu mekansal düzenlemeler, farklılıklardan çok ortak değerlerin vurgulanması üzerine kurulu bir toplumsal yapının inşası için gereklidir. Bu değerlerin hakim kılınabilmesi için konut alanlarındaki anlamlandırmalar ve bu anlamlandırmalar sonucunda oluşturulan mekânlar mimarlık, sosyoloji, kentsel planlama gibi farklı disiplinler tarafından çok yönlü olarak tartışılmalıdır. Konutun, bir taraftan kullanıcısının bireysel isteklerini karşılarırken diğer taraftan toplumsal hayatın sağlıklı bir şekilde sürdürülmesine katkı sağlayacak bir araca dönüşmesi için farklı disiplinlere ait bakış açılarıyla yeniden şekillendirilmesinin gerekli olduğu görölmektedir.

1. Adorno T. (1997). Functionalism Today. Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory içinde, ed. Neil Leach, London, New York: Routledge.
2. Adorno, W. T. (2000), Minima Moralia. Çev. O. Koçak, A. Doğukan. İstanbul: Metis Yayınları.
3. Adorno, W. T. ve Horkheimer M. (2014). Aydınlanmanın Diyalektiği. Çev. Nihat Ülner, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
4. Ahmadow, S. (2019). Kültürel Küreselleşme Aracı Olarak Sosyal Medyanın Tüketim Toplumuna Etkisi. Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 28-39.
5. Akcan, E. (2009). Çeviride Modern Olan: Şehir ve Konutta Türk-Alman İlişkileri. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
6. Akça, E. (2012). Küreselleşme üzerine bir tartışma: Kültürel emperyalizm ve kültürel küreselleşme tezleri. Siyasal İletişim Enstitüsü.
www.siyasaliletisim.org/dr-bahadrkaleaas/yr-d-doc-dr-emel-akca/224-kuereselleme-uezerine-bir-tartma-qkueltuerelemperyalizm-q-ve-qkueltuerel-kueresellemeq-tezleri.html
7. Akın, B. (2005). Yeni Ekonomi. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
8. Akpınar, İ. Y. ve Kahvecioğlu N. P. (2007). Küresel İstanbul'un Mekansallaşması:"kap(1/a)lı Özel Siteler . Kent-Kültür-Konut Bildiri Kitabı,168-175. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
9. Aktan, E. Ö. (2006). Kent Biçimi-Ulaşım Etkileşimine İlişkin (Tarihsel ve Güncel) Yaklaşımlar ve İstanbul Örneği. Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
10. Akşit, A. (2018). Postmodern Yerleşmelere Doğru: Akıllı Kentler Towards Postmodern Settlements: Smart Cities . GSI Journals Serie C: Advancements in Information Sciences and Technologies , 1 (1) , s. 1-11.

11. Aktuğlu Aktan, E. Ö. (2012). İdeal ve Ütopik Kent Modellerine Ulaşım Bağlamında Biçimsel Yaklaşımlar. İdealkent, 3 (5), ss. 68-103.
12. Akyazıcı, B. (2019). Teknolojinin Konut Mekân Tasarımına Etkisi ve Akıllı Evler; İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
13. Akyol Altun, D. (2003). Dünya Fuarlarının/Expoların Mimari Değerlendirmesi: Türk Pavyonları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İzmir.
14. Akyol Altun, T. D. (2007). Geleceğin Mimarlığı: Bilimsel-Teknolojik Değişimlerin Mimarlığa Etkileri . Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi , 9 (1) , ss. 77-91.
15. Akyol Altun, T. D. (2008). “Yeni Yaşam Tarzları: Kapalı Konut Yerleşkeleri”, DEÜ Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi, cilt: 1, sayı: 3 s: 73-83.
16. Akyol Altun, D. (2010). Kent Çeperindeki Az Katlı Konut Topluluklarının Kullanıcı-Mekan İlişkisi Bağlamında Değerlendirilmesi: İzmir Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
17. Althusser L. (2015). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. çev., Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları.
18. Altun, F. (2006). M. McLuhan ve J. Baudrillard'ın Medya Kuramlarının Karşılaştırmalı Çözümlemesi. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
19. Alver, K. (2007). Steril Hayatlar. Ankara: Hece Yayınları.
20. Alver, K. (2009). “Türkiye’de Güvenlikli Sitelerin Kısa Tarihi”. Mostar Dergisi, sayı: 55, ss. 48-50.
21. Anderson, H. (1997). Conversation, Language, and Possibilities: A Postmodern Approach to Therapy. New York: Basic Books.
22. Andiç, Z. (1999). Türkiye’de “Açık Ev” Uygulaması Olanaklarının İncelenmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi, FBE, Yüksek Lisans Tezi.

23. Anık, M. (2016). "Aykırı Bir Düşünür Olarak J. Baudrillard ve Gösteriş Amaçlı Tüketim". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 47. Issn: 1307-9581.
24. Aras, L. (2014). "Bir Mimarlık Bilinmeyi: Postmodern Gündelik Yaşamda 'Konut' Tükendi mi?". Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi e-Dergisi, sayı: 9(2), s:103-112.
25. Aras, L. (2015). "21. Yüzyılda Postmodern Mimarlığa Naif Bir Bakış: Bitiş mi, Dönüşüm mü?". Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, Ss. 11-21.
26. Arlı, A. (2021). "Kente Sokaktan Bakan Yazar Jane Jacobs". Retrieved from <https://marmara.gov.tr/kente-sokaktan-bakan-yazar-jane-jacobs/>
27. Arslan, D.A. (2007). Elit Sosyolojisi. Ankara: Phoenix Yayınevi.
28. Arslan, G. (2021). Kullanıcı, Çevre, İç Mekân Bağlamında 21. Yüzyıl Barınma Eğilimlerine Uygulanabilir Bir Öneri Küçük Ev/Tiny House. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.
29. Aslan S.; Yılmaz, A. (2001). "Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm". C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı:2, s: 93-108
30. Aslanoğlu, R. A. (2000). Kent Kimlik ve Küreselleşme. Bursa: Ezgi Kitabevi.
31. Ataay, F. ve C. Kalfa (2009) Neoliberalizmin Krizi ve AKP'nin Yükselişi, N. Mütevellioğlu ve S. Sönmez (der.), Küreselleşme, Kriz ve Türkiye'de Neoliberal Dönüşüm içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.
32. Atasoy, Z.B. (2011). Geleceğin Kenti: Masdar City. Retrieved from <https://www.arkitera.com/haber/gelecegin-kenti-masdar-city/>
33. Ayaz, B. (2016). Geç Kapitalizm: Medya ve Sanatta İçeriğin Metalaşması ve Anlamsızlaşması. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1 (1), 119-128. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akader/issue/28202/299476>

34. Aymelek, Y. ; Özgencil-Yıldırım, S. (2015). “Çağdaş Mimariyi Etkileyen İki Metafor: Form Fonksiyonu İzler ve Form Akışı İzler”. Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, Sayı 8(2) 2015, 33 – 60.
35. Auge, M. (2017). Yok-yerler, Çev. Turhan Ilgaz, İstanbul: Daimon.
36. Aydın, E. (2002). “Konut Tasarımında İmaj”. Konut Kurultayı Mayıs 2002 Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu içinden, Düzenleme: Pelin Pınar Özden, Sırma Turgut, İlknur Karakaş, Demet Erdem Ersoy, Ali Rıza Nurhan, İstanbul: İz Yayıncılık.
37. Aydın Yönet, N. (2011). Korumalı Yerleşimlerin Tercih Sebeplerinde Etkili Olan Faktörleri Açıklamaya Yönelik Kavramsal Bir Model. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
38. Aydoğan, F. (2009). Tüketim Kültürünün Gölgesindeki Kentler. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi. (27), 203-215.
39. Baba, E. C. (2015). Modernizmden Postmodernizme Geçiş Sürecinde Loft Mimarisi ve İstanbul'daki Yansımaları. İstanbul: YEM Yayınları.
40. Balık, D. (2016). “Bir Kültür Eleştirisi Adolf Loos: Mimarlık Üzerine”. XXI Dergisi, Sayı: Haziran 2016. Retrieved from <https://xxi.com.tr/i/bir-kultur-elestirisi-adolf-loos-mimarlik-uzerine>
41. Bali, R. N. (1999) Çılgın Kalabalıktan Uzak. Birikim 123, ss.35-46.
42. Bali, R. N. (2002), Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a -Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar, Yeni Yaşamlar, İstanbul: İletişim Yayınları.
43. Banham, R. (1980). Theory and Design in the First Machine Age. The MIT Press: Cambridge
44. Banks, O.F., Tanqueray, R. (1999). Lofts, Living in Space, New York: Universe Publishing.
45. Bartu, C. A. ve Kolluoğlu, B. (2009). Kentsel Değişim Sürecinde Yer Değiştiren Yoksulluk. http://www.obarsiv.com/pdf/Kolluoglu_Bartu_NB.pdf Erişim Tarihi 10 Mart 2019.

46. Batı, U. (2007). "Kentın Postmodernitesı: Postmodern Tüketim Kültürü Işığında Hedonik Bir Biçim Olarak Kent Tasarımı" , İstanbul Kültür Üniversitesi Kültür Güncesi, 5 (4), ss. 31-54
47. Baudrillard, J. (1988). Metinler ve Söyleşiler. Çev. O. Adanır. İzmir: DEÜ Yayını.
48. Baudrillard, J. (2002), Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm, Çev., Oğuz Adanır, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
49. Baudrillard, J. (2008). Tüketim Toplumu, çev. Hazal Deliceçaylı, Ferda Keskin, 3. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
50. Baudrillard, J. (2009). Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri, çev. Oğuz adanır, Ali Bilgi, 1. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
51. Baudrillard, J. (2011a). Çaresiz Stratejiler, çev. Oğuz Adanır, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
52. Baudrillard, J. (2011b). Nesneler Sistemi. Çev. O. Adanır, A. Karamollaoğlu, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
53. Baudrillard, J. (2012). Kötülüğün Şeffaflığı. Çev. Işık Ergüden, 4. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
54. Baudrillard, J. (2014). Simülakrlar ve Simülasyon, çev. Oğuz Adanır, İstanbul: Doğubatı Yayınları.
55. Bauman, Z. (1992). Intimations of Postmodernity. London ve New York: Routledge.
56. Bauman, Z. (1997). Özgürlük. Çev. Vasıf Erenus, İstanbul: Sarmal.
57. Bauman, Z. (1999). Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar. Çev. Ümit Öktem. İstanbul: Sarmal.
58. Bauman, Z. (2000). Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları. Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
59. Bauman, Z. (2005), Globalization: The Human Consequences, 6. baskı, Cambridge: Polity Press.
60. Baycan-Levent, T. ve A. Gülümser (2004a) "Production and Marketing of Gated Communities in Istanbul", 44th European Congress of the

- European Regional Science Association toplantısında sunulan tebliğ,
Portekiz, 25-29 Ağustos 2004.
61. Baycan Levent, T. ve A. Gülümser (2004b) “İstanbul’un Değişen Yüzü:
Korumalı Yerleşmeler”, 28. Dünya Şehircilik Günü, Değişen-Dönüşen Kent
ve Bölge Konferansında sunulan tebliğ, ODTÜ, 8-10 Kasım 2004.
62. Baycan Levent T. Ve Gülümser A. A. (2005). Gated Communities from the
Perspective of Developers. 45th European Congress of the European
Regional Science Association Land Use and Water Management in a
Sustainable Network Society 23-27 August 2005, Amsterdam, The
Netherlands.
63. Baydar, G. (2018). Bugünün Türkiye’sinde Mimarlık. Derleyen Evren
Aysev. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
64. Baykal, Z. ; Denli, N. (2017). İdealize Edilen Yeni Yaşamın Tanıdık Yüzü:
Korunaklı - Güvenlikli Konut Sitelerinin Reklam Filmleri Üzerine Bir İçerik
Analizi. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt: 20 Sayı: 2, ss. 49-88.
65. Becker, F. D. (1977). “Images of Home”. Housing Messages. Stroudsburg,
Pennsylvania:Dowden, Hutchinson & Ross, Inc.
66. Bedirhan, A. (2016). İdeal Ev Mitosuyla Hayaller ve Düşler Ülkesinde
Yaşa(t)mak: Lüks Konut Reklamlarının Eleştirel Bir Analizi. İstanbul
Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 12, ss. 45-80.
67. Bektaş, A. (2014). “Mimarlığı bitirecek Olan Mimarlığın Geleceğini Yazan
Mimar”. [https://www.mimarizm.com/hobi/mimarlari-bitirecek-olan-
mimarligin-gelecegini-yazan-mimar-115828?PageNo=3](https://www.mimarizm.com/hobi/mimarlari-bitirecek-olan-mimarligin-gelecegini-yazan-mimar-115828?PageNo=3)
68. Bektaş, L. (2015). Göğe Uzanan Binalarda Gündelik Hayatın İnşası.
Moment Dergi- Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel
Çalışmalar Dergisi, 2(1): 266-295. ISSN: 2148-970X.
69. Belk. R.W. (1995). " Third World Consumer Culture", Research in
Marketing, Supplement 4 Marketing and Development: Toward Broader
Dimension (Der: Erdoğan Kumcu ve A. Fuat Fırat), Greenwich: JAI Press
Inc.

70. Bennington, G. (1988). Lyotard: Writing the Event. Manchester: Manchester University Press.
71. Berköz, L. (2012). Güvenlikli Yerleşimler: Konut Kullanıcılarının Yaşam Tercihlerindeki Değişim. İdealkent, Sayı:6, ss. 172-189.
72. Best, S., Kellner, D. (1998). Postmodern Teori. Mehmet Küçük (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
73. Bıçkı, D. (2001). Modernizm ve Post-modernizm. İŞ, GÜÇ Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt: 3 Sayı: 1 Sıra: 4 / No: 113.
74. Bilgin, İ. (1997a). Toplu konut. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (cilt:3) içinde, ss. 1803- 1808. İstanbul: YEM Yayınları.
75. Bilgin, İ. (1997b). "Neredeyse Hiç!". Fol Dergisi, Sayı: 7, ss. 72-75.
76. Bilgin, İ. (1999), "Serbest Plan, Serbest Cephe, Serbest Ev...", Cogito, Sayı 18, ss. 144-157.
77. Bilgin, İ. (2002). "Toplu Konuta Tarihsel Perspektif İçinde Bakmak". Konut Kurultayı Mayıs 2002 Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu içinden, Düzenleme: Pelin Pınar Özden, Sırma Turgut, İlknur Karakaş, Demet Erdem Ersoy, Ali Rıza Nurhan, İstanbul: İz Yayıncılık.
78. Binay, A. (2010). Tüketim Vasıtasıyla Oluşturulan Postmodern Kimlikler. Global Media Journal, 1, ss. 18-31.
79. Bingöl, B. (2017). Postmodernizm ve Kent Tasarımı. Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi, 10 (1), ss. 14-22. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/duzceod/issue/27445/288647>
80. Blakely, E.J. ve Snyder, M.G. (1997). Fortress America: Gated Communities in the United States, Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
81. Bocock, R. (2009). Tüketim, Çev. İ. Kutluk. Ankara: Dost.
82. Bourdieu, P. (2015). Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi. Çev. D.F. Şannan ve A.G. Berkkurt. Ankara: Heretik Yayınları.
83. Bozbey, M. (2020). Bosco Verticale : Bir Mimari İtalyan Orman Gökdeleni. Retrieved from

<https://www.popularch.com/surdurulebilirlik/orman-gokdeleni-bosco-verticale/>

84. Bozdoğan, S. (2015). Modernizm ve Ulusun İnşası. çev. Birkan, T., İstanbul: Metis Yayınları.
85. Bozdoğan, S. (2018). "Camdan Ev, "Ev" midir?". Dosya 41. ss. 8-16.
86. Bozkurtoğulları, Y. (2012). 19. ve 20. Yüzyıl İstanbul Art Nouveau Mimarisi ve Kullanılan Seramikler. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
87. Brake, A. G. (2015). Postmodern architecture: Piazza d'Italia, New Orleans by Charles Moore. Retrieved from <https://www.dezeen.com/2015/08/21/postmodern-architecture-piazza-d-italia-charles-moore-new-orleans/>
88. Brown, S. (1993). Postmodern Marketing. European Journal of Marketing. Sayı: 25 (4), ss. 19-35.
89. Budak, C. (1985). "Sunuş: Modern Mimarlığın Kavramları Üzerine", Mimarlık Dergisi, Sayı:5-6, ss.17-23.
90. Bumin, K. (2010); Demokrasi Arayışında Kent, Çizgi Kitabevi, İstanbul.
91. Burke, M., (2001). "Locking in the Pedestrian? The Privatised Streets of Gated Communities.", World Transport Policy and Practice, 7, ss. 67-74.
92. Byers, M. (2003). Waiting at the gate: the new postmodern promised lands", in Suburban Sprawl: Culture, Ecology and Politics Eds H Bartling, M Lindstrom (Rowman and Littlefield, Lanham, MD), ss. 23- 44.
93. Caldeira T. P. R. (2000) City of Walls: Crime, Segregation and Citizenship in Sao Paulo (University of California Press, Berkeley, CA).
94. Cameron, S. ; Coaffee, L. (2005)."Art, Gentrification and Regeneration- From Artist as Pioneer to Public Arts". European Journal of Housing Policy". Cilt (5)1, ss. 39-58.
95. Canizaro, V. B. (2007). "Architectural Regionalism: Collected Writings on Place, Identity, Modernity, and Tradition",New York: Princeton Architectural Press.

96. Cantürk Akyıldız, E. (2021). "Kitleleri Barındırmak ve Yeni Konut Kültürü: Yeni Frankfurt Konut Programı, 1925-1931". Online Journal of Art and Design, Sayı: 9/2, ss. 215-232.
<http://adjournal.net/articles/92/9213.pdf>
97. Carmona, M. (2000). Paris'in Kentsel Dönüşümü, Haussmann Uygulamaları. Çev. M. A. Erginöz. İstanbul: FSF Yayınları.
98. Cartier, C. (2001). Globalizing South China. Oxford: Blackwell Publishers.
99. Civelek, E. (2009). İnternet çağı dinamikleri. İstanbul: Beta Yayıncılık.
100. Civelek, Y. (2017), "(Post) Modern Bir Mit Olarak Izgara: Eisenman'ın Kavramsal Mimarlığının Başı ve Sonu, Sanat Yazıları, Sayı: 37, Ss. 209-228.
101. Clicqué, G. M. (2005). "Anything Goes?" Theology and Science in a Culture Marked by Postmodern Thinking. European Journal of Science and Theology, June 2005, Vol.1, No.2, 27-33.
102. Colomina B. (2016), "X-Ekranlar: Röntgen Mimarisi", Manifold, <https://manifold.press/x-ekranlar-rontgen-mimarisi>
103. Connor, S. (2015). Postmodernist Kültür, çev. Şahiner D., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
104. Conrads, U. (1991). 20. Yüzyıl Mimarisinde, Program ve Manifestolar. Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.
105. Coşkun, N. (2002). "Türkiye'de Konut Sunum Modelleri ve Satıcı Açısından Konut Pazarlama", Konut Kurultayı Bildiriler Kitabı, s: 195-200, İz Yayıncılık, İstanbul.
106. Çakmak, A. (2021). Yapı Malzemesinin Tarihsel Gelişimi ve Mimarlığa Etkileri, ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, 5:1; 41- 54.
107. Çavuşoğlu, E. (2011). İslamcı Neo-liberalizmde İnşaat Fetişi ve Mülkiyet Üzerindeki Simgesel Hale. Birikim (270):40-51.
108. Çıkış, Ş.; Ek, F. İ. (2009). "Konutta Lüks Kavramının İmgesel Dönüşümü: İzmir Kent Merkezinde Çok Katlı Lüks Konutlar", Mimarlık Dergisi, sayı: 348. Retrieved from

109. Çınar, T. (2015). Bahçekent Modelinin Düşünsel Kökenleri ve Kentbilimine Katkıları . Ankara Üniversitesi SBF Dergisi , 55 (1), ss. 27-51.
110. Çizmecı, F. (2008). Kapalı Yerleşmelerde Üretim ve Tüketim Süreci (İstanbul Örneğı), Yıldız Teknik Ünı. FEB Doktora Tezi.
111. Çolak M. O. (2017).From Urban Identity Politics to Urban Market Politics: Mass Housing in Başakşehir. İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
112. Çotuksöken, B. (2009), “Ev Nedir?”, Konu Sempozyumu Bildirileri Kitabı, 3-4 Aralık 2009, TMMOB Mimarlar Odası, İTÜ, Taşlıkı, İstanbul.
113. Danış, D. (2001). İstanbul’da Uydu Yerleşmelerin Yaygınlaşması:Bahçeşehir Örneğı. 21.Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan. Firdevs Gümüšoğlu(der). İstanbul: Bağlam Yayınları.
114. Danielson M. N. ve Keleş R. (1985). The Politics of Rapid Urbanization: Government and Growth in Modern Turkey, New York: Holmes & Meier.
115. Debord, G. (1992). Gösteri Toplumu. çev. Ayşen Ekmekçi, Okşan Taşkent. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
116. Değirmenci, E., Kara Pilehvarian, N. (2018). “19. Yüzyılda Viyana ve Otto Wagner”, Grid, Cilt I Sayı 2, ss. 109-138.
117. Dinçer, Y. (2002). “Yeni Avrupa’nın Konut Politikaları ve Türkiye. Konut Kurultayı Mayıs 2002 Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu içinden, Düzenleme: Pelin Pınar Özden, Sırma Turgut, İlknur Karakaş, Demet Erdem Ersoy, Ali Rıza Nurhan, İstanbul: İz Yayıncılık.
118. Dochherty, Thomas D. (1995). “Postmodernizm: Bir Giriş”, Postmodernist Burjuva Liberalizmi, Çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Sarmal Yayınevi.

119. Dokumacı, M. A. (2020). Muhafazakârlık ve Neoliberalizm Kısacasında Yeni Bir Kültürün Doğuşu: Başakşehirli Olmak. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
120. Dostoğlu, H. (1984a). "Çağımızın Klasikçisi: Leon Krier". Mimarlık Dergisi, Sayı: 22\6, ss. 28-33.
121. Dostoğlu, N. (1996). "Modern Mimarlık'ın Dönüm Noktası: Team 10- Louis Kahn". Yapıdan 9 Seçmeler, Yem Yayınları, İstanbul, ss. 135-148.
122. Dostoğlu, S. (1984b). "Sunuş: Modern Mimarlığın Ötesi". Mimarlık Dergisi, Sayı: 22, ss. 17-21.
123. Durak, S (2012). "19. Yüzyılda Geniş Açıklıklı Çatı Strüktürlerinin Gelişiminde Demiryolu İstasyon Binalarının Önemi". 6. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu. <http://www.catider.org.tr/pdf/sempozyum6/9.pdf>
124. Duman Yüksel, Ü. (2012). Antikçağdan Günümüze Kent Ütopyaları. İDEALKENT, 3 (5), ss. 8-37.
125. Dunn, R. G. (1998). "Identity, Commodification, and Consumer Culture", Der. Ali Fuat Firat ve Nikhilesh Dholakia, Consuming People from Political Economy to Theaters of Consumption Consumer: Research and Policy içerisinde, London: Routledge (Taylor & Finarcis Group).
126. Eagleton, T. (2011) Postmodernizmin Yanılsamaları, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
127. Ekenyazıcı Güney E.; Tulum H. (2021). 19. Yüzyıldan 2020'ye İdeal Ev Kavramı: Covid-19 Sürecinin Etkilerine İlişkin Bir Okuma. Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 32, ss. 337- 359.
128. Ekici, D., (2000). Domesticity and Transparency: Mies van der Rohe's Farnsworth House, Master's Degree Dissertation, Graduate School of Natural and Applied Science of the Middle East Technical University, Ankara.
129. Elden, M. (2003). Reklam Yazarlığı. İstanbul: İletişim Yayınları.

130. Ellin, N. (1997). Shelter from the Storm or Form Follows Fear and Vice Versa. In Architecture of Fear. Nair Ellin, der., ss. 13-46. Princeton: Princeton Architectural Press.
131. Ellin, N. (1999). Postmodern Urbanism. New York: Princeton Architectural Press.
132. Engincan Bol, P. (2006). "Residence Konutta Birey Olmak ya da Saksıda Çiçek...". <http://v3.arkitera.com/k136-residence-konutta-birey-olmak-ya-da-saksida-cicek.html>
133. Erdinç, S. Y. (2017). Rezidans Kültürü Üzerine Bir İnceleme: İstanbul Örneği. Yakın Mimarlık Dergisi, Cilt:1, Sayı: 1, ss. 68-90.
134. Erdoğan, E.; Yıldız Z. (2017). "Zaman ve Mekân Kavramları Arasındaki Paradoksal İlişkinin "Bulut Atlası" Filmi Üzerinden Okunması". Metu Journal of the Faculty of Architecture , Sayı: 35:1, ss. 1-25.
135. Erman, T. (2010). "Kent, Konut ve Taşıdığı Anlamlar: Bağlamlandırılmış ('Contextualized') Bir Yaklaşım", Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dosya:20, s:6-12.
136. Ersoy, Z. (2010). Mimari Tasarımda "Kullanıcı Odaklı" Süreçler, Mimari Tasarım Dergisi, sayı: 351. Retrieved from <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=365&RecID=2288>.
137. Erkmen, N. (2009). "Bauhaus ve Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi". Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı. İstanbul: İletişim Yayınları.
138. Erkol, İ. (2016). Türkiye Mimarlığında Modernizmin Revizyonları (1960-1980). İstanbul Teknik Üniversitesi FBE, Doktora Tezi.
139. Eyüce, Ö. (1999). "Sanayi Yapılarında Biçimsel Değişimler", Ege Mimarlık 1999/3, Sayı: 31, ss.31-36.
140. Featherstone, M. (2005). Postmodernizm ve Tüketim Kültürü (2. Baskı), M. Küçük, çev., 2. Baskı, Bölüm 1: Modern ve Postmodern: Tanımlar ve Yorumlar", s: 18-36, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

141. Firidin Özgür E. (2009). "İstanbul'un Konut Alanlarında Yeni Eğilimler", Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, ss. 1-12.
142. Forsyth, A. ve Crewe, K. (2009). "New Visions For Suburbia: Reassessing Aesthetics and Placemaking in Modernism, Imageability and New Urbanism". Journal of Urban Design 14(4), ss. 415- 438.
143. Frampton, K. (1992). Critical Regionalism: Modern Architecture and Cultural Identity. Modern Architecture, a Critical History, (ss.314-327). Londra: Thames and Hudson.
144. Frampton, K (1995). "Studies in Tectonic Culture: The Poetics of Construction in Nineteenth and Twentieth Century Architecture", Londra: MIT Press, Londra.
145. Fromm E. (2002). Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum, çev. Necla Arat. İstanbul: Say Yayınları.
146. Fromm E. (2004), Çağdaş Toplamların Geleceği. Çev. A. Arıtan ve K. H. Ökten. İstanbul: Arıtan Yayınevi.
147. Gans, H.J. (1982). The Levittowners. Ways of life and politics in a new suburban community. New York: Columbia University Press.
148. Gardiner, S. (1985). Le Corbusier. Çev. Üstün Yalvaç. İstanbul: AFA.
149. Geçimli, M. ve Yamaçlı, R. (2018). Konut Mekanlarının Tasarımında Yaşam Döngüsü ve Ekolojik Sürdürülebilirlik. Akdeniz Sanat, 12 (22), ss. 25-37.
150. Giddens, A. (1991). The Consequences of Modernisation. CA, Stanford.
151. Giddens, A. (2000), Sosyoloji, Hüseyin Özel ve Cemal Güzel (Çev.), Ankara: Ayraç Yayınları.
152. Giacobbe, A. (2018) "Who Needs a Neighborhood When You Can Have These Wild Amenities?" Architectural Digest.
<https://www.architecturaldigest.com/story/luxury-amenities-urban-impact>

153. Goix, R. (2003). "Gated communities: Sprawl and social segregation in Southern California." International Conference on Gated communities, Glasgow, <http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/03/58/67/PDF/legoix20041012.pdf>
154. Gökce, H. (2017). Haussmann'ın Paris'i İhya mı? İmha mı? . Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 2 (2) , 695-699 .
155. Gön, A. (2017). "Hiçbir-Yer"de Yaşam: Konut Projeleri Görselleri. Ankara Üniversitesi İlef Dergisi , 4 (2) , 67-88 . DOI: 10.24955/ilef.357085
156. Görgül E. (2013). "Mahremiyetin Teşhiri - Gizli Olanın Gösterilmesi: Kadın-Oluş Kavramı ve Farnsworth Evi Üzerine Eleştirel Bir Okuma". Mimar.ist Dergisi, Sayı: 48, ss. 28-34.
157. Görgülü, T. (2002). "İstanbul'da 1980'den Bugüne Alternatif Yaşam Çevrelerinde Değişen Eğilimler". Konut Kurultayı Mayıs 2002 Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu içinden, Düzenleme: Pelin Pınar Özden, Sırma Turgut, İlknur Karakaş, Demet Erdem Ersoy, Ali Rıza Nurhan, İstanbul: İz Yayıncılık.
158. Görgülü, Z. (2003) "Villalı Yerleşmeler Üzerine: Mekânsal Ayrışma Bağlamında Birkaç Söz", Arredamento Mimarlık, no. 7-8, s. 74-75
159. Görgülü, T. ve Kaymaz Koca, S. (2007). "Türkiye'de Barınma Biçimlerinde Yaşanan Değişimler: Son Dönemde Yapılan Tüketim Odaklı Konutlar", Mimarlık Dergisi, sayı:337.
160. Grant J. (2003). "Do Canadian planners have the tools to deal with 'gated communities'?", paper presented at the Canadian Institute of Planners conference, Halifax, <http://www.cip-icu.ca/English/conference/proceedings/grant.pdf>
161. Grant, J. & Mittelsteadt, L. (2004). Types of Gated Communities. Environment and Planning B: Planning and Design. 31. 913-930. doi: 10.1068/b3165
162. Greenstein, S. (2008). The Long Arc Behind Bill Gates' Wealth, [IEEE Micro](http://www.ieee-micro.com) 28(1), ss.4-7.

163. Gropius, W. (1967). Yeni Mimari ve Bauhaus, çev. Aksoy, Ö.; Aksoy, Ö.; Mimarlar Odası Kültür Yayınları, İstanbul.
164. Güleç, G. (2012). "Olay-Kentler: Yeni Bir Bağlamsal Mimarlık Terminolojisi", Mimarlık Dergisi, Sayı:316.
165. Gündüz, N. (2015). Uydu Kentin Mekânsal Üretimi: Başakşehir 4. ve 5. Etaplar.İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
166. Güney, E. D. (2020). Giriş bölümü. 21. Yüzyıl Konut Tartışmaları Kongresi Bildiri Kitabı. 13-14 Şubat 2020. Ayvansaray Üniversitesi Balat Kampüsü, İstanbul.
167. Gürel, E. ve Bakır, U. (2008). Reklamda Provokasyon ve Şok: Oliviero Toscani ve Benetton Reklam Kampanyası. Pİ-Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi. (26), ss. 35-47.
168. Gürel, J.ve İrklı Eryıldız, D. (2021). Ekolojik Yapıların Temel Tasarım Ölçütleri Açısından Değerlendirilmesi. PEYZAJ- Eğitim, Bilim, Kültür ve Sanat Dergisi 3/1 (2021), ss. 1-27.
169. Güvenç, K. (1994). "İki Arada Bir Derede...", Mimarlık Dergisi, sayı: 260, s:23-24.
170. Güzel, M. (2015). "Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisinin Temel Kavramları" FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2015 Bahar, sayı: 19, s. 65-84 ISSN 1306-9535.
171. Güzelci, H. (2018). İstanbul'un Değişim Sürecinde Konut Reklamlarının Göstergibilimsel Çözümlemesi: 2000 Sonrası Mimari Örnekleri. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, Sayı: 8. ss.45-60
172. Gympel, J. (1996). "Arkitekturens Historie fra Antikken til i dag", Konemann Verlagsgesellschaft Press, Copenhagen, Pp.34, 75.
173. Habermas, J. (1994). Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje, Çev. Güleengül Naliş, Hazırlayan: Necmi Zeka, İstanbul: Kıyı Yayınları.
174. Habraken, N. J. (2000). The Structure of the Ordinary: Form and Control in the Built Environment. MIT press

175. Habraken, N. J. 2008. Design For Flexibility. Building Research & Information, 36,3, ss. 290-296.
176. Harvey, D. (2006). Postmodernliğin Durumu, S. Savran, çev., 2. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
177. Harvey D. (2002). "Sosyal Adalet, Postmodernizm ve Şehir", Der. Ayten Alkan, Çev. Bülent Duru, 20. Yüzyıl Kenti içinden, s.215-248. Ankara: İmge Yayınevi.
178. Hasol, D. (1965). Endüstri ve Mimarlığımız. Mimarlık Dergisi, Sayı: 6, ss. 9-10.
179. Hayır-Kanat, M. (2017). İstanbul'da Banliyöleşme ve Banliyöleşme Sonrası Kentleşme . International Journal of Social Science Research , 6 (2) , 31-45 .
180. Henderson, S. R. (2010). "Römerstadt: the modern garden city", Planning Perspectives, 25 (3), ss. 323-346.
181. Henderson, S. R. (2013). Building Culture: Ernst May and the New Frankfurt Initiative, 1926-1931. New York: Peter Lang.
182. Heper, M. (1987). Democracy and Local Government. Istanbul in the 1980s. Beverly, United Kingdom: Eothen.
183. Hertzberger, H. (1991). Lessons For Students, Rotterdam: 010 Publishers.
184. Heynen, H. (1999). 'What belongs to architecture?' Avant-garde ideas in the modern movement. The Journal of Architecture, Volume 4, ss. 129-148.
185. Heynen, H. (2011). Mimarlık ve Modernite, çev. Bahçekapılı, N., Ögdül R., İstanbul: Versus Kitap.
186. Hidayutun M. I., Prijotomo J. ve Rachmawati, M. (2016), Vernacular Architecture As An Alternative Design Approach With Interpretation Of Paul Ricoeur' s Critical Theory A|Z ITU Journal of the Faculty of Architecture, 13(1), ss.107-114.
187. Howard, E. (2016). Yarının Bahçe Kentleri, Çev. Atmaca, V., Daimond, İstanbul.

188. Işık, O. (1993). "Modernizm Kenti / Postmodernizm Kenti". Birikim Dergisi, 53, ss. 41-50.
189. Işıkkaya, A. D. (2015). Loft Tipi Konutların Başkalaşım Süreci Bağlamında Türkiye’de Loft Kavramının Analizi: Levent Loft Örneği. Megaron, Cilt: 10, Sayı: 2, ss. 205-223.
190. İKA- İpekyolu Kalkınma Ajansı Araştırma Serisi (2012). TRC1 KONUT TRC1 Bölgesi Tarihi, Teorik ve Ampirik Konut Değerlendirmesi.
191. İlgen, S., (2009). Metalaşan Konut ve Çevresi: Kapalı Siteler. İstanbul Teknik Üniversitesi FEB Yüksek Lisans Tezi.
192. İlter, T. (2006). "Modernizm, Postmodernizm, Postkolonyalizm: Ben-Öteki İlişkileri ve Etnosantrizm". Küresel İletişim Dergisi, sayı :1, s: 1-14.
193. İpek, M. (2002). "Yeni Kentsel Alanlar ve Uydu Kentler". Konut Kurultayı Bildiriler Kitabı, s: 195-200, İstanbul: İz Yayıncılık.
194. İşlek, E., (2007), İstanbul’da 1980 Sonrasında Oluşan Kapalı Konut Alanlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
195. Jacobs, J. (2011). Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı. Çev. Bülent Doğan. İstanbul: Metis Yayınları.
196. Jameson, F. (1979). Reification and Utopia Mass Culture. Social Text, 1(1), ss. 130-148.
197. Jameson, F. (1994). Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı. Çev. Nuri Plümer. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
198. Jameson, F. (2005). Kültürel Dönemeç, Çev. Kemal İnal, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
199. Jencks, C. (1987). Language of Postmodern Architecture, New York: Rizzoli.
200. Jencks, C. (2002). The New Paradigm in Architecture, Italy: Yale University Press.
201. Karaduman, S. (2010). "Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü", Journal of Yasar University, sayı: 5-6, s: 2886-2899.

202. Karakurt, E. (2006). "Kentsel Mekânı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı ve Postmodern Kent Planlama Anlayışı", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, sayı: 26. Retrieved from <http://iibf.erciyes.edu.tr/dergi/sayi26/ekarakurt.pdf>
203. Karakurt Tosun, E.; Fırat, Z. (2012). "Kentsel Mekândaki Değişimler ve Kişilerin Konut Tercihleri: Bursa Örneği", Business and Economics Research Journal, sayı:3, s:173-196.
204. Karakuş, G. (2008). Yüksek Yoğunluklu Konutlar. İstanbul: YEM Yayınevi
205. Karasözen, R.; Özer F. (2006). "Çağdaş İstanbul Mimarlığı'nda Post-Modernizm'in Rasyonel Temeli", itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım, Cilt:5, Sayı:2, Kısım:1, ss. 107-114.
206. Kaypak, Ş. (2014). Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme. Global Journal of Economics and Business Studies, 2 (4), ss. 80-95.
207. Keleş, R. (2016). Sunuş. Yarının Bahçe Kentleri (2019) içinden, ss.7-12, İstanbul: Daimond.
208. Kellekci, Ö. L.; Berköz L. (2006). "Konut ve Çevresel Kalite Memnuniyetini Yükselten Faktörler" itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım, cilt:5, sayı:2, s:167-178.
209. Kellner, D. (1994). "Toplumsal Teori Olarak Postmodernizm: Bazı Meydan Okumalar ve Sorunlar", Modernite Versus Postmodernite, Çev. Küçük M., Der. Küçük M., Ankara: Vadi Yayınları.
210. Kesin Güven S. ve Kar A. (2013). KUTUPLAŞ(TIR)MANIN YENİ MEKÂNLARI: KAPALI SİTELER. folklor/edebiyat , cilt:19, sayı:75, ss. 9-36
211. Keskin, A. ve Diren M. (1994). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Çalışmaları. İstanbul'un Kentsel Gelişme Sorunları ve Avrupa Metropollerini, Türkiye'de 16. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu 1992, (ed. Mehmet Çubuk), MSÜ.

212. Keskinbaş, Ö (2000). Modern Postmodern Cephe Anlayışları ve Bir Örnek Alan; Or-an Yerleşkesi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
213. Keyder, Ç. (2009a). Arka Plan (Çev: Sungur Savran). Çağlar Keyder (Ed.), İstanbul Küresel ile Yerel Arasında içinde, ss. 9-40). İstanbul: Metis Yayınları.
214. Keyder, Ç. (2009b). Enformel Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına. Çev: Sungur Savran. Çağlar Keyder (Ed.), İstanbul-Küresel ile Yerel Arasında içinde, ss. 171-191). İstanbul: Metis Yayınları
215. Kılıç, S. (2015a). Lyotard: Fark ve Çokluğun Anlatısı Postmodernite. Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, (3), 106-137.
216. Kılıç, H. (2015b). Kent ve Kentli Kimliğinin Günümüz Konut Lansmanları Üzerinden Okunması: İstanbul'daki Son Dönem Kapalı Konut Siteleri, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
217. Kılıçkiran, D. (2018). "Evin Ötesinde 'Ev': Kavramsal Bir Çerçeve Önerisi". TMMOB Ankara Mimar Odası Ankara Şubesi dosya 41. ss. 1-6. <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya41.pdf>
218. Kırılmaz, H.; Ayparçası, F. (2016). "Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansımaları", İnsan & İnsan, yıl: 3, sayı: 8, s: 32-58.
219. Kim J., Brouwer R.; Kearney J. (?) NEXT 21: A Prototype Multi-Family Housing Complex.<http://websites.umich.edu/~nppcpub/resources/compendia/ARCHpdfs/NEXT21.pdf>
220. Kim, J. J. ve Rigdon, B. (1998). Introduction to Sustainable Design, The University of Michigan, National Pollution Prevention Center for Higher Education.
221. Kocagil, L. (1999). 20.Yüzyıl Mimarlık Ortamına Eleştirel Bir Yaklaşım, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

222. Kortan, E. (1974). Türkiye’de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi (1960-1970), ODTÜ Yayınları, Ankara.
223. Kortan, E. (1990). “Ve...Le Corbusier”, Arredamento-Dekorasyon, Sayı 02/1990, s. 83.
224. Koyuncu, P. (2011). “Modern Mimarlığın Öldüğü Gün”. Retrieved from <https://www.arkitera.com/haber/modern-mimarligin-oldugu-gun/>
225. Krier, L. (1973). “Avrupa Kentinin Yeniden İnşası”, Çev. Dostoğlu, H., Mimarlık Dergisi, Sayı: 22\6, ss. 28-33.
226. Kumar, K. (1999). Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları: Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma. Çev. Mehmet Küçük. Ankara: Dost.
227. Kuppinger, P. (2018). Dışlayıcı Yeşillik: Kahire’de Yeni Güvenlikli Siteler. İDEALKENT, 3 (6) , ss. 10-39. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/idealkent/issue/36641/417130>
228. Kurtuluş, H. (2002), “İstanbul’da “Ayrıcalıklı” Konut Alanları ve Yoksulluğa Kentsel Kaynak Transferleri erçevesinden Bir Bakış”, Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama içinde, s. 215-229, Ankara: ŞPO Yayını.
229. Kurtuluş, H. (2005). İstanbul’da Kapalı Yerleşmeler: Beykoz Konakları Örneği, H. Kurtuluş (Der.), İstanbul’da Kentsel Ayrışma (ss. 161-186). Ankara: Bağlam Yayıncılık.
230. Kurtuluş, H. (2006). Kentsel Dönüşüme Modern Kent Mitinin Çöküşü Çerçevesinden Bakmak. Planlama Dergisi, 2006/2, ss.7-11.
231. Kurtuluş,H. (2011). Gated Communities as a Representation of New Upper and Middle Classes in Istanbul. İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:44. (Mart 2011). ss.49-65.
232. Lawson, B. A. (2007). The Pruitt-Igoe Projects: Modernism, Social Control, And The Failure Of Public Housing, 1954-1976, The Faculty of the Graduate College of the Oklahoma State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master Of Arts.

233. Langdon, D. (2019). "AD Classics: AT&T Building / Philip Johnson and John Burgee" <https://www.archdaily.com/611169/ad-classics-at-and-t-building-philip-johnson-and-john-burgee>
234. Le Goix, R. (2003). Gated Communities: Sprawl and Social Segregation in Southern California. Housing Studies, Taylor & Francis (Routledge), 2005, 20 (2), 323-343.
235. Leisch H, 2003, "Gated communities in Indonesia" Parole!, http://parole.aporee.org/work/hier.php3?spec=11955&words_id=356
236. Lyotard, J. (1988). Differend: Phrases in Dispute. Çev. Georges Van Den Abbeele. Minneapolis: Minnesota Üniversitesi Yayınları.
237. Lyotard, J. (2013). Postmodern Durum. Çev. İsmet Birkan. Ankara: BilgeSu.
238. Lynch, K. (2015). Kent İmgesi. Ev. İ. Başaran, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
239. Lynch, M. (2001). From the Punitive City to the Gated Community: Security and Segregation across the Social and Penal Landscape. University of Miami Law Review 56 (1), ss. 89-111.
240. Lynn, G. (2002). "Canlanan Biçim" (Çev. N. Togay), Mimarlık ve Sanallık içinde, ss. 63-89. İstanbul: Boyut.
241. Maharidge D. 1994. "Walled off". Mother Jones November/December, ss. 26-33.
242. Maltaş Erol, A. & Görmez, K. (2020). Teoride ve Pratikte Yeni Şehircilik Akımı. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22 (1), 271-310.
243. Mandel, E. (2008). Geç Kapitalizm, Çev. Candan Badem. İstanbul: Versus Kitap
244. Marcuse, H. (1990). Tek Boyutlu İnsan. Çev. A. Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınları.
245. Marmasan, D. (2014). Bir Mekansal Ayırışma Modeli Olarak Modern Gettolaşma: Televizyon Reklamları Üzerine Bir İnceleme. Global Media Journal: TR Edition. (9), ss. 219-242.

246. Merry, S. E. (2001). Spatial Governmentality and the New Urban Social Order: Controlling Gender Violence through Law. *American Anthropologist*, 103(1), ss. 16-29.
247. Miller, D. (2001). *Home Possessions: Material Culture Behind Closed Doors*, New York: Berg Publishers.
248. Moss, M.L. ve Townsend, A.M. (1999). 'How Telecommunications Systems are Transforming Urban Spaces', Taub Urban Research Center, New York Uni., www.informationcity.org/research/telecom-urbanspaces/telecom-urban-spaces.pdf
249. Mulla, G. (2016). "Evrensel Sergilerden Çağdaş Sanat Fuarlarına Mekân Deneyimleri". *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1 (1), ss. 15-32.
250. Mumcu Uçar, Ö. ve Özsoy A. (2006). "Sınır kavramına mekânsal bir yaklaşım: Bahçelievler örneği", *itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, cilt:5, sayı:2, kısım:1, s: 11-24.
251. Mumford, L. (1946). *Yarının Bahçe Kentleri* (2019) içinden, "Bahçe-Şehirler ve Modern Şehir Planlaması", ss. 13-24, Daimond, İstanbul.
252. Mutlu, O. (2005). "Arzunun Devrimi ve Medya", *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, cilt:4, sayı: 1, s: 38-41. Retrieved from <http://josc.selcuk.edu.tr/article/view/1075000267/1075000261>
253. Odabaşı, Y. (2006). *Tüketim kültürü*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
254. Ojalvo, R. (2018). *Modernitenin İki Yüzü Arasında Mimarlık: "Mesken Tutmak"tan Göçebelige*. Arzu Mimarlığı içinden. Der.Altınyıldız Altun N.; Ojalvo, R. Ss.169-196. İstanbul: İletişim.
255. Olgun Çalışkan, Ç.; Çılgın, K.; Dünder, U.; Yalçıntan, M. C. (2014). *İstanbul Dönüşüm Coğrafyası. Yeni İstanbul Çalışmaları: Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar içinde*. (edt: Candan Ayfer Bartu, Özbay Cenk) s: 47-70, İstanbul: Metis Yayınları.

256. Olito, F. (2020). Vintage photos that show what life was like in America's first suburb in the '50s. <https://www.insider.com/vintage-photos-levittown-suburbs-50s>
257. Ouroussoff, N. (2010). “Şaşırtıcı Ama Halen Las Vegas’tan Alabileceğimiz Dersler Var”, Çev. Serzan Gök, New York Times. Retrieved from <https://v3.arkitera.com/h49019-%C5%9Easirtici-ama-halen-las-vegastan-alabilecegimiz-dersler-var.html>
258. Öncü, A. (2005). İdealinizdeki Ev” Mitolojisi Kültürel Sınırları aşarak İstanbul’a Ulaştı. Mekân, Kültür, İktidar. Ayşe Öncü-Petra Weyland(der). 85-105. İstanbul: İletişim Yayınları.
259. Öngen, T. (1996). Prometheus’un Sönmeyen Ateşi. (2. baskı). İstanbul: Alan.
260. Öz, Ç. & Erkan Yazıcı, Y. (2021). Frank Gehry ve Gehry Mimarlığının Dili. Modular Journal , 4 (1) , 46-61 . Retrieved from <http://modular.gedik.edu.tr/tr/pub/issue/62687/904660>
261. Özcan, B. (2007). Postmodernizmin Tüketim İmajları. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1): 261-273.
262. Özcan, U. ; Güler, B. ve Korkmaz, B. (2021). Shigeru Ban and “Temporary Shelter” Concept. International Journal of Social And Humanities Sciences, 5 (2) , ss, 65-90.
263. Özcan, U.; Ürük, F. Z. (2019). Modern Mimarlıkta Le Corbusier Etkisi ve Villa Savoye Mutfağı. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 3(1), ss. 57-68.
264. Özdamar, E. G. (2011). Çağdaş Konutun Olay Örgüsünü Kentsel Dinamikler Bağlamında Yeniden Okumak: İstanbul, Viyana, Amsterdam. İstanbul Teknik Üniversitesi, FBE, Doktora tezi.
265. Özdemir, D. (2003) Yeniden Canlandırma Projelerinde Kültür, Turizm ve Emlak Piyasaları Üzerine Kurulu Stratejilerin Başarı (sızlık) Koşullarının İncelenmesi, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu içinde, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi.

266. Özer, B. (1987). "Doğumunun 100. yılında Le Corbusier", Yapı, Sayı 76, ss. 27-53.
267. Özgür, E. F. (2006). Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri Kapalı Siteler: İstanbul-Çekmeköy Örneği. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
268. Özkiraz A. (2003), Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum Konya: Çizgi Kitabevi.
269. Öktem, B. (2006). Neo-Liberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP'nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul'un Kentsel Dönüşüm Projeleri. Planlama Dergisi, Sayı: 36, ss. 53-64.
270. Öktem, B. (2011). İstanbul'da Neoliberal Kentleşme Modelinin Sosyo-Mekânsal İzdüşümleri. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı: 44, ss. 23- 40.
271. Özet, İ. (2018). Kentli Muhafazakarlarda Habitus Dönüşümü: Fatih ve Başakşehir Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi
272. Özmucur, S. (1976). İstanbul İli Gelir Tahminleri, 1950-1974. B.Ü. Ekonomi Dergisi 4-5, ss. 51-65.
273. Özorhon, G. (2009). 1950-1960 Dönemi İstanbul Konut Mimarlığının 21. Yüzyıl Konutu Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yıldız Teknik Üniv. FBE Doktora Tezi.
274. Özyalvaç, A. N. (2013).Mimarlıkta Modernite Kavramı ve Türkiye FSM İnsani Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1 (2013) Bahar, ss. 294-307.
275. Paccoud, A. (2015). Planning Law, Power and Practice: Haussmann in Paris (1853-1870). LSE Research Online, ss. 341-361
276. Pamukçu, P. Ö. (2009). Ticari ve Endüstriyel Yer Değiştirmenin Sonucu Olarak "Loft" Mekanlarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

277. Pérouse, J.F. ve Danış, A.D. (2005). Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul’da Güvenlikli Siteler. Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı: 104, s: 92-123.
278. Pérouse, J. F. (2007). İstanbul’un Eski Çeperlerinde Yeni Bir “Kentsel Kimlik Çabası: Yerel Adil Düzen’den Globalleşen Piyasa Arayışlarına Başakşehir Hikayesi (1995- 2008). Kent-Kültür-Konut Bildiri Kitabı içinden. ss, 24-29. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- 279.
280. Pérouse, J. (2012). Kapalı Dikey Rezidanslar ve Üst Sınıfların Merkeze Koşullu Dönüş Eğilimi: Eleştirel Bir Değerlendirme . İDEALKENT , 3 (6) , 84-95 .
281. Portoghesi, P. (1984). “Modern Mimarlığın Sonu”, Çev. Bilgin İ., Mimarlık Dergisi, Sayı: 84\11-12, ss. 7-12.
282. Ragon, M. (2021), Modern Mimarlık ve Şehircilik Tarihi, Çev. Murat Aykaç Erginöz, İstanbul: Kabalcı.
283. Readings B. (1991). Introducing Lyotard Art and Politics, London: Routledge.
284. Roitman, S. (2010). Gated Communities: Definitions, Causes and Consequences. Urban Design and Planning, 163, 31-38.
285. Rossi, A. (1988). Kentin Mimarisine Giriş. Çev. Erdem Aksoy. Planlama 88/2, ss. 26-29.
286. Roth, L. M. (2002). Mimarlığın Öyküsü, çev. Akça, E., Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
287. Rowe, C. ve Koetter, F. (1978). Collage City. London: MIT Press.
288. Russell, T. (1960). Undaunted and Un-beat, Pageant Magazine, ss.148. <http://www.oldmagazinearticles.com/1950s-NY-lofts-become-popular#.YdvcmP5BzIV>
289. Sadıkoğlu H.; Özsoy A. (2016). Gelir Grubu Konut Tercihi Olarak Rezidans Kullanımı. İdealkent Dergisi, Cilt: 7, Sayı:18, ss. 226-245.
290. Sallan S.; Boybeyi, S. (1994). “Postmodernizm Modernizm İkilemi”, Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

- Felsefe Bölümü Dergisi, cilt: 15, s:313-323. Retrieved from <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/1131/13295.pdf>
291. Sanchez T. W. ve Lang R. E. (2005). Security Versus Status: The Two Worlds of Gated Communities. Journal of Planning Education and Research, Sayı: 24, ss. 281-291
292. Seguela, J. (1991). Hollywood Daha Beyaz Yıkar. Çev. İsmail Yerguz. İstanbul: AFA Yayıncılık.
293. Selçuk, H. T. (2020). "Konutu "Y Kuşağı" ve "Mobilité" Üzerinden Düşünmek". 21. Yüzyıl Konut Tartışmaları Kongresi Bildiri Kitabı. 13-14 Şubat 2020. Ayvansaray Üniversitesi Balat Kampüsü, İstanbul.
294. Senemoğlu, O. (2017). Tüketim, Tüketim Toplumu ve Tüketim Kültürü: Karşılaştırmalı Bir Analiz. İnsan ve İnsan, 4 (12), ss. 66-86. DOI: 10.29224/insanveinsan.313030
295. Sennet, R. (1987). "Plate Glass", Raritan, VI: 4, Spring 1987, ss. 1-15.
296. Sevinç, M. (1999). Postmodernizm ve Kent. Birikim Dergisi, [sayı : 124](#), s: 51-59.
297. Sınmaz, S. (2015). "Gelişen İletişim Teknolojilerinin Kentsel Yaşam ve Kamusal Mekânlar Üzerindeki Yansımaları", tasarım+kuram dergisi, sayı:20, s: 63-75.
298. Simmel, G. (2003). Modern Kültürde Çatışma. Çev. Tanıl Bora ve diğerleri, İstanbul: İletişim Yayınları.
299. Sipahi, E. B. (2012). "Yeni" Liberalizmin "Yeni" Yaşam Alanları Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği. İdealkent Dergisi, Say: 7, ss. 110-135.
300. [Sokol](#), D. ; [Mafi](#), N. (2018). "31 Spectacular Buildings Designed by Frank Gehry". Retrieved from <https://www.architecturaldigest.com/gallery/best-of-frank-gehry-slideshow>
301. Solak, S. ve Oktay, E. (2017). "Konut"tan Öte "Konut"tan Ziyade: Yaratılan Yeni Kentsel Ütopyaların Konut Reklamları Aracılığıyla İnşası.

Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 40, ss. 378-397.

302. Soykan, Ö. N. (1993), Türkiye’den Felsefe Manzaraları, İstanbul: Yapı Kredi.
303. Stefanov, D.H.; Bien, Z. and Chul Bang, W. (2004). The smart house for older persons and persons with physical disabilities, IEEE Transactions on Neural Systems and Rehabilitation Engineering, 12 (2), ss. 228-250
304. Stokes, M. (2009). Kültür Endüstrileri ve İstanbul'un Küreselleşmesi. Çağlar Keyder (Ed.), İstanbul-Küresel ile Yerel Arasında içinde, ss. 145-168. İstanbul: Metis Yayınları.
305. Süer, D.; Yılmaz Sayar, Y. (2002). “Küresel Sermayenin Yeni Tüketim Mekanları Lüks Konut Siteleri”. Mimarlık ve Tüketim içinde. Ss. 39-66. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
306. Şahin, B. ve Açıkalın, N. (2012). Güvenlik Mitinin Mekânsal Tezahürü Olarak Güvenlikli Siteler: La Zona Analizi. İdealkent Dergisi, Sayı: 6, ss. 242-255.
307. Şan, M. ve Hira, İ. (2004). Modernlik ve Postmodernlik Bağlamında Tüketim Toplumu Kuramları. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, (8), ss. 1-19.
308. Şaylan, G. (2009). Postmodernizm, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
309. Şaylan, G. (1996). Çağdaş Düşünce Akımları: Postmodernizm. Ankara: TODAİE Yayınları.
310. Şengül, T. (1997). Yerel Üzerine Bir Tartışma. İstanbul: Dünya Yerel yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları.
311. Şentürer, A. (1996). “Jacques Derrida, Dekonstrüksiyon ve Peter Eisenman”, Yapı Dergisi, Sayı: 180, ss. 92-106.
312. Tafa R. Ve Manahasa E. (2019). An Observation on Gated Communities in Post-Socialist Albania: Three Case Studies from Tirana. Proceedings of the 3rd ICAUD International Conference in Architecture

and Urban Design Epoka University, Tirana, Albania, 24-26 October 2019.

Paper No. 075 (The number assigned by the OpenConf System)

313. Talu, N (2018). Bir Arzu Nesnesi Olarak Ev. Arzu Mimarlığı- Mimarlığı Düşünmek ve Düşlemek içerisinde. Derleyenler: Nur Altıntıldız Artun, Roysi Ojalvo. İstanbul: İletişim.
314. Tanyeli, U. (1993). "Post-Modern Söylem ve Las Vegas'ın Öğrettikleri", Las Vegas'ın Öğrettikleri, ss. XXI-XXVII, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, İstanbul.
315. Tanyeli, U. (1997). Modern Mimarlık. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, II. Cilt.
316. Tanyeli, U. (2000). Frank Gehry. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
317. Tanyeli, U. ve Gerçek, E. (2012). İstanbul'da Mekân Mahremiyetinin İhlali ve Teşhiri: Gerilimli Bir Tarihçe ve 41 Fotoğraf. İstanbul: Akın Nalça Kitapları.
318. Tanyeli, U. (2017). Yıkarak Yapmak, Anarşist Bir Mimarlık Kuramı İçin Altılık, Metis Yayınları, İstanbul.
319. Tarhan, A. B. (2012). Türkiye'de Postmodernizm ve Siyasal Değişim. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt:4, No: 2, ss. 11-22. ISSN: 1309-8012.
320. Tekeli, İ. (1994). "Bir Ülkede Konut Sorununun Yanlış Tanımlandığı Konusunda Kuşku Belirdi mi Konut Sorunu Çözümüne Yaklaşmış Demektir", Mimarlık Dergisi, sayı: 260, s: 27-28.
321. Tekeli, İ. (2010). İstanbul ve Ankara İçin Kent İçeri Ulaşım Tarihi Yazıları. İlhan Tekeli Toplu Eserleri-9, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
322. Terletmez, A. K. (2018). Uygulamalı Katılımcı Mimarlığın Türkiye'deki Bağımsız Mimari Gruplar Üzerinden İncelenmesi. he Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, Sayı: 8, ss.143-152.
323. Thorns, D. C. (2004). Kentlerin Dönüşümü-Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam, çev. Nal, E., Nal, H., Soyak Yayınları, İstanbul
324. Toffler, A. (1981). Şok. Çev. Selami Sargut, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.

325. Toffler A. & Toffler H. (1992). "21st-Century Democracy: An Idea Whose Time has Come." *New Perspectives Quarterly*. v. 9, Fall 1992, s. 13-21.
326. Toffoletti, K. (2014). *Yeni Bir Bakışla Baudrillard*, çev. Yetkin Başkavak, İstanbul: Kolektif Kitap.
327. Tomlinson, J. (2013). *Küreselleşme ve Kültür*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
328. Touraine, A. (1995). *Modernliğin Eleştirisi*, Çev. Hülya Tufan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
329. Tönük, S. (2001). *Bina Tasarımında Ekoloji*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi.
330. Tuncel, A. (2007). *Mobil Konutlarda İç Mekân Organizasyonu ve Mobil Mekânların Tarihsel Gelişim Süreci*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
331. Turan, M. (2010). "İpotekli Dünya: Mali Sermaye ve Konut", *Mimarlar Odası Ankara Şubesi*, dosya:20, s: 26-29.
332. Turkan, İ. (2014). *Alış-Veriş-Tüketim Mabetleri: Sosyoekonomik Açıdan Mekân Tüketiminde Türkiye Örneği*. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi , Özel Sayı: 2 (Aynalı Labirent: Küreselleşen Kentte Tüketim) , 85-104 . Retrieved from <https://iletisimdergisi.gsu.edu.tr/tr/pub/issue/7382/96645>
333. Türkmen, S. N. ; Tekkanat, S. S. (2018). *Tarih Boyunca Kent Formlarının Biçimlenişi Üzerine Bir İnceleme*. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5.Kentsel ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi, Yıl 2018, Cilt 10, Sayı 4, ss. 107-124.
334. Tüzen, H. (2008). *Postmodernizm Mitosu*. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 17: 145-158.
335. Uçak Y. (2006). "Kanakların Sessiz Elleri: Tjibaou Kültür Merkezi". Retrieved from <https://v3.arkitera.com/h12001-kanaklarin-sessiz-elleri-tjibaou-kultur-merkezi.html>

336. Uğur, Ö. T. (2021). Ricardo Bofill'in renkli dünyası: La Muralla Roja. <https://www.gzt.com/arkitekt/ricardo-bofillin-renkli-dunyasi-la-muralla-roja-3561798>
337. Ulusoy, M.;Ulusoy, H. E. (2015). "Kültürel Değişim Bağlamında Konut; Konya Örneği", Artium Dergisi, cilt:3, sayı:1, s:30-38.
338. Ulutaş, E. (2013). "Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güven", Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güven I. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı, s:33-41, İstanbul.
339. Uribe, B. (2017). Ricardo Bofill's Red Wall Through The Lens of Gregori Civera. Retrieved from <https://www.archdaily.com/877597/ricardo-bofills-red-wall-through-the-lens-of-gregori-civera>
340. Urry, J. (1999). Mekânları Tüketmek. Çev. R. G. Ögdül, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
341. Uzun, F. ; Gül, İ. ; Gül, A. ; Uzun, İ. ; Uzun, Ö . (2017). Alışveriş Merkezlerinin (AVM) Mekânsal Kullanımlarının ve Kullanıcı Eğilim ve Beklentilerin İrdelenmesi; Isparta Kenti Örneği. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (MBUD) , 2 (1) , 1-16 . DOI: 10.30785/mbud.337883.
342. Uzunkaya A.; Öktem Erkartal P. (2017). Mimarlık Ürününün Gösterge Olma Durumu: Tüketilen Mekân. Yakın Mimarlık Dergisi. Cilt:1, Sayı:1, ss. 1-14.
343. Veblen, T. (1995). Aylak Sınıf, çev. İnci User, Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, İstanbul 1995.
344. Venturi, R. (1991). Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki. Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.
345. Vural-Cutts, A. (2017). "İdeal Kent", XXI Dergisi, Aralık 2017-Ocak 2018. Retrieved from <https://xxi.com.tr/i/ideal-kent>
346. Webster, C. (2001). Gated Cities of Tomorrow: A Pragmatic Path to Urban Reform. Town Planning Review 72(2): 149-169.

347. Werf F. (2017). The Molenvliet Project.
<https://thematicdesign.org/wp-content/uploads/2017/05/Molenvliet%20for%20Thematicdesign.org%20-new%20main%20text.pdf>
348. Werf F. (1990). Practice on Open Building. Open Building Foundation. Rotterdam.
349. Wright, F. L. (1935). "Broadacre City: A New Community Plan". Architectural Record, 344-349.
350. Yardımcı, N. (2015). "Çelik Köprüler Sempozyumu Açılış Konuşması". Çelik Yapılar, Sayı: 45, ss. 12.
351. Yaşayan, G. (2005). "Postmodernizm: "Modernizm'in Kimlik Kaybı", Felsefe Ekibi Dergisi, sayı:2.
<http://toplumsalbilinc.org/forum/index.php?topic=12390.0>
352. Yavuz, A. (2019). "[Jean-Marie Tijbaou Kültür Merkezi](http://www.arkitektuel.com/jean-marie-tijbaou-kultur-merkezi/)", Retrieved from <https://www.arkitektuel.com/jean-marie-tijbaou-kultur-merkezi/>
353. Yavuz, N., Zavalı, Y. S. (2015). Postmodern Dönemde Kimliğin Belirleyicisi Olarak Tüketim (Tüketilmiş Kimlikler). Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, (4), ss. 126-152.
354. Yeang, K. (2006). Ecodesign: A manual for Ecological Design. London : Wiley – Academy.
355. Yengin, H. (1996). "İletişim- Mekân İlişkisinde Postmodernizm ve Küçük Buda", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, sayı:3 , s:85-95.
<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifd/article/view/1019015621/1019014804>
356. Yıldırım, B. (2007). "Mimarlıkta Modernite ve Süreklilik", Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü.
357. Yıldız, İ. (2007). "İstanbul'da Kültürel ve Mekansal Dinamikler: Konut Eğilimleri ve Beklentileri", Kültür ve Mekan Toplantıları Ulusal Sempozyumu 1, 2007.

358. Yıldız, H. (2005). "Postmodernizm Nedir?", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı:13.
http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/hy_postmodernizm_nedir/hy_postmodernizm_nedir.htm
359. Yıldız, Ş. (2007). "Ev'e Doğru Müzakere". Mimarlık Dergisi, Sayı: 333.
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=51&RecID=1249>
360. Yıldız, M. Z.; Alaeddinoğlu, F. (2011). "Küreselleşme Çağında Değişen Mekân Algılayışları", Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu 38. İcanas Kültürel Değişim, Gelişim ve Hareketlilik Bildirileri, s: 845-862.
361. Yılmaz, A. (1996). Moderninden Postmoderne Siyasal Arayışlar, Ankara: Vadi Yayınları.
362. Yılmaz A. S.; Çetin B. N. (2006). "Postmodernizm ve Kent", Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, s: 69-74.
<http://web.firat.edu.tr/daum/docs/>
363. Yırtıcı, H. (2002). "Tüketimin Mekansal Örgütlenmesinin İdeolojisi". Mimarlık ve Tüketim içinden, ss. 9-38. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
364. Yırtıcı, H. (2009). Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
365. Yücel, A. (2018). "Bugünün Toplu Konut Mimarlığı: II. Dünya Savaşı Sonrasında Günümüze Kadar Eleştirel Bir Panorama". Mimarca KTMMOB Mimarlar Odası Dergisi, Sayı: 85, ss. 71-96.
366. Yüksel U. ; Akbulut M. T. (2009). The New Products of Consumption-Oriented Architecture in Recent Years: Residences. Megaron, 4(2), ss. 110-118.
367. Yürekli, F. (2011). Mimarlık Mimarlığımız, Yem Yayınları, İstanbul.
368. Venturi, R. (1991). Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki. Çev. S. M. Özaloğlu. İstanbul: [Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı](#).

369. Ward, G. (2014). Postmodernizmi Anlamak, T. Göbekçin, çev., Optimist Yayınları, İstanbul.
370. Wu Y. C., Yang A. S., Tseng L. Y. ve Liu C. L. (2011). Myth Of Ecological Architecture Designs: Comparison Between Design Concept And Computational Analysis Results Of Natural-Ventilation For Tjibaou Cultural Center İn New Caledonia , Energy And Buildings, 43(10), 2788-2797.

İnternet kaynakları

- URL1 <https://openlab.citytech.cuny.edu/zagaroliarch1121sp2018/files/2017/12/Lecture12Baroque.pdf>
- URL 2 <https://www.moma.org/collection/works/79809>
- URL 3 <https://qtarchitects.com/projects/richmond-riverside/>
- URL 4 <https://99percentinvisible.org/episode/lessons-from-las-vegas/>
- URL 5 <https://www.dpz.com/projects/kentlands/#>
- URL 6 <https://www.cnu.org/what-we-do/build-great-places/kentlands>
- URL 7 <https://ayanaproperties.com/project/battersea-power-station-sw8-london/>
- URL 8 <https://batterseapowerstation.co.uk/pdfs/live-positive-brochure-2021.pdf>
- URL 9 <https://www.bcct.org.tr/wp-content/uploads/201705-Battersea-London.pdf>
- URL 10 <https://www.arkitektuel.com/dessau-bauhaus/>
- URL 11 <https://www.arkitektuel.com/lake-shore-drive/>
- URL 12 <https://www.arkitektuel.com/?s=Seagram+Binas%C4%B1>
- URL 13 <https://www.arkitektuel.com/villa-savoye-2/>
- URL 14 http://architectuul.com/architecture/view_image/the-swiss-pavillon/34571
- URL 15 <https://delhipages.live/tr/gorsel-sanatlar/mimari/world-trade-center>
- URL 16 <https://saltonline.org/tr/1051/persembe-sinemasi-the-pruitt-igoe-myth-pruitt-igoe-miti>
- URL 17 <https://vintagelasvegas.com/post/97959845809/las-vegas-strip-1968-north-of-sahara-photo>
- URL 18 <http://venturiscottbrown.org/pdfs/GuildHouse01.pdf>
- URL 19 <https://www.cleveland.com/life-and-culture/g66l-2019/01/cf8ff2ae2f4413/how-director-sherri-geldin-put.html>
- URL 20 <https://hapimagseagarden.com/tr/mini-bodrum-ruhu/>

URL 21 <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/galeri-uyumayan-sehir-las-vegas-abd-40413107/6>

URL 22 <https://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=28165>

URL 23 <https://www.independent.co.uk/climate-change/news/new-york-skyscraper-ban-glass-greenhouse-emissions-climate-change-a8882241.html>

URL 24 <https://alchetron.com/590-Madison-Avenue>

URL 25 <https://stringfixer.com/tr/Walmart Stores, Inc.>

URL 26 <https://tr.pinterest.com/pin/AW6bPj-Etlk3sA38EVpfyad5WsspTyXD7Lsj2c0AI6R1m6Vp07nvMgc/>

URL 27 <https://tr.pinterest.com/pin/240168592606448934/>

URL 28 https://www.researchgate.net/figure/Le-Corbusier-Maison-Dom-Ino-1914-Plan-FLC-19209q-FLC-DACS-2008-Source-Le-Corbusier_fig2_232939554

URL 29 https://tr.pinterest.com/tim_jacoby/le-corbusier-maison-citrohan-1922/

URL 30 <http://www.harvarddesignmagazine.org/issues/15/savoye-space>

URL 31 <https://www.archdaily.com/84524/ad-classics-villa-savoye-le-corbusier/5037e6cd28ba0d599b000369-ad-classics-villa-savoye-le-corbusier-image>

URL 32 <https://www.theguardian.com/culture/2016/dec/04/sandals-smocks-and-suffragettes-the-cranks-of-letchworth-come-back-to-life>

URL 33 <https://www.ourwelwyngardencity.org.uk/content/history-of-welwyn-garden-city/post-war-welwyn-garden-city/pictures of welwyn garden city>

URL 34 <http://architectuul.com/architecture/zigzag-housing>

URL 35 https://www.researchgate.net/figure/Frankfurt-Kitchen-by-Schuette-Lihotzky-Source-May-1926_fig3_336011563

URL 36 <https://ernst-may-gesellschaft.de/wohnsiedlungen/roemerstadt.html>

URL 37 <https://ernst-may-gesellschaft.de/wohnsiedlungen/roemerstadt>

URL 38 <https://ernst-may-gesellschaft.de/wohnsiedlungen/prauenheim>

URL 39 <https://thematicdesign.org/open-building-experience-1-molenvliet-papendrecht-1978-2/>

- URL 40 <http://www.utzonphotos.com/guide-to-utzon/projects/sectional-housing-system-espansiva/>
- URL 41 <http://mimdap.org/wp-content/uploads/2018/04/g8.jpg>
- URL 42 <http://www.houseofzka.com/right-form-wrong-typology>
- URL 43 <https://rahatvarma.files.wordpress.com/2010/12/fs-final.pdf>
- URL 44 <https://surdurulebilirfikirler.wordpress.com/2012/06/27/ilk-dikey-ormana-sahip-yapi-bosco-verticale/>
- URL 45 <http://mimdap.org/2011/12/bosco-verticale-duthey-ormana-dodhru-ilerleme/>
- URL 46 <https://sifiratik.co/2018/08/09/dunyanin-en-surdurulebilir-sehriyle-tanisin-masdar-sehri/>
- URL 47 <https://www.archdaily.com/62743/ad-classics-vanna-venturi-house-robert-venturi>
- URL 48 http://www.fashionarchitecturetaste.com/2006/11/woodward_place
- URL 49 http://www.shigerubanarchitects.com/works/2008_crescent-house/index.html
- URL 50 <https://www.gzt.com/arkitekt/ricardo-bofillin-renkli-dunyasi-la-muralla-roja-3561798>
- URL 51 <https://e-akilliev.com/akilli-ev-sistemleri-altyapisi/>
- URL 52 <https://www.arkitera.com/haber/ufak-ev-hareketi/>
- URL 53 <https://newatlas.com/gallery-tiny-house-interiors/54614/>
- URL 54 <https://sohobroadway.org/soho-a-loft-cause/>
- URL 55 <http://bertrandgoldberg.org/projects/marina-city/>
- URL 56 <https://www.houstonproperties.com/houston-neighborhoods/houston-best-gated-communities>
- URL 57 <https://www.houstonproperties.com/houston-neighborhoods/houston-best-gated-communities>
- URL 58 <https://suncityaz.org/discover/history/>

- URL 59 <https://arizonareport.com/sun-lakes-arizona-senior-homes-lifestyle/#>
- URL 60 <https://www.quora.com/What-is-gated-community>
- URL 61 <https://unequalscenes.com/new-york-city>
- URL 62 <https://www.selectturkey.com/property/ispartakule-bahcesehir/>
- URL 63 <https://www.yaptes.com.tr/project/platin-konutlari/>
- URL 64 <https://dostbeykoz.com/etiketler&etiket=beykoz-konaklari>
- URL 65 <https://discoverspringtexas.com/spring-texas-neighborhoods/lakes-of-cypress-forest/>
- URL 66 <http://www.riazhaq.com/2016/10/gated-communities-for-upwardly-mobile.html>
- URL 67 <http://www.arkiv.com.tr/proje/kemer-country-kemer-boyu-konaklari/8530>
- URL 68 <https://www.spaceistanbul.com/tr/portfoy/satilik/etiler-sari-konaklar-sitesinde-satilik-bahce-dubleksi-daire/248256>
- URL 69 <https://www.thepolisblog.org/2012/09/ed.html>
- URL 70 <https://www.arialuxerealty.com/gated-communities-in-miami-beach/>
- URL 71 <https://www.architecturaldigest.com/story/hudson-yards-nyc>
- URL 72 <https://www.nef.com.tr/projeler/nef-atakoy#rpt24-3>
- URL 73 <https://summerlincommunities.com/the-ridges/>
- URL 74 <https://www.guncelprojebilgileri.com/mugla-konut-projeleri/adres-yalikavak#>
- URL 75 <https://www.casamineira.com.br/imovel/venda/apartamento-3-quartos-a-venda-no-alto-de-pinheiros-sao-paulo-sp/6926735>
- URL 76 <https://www.egyptrealestatehub.co.uk/lakeview-residence-new-cairo>
- URL 77 <https://www.emlakpencerem.com/bizim-evler-guzelce-de-2-1-satilik-evler-440-bin-tl/98199/>
- URL 78 <https://newyorkyimby.com/2021/03/waterline-square-parks-completion-revealed-in-new-photographs-on-manhattans-upper-west-side.html>

- URL 79 <https://www.emlakkonut.com.tr/tr/varyap-meridian>
- URL 80 <http://svsproperty.blogspot.com/2012/12/lanco-hills-one-of-worlds-largest.html>
- URL 81 <https://residenceindex.com/proje/4/finanskent.html>
- URL 82 <https://libeskind.com/work/city-life/>
- URL 83 <https://www.alarko.com.tr/tr/faaliyet-gruplari/arazi-gelistirme-grubu?proje=alkent-istanbul-2000#>
- URL 84 <https://www.guncelprojebilgileri.com/mersin-konut-projeleri/atlas-teras>
- URL 85 <https://www.ardiclievlersitesi.com/Galeri>
- URL 86 <http://www.arkiv.com.tr/proje/kemer-country-kemer-boyu-konaklari/8530>
- URL 87 <https://www.ascioglu.com/seleniumyasam>
- URL 88 <https://www.ekoyapidergisi.org/tema-istanbul-turkiye-nin-master-plan-yonetimli-ilk-kentsel-mega-karma-projesi>
- URL 89 <https://www.guncelprojebilgileri.com/istanbul-avrupa-konut-projeleri/meydan-ardicli>
- URL 90 <https://www.basaksehir.bel.tr/>
- URL 91 <https://data.tuik.gov.tr/>
- URL 92 <https://www.basaksehir.bel.tr/cografi-konum>
- URL 93 <https://basaksehiretap2.org.tr/2-etabimizin-goruntuleri/oyun-park41/>
- URL 94 <http://www.istinvestors.com/item-en/metrokent-s%C4%B1te-4-1-194-m2>
- URL 94 <https://www.emlakkonut.com.tr/tr-TR/projeler>

Konferans Bildirileri

1. Bağdat M. R. ve Sağdıç, Z. (2019). Postmodern Dönemde Değişen Konut Algısı. YTÜ 1. Mimarlık ve Şehircilik Sempozyumu Bildiri Özeti Kitabı, ss. 162-163.

